

O. V. GISEM
O. O. MARTYNYUK

8

ISTORIA UNIVERSALĂ

**Manual pentru clasa a 8-a
a instituțiilor școlare de învățământ
general cu predarea în limba moldovenească**

Recomandat de Ministerul Învățământului și Științei din Ucraina

Cernăuți
„Bukrek”
2016

УДК [94(100)»05/...»:37.016](075.3)
ББК 63.3(0)51я721
Г 51

Перекладено за виданням:

О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. Всесвітня історія : підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закладів. – Х. : Ранок, 2016. – 256 с. : іл.

Рецензенти:

В. В. Скирда, доцент кафедри історичного факультету
ХНУ ім. В. Н. Каразіна, канд. іст. наук;
О. Е. Охредько, учитель історії та суспільствознавства, м. Бердянськ

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ від 10.05.2016 № 491)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Експерти, які здійснили експертизу даного підручника під час проведення конкурсного відбору проектів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів і зробили висновок про доцільність надання підручнику грифа „Рекомендовано Міністерством освіти і науки України”:

Н. В. Назарчук, учитель приватного закладу „Одеська приватна спеціалізована школа I–III ступенів „Гармонія” м. Одеси, учитель-методист;

І. В. Хайло, методист Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, учитель-методист;

Р. Б. Сіромський, доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн Львівського національного університету ім. І. Франка, канд. іст. наук.

Гісем О. В.

Г 51 Всесвітня історія : підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закладів з навч. молд. мовою / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. – Чернівці : Букрек, 2016. – 256 с. : іл.

ISBN 978-966-399-794-0

УДК [94(100)»05/...»:37.016](075.3)
ББК 63.3(0)51я721

© Гісем О. В., Мартинюк О. О., 2016

© Юхтман О. С., ілюстрації, 2016

© ТОВ Видавництво „Ранок”, оригінал-макет, 2016

ISBN 978-617-09-2879-5 (укр.)

ISBN 978-966-399-794-0 (молд.)

© Видавничий дім „Букрек”, переклад, 2016

Stimați elevi!

Anul acesta veți continua să studiați cursul de istorie universală. După cum știți deja din experiența anilor trecuți, o garanție a muncii cu succes la lecții și acasă o constituie capacitatea de a lucra cu manualul. Înainte de a începe munca, va trebui să luați cunoștință cu structura manualului după cuprinsul lui.

Materialul acestui manual este împărțit în șase capitole. Fiecare dintre acestea include câteva paragrafe, care, la rândul lor, sunt compuse din puncte aparte. În text veți întâlni **cuvinte** și **date** evidențiate, precum și interpretarea termenilor și a noțiunilor generale. Lor trebuie să le acordați o atenție deosebită.

La o însușire mai bună a materialului didactic vă vor ajuta documentele istorice, ilustrațiile, hărțile și schemele. Lucrând cu paragraful, trebuie să citiți cu atenție documentele incluse în el și să răspundeți la întrebări. Studiind ilustrațiile, acordați neapărat atenție însemnărilor care explică imaginile redată. La formarea unei viziuni asupra desfășurării evenimentelor de care ați luat cunoștință, vă va ajuta harta istorică, iar schemele vă vor ajuta să înțelegeți legătura dintre evenimentele istorice.

La sfârșitul fiecărui paragraf vă sunt puse la dispoziție întrebări și însărcinări, care vă vor ajuta să vă verificați cunoștințele. Prelucrând fiecare capitol, aveți posibilitatea să vă sistematizați cunoștințele cu ajutorul întrebărilor și însărcinărilor de generalizare, precum și cu ajutorul întrebărilor sub formă de test.

La sfârșitul manualului veți găsi anexe: planuri-scheme pentru lucrul individual cu manualul, bibliografia suplimentară, un dicționar de termeni și noțiuni.

Însă nu întotdeauna informația expusă în manual este suficientă pentru a vă pregăti de lecții, în special de lecțiile practice, care necesită studierea unor izvoare suplimentare. În cazul în care veți dori să vă aprofundați cunoștințele, autorii manualului au creat o resursă didactică electronică, în care au fost expuse informații suplimentare interesante, fragmente ale documentelor și întrebări la ele, texte pentru autocontrol. Toate acestea pot fi găsite la adresa electronică: **interacti-ve.ranok.com.ua**

Pentru a vă fi mai ușor să lucrați cu manualul, în paginile lui au fost amplasate diferite semne la care trebuie să atrageți atenția.

Întrebările la această rubrică, care sunt plasate la începutul paragrafului, vă vor ajuta să vă reamintiți materialul studiat anterior și să vă pregătiți de însușirea celui nou.

„**Documentele povestesc**” – aici sunt prezentate fragmente din izvoare istorice și întrebări la ele.

„**Fapte interesante**” – la această rubrică veți găsi multe fapte istorice interesante, legate de conținutul materialului din paragraf.

„**Personalități istorice**” – în această rubrică sunt incluse informații despre renumite personalități și aportul lor la dezvoltarea istorică.

„**Concluzii**” – aici sunt expuse tezele principale ale materialului studiat.

Însărcinări și întrebări

În această rubrică sunt incluse întrebări și însărcinări la paragrafe. Ele sunt împărțite în patru grupe:

„*Verificați cum ați însușit*” – cu ajutorul acestor întrebări veți putea face o autoverificare și constata dacă ați însușit bine materialul paragrafului.

„*Cugetați și răspundeți*” – aceste întrebări vă vor ajuta să recapitulați materialul citit.

„*Îndepliniți însărcinarea*” – îndeplinirea însărcinărilor din această rubrică vă va ajuta să vă dezvoltați capacitățile de studiere (să lucrați cu harta, să alcătuiți planuri, tabele etc).

„*Însărcinări pentru cei ingenioși*” – aici veți găsi însărcinări și întrebări, care sunt îndeplinite la indicația profesorului sau de către elevii care doresc să-și aprofundeze cunoștințele folosind bibliografia suplimentară sau resursele de pe Internet.

Introducere

1. Ce studiază istoria ca știință? 2. Ce perioade ale istoriei universale ați studiat în anii precedenți? 3. Care au fost particularitățile dezvoltării omenirii în perioada Evului Mediu?

Anul acesta veți continua să studiați istoria omenirii. În anii precedenți ați făcut cunoștință cu Istoria Lumii antice și cu Istoria Evului Mediu.

În clasa a VIII-a veți începe studierea obiectului „Istoria Epocii Moderne”. Convențional, ea poate fi împărțită în două: **epoca modernă timpurie**, numită și **Modernitate** (sf. sec. XV – prima jumătate a sec. XVII). Cele mai importante evenimente pentru această epocă au fost Marile descoperiri geografice, Renașterea, Reforma și Contrareforma.

Cea de-a doua parte a Istoriei moderne – epoca nouă (a doua jumătate a sec. XVII – sec. XVIII) vă va familiariza cu epoca ce a decurs sub semnul Iluminismului.

Anul viitor veți încheia studierea Istoriei moderne și veți lua cunoștință cu evenimentele din cea de-a doua perioadă a ei.

Istoria modernă – perioada istoriei universale dintre Istoria Evului Mediu și Istoria contemporană. Noțiunea de „epoca modernă” a fost folosită pentru prima dată de gânditorii italieni în sec. XV, opunându-se astfel perioadei precedente din istorie – Istoriei Evului Mediu și afirmând că în istoria Europei a început o nouă perioadă.

■ Periodizarea istoriei universale

Denumirea perioadei	Limitele cronologice
Istoria societății primitive	Apariția omului pe Pământ – 3 mii de ani î.e.n.
Istoria Lumii antice	3 mii de ani î.e.n. – anul 476
Istoria Evului Mediu	Anii 476–1492
Epoca Modernă timpurie	Sf. sec. XV – prima jumătate a sec. XVIII
Istoria Epocii Moderne	<i>I perioadă:</i> a II-a jumătate a sec. XVII – sec. XVIII <i>II perioadă:</i> finele sec. XVIII – începutul sec. XX
Istoria contemporană	<i>I perioadă:</i> anii 1914–1939 <i>II perioadă:</i> anul 1939 – epoca actuală

Marile descoperiri geografice au servit drept imbold pentru transformări cardinale. Mii de oameni din țările europene au plecat către noi pământuri în căutarea bogăției și a gloriei, a unor noi teritorii. Astfel, datorită acestor evenimente, civilizația est-europeană a depășit

granițele Europei, extinzându-și influența asupra Americii, Africii și Asiei și schimbând radical viața popoarelor respective. S-a schimbat simțitor și viața Europei.

Renașterea a stat la baza schimbărilor substanțiale produse în conștiința oamenilor. În această perioadă, căpăta o răspândire tot mai largă ideea că omul este valoarea cea mai de preț, că el are dreptul la o dezvoltare armonioasă multilaterală și la realizarea posibilităților sale.

Biserica catolică, care era baza vechii societăți europene, devenea un obstacol tot mai serios în procesul formării noii orânduiri. O lovitură destul de simțitoare pentru biserica catolică au fost marile descoperiri geografice, în urma cărora a fost pusă la îndoială justiția viziunilor asupra lumii, răspândite de către biserică. Omenirea a înțeles pentru prima dată că lumea nu se termină pe malul mării sau al oceanului. Dincolo de aceste oceane sunt continente, pe care, de asemenea, trăiesc oameni, toți fiind reprezentanții unei comunități unice pe planetă.

Mișcarea pentru reevaluarea rolului bisericii catolice în societate a primit denumirea de **Reformă**. (Despre conținutul schimbărilor ce s-au produs în Europa în urma marilor descoperiri geografice, promovării Renașterii și Reformei veți afla atunci când veți studia aceste teme.)

Vechea societate, care se baza pe tradiții și obiceiuri, treptat se ruina, iar un număr tot mai mare de reprezentanți ai noii civilizații europene au început să se conducă după rațiunea sănătoasă și după propria minte.

S-au produs schimbări și în orânduirea de stat a țărilor europene: monarhia stărilor reprezentative a fost înlocuită de cea absolută. Absolutismul a devenit acea formă a orânduirii de stat, care corespundea mai mult intereselor noilor pături sociale. În același timp, o răspândire tot mai largă în societate dobânda ideea că puterea trebuie să fie în slujba societății, să apere interesele și drepturile fiecărei persoane. Popoarele conștientizau tot mai profund apartenența lor națională. A devenit deja înțeles faptul că numai în propriul stat pot fi create condiții mai bune pentru națiune.

Centrele principale de formare a noii societăți au devenit țările din vestul Europei – Italia, Anglia, Olanda, Franța, Germania. Aici luau naștere noile idealuri și mișcările social-politice, se schimbau formele orânduirii statale, se formau relațiile de piață și apăreau noi pături sociale. Se ruinau vechile societăți tradiționale, care se bazau pe gospodăria naturală agricolă și meșteșugărească.

Ideile Iluminismului, care au apărut în Anglia în cea de-a doua jumătate a sec. XVII, simbolizau începutul unei noi perioade a istoriei europene. Iluminismul a devenit epoca triumfului rațiunii și a opiniei omului. În această perioadă capătă o răspândire tot mai largă

viziunile orientate împotriva absolutismului, era proclamată necesitatea asigurării de către stat a dreptului la libertate confesională a fiecăruia, a unor libertăți civice și politice egale.

Dezvoltarea țărilor din Orient la finele sec. XV – în sec. XVIII s-a produs altfel decât în Europa. Acolo, ca și mai înainte, se păstrau societățile agrar-meșteșugărești, de aceea savanții numesc „tradiționale” civilizațiile țărilor orientale. În acele timpuri s-a intensificat presiunea noilor civilizații europene asupra țărilor din Orient. Ultimele, nefiind în stare să țină piept acestei presiuni, s-au transformat în țări dependente de Occident.

Așadar, epoca de la finele sec. XV – sec. XVIII a devenit pentru țările occidentale perioada formării și constituirii noii civilizații europene, care se dezvoltă în mod dinamic, iar pentru țările din Orient – o perioadă a încetirii ritmurilor de dezvoltare, a păstrării civilizațiilor agrar-meșteșugărești tradiționale.

Concluzii

- ▶ În clasa a VIII-a veți studia o nouă perioadă a istoriei universale – perioada Istoriei moderne, care cuprinde evenimente de la sfârșitul sec. XV și până la finele sec. XVIII.
- ▶ Marile descoperiri geografice, Renașterea, Reforma și Contra-reforma au devenit evenimente determinante ale Istoriei moderne din perioada de la finele sec. XV și până în prima jumătate a sec. XVII (numită epoca modernă timpurie). Perioada cuprinsă între cea de-a doua jumătate a sec. XVII și până în sec. XVIII a decurs sub semnul Iluminismului.

Întrebări și însărcinări

1. Ce denumire poartă perioada istoriei universale care se studiază în clasa a VIII-a?
2. În ce perioade se împarte Istoria modernă? Numiți limitele lor cronologice.
3. Numiți evenimentele considerate determinante pentru Epoca modernă în general.
4. Se dezvoltau, oare, în mod egal țările din Occident și Orient la finele sec. XV – sec. XVIII?
5. Caracterizați principalele particularități de dezvoltare a țărilor Europei în perioada modernă.
6. Cum se dezvoltă societatea țărilor orientale în perioada respectivă?
7. Arătați pe harta din atlas teritoriul și capitalele țărilor din Europa Occidentală, care au devenit centre de formare a noii societăți în epoca modernă timpurie.
8. Care este opinia voastră referitoare la afirmația că fiecare perioadă din istoria universală a fost pentru omenire un nou pas pe calea dezvoltării ei? Argumentați-vă răspunsul, bazându-vă pe materialul studiat la Istoria Lumii antice și Istoria Evului Mediu.

CAPITOLUL I. MARILE DESCOPERIRI GEOGRAFICE ȘI CONSTITUIREA RELAȚIILOR CAPITALISTE

§ 1. Descoperirile europenilor

1. Ce viziuni despre lume dominau în timpul Evului Mediu? 2. Cum erau viața și cultura popoarelor din India la finele sec. XV? 3. Ce știți despre viața popoarelor din America de până la Columb (precolumbiană)?

Cauzele și premisele marilor descoperiri geografice Epoca marilor descoperiri geografice a devenit crucială în perioada de trecere de la Evul Mediu la Epoca modernă. În această perioadă lumea a acumulat suficiente cunoștințe și a simțit necesitatea de a cunoaște Pământul cu spațiile lui încă nedescoperite.

Către finele Evului Mediu, comerțul cu țările din Orient a dobândit un caracter permanent. Diferite mărfuri orientale: condimente, bijuterii, postavuri au devenit ceva obișnuit pentru europeni. Însă în cea de-a doua jumătate a sec. XV situația s-a complicat din cauza cotozirii Orientului Apropiat de către Imperiul Otoman. Furturile din caravanele și corăbiile comerciale, jafurile, pirateria au transformat comerțul într-o ocupație riscantă, neavantajoasă și neregulată. A apărut un mare număr de intermediari (arabi, italieni), ceea ce a dus la scumpirea mărfurilor. Itinerarul spre India prin Egipt și Marea Roșie era controlat în totalitate de către arabi, care nu le permiteau europenilor să vină aici. Deci, negustorii din țările Europei de Vest și de nord-est nu puteau nici măcar să viseze la îndepărtatele piețe orientale. Negustorii și marinarii din țările Europei Occidentale cugetau tot mai mult asupra căutării unui nou itinerar maritim spre India, care să-i ocolească pe arabi și turci.

La căutarea Indiei bogate pe europeni îi îndemna și o altă cauză: pentru dezvoltarea comerțului și crearea unor noi întreprinderi ei aveau nevoie de aur și argint. În Europa de Vest acestea erau în cantități insuficiente.

Istoricii contemporani evidențiază următoarele premise ale marilor descoperiri geografice:

- ▶ Crearea în Europa a marilor state centralizate, care dispuneau de banii necesari pentru echiparea și finanțarea călătoriilor peste ocean. Este vorba, în primul rând, de Spania, dar și de Anglia, Franța și Portugalia.

- ▶ Biserica catolică de atunci considera că supunerea noilor pământuri reprezintă un fel de cruciade împotriva păgânilor, cu scopul convertirii acestora la credința ortodoxă.
- ▶ Ca rezultat al încheierii cu succes a Recuceririi, a apărut un număr mare de reprezentanți ai micii nobilimi spaniole și portugheze, care îmbinau experiența militară cu intenția de a se îmbogăți și cu fanatismul religios.
- ▶ Crearea unor noi instrumente și hărți de navigație și perfecționarea celor existente, apariția unor noi tipuri de corăbii maritime: busola maritimă, astrolabul, portulanul (harta maritimă), caravela cu trei catarge.

Portugalia și Spania au fost primele dintre statele europene, care au început să caute noi căi spre țările Orientului.

2 **Descoperirile portughezilor.** Așezarea geografică favorabilă, cunoașterea geografiei și a matematicii arabe, dar și a măiestriei maritime, au dus la transformarea Portugaliei, în sec. XV, într-un stat maritim. Începutul descoperirilor geografice ale portughezilor este legat de activitatea prințului **Henric Navigatorul** (1394–1460), un talentat organizator al expedițiilor maritime, la care participau nu numai nobilii, ci și negustorii.

Ei intenționau să descopere calea spre țărmurile de basm ale Indiei, navigând de-a lungul coastelor de vest ale Africii și ocolind partea de sud. Începând cu anii '40 ai sec. XV, portughezii au început să organizeze concomitent expediții regulate în partea de vest a Africii, în căutare de mirodenii, fildeș, nisipuri de aur, robi. Pe harta Africii au apărut denumirile „Coasta Piperului”, „Coasta de Fildeș”, „Coasta de Aur”, „Coasta Sclavilor”. Din noile teritorii, în visteria portugheză au început să sosească venituri însemnate.

În anul 1488, navigatorul **Bartolomeu Dias** (1450–1500), plutind de-a lungul țărmului de vest al Africii, a reușit să ajungă până la extremitatea ei sudică și să iasă în Oceanul Indian, însă a fost nevoit să se întoarcă din cauza răscoalei marinarilor. Coasta sudică a Africii a fost numită Capul Bunei Speranțe – speranța în aceea că următorii navigatori vor putea ajunge la țărmurile Indiei.

■ Bartolomeu Dias

Expediția, care a găsit calea maritimă spre India a fost condusă de portughezul **Vasco da Gama** în vârstă de 28 de ani (1469–1524). În vara anului 1497, având la dispoziție patru corăbii, el a plecat din Lisabona. Plutind de-a lungul țărmului de vest al Africii și ocolind Capul Bunei Speranțe, Vasco da Gama a ajuns în Mozambic. Văzând acolo navele arabe, încărcate cu aur, argint, mărgăritare și mirodenii, el a înțeles ce bogății pot fi găsite în India. În pofunda rezistenței arabilor, el a găsit o călăuză, care l-a condus până la țărmurile Indiei.

■ Vasco da Gama sosește în Calicut

La **20 mai anul 1498** corăbiile portugheze au intrat în portul indian Calicut. Vasco da Gama le-a ordonat membrilor expediției să cumpere mirodenii. La finele anului, încărcând corăbiile și primind o scrisoare de la rajah către regele Portugaliei, Vasco da Gama a plecat acasă. La întoarcere drumul a durat aproape un an.

Importanța expediției lui Vasco da Gama constă în aceea că ea a deschis calea maritimă spre India de-a lungul coastei de vest a Africii. În același timp, această descoperire a pus temeliile **Imperiului colonial** portughez. Portughezii nu coteau de obicei teritorii mari, în schimb înființau pe țărm numeroase **factorii** bine întărite.

Comerțul cu mirodenii a fost declarat drept **monopol** (adică un drept exclusiv) al regelui portughez. Negustorii care aduceau această marfă la Lisabona aveau un profit de 800 de procente. Pentru a menține prețurile mari, regele a permis să fie aduse doar 5–6 corăbii cu mirodenii pe an.

Colonie – teritoriu dependent care se află sub jurisdicția altui stat sau metropole.

Imperiu colonial – stat care a acaparat anumite teritorii și le-a inclus în componența sa în calitate de colonii.

Factorie – punct comercial și așezări, care sunt organizate de către negustorii în țara-colonie.

Obținând controlul asupra căii de est spre India, portughezii intenționau să găsească și drumul spre vest. Deja după descoperirea Americii de către Columb, escadra sub conducerea lui **Pedro Cabral** a descoperit în **anul 1500** Brazilia și a proclamat-o proprietate a regelui portughez.

3 **Cristofor Columb și expediția sa în America.** Primul care a încercat să ajungă la țărmurile Indiei pe itinerarul de vest, a fost exploratorul spaniol **Cristofor Columb** (1451–1506).

Cristofor Columb (Cristóbal Colón) s-a născut în Italia. Încă de la vârsta de 14 ani el a luat parte la călătoriile maritime spre Anglia și de-a lungul țărmului Africii. Columb era pasionat de ideile italianului Paolo Toscanelli, care considera că Pământul are forma unui glob, iar calea maritimă în direcția vestică, din Europa spre India ar fi cea mai scurtă. Toscanelli a întocmit o hartă a lumii, în care Asia a fost plasată pe țărmul de vest al Oceanului Atlantic. Potrivit calculelor sale, calea spre China și India prin Oceanul Atlantic este mult mai scurtă decât cea care ocolește Africa. Însă Toscanelli a greșit în ceea ce privește suprafața Pământului și, respectiv, în ceea ce privește distanța din Europa până în Asia. Ulterior s-a spus că aceasta a fost o mare eroare care a dus la o mare descoperire.

Harta și calculele lui Toscanelli l-au convins pe Cristofor Columb de posibilitatea de a ajunge în India, înaintând înspre vest.

Bazându-se pe acestea, navigatorul a decis să ajungă la țărmurile Indiei, traversând Oceanul Atlantic. Columb a plecat în Spania pentru a-i propune acest proiect regelui Ferdinand și reginei Isabela. Regina a acceptat propunerea lui Columb, deoarece încheierea cu succes a acestei expediții urma să-i aducă Spaniei venituri însemnate.

La 3 august, anul 1492 expediția lui Columb formată din trei cavaravele – „Santa Maria”, „Pinta” și „Nina” cu un echipaj compus din 90 de persoane au ieșit în larg. Călătoria a durat mai mult de două luni. În cele din urmă, peste 69 de zile, ei au văzut pământul. Mica insulă, pe malul căreia a fost arborat drapelul spaniol, a fost proclamată moșie a regelui spaniol și a primit numele de insula Sfântului Mântuitor – San-Salvador. Anume această zi – **12 octombrie, anul 1492** este considerată data descoperirii Americii.

Continuând călătoria, Columb descoperă insulele Cuba și Haiti și revine în Spania. Aici îi comunică într-un mod triumfător regelui despre pământurile descoperite, pe care le considera India, însă aur aproape că nu a adus. Curtea regală a fost dezamăgită. În calitate de guvernator al noilor pământuri, Columb a întreprins încă trei călătorii, în timpul cărora au fost descoperite insulele Antilele Mici, Puerto Rico, Jamaica, Trinidad, au fost cercetate țărmurile Americii Centrale.

■ Cristofor Columb.
Anul 1519. Pictor
Sebastiano del Piombo

Din scrisoarea lui Cristofor Columb către regele spaniol, Ferdinand, și regina Isabela (18 octombrie anul 1498)

De aici putem... trimite toți sclavii pe care-i vom putea vinde. Dacă datele de care dispun sunt veridice, vom putea... vinde până la 4000 de sclavi... În Castilia, Portugalia, Aragon, Italia, Sicilia... este o cerere crescândă de sclavi și eu consider că aceștia sosesc în număr insuficient din Guineea. Iar sclavii de pe aceste pământuri (dacă vor fi aduși în țările amintite) vor costa de trei ori mai puțin decât cei din Guineea... Iar costul pentru transportarea (sclavilor) va veni din primii bani obținuți de pe urma vânzării lor. Și chiar dacă unii sclavi mor pe drum, doar nu pe toți îi amenință o atare soartă...

- ? **1.** Ce fapte prezintă autorul scrisorii? **2.** Ce vrea să-i convingă el pe guvernatorii Spaniei pe baza acestor fapte? **3.** Cum putem aprecia atitudinea lui Cristofor Columb față de populația băștinașă de pe pământurile descoperite de el?

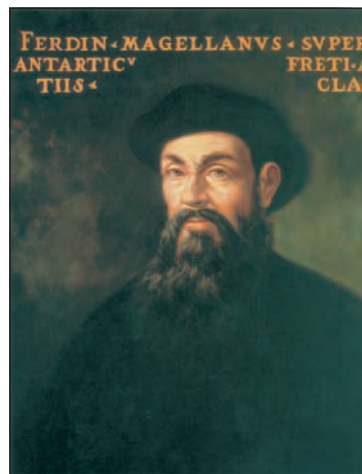
Cristofor Columb nu a aflat nici până la sfârșitul vieții că datorită expediției sale a fost descoperită o nouă parte a lumii. El considera aceste pământuri drept India de Vest, de aceea la început ele erau numite – Vest India. Continentul descoperit de către Columb a primit denumirea de „America” datorită expediției întreprinse de exploratorul **Amerigo Vespucci** (1454–1512), care, studiind aceste pământuri, a declarat că aceasta nu este Asia, ci „Lumea nouă”. De atunci aceste pământuri au început să fie trecute pe hartă ca „Pământurile lui Amerigo”, iar cu timpul, pur și simplu ca „America”.

Descoperirile lui Columb au dus la agravarea conflictului între Portugalia și Spania, care doreau să guverneze noile teritorii. Pentru reglementarea acestor divergențe, cu medierea papei de la Roma, Alexandru al VI-lea, cele două state au încheiat, în orașul **Tordesillas**, în anul **1494**,

- Debarcarea lui C. Columb în America 12 octombrie, 1492 Anul 1847. Pictor John Vanderlyn

- ? Care este, în opinia voastră, ideea transmisă de autorul tabloului prin creația sa?

■ Fragment al unei hărți vechi cu chipul lui Amerigo Vespucci ■ Fernando Magellan

? Examinați cu atenție emisfera redată. Ce aflăm din această imagine?

un tratat prin care au fost trasat frontiere de la un pol la altul de-a lungul meridianului de 30 de grade, la vest de insulele Capului Verde. Toate pământurile și apele situate la vest de acest meridian îi reveneau Spaniei, iar cele din partea de est – Portugaliei. Însă această distribuție a fost făcută numai în emisfera de vest. Ulterior, o nouă confruntare între părți a avut loc pe insulele Moluce, numite mai târziu și Insulele Mirodeniilor. În anul 1529, la Zaragoza, a fost încheiat un nou tratat referitor la împărțirea noilor pământuri în emisfera de est, dincolo de meridianul de 17 grade, la est de Insulele Moluce.

4 Prima călătorie în jurul lumii a lui Fernando Magellan și însemnătatea ei. După moartea lui Columb, participanții la expedițiile lui au continuat explorarea pământurilor descoperite. În anul 1513, o expediție spaniolă, condusă de Vasco Núñez de Balboa, a trecut pentru prima dată Istmul Panama în căutarea „țării fantastice a aurului” – Eldorado. În fața călătorilor a apărut Oceanul Pacific. Aceștia însă nu știau care este adevărata lui suprafață și l-au numit Marea Sudului. După această descoperire, spaniolii ardeau din nou de dorința de a descoperi calea maritimă de vest către India.

Primul care a descoperit calea maritimă de vest către India și a condus prima în istorie expediție în jurul lumii, a devenit portughezul Fernando Magellan (1480–1521).

Cea mai mare parte din viață **Fernando Magellan** a petrecut-o în expediții maritime, aflându-se în serviciul regelui portughez. De câteva ori a întreprins expediții până la Insulele Moluce și, probabil, de pe atunci a început să cugete asupra faptului că drumul din America până la aceste insule ar trebui să fie mai scurt.

Atunci când regele portughez l-a demis pe navigatorul în vârstă de 35 de ani cu o pensie mizeră, acesta și-a propus serviciile tânărului rege al Spaniei, Carol I. Magellan intenționa să ajungă la Insulele Moluce dinspre vest: dacă acestea erau situate mai aproape de America decât de India, atunci, potrivit tratatului de la Tordellas, anume spaniolii ar fi avut dreptul asupra lor. Magellan era convins că va găsi o trecere din Oceanul Atlantic în cel Pacific și va pune stăpânire pe Insula Mirodeniilor.

La 20 septembrie, anul 1519 o expediție compusă din cinci nave a ieșit în mare și a luat cursul spre vest. Magellan a ajuns la coasta de sud a Americii și a găsit o strâmtoare (în prezent ea îi poartă numele), care unea două oceane. În timpul călătoriei afară era un timp minunat și navigatorul a numit acest ocean Liniștit (Pacific).

Călătoria îndelungată a fost deosebit de istovitoare. Abia în primăvara anului 1521 expediția a ajuns la niște insule de pe țărmul de est al Asiei, care ulterior au fost numite Insulele Filipine. În timpul luptelor cu băștinașii acestor insule, Magellan a murit. Două corăbii, care au rămas sub comanda lui **Sebastian El Cano** (1487–1526), au ajuns la Insulele Moluce și, capturând o încărcătură cu mirodenii, au plecat acasă.

La 6 septembrie anul 1522 navigatorii au revenit în Spania. Din cele cinci corăbii a supraviețuit numai una cu denumirea simbolică „Victoria”. Din cei 253 de membri ai echipajului s-au întors acasă numai 18.

5 Popoarele indiene și civilizația lor. În anul 1992, când întreaga lume sărbătorea împlinirea a 500 de ani de la prima expediție a lui Cristofor Columb, în loc de cuvintele obișnuite „descoperirea Americii” acel eveniment a fost numit „întâlnire a două civilizații”. Și aceasta este, probabil, mai exact.

Columb a descoperit calea spre pământul populat de oameni cu încă 25–30 mii de ani în urmă. În jurnalele de călătorie ale expediției de la 1492 s-au păstrat mărturiile despre prima întâlnire a lui Cristofor Columb cu indienii: „Ei aduceau gheme din fire de bumbac, papagali, sârmulițe și alte lucruri, pe care ar trebui să le descriu mult timp. Toate acestea le ofereau pentru orice obiect care li se propunea. Eram foarte atent și mă interesam cu insistență dacă dispun acești oameni de aur”. Aceste cuvinte ale lui Columb nu prevesteau nimic bun pentru indienii. Civilizația indiană s-a ciocnit cu năvala căutătorilor europeni de bogății ușoare, pentru care singurul Dumnezeu era aurul.

Cultura popoarelor din perioada precolumbiană a numărat mai multe milenii și a avut un înalt nivel de dezvoltare. Cu circa patru mii de ani în urmă aici a apărut agricultura. Indienii cultivau plante necunoscute în Europa: porumb, cartofi, cacao, pătlăgele roșii, floarea-soarelui ș.a. Ei nu știau cum să prelucreze fierul, nu foloseau realizări cunoscute pe Bătrânul Continent ca roata, plugul, arma de foc. Armele și uneltele de muncă ei și le confecționau din piatră sau lemn.

În America au existat mai multe civilizații: Aztecii – pe teritoriul de azi al Mexicului, Maya – în peninsula Yucatan și în Guatemala, Inca – în Munții Anzi și în Munții Boliviiei, Chibcha – în partea muntoasă a Columbiei. Aceste popoare aveau propriile state, multe orașe frumoase, care erau unite între ele cu rețele de drumuri de piatră. Străzile orașelor erau înfrumusețate cu temple din piatră și palate ale conducătorilor. Peste râuri au fost construite poduri, funcționa chiar și poșta.

Concluzii

- ▶ Căutarea noilor itinerare spre țările Orientului și creșterea necesităților în aur și argint au devenit cauzele principale ale Marilor descoperiri geografice.
- ▶ Datorită descoperirilor efectuate, portughezii au creat primii un imperiu colonial, a cărui populație era, la începutul sec. XVI, de circa un milion de oameni.
- ▶ Intensificarea luptei dintre Spania și Portugalia pentru noile pământuri a cauzat prima, în istorie, divizare colonială a lumii.
- ▶ În urma călătoriei lui Fernando Magellan, s-a demonstrat pentru prima dată că pământul are forma unui glob și au fost obținute date generale despre dimensiunile lui.
- ▶ În America precolumbiană au existat civilizații, a căror dezvoltare a fost întreruptă de cotropitorii europeni.

Întrebări și însărcinări

1. Care țară a cucerit Orientul Apropiat în cea de-a doua jumătate a sec. XV? 2. Ce descoperire a întreprins Vasco da Gama? 3. Care eveniment este considerat descoperirea Americii? Indicați data. 4. Când a fost încheiat tratatul de la Tordesillas? 5. Care navigator a descoperit pentru prima dată calea de vest spre India? 6. Numiți popoarele din America precolumbiană, care și-au creat propriile civilizații.
7. Caracterizați cauzele și premisele Marilor descoperiri geografice. 8. Povestiți despre descoperirile geografice ale portughezilor. 9. Cum a fost descoperită America? 10. Descrieți importanța istorică a expediției lui F. Magellan. 11. Caracterizați civilizațiile popoarelor din America precolumbiană.

- **12.** Urmăriți după hartă (vezi forța 1) direcțiile expedițiilor maritime ale europenilor de la finele sec. XV – prima jumătate a sec. XVI și determinați rezultatele lor. **13.** Completați în caiet tabelul „Descoperirile geografice de la finele sec. XV – prima jumătate a sec. XVI”.

Anul descoperirii	Cine a condus expediția	Statul-organizator al expediției	Conținutul descoperirii	Importanța istorică

- **14.** De ce descoperirea Americii este considerată o mare descoperire efectuată dintr-o mare eroare? **15.** Care expresie, în opinia voastră, caracterizează cel mai bine evenimentele de la 1492, din punctul de vedere al consecințelor: „descoperirea Americii” sau „întâlnirea a două civilizații”? Argumentați-vă alegerea.

§2. Cucerirea Lumii Noi

- **1.** Pe unde treceau principalele căi comerciale către țările din Orient până în sec. XVI? **2.** Ce știți despre nivelul dezvoltării sociale a popoarelor Americii precolumbiene? **3.** Ce se știa despre Pământ în Evul Mediu?

1 **Conchistadorii în Lumea Nouă.** În anul 1495 regele și regina Spaniei au emis un decret prin care se permitea tuturor doritorilor să întreprindă expediții către noile pământuri în căutarea aurului. Două treimi din acel aur ei urmau să-l predea visteriei regale. Prin acest decret, coroana spaniolă soluționa concomitent două probleme importante: pe de o parte, scăpa de pericolul pe care îl constituiau războinicii hidalgo (nobilii), care nu găseau ocupație în patrie după încheierea Recuceririi, iar pe de altă parte, își asigura o nouă sursă de venituri.

- Piramida Soarelui – cea mai mare construcție din orașul precolumbian Teotihuacan (Mexic)

■ Hernan Cortes

■ Întâlnirea dintre Montezuma, conducătorul aztecilor și H. Cortes

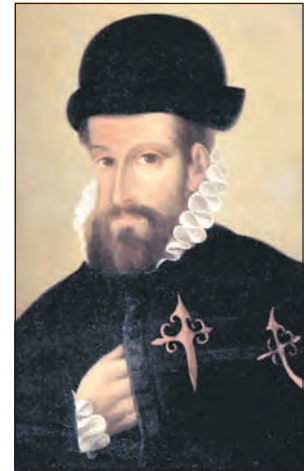
? Cum redă această ilustrație întâlnirea dintre populația băștinașă a Americii și conchistadorii europeni?

La început spaniolii au cucerit insule, au construit acolo cetăți și așezări pentru cei veniți din Spania, au construit drumuri, au creat plantații de trestie de zahăr și de mirodenii.

În anul 1510 a început o nouă etapă a **Cuceririi** (în limba spaniolă *conquista* – „cucerire”) Americii – valorificarea pământurilor de pe acest continent. În perioada 1517–1518 detașamente conduse de **Hernan de Cordoba** și **Juan de Grijalva**, căutând sclavi, au debarcat pe insula Yucatan. Aici pe conchistadori îi aștepta o mare surpriză. În locul căsuțelor primitive ale aborigenilor, pe care ei le văzură pe insulele din Marea Caraibelor, în fața lor au apărut orașe minunate, piramide și templei din piatră.

Acesta era statul maya – cea mai veche dintre civilizațiile precolumbiene ale Americii. Indienii aproape că nu au opus rezistență, deoarece spaniolii erau pentru ei divinități. În temple spaniolii au găsit multe obiecte din aur și au aflat că aceste lucruri sunt aduse din țara aztecilor, situată la nord de Yucatan.

Pentru a cuceri statul aztecilor, în anul 1519 pornește un detașament condus de **Hernan Cortes**, care număra 400 de soldați spanioli, 16 călăreți, 200 de indieni și 13 tunuri. Debarcând pe țărm, Cortes a dat ordin să fie arse corăbiile, explicând că nu intenționează să se retragă și să se întoarcă acasă. Acționând ferm și deosebit crud, Cortes i-a supus pe azteci.

■ Harta capitalei aztece, Tenochtitlan, întocmită în anul 1524 de H. Cortes și subalternii său

■ Francisco Pizarro

Cortes, cu pierderi neînsemnate, a cucerit un întreg stat. Conducătorul aztecilor, Montezuma, i-a întâmpinat pe spanioli ca pe niște prieteni și i-a invitat în capitala statului său – Tenochtitlan, situată la mijlocul unui lac. Însă Cortes avea alte planuri. Când Montezuma și apropiații săi au intrat în palatul unde fusese primit Cortes, spaniolii au închis brusc porțile palatului și l-au luat ostatic pe Montezuma. În palat spaniolii au găsit visteria aztecilor, în care aceștia au adunat timp de secole lucruri de preț, și au jefuit-o.

În acea „noapte de jale” aztecii au încercat să-l elibereze pe conducătorul lor, însă Montezuma a fost ucis de către spanioli. Cortes a dat ordin de retragere. În panică, spaniolii s-au adunat pe un pod. Sub marea greutate, acesta s-a prăbușit. În prăpastie au căzut caii și spaniolii răniți. Cortes însă a reușit să iasă din ambuscadă și să ia cu el comorile furate. El a pierdut o întreagă armată și pe tovarășii săi, în schimb s-a ales cu aur. Cu timpul, întocmind un raport pentru regele Spaniei despre acea noapte de groază, el a scris că toate comorile aztecilor au fost înghițite de apele lacului.

Peste un an Cortes a revenit și a cucerit din nou capitala aztecilor. Orașul Tenochtitlan a fost distrus, iar pe ruinele lui, Cortes a întemeiat o nouă capitală – Mexico.

Cortes a devenit guvernator al „Noii Spanii” (astfel spaniolii numeau Mexicul). În decurs de câțiva ani el a cucerit întreg teritoriul Mexicului. Spaniolii au devenit stăpâni ai celor mai însemnate zăcăminte de aur și argint din lume. Însă în calea supunerii definitive a țării, pe Cortes îl aștepta o mare dezamăgire. Nepotul lui Montezuma, ultimul conducător al aztecilor, Cuauhtémoc, a ascuns cea mai mare parte a aurului și nici un fel de torturi nu l-au putut face să dezvăluie această mare taină.

Concomitent cu cucerirea Mexicului, conchistadorii spanioli s-au îndreptat către America de Sud, de-a lungul țărmului Oceanului Pacific. Pe cuceritori îi ademeneau povestirile despre bogățiile de basm ale statului Biru (Peru). La acea vreme, pe aceste teritorii exista Imperiul Inca.

În decursul anilor 1531–1536 statul incașilor a fost cucerit de conchistadorul **Francisco Pizarro** cu un detașament format din 62 de soldați călare și 102 pedestri. Pământurile cotropite au fost proclamate proprietăți ale coroanei spaniole și împărțite între vice-regatele Peru și Noua Spanie (Mexic). Acestea erau conduse de guvernatori numiți la Madrid.

Prin vicleșug, Pizarro l-a luat prizonier pe împăratul incașilor, Atahualpa, măcelărindu-i pe cei trei mii de incași. Pierzându-și conducătorul, restul indienilor, au fugit care încotro. Atunci când Atahualpa a înțeles că pe spanioli îi interesează mai mult aurul, el a propus pentru eliberarea sa o răscumpărare nemaiauzită până atunci: să umple cu aur o cameră până la înălțimea mâinii ridicate, iar o altă cameră ceva mai mică, s-o umple de două ori cu argint. Pizarro a acceptat propunerea. Timp de două luni incașii au adunat aur și argint pentru a-l elibera pe conducătorul lor. Potrivit unor aprecieri, răscumpărare a constituit 60 chintale de aur și 120 chintale de argint. Însă aceasta nu i-a salvat viața lui Atahualpa – Pizarro a dat ordin ca el să fie executat. După moartea împăratului incașilor, detașamentele spaniolilor s-au împrăștiat prin toată țara, jefuind templele și palatele. Aurul furat era topit, spaniolii distrugând astfel renumitele opere de artă ale incașilor.

2 Primele colonii. Amerindienii după Marile descoperiri geografice. Către noile pământuri descoperite plecau doritorii de aventuri și bogății ușoare. Aceștia supuneau noile pământuri prin foc și sabie. Cruzimea conchistadorilor trezea nemulțumire chiar și printre spanioli. Asemenea acțiuni ale spaniolilor față de amerindieni, dar și bolile aduse de cuceritori (ciuma, varicela, tifosul) a dus la reducerea catastrofală a populației locale.

În anul 1630, din cele 40 milioane de oameni, care au trăit acolo în era precolumbiană, rămaseră circa 4 milioane.

Celor cărora au reușit să se salveze, spaniolii le-au luat pământurile, iar populația a fost obligată să lucreze în mine și să extragă aur și argint. În scurt timp aceștia mureau sau se sinucideau și

- ?** Determinați după această ilustrație care era atitudinea conchistadorilor față de sclavi.
- Din Africa în America erau aduși sclavi de culoare

își omorau rudele pentru a nu fi sclavi. Slujitorii catolici îi converteau cu forța la creștinism. Amerindienii mureau din cauza muncilor istovitoare, de foame și de boli. Pentru a-i înlocui pe cei decedați la muncile silnice, în America au început să fie aduși sclavi de culoare din Africa. În sec. XVI, pe piața robilor din Brazilia, pentru un sclav de culoare se plătea de 15 ori mai mult decât pentru un rob amerindian. Din miile de sclavi, care erau luați cu forța din Africa și duși cu corăbiile peste ocean, supraviețuiau nu mai mult de jumătate, dar și aceasta le asigura comercianților cu „ființe vii” profituri nemaivăzute.

Comerțul cu sclavi a devenit o afacere avantajoasă și a durat în America până în cea de-a doua jumătate a sec. XIX.

3 Consecințele și importanța Marilor descoperiri geografice. Descoperirile geografice au exercitat o influență deosebită asupra vieții economice a întregii Europe. Dacă mai înainte principalele căi comerciale treceau prin Mediterana și Marea Baltică, acum ele străbăteau oceanele. A apărut comerțul mondial, care stabilea legături între unele continente. Pe continente, în colonii erau aduse obiecte din fier, armament, postavuri și altele. Din America și Asia în țările Europei se aducea tutun, cafea, ceai, cacao, mirodenii, aur, argint, bijuterii. Astfel a început crearea pieței mondiale ca parte componentă a economiei noii societăți.

Locul Italiei, ca cea mai dezvoltată țară comercială în Europa, a fost luat la început de către Spania și Portugalia, iar cu timpul de Olanda și Anglia. Noi centre de afaceri au devenit orașe europene ca Sevilla și Cadiz în Spania, Antwerpen și Amsterdam în Olanda, Londra în Anglia.

■ Mirodeniile – principala marfă a Indiei

Europenii au învățat să cultive noi plante: porumb, fasole, cartofi, roșii. S-a răspândit folosirea în alimentație a ciocolatei, zahărului, nucilor, fructelor exotice și a cărnii de curcan. Odată cu răspândirea cartofului, europenii au scăpat în cele din urmă de pericolul foametei. Porumbul a devenit o hrană folositoare atât pentru oameni, cât și pentru animale. Dezvoltarea producției zahărului în Brazilia și exportarea lui în Europa au favorizat apariția unor noi ramuri în industria alimentară. Dulciurile au devenit accesibile nu numai pentru oamenii înstăriți, ci și pentru cei simpli. În meniul europenilor

au apărut diferite mâncăruri din pește. De asemenea, europenii au împrumutat de la amerindieni obiceiul de a fuma și a juca cu mingea de cauciuc (baschetul și voleiul contemporan).

O consecință directă a descoperirilor a devenit crearea sistemului colonial. Portugalia și Spania sunt primele care au creat Imperii coloniale, iar apoi au urmat Olanda, Anglia, Franța. Stăpânirea coloniilor aducea țărilor-colonizatoare venituri însemnate și contribuia din plin la prosperarea lor economică. În același timp, coloniile au devenit cauza unor **războaie coloniale**. Primul dintre ele este considerată încercarea francezilor din anii '60 ai sec. XVI de a cucerii peninsula nord-americană Florida, care aparținea Spaniei.

Una dintre cele mai importante consecințe ale marilor descoperiri geografice a devenit „**Revoluția prețurilor**”.

În anii '40 ai sec. XVI prețurile la majoritatea mărfurilor au început să crească brusc, fapt ce i-a mirat și nemulțumit pe locuitorii Europei, care s-au deprins cu prețurile stabile. Prețurile la pâine în sec. XVI au crescut de 5–7 ori. Europenii i-au învinuit de creșterea prețurilor pe comercianți și speculanți, însă cauza creșterii prețurilor era cantitatea foarte mare de aur și argint, adusă în Europa din America și India. Acest lucru a dus la devalorizarea substanțială a banilor din aur și argint și la creșterea corespunzătoare a prețurilor la mărfuri, ceea ce a făcut viața mai costisitoare.

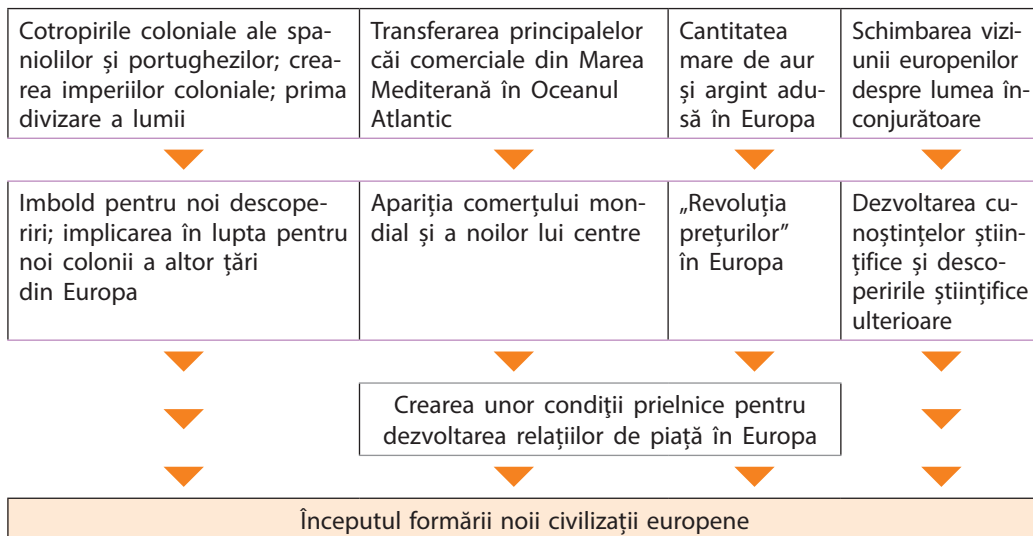
Aducerea tot mai frecventă a metalelor prețioase, creșterea cererii la produsele meșteșugărești datorită înființării coloniilor în Lumea Nouă au dus la crearea noilor întreprinderi – a manufacturilor. Datorită diviziunii muncii, în cadrul lor erau fabricate mai multe produse decât în atelierele meșteșugărești.

Epoca Marilor descoperiri geografice a cuprins un interval de timp relativ nu prea mare – de la finele sec. XV – până la mijlocul sec. XVII. Un veac și jumătate este un timp neînsemnat în istoria omenirii, însă în această perioadă s-au produs transformări remarcabile în ceea ce privește viziunea oamenilor despre lumea care îi înconjoară. Pe harta lumii au apărut noi continente, insule, căi comerciale. Nimeni nu mai pune la îndoială faptul că pământul are forma unui glob. Marile descoperiri geografice au servit drept imbold pentru noi cercetări. În acea perioadă au început căutările legendarului continent de sud (Australia), cunoscut din mituri. A apărut un vast material pentru dezvoltarea științelor naturale – geografiei, biologiei, astronomiei, fizicii, chimiei.

Războaie coloniale – ciocniri armate între marile state pentru redistribuirea coloniilor.

„**Revoluția prețurilor**” – devalorizarea banilor în urma reducerii prețului la aur și creșterea prețurilor la mărfurile de primă necesitate.

■ **Consecințele Marilor descoperiri geografice**

Descoperirile geografice au schimbat imaginea lumii obișnuită pentru europeni. Ei au simțit pentru prima dată cât de imensă și diversă este lumea înconjurătoare. Suprafața Pământului, cunoscută europenilor la începutul sec. XVII, s-a mărit de șase ori în comparație cu sec. XIV. Întâlnirea cu alte popoare i-a ajutat să conștientizeze, de asemenea, propria unitate istorică, unitatea tradițiilor religioase și culturale.

! **Concluzii**

- ▶ În urma cuceririlor întreprinse de spanioli în Lumea Nouă s-a format cel mai imens, pe acele timpuri, Imperiu colonial spaniol, care se întindea de la Țara de Foc, în America de Sud până la râul Rio Grande, în America de Nord.
- ▶ Marile descoperiri geografice au avut o influență importantă și neunivocă asupra dezvoltării atât a țărilor europene, cât și a continentelor descoperite de europeni.

? **Întrebări și însărcinări**

1. Care conchistador a cucerit statul aztecilor? 2. Când a fost cucerit statul Inca?
3. La ce munci îi foloseau colonizatorii spanioli pe amerindieni? 4. Care orașe europene au devenit importante centre ale activității de afaceri în urma Marilor descoperiri geografice? 5. Ce înseamnă „Revoluția prețurilor”? 6. Cu ce scop erau duse războaiele coloniale?

- **7.** Dați o apreciere acțiunilor spaniolilor în timpul cuceririi Lumii Noi. **8.** Determinați deosebiri și asemănări dintre acțiunile spaniolilor și portughezilor în timpul formării imperiilor lor coloniale. **9.** Care dintre Marile descoperiri geografice este, în opinia voastră, cea mai importantă? De ce?
- **10.** Determinați după harta din atlas care erau teritoriile coloniale ale statelor europene la mijlocul sec. XVII.
- **11.** Unul dintre conchistadorii spanioli scria astfel despre amerindieni: „O mare parte a acestui pământ este populată și pe nedrept acaparată de animale sălbatice și de ființe fără rațiune sau de sălbatici duri, care, în urma ignoranței lor și închinării la idoli, sunt mai răi decât fiarele răpitoare”. Explicați această afirmație. **12.** Cum își justificau spaniolii dreptul de a-i supune pe amerindieni? Cine erau, în opinia voastră, conchistadorii: promotori ai civilizației ortodoxe sau cuceritori cruzi?

§3. Lumea materială și societatea

- **1.** Pornind de la premisele Marilor descoperiri geografice, stabiliți legătura dintre noile invenții și dezvoltarea societății. **2.** Care au fost principalele particularități ale producției meșteșugărești? **3.** Ce reprezintă stările? Ce drepturi și obligații aveau cele trei stări ale societății medievale?

1 **Epoca invențiilor și a perfecționării.** Istoria modernă timpurie a devenit perioada când în Europa a cunoscut o dezvoltare progresul tehnic – a apărut un mare număr de diferite invenții și perfecționări tehnice. Europeanii nu mai împrumutau invențiile tehnice făcute de arabi, chinezi și indieni, așa cum procedau mai înainte, ci făceau singuri descoperiri, depășind în acest sens alte popoare.

O direcție principală a cercetărilor științifice ale europenilor a fost perfecționarea surselor de energie și a motoarelor. E clar că principalul „motor” din timpurile vechi – „forța mușchilor” omului rămânea actuală și nimic nu o putea înlocui. În schimb, au fost îmbunătățite alte mecanisme. Astfel a fost perfecționată roata, care a pus în funcțiune moara de apă. Diametrul ei ajungea până la zece metri. Datorită acestui lucru, în cea de-a doua jumătate a sec. XVII cu ajutorul unor asemenea mori erau măcinată 37 kilograme de făină într-o oră (în sec. XII erau produse 17 kilograme). În prima jumătate a sec. XVI, în Olanda, în industrie au început să fie folosite, în calitate de sursă de energie, morile de vânt. Datorită energiei produse de ele, a fost ușurată cu mult munca grea în industria minieră, era fărâmițat minereul, erau puse în mișcare dispozitivele de șlefuire, de foraj, pompele, presele și altele.

■ Furnal

? Determinați după aceste ilustrații particularitățile procesului de topire a metalului și producere a sticlei în Epoca modernă timpurie.

■ Sticlari

O mare importanță a avut-o perfecționarea construcției și tehnicii de fabricare a șurubului – un element important al oricărui utilaj care transmite energie. La început șuruburile erau fabricate în mod manual, fiind tăiate din lemn sau din metal. Cu timpul, după ce a fost inventat strungul (anul 1568) și elaborat procesul de turnare a șuruburilor din bronz și alamă, a apărut posibilitatea de a moderniza procesele de producție în alte ramuri. La Nürnberg, aproximativ în anul 1550, a început să fie folosită pentru prima dată presa cu șurub.

Schimbări însemnate s-au produs și în ramura minieră. În sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII, în industria minieră erau folosite deja pompele pentru scoaterea apei din mine, transportoarele pentru ridicarea minereului la suprafață, în mine erau create sisteme de ventilare. În sec. XVI, la minele de cupru din Slovacia, pentru transportarea minereului la locul de prelucrare, pentru prima dată au început să fie folosite vagonetele, acestea fiind trase de cai pe șine din lemn. Peste un timp oarecare, această invenție a început să fie aplicată și la minele de piatră și cărbune din Anglia. Mai apoi, în epoca motoarelor cu aburi, ideea respectivă a fost aplicată la crearea căilor ferate, înlocuind șinele din lemn cu cele din metal. Înlocuirea muncii manuale cu cea a cailor de tracțiune sau cu cea mecanică a facilitat o sporire însemnată a productivității muncii minerilor.

În Epoca modernă timpurie europenii au modernizat tehnologiile existente de topire a metalelor. În primul rând, s-au făcut schimbări în procesul de topire și în construcția cuptoarelor. Către finele sec. XVI în Europa au început să fie folosite furnalele. Datorită modernizării procesului de topire ei au învățat să obțină fontă și oțel de înaltă calitate. În al doilea rând, a fost extins procesul de extragere a cărbunelui de piatră, care avea o temperatură mult mai înaltă în timpul arderii decât turba sau cărbunele din lemn. Intenția de a înlocui cărbunele din lemn cu cel de piatră a fost condiționată, de asemenea, de scăderea bruscă, în sec. XVI, a masivelor forestiere. Pentru prima dată în istoria sa, omul a văzut cum încep să dispară resursele naturale în urma activității lui. Aceasta l-a îndemnat să reglementeze folosirea pădurilor.

Folosirea cărbunelui de piatră era imposibilă din cauza unor componente toxice, care înrăutățeau calitatea metalului. În anii '20 ai sec. XVI englezii au început fabricarea cocsului din cărbunele de piatră, prin arderea acelor componente toxice în niște cuptoare speciale. Anglia, care avea însemnate rezerve de cărbune de piatră, ce putea fi folosit pentru producerea cocsului, s-a transformat în principalul producător și furnizor al acestuia.

2 **Relațiile de piață și țărani.** În sec. XVI vechea lume de la sate a început să se schimbe. În perioada Evului Mediu principalele ei personaje erau țărani și feudații. Țărani aveau totul pentru viață, cu excepția pământului: unelte de muncă, locuință, animale pentru lucru. Pentru a obține pământ de la proprietarul lui – seniorul, țărani urmau să plătească o rentă, să îndeplinească muncile stabilite de senior și să-i dea o parte din produsele gospodăriei lor. La început, pentru a-i ține pe țărani în gospodăria sa, seniorul i-a transformat în oameni dependenți, privându-i de propria libertate. Cu timpul însă, înțelegând că omul liber lucrează mai bine decât cel dependent, seniorii le-au întors țăraniilor libertatea. Seniorii le ofereau țăraniilor loturi suplimentare, le permiteau să gospodărească de sine stătător, cu condiția îndeplinirii obrocului și plății rentei bănești. Unii țărani își răscumpărau chiar propria libertate. Între țărani și seniorii care aveau pământ se creau noi relații de afaceri. Seniorul nu mai era considerat protector, căruia țăranul era obligat să i se supună, ci numai proprietar de pământ pentru arendarea căruia țăranul era obligat să plătească regulat bani.

Țăranul se transforma într-un gospodar de sine stătător. El își livra producția pe piață, decidea care mărfuri vor fi mai căutate în cel mai apropiat oraș și care – nu. Desigur nu fiecare țăran se bucura de succes. Unii erau mai

- Folosirea roții hidraulice în industria minieră (Germania, sec. XIX)
- ? Cum era folosită roata hidraulică în industria minieră în Epoca modernă timpurie?
- Țăran și țărăncă. Anul 1498. Pictor Albrecht Dürer

norocoși și se îmbogățeau, în timp ce alții sărăceau și mai mult. Dezvoltarea relațiilor de piață la sate a dus la diferențiere între țărani. Cei înstăriți îi angajau la muncă, pentru o plată simbolică sau pentru mâncare, pe consătenii lor sărăciți, care nu au fost în stare să plătească renta funciară sau și-au pierdut loturile. Seniorii preferau mai mult să aibă de-a face cu unu-doi arendatori puternici, care plăteau cu regularitate renta, decât cu zeci de proprietari de pământ mărunți.

3 Capitalismul în orașe. În orașele europene din sec. XVI, cele mai mari bogății le deținea negustorimea. Datorită comerțului internațional, folosindu-se de diferența de prețuri (îndeosebi la mărfurile coloniale) și situația sa dominantă pe piață, negustorimea europeană a acumulat însemnate capitaluri. Însă negustorilor le venea foarte greu să investească acești bani în dezvoltarea producției la orașe. Breslele meșteșugarilor din Evul Mediu împiedicau apariția unor noi întreprinderi. În locul creării unor condiții egale pentru dezvoltarea producției, regulile breslelor frâneau dezvoltarea ei.

Capital – termen cu care, în perioada apariției capitalismului, erau numiți banii alocați de către întreprinzători în dezvoltarea întreprinderilor proprii, cu scopul de a obține venit.

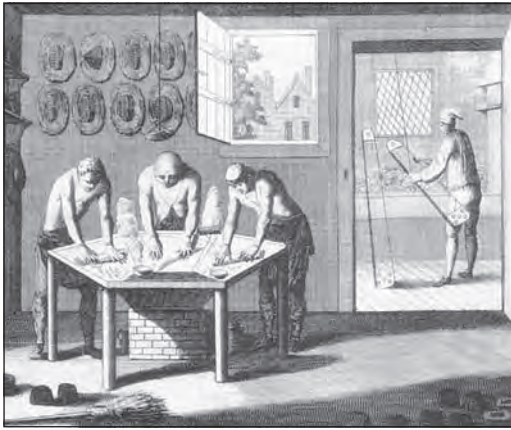
Capitalism – orânduire social-economică în condițiile căreia principalele pături sociale devin lucrătorii angajați și burghezia, principalele mijloace de producție sunt concentrate în proprietatea privată a burgheziei, care folosește forța de muncă plătită.

La început negustorimea investea banii în diferite operațiuni bancare. În acea vreme în Europa au apărut oficii și burse bancare, unde erau încheiate acorduri și efectuate diverse operații comerciale. Pentru comoditate, în decontările reciproce au început să fie folosite hârtii de valoare, procuri de plată, recipise și altele.

Bancherii și negustorii se transformau treptat în una dintre cele mai influente forțe ale societății, rămânând reprezentanții celei de-a treia stări neprivilegiate, care, spre deosebire de cler și nobilime, era nevoită să plătească impozite. În același timp, puterea reală și importanța lor în societate au devenit cu mult mai mari.

4 Apariția manufacturilor. Creșterea cererilor populației Europei și a coloniilor nou create la diverse produse a devenit un imbold al apariției noilor mari întreprinderi, care se numeau **manufacturi** (din latină *manufatura* – făcut cu mâinile).

De cele mai multe ori astfel de întreprinderi apăreau în domeniul țesăturilor, îndeosebi a fabricării postavurilor. Cum anume erau create acestea? Întreprinzătorul, negustorul sau maestrul de atelier, atunci când creștea cererea de postavuri, cumpăra material și îl

■ Manufactură de producere a pălăriilor

■ Manufactură de țesere a mătășii

? Determinați cu ajutorul ilustrațiilor redată în ce consta diviziunea muncii în manufacturi.

împărțea meșteșugarilor de diferite specializări, pentru a fi prelucrat. Astfel, proprietarul îi pune în subordinea sa pe meșterii specializați, care, de cele mai multe ori, pierzând dreptul de proprietate asupra uneltelor de producție, continuau să lucreze pentru acest proprietar la ei acasă. Astfel de întreprinderi au fost numite **manufacturi „împrăștiate”**.

Cea mai eficientă formă a noului antreprenariat a devenit **manufactura centralizată**, când toate operațiunile de producție erau efectuate sub același acoperiș de către muncitorii angajați. Aceștia nu erau proprietarii uneltelor de muncă – ele fiind cumpărate de către proprietar, care stabilea de unul singur volumul de muncă și recompensa ce urma să fie primită de către fiecare muncitor. La aceste întreprinderi predomina munca manuală – nu erau folosite mașini sau unelte de muncă ce puteau fi puse în funcțiune altfel decât de mâna omului. Datorită diviziunii muncii, fiecare muncitor îndeplinea o anumită parte a procesului. Datorită

Manufactură – mare întreprindere la care erau folosite uneltele manuale de muncă și exista diviziunea muncii. Datorită diviziunii muncii, lucrătorii manufacturii fabricau mai multe produse decât în atelierelor meșteșugărești.

Muncitori angajați – muncitori liberi, care, în lipsa altor mijloace de existență, sunt nevoiți să lucreze în favoarea proprietarului principalelor mijloace de producție.

Burghezie – denumirea inițială a orășenilor în opoziție cu celelalte stări ale societății feudale (clerul și nobilimea). În perioada stabilirii capitalismului, burghezia se transformă în pătura dominantă a societății, care deține mijloacele principale de producție și există datorită folosirii muncii plătite.

acestui fapt, precum și modernizării procesului de producție și a uneltelor de muncă, la manufacturile centralizate se fabricau mai multe mărfuri decât la cele „împrăștiate”. Însă, manufacturile centralizate erau în număr mult mai mic, deoarece pentru înființarea lor întreprinzătorul trebuia să dispună de mai mulți bani.

Odată cu înființarea manufacturilor în societate apar noi categorii sociale – muncitorii plătiți și proprietarii sau burghezia.

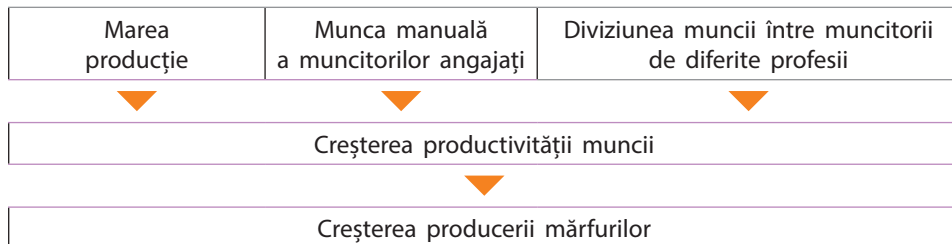
Descrierea manufacturii centralizate

(după balada despre cunoscutul producător de postavuri, Jack din Newbury, 1597(8))

Într-o încăpere lungă și spațioasă stăteau două sute de mașini de țesut, la care lucrau două sute de oameni puternici și sănătoși, cu toții într-un rând. Lângă fiecare dintre ei stătea câte un tânăr chipeș, care pregătea cu o deosebită satisfacție suveica. Alături, în camera vecină, vreo sută de femei pregăteau fără odihnă lâna... În odaia următoare lucrau o sută de fete..., care ziua întreagă torceau și cântau cu niște voci asemănătoare celor de privighetoare. În camera următoare putem vedea o sută de copii sărac îmbrăcați; toți torceau lâna, alegând-o pe cea subțire de cea mai groasă; ei erau în număr de o sută și jumătate, copii săraci și părinți slabi; drept recompensă pentru munca sa, fiecare primea seara câte un penny, în afară de ceea ce mâncau și beau pe parcursul zilei. Pentru oamenii săraci acesta era un mare ajutor. În încăperea următoare... (ședeau) încă 50 de tineri. Aceștia erau frizerii, care-și demonstrau măiestria și capacitățile. Alături de ei lucrau 80 de piuari. În afară de aceasta, el (Jack din Newbury) avea o cameră de vopsit în care lucrau 40 de persoane, precum și o postăvărie unde lucrau încă 20 de muncitori.

- ? **1.** Care fapte prezentate în document atestă că: a) manufactura a fost o mare întreprindere; b) în ea lucrau muncitori angajați; erau folosite uneltele de muncă manuale; d) se făcea diviziunea muncii? **2.** Calculați câți oameni lucrau la manufactură. Care era specializarea lor? **3.** Care fapte din text sunt, după părerea voastră, reale și care sunt o invenție a autorului?

■ Criteriile muncii manufacturiste

Concluzii

- ▶ În epoca modernă timpurie au fost făcute multe invenții și modernizări care au contribuit la dezvoltarea economiei țărilor europene și, în același timp, au pus temelia industrializării în cea de-a doua jumătate a sec. XVII – sec. XVIII.
- ▶ În domeniul agriculturii, în sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII, a fost răspândită munca salariată. Dependența personală ceda locul dependenței economice a muncitorilor angajați de patronii lor.
- ▶ Căpăta o largă răspândire o nouă formă de întreprinderi – manufacturile. Pe parcursul Epocii moderne timpurii, producția manufacturistă era principala formă a producției industriale în țările vest-europene.

Întrebări și însărcinări

1. Ce a început să fie folosit în Olanda, în calitate de sursă de energie, în prima jumătate a sec. XVI? 2. Unde a început să fie folosită pentru prima dată presa cu șuruburi? 3. Ce înseamnă capital? 4. Ce este manufactura? 5. Numiți două tipuri de manufacturi. 6. Cum erau numiți patronii manufacturilor?
- 7. Ce invenții și modernizări au fost făcute de europeni în sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII? 8. Ce schimbări s-au produs sub influența extinderii relațiilor de piață în agricultura țărilor vest-europene? 9. Cum era organizată munca în manufacturile „împrăștiată” și centralizată? 10. Caracterizați schimbările care s-au produs în structura societății în Epoca modernă timpurie.
- 11. Amintiți-vă de particularitățile organizării muncii în atelierul meșteșugăresc medieval și comparați-le cu cele caracteristice manufacturii. Completați tabelul (în caiet).

Particularități	Atelierul meșteșugăresc	Manufactura
Dimensiunile întreprinderii		
Caracterul muncii (manuală sau mecanică)		
Diviziunea muncii		
Componența muncitorilor		

12. Puteau, oare, reprezentanții diferitelor stări din țările vest-europene, în sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII, să intre într-o singură categorie socială? Argumentați-vă opinia.

§4. Viața cotidiană a Europei de Vest

- ✓ 1. Cum se schimba componența și numărul populației în Europa medievală? 2. Cum se schimba modul de viață al europenilor în perioada Evului Mediu? 3. Cum arătau orașele medievale? 4. Ce mâncau europenii în Evul Mediu?

1 **Populația.** În decursul sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII numărul populației europene a crescut în permanență. În primul rând, aceasta se referă la sec. XVI, pe parcursul căruia acest indice a crescut de la 69 milioane până la 95–100 milioane de persoane.

Către mijlocul sec. XVII numărul populației Europei constituia 110–115 milioane de oameni. Cauzele acestui fenomen au fost creșterea natalității, îmbunătățirea condițiilor de viață, schimbările în meniul alimentar al europenilor.

Durata medie a vieții era de 30–35 de ani, unii oameni însă ajungeau la o vârstă înaintată. Majoritatea bărbaților mureau la vârsta de 40–60 de ani, iar femeile – la 20–40 de ani. Ridicată rămânea, ca și mai înainte, mortalitatea în rândul copiilor: numai jumătate dintre ei ajungeau la vârsta de zece ani. Acest lucru era legat de lipsa unei asistențe medicale în timpul nașterii, ignorarea regulilor elementare ale igienei. Spitale, în înțelesul actual al acestui cuvânt, pur și simplu nu existau, existau doar adăposturi pentru oamenii care nu puteau fi tratați, pentru cerșetori și bătrâni.

■ Piață de caritate. Aproximativ anul 1600. Pictor Isaac van Swanenburg

Condițiile sanitare improprie, îndeosebi la orașe, le transforma în adevărate focare ale bolilor și epidemiilor. În timpul izbucnirii ciumei din anii 1629–1631, care a cuprins practic întreaga zonă mediteraneeană, a murit aproape jumătate din populația locală. Însemnate au fost pierderile omenesci și în urma epidemiilor de variolă, holeră, tifos.

Populația Europei murea nu numai din cauza epidemiilor, ci și din cauza foametei din anii fără recoltă, a incendiilor și devastărilor militare. Deosebit de simțitoare au fost pierderile în urma războaielor legate de începutul folosirii armelor de foc și de nimicirea în masă a populației pașnice, care a devenit o practică obișnuită a acțiunilor militare. Considerabile au fost pierderile de pe urma războaielor civile din Franța și a primului conflict armat general european: războiul de Treizeci de ani. Conform unor calcule aproximative, numai în sec. XVII, Europa a pierdut în războaie circa trei milioane de persoane.

2 Orașele. Majoritatea populației Europei la acea vreme o constituiau țărani. Orașenii constituiau 10–20 la sută din populație. Excepție făcea doar Olanda, unde pe un teritoriu nu prea mare existau 30 de orașe, iar locuitorii lor constituiau 60 la sută din populație. Majoritatea orașelor își păstrau aspectul medieval. Acestea erau nu prea mari, cu o populație de 3–5 mii de oameni, izolate de lumea exterioară prin ziduri vechi, cu străzi înguste, unde pășteau porcii, iar noroiul nu se usca nici vara. Cel mai mare oraș din Europa rămânea Parisul cu o populație de 300 mii de oameni. El era urmat de Napoli (cu 270 mii de oameni), Londra și Amsterdam (câte 200 de mii), Veneția și Antwerpen (câte 150 de mii), Roma, Milano, Genova, Brugge, Praga (câte 100 mii de persoane). Aceste orașe necesitau livrări zilnice a unor cantități mari de produse alimentare, cărbune, mărfuri de primă necesitate. Drumurile le uneau cu satele și orașele, de unde sosea tot necesarul pentru existența lor. Pe drumuri au apărut hanuri, depozite pentru negustorii care achiziționau producția țăranilor și o livrau orașelor.

Spre deosebire de suburbii, centrul orașului era nucleul, unde locuiau orașenii înstăriți, se înălțau edificiile publice, catedralele, primăria, băncile, oficiile avocaților. Din lipsă de loc pentru construcții, se scumpeau parcelele de pământ din centrul orașelor, ceea ce a constituit un imbold pentru construcția caselor cu mai multe nivele. Arhitecții italieni au început, primii în Europa, să elaboreze proiecte ale unor orașe ideale, compuse din clădiri amplasate în formă de cerc sau pătrat și care erau înconjurate de copaci și fântâni arteziene. Se prevedea, de asemenea, crearea unor sisteme de canalizare și de aprovizionare cu apă, menite să pună capăt bolilor și condițiilor sanitare improprie. În sec. XVI aceste proiecte au început să fie transpuse în practică. În orașele

■ Proverbe olandeze.
Anul 1559.
Pictor Pieter Bruegel cel Bătrân

? Ce impresie ne putem face despre viața cotidiană a populației Olandei după acest tablou?

din Italia erau demolate vechile clădiri medievale, construite noi străzi largi, clădiri înalte cu mai multe nivele, erau planificate locuri pentru odihnă. În această perioadă, arhitectura s-a transformat dintr-un meșteșug într-o artă. Peste un timp oarecare, după modelul orașelor italiene, și-au schimbat aspectul Parisul și Londra. Treptat s-au schimbat și alte orașe din Europa.

3 **Locuințele. Obiectele casnice.** În sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII majoritatea țăranilor din sudul Europei își construiau casele din piatră, iar în partea de nord – din lemn. Acoperișul casei era făcut din paie sau din stuf. În interiorul casei nu existau, de obicei, camere separate – toți membrii familiei locuiau într-o încăpere comună. Pentru încălzirea locuinței și pregătirea mâncării era folosită vatra. Mobila în casa țărănească era cât se poate de simplă: o masă, niște bănci (lavițe), o ladă pentru lucruri, 1–2 taburete și un pat cu fân. Mâncarea era pregătită într-un cazan, care era pus deasupra vatrei. Se mânca, în mare parte din veselă comună, deoarece farfuriile și ulcioarele nu ajungeau pentru toți. Timp îndelungat locuințele țărănești nu s-au schimbat, ele rămânând la fel ca în trecut.

Locuințele orașenilor din acea vreme au cunoscut schimbări esențiale. În orașe apar tot mai multe clădiri din piatră. Orașenii simpli își acopereau geamurile cu pergament sau cu hârtie impregnată cu ulei, iar cei înstăriți instalau în geamuri sticlă și făceau chiar vitralii.

Orășenii înstăriți își confecționau podeaua în case din piatră sau ceramică, iar cei mai bogați le comandau maiștrilor podea din parchet frumos ornamentată. Orășenii simpli se limitau la podeaua din scândură. Începând cu sec. XVII nobilimea orășenească își acopereau casele cu țiglă pentru care plăteau pe atunci mulți bani.

Tapetele din hârtie, obișnuite pentru noi, au apărut în Europa anume în sec. XVII. La început ele împodobeau casele orășenilor simpli, iar cu timpul s-au bucurat de popularitate și printre nobili. În casele orășenilor înstăriți au apărut saloanele unde gospodarul primea oaspeții, dormitoarele, bucătăriile, cabinetele de lucru ale proprietarilor și unele cămăruțe aparte pentru servitori. Când casa aparținea unui meșteșugar sau negustor, la primul nivel funcționa o prăvălie, unde erau vândute mărfurile sau oficiul comercial.

Mobila și lucrurile erau o mărturie a prosperității gospodarului. Vesela de preț era pusă pe rafturi speciale. Hainele diferite și alte lucruri erau păstrate în lăzi, care erau frumos împodobite și ornamentate. Meșterii italieni, considerați inițiatorii modei în Europa, au început primii să-și așeze lăzile în poziție verticală. Astfel, în sec. XVI a apărut dulapul. În casă era și o masă obișnuită înconjurată de lavițe. Lângă ea era pus un fotoliu, de cele mai multe ori ornamentat, pentru capul familiei.

Deja în sec. XVI europenii înstăriți își construiau în casele lor încăperi speciale pentru baie, deoarece se temeau să viziteze băile orășenești. Acest lucru era condiționat de pericolul unei noi boli incurabile – sifilis, adusă în Europa după descoperirea Lumii Noi. În afară de aceasta, nivelul igienei la majoritatea populației era foarte scăzut.

4 Bucătăria europeană. Omul din sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII nu se debarasase încă definitiv de acea teamă de foamete, care i-a urmărit pe europeni pe parcursul perioadei Evului Mediu. Însă după aceea viața a devenit mai ușoară, iar masa omului înstărit și a celui simplu – mai gustoasă.

■ Familie de țărani. Anul 1667.
Pictor Adrian van Ostade

? Ce informație despre viața cotidiană a țăranilor în sec. XVII putem afla din tabloul prezentat?

Masa de sărbătoare a europeanului înstărit ar fi creat o impresie puternică asupra omului contemporan. Mesele erau puse în forma literei „P”. În capul mesei se așezau gospodarul casei și cei mai onorați oaspeți. Pe mesele acoperite cu fețe de masă țesute erau puse mici recipiente din aur și argint pentru sare și sos. Fiecare oaspete avea farfurie, lingură și cuțit aparte. Europeanii nu se foloseau de furculița cunoscută nouă, deoarece ea era considerată de biserică o unealtă a diavolului. Furculița mare cu doi dinți era folosită numai pentru a lua carnea din farfuria comună, care era servită mai apoi cu mâna. Abia pe la mijlocul sec. XVIII furculița a devenit obiect de folosire generală.

O atenție aparte atrăgea cantitatea mare de carne pusă pe masă. În timpul mesei erau aduse până la zece feluri de mâncare din carne. Toate mâncărurile erau gătite cu o cantitate însemnată de mirodenii aduse din Orient, devenite accesibile europeanilor. Ca și mai înainte, băutura tradițională a europeanilor rămânea vinul din struguri.

Din sec. XVI în Europa au căpătat o largă răspândire vinurile „aprînse” – băuturi alcoolice tari. Însă consumul lor excesiv era strict criticat în țările Europei. La desert erau aduse fructe și nuci fierte în zahăr. În sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII europeanii au început să folosească mult zahăr datorită cantității lui suficiente, care sosea din coloniile Lumii Noi. Pentru oamenii simpli zahărul a devenit ceva mai frecvent în mâncare, iar pentru cei înstăriți – un produs obișnuit. Un loc de cinste în meniul europeanilor îl ocupa peștele, în special pe parcursul postului religios.

Țăranii și orașenii săraci se alimentau mult mai modest decât nobilimea, însă și meniul lor a devenit mai divers. În timpul mesei ei consumau

- Natură statică cu
 - ulcior, jambon, pește și un pahar de vin.Anul 1654. Pictor Pieter Claesz

- ? Indicați, după acest tablou, ce consumau europeanii în sec. XVII

cașă, brânză, ouă, pâine, ulei și unt, iar la sărbători pe masă apăreau carnea și produsele din carne. Un bun adaos la masă erau legumele din grădina proprie sau de la piață, fructele de pădure, nucile, fructele.

5 Căsătoria, familia, locul femeii în societate, învățământul. La începutul Epocii moderne timpurii, în Europa, unica formă de căsătorie recunoscută de către societate era cea religioasă, care era încheiată o singură dată și pentru toată viața. Divorțul era interzis de biserica catolică. Desfacerea căsătoriei era posibilă numai în cazuri deosebite (spre exemplu din cauza incapacității femeii de a naște copii), numai cu permisiunea conducerii bisericesti supreme.

Familia, la fel ca în perioada anterioară, era patriarhală, cu o autoritate totală a părinților asupra copiilor. Capul familiei era bărbatul-întreținător. El avea dreptul să organizeze judecată proprie asupra membrilor ei. Femeia depindea în totalitate de bărbat din punct de vedere material și era puțin protejată de lege.

Pentru europeanul din Epoca modernă timpurie, familia era compusă, mai întâi de toate, din cele mai apropiate rude – soție, soț, părinți și copii. S-a schimbat atitudinea față de copii. În perioada Evului Mediu femeile nașteau câte un copil în fiecare an (majoritatea dintre ei mureau) și erau forțate de muncă în familie. În Epoca modernă timpurie, în pofida mortalității ridicate la copii, aceștia erau considerați continuatori ai familiei. Pentru orășeanul înstărit, copilul devenea un simbol al prosperării, la fel ca și afacerea sau casa bogată. Țăranul, care avea în proprietate casă și era un om liber, de asemenea avea dreptul să lase moștenirea sa copiilor.

Ca în vremurile de odinioară familia rămânea pentru europeni principalul loc de educație și instruire a copilului. Acesta primea studii acasă, în acest scop fiind invitați, la dorință, dascăli. Astfel, copilul era pregătit pentru a continua treburile familiei. Școlile și universitățile laice funcționau doar pentru oamenii maturi. Nobilimea nu și prea obosea copiii cu instruirea, învățându-i doar să scrie și să citească. A nu ști asemenea lucruri era considerat ceva inadmisibil. Pentru a-și satisface propria nevoie de cunoaștere, precum și pe cea a copiilor, europenii înstăriți îi invitau pe așa-numiții secretari culți,

- O familie fericită. Anul 1642.
Pictor Louis Le Nain

- Autoportret cu Isabella Brant. 1609. Pictor Peter Paul Rubens

? Determinați trăsăturile costumului european după tabloul prezentat.

- Doamne de onoare (Las Meninas). 1656. Pictor Diego Velázquez

cunoscători ai limbii grecești, ai latinei și ai celor „șapte arte libere”. Mulți absolvenți ai școlilor și academiilor considerau o onoare să lucreze în calitate de secretari pe lângă curțile marilor dregători. Între aceștia erau mulți poeți, scriitori și gânditori, care au glorificat prin lucrările lor cultura europeană din epoca respectivă.

6 **Pretențioasa modă.** Schimbările care au cuprins toate domeniile de viață ale europenilor, au atins și sfera vestimentației. A fost răspândită regula de a urma moda și de a schimba în fiecare an fasonul rochiilor și camizolelor.

Însă puterea modei nu i-a afectat pe toți. Îmbrăcămintea oamenilor săraci și a țăranilor rămânea neschimbată. Ei dispuneau de haine de lucru, pe care nu le schimbau, și de îmbrăcămintă de sărbătoare, care era transmisă de la părinți la copii.

Europenii înstăriți au devenit acele pături sociale, datorită cărora, în sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII, moda a devenit un element important. Astfel, principala regulă a modei în Europa a devenit posibilitatea de a schimba garderoba în dependență de împrejurări. Această regulă s-a încetățenit definitiv în Europa la finele sec. XVII. De atunci moda a început să fie răspândită în lume cu o nouă însemnătate – de a nu rămâne în urma timpului. O astfel de percepere a modei de către societate a devenit o mărturie a deschiderii acesteia către schimbări și transformări. Cercetătorul contemporan al epocii respective, Fernand Brodel, a descris această particularitate astfel: „Viitorul aparținea... societăților, care au învățat să se despartă de vechile tradiții”.

Deschizător de drum în domeniul modei devenea persoana care era cea mai respectată la acel moment de către europeni. La finele sec. XV – începutul sec. XVI asemenea oameni erau considerați italienii. Un costum minunat din Epoca Renașterii italiene cu mâneci largi,

cusut cu aur și argint, brocart și catifea, era un exemplu pentru marea majoritate a țărilor europene.

În sec. XVI, printre păturile superioare ale populației a căpătat o largă popularitate costumul negru, încheiat până sus, pe care-l purtau spaniolii. El simboliza parcă prioritatea imperiului „mondial” al regelui catolic. La începutul secolului XVII a fost răspândit stilul olandez – gulerul din dantelă și pălăria înaltă. Ea întruchipa creșterea economică a noului stat european – Olanda. Însă nici acest stil nu a rezistat mult. El a fost înlocuit de costumul francez croit în stil simplu, din mătase de culoare aprinsă.

Modă – preferințele nu prea îndelungate a unor grupuri de oameni pentru o anumită îmbrăcăminte, dar și în alte sfere ale vieții.

Concluzii

- ▶ Numărul populației țărilor Europei în prima jumătate a sec. XVII creștea foarte lent, ceea ce era condiționat, mai întâi de toate, de epidemii și războaie.
- ▶ În Epoca modernă timpurie s-a schimbat aspectul orașelor europene: apar clădirile cu multe nivele, străzile drepte și largi, care împărțeau orașul în mai multe cartiere.
- ▶ Alimentația majorității europenilor la acel moment s-a îmbunătățit. Timpurile medievale, când foamea era un însoțitor obișnuit al majorității populației Europei, au început să fie date uitării.
- ▶ Respectarea modei s-a transformat treptat dintr-un capriciu într-un stimul pentru dezvoltarea societății. Datorită ei se dezvoltă comerțul, erau create noi întreprinderi și ramuri de producție.

Întrebări și însărcinări

1. Care era numărul populației europene la mijlocul sec. XVII? 2. Care factori frâneau creșterea numărului populației? 3. Numiți orașele europene care aveau cel mai mare număr de populație. 4. Când au apărut tapetele de hârtie în Europa? 5. În ce țară producătorii de mobilă au început fabricarea dulapurilor? 6. Ce stiluri dominau în vestimentația europenilor înstăriți la finele sec. XV – în prima jumătate a sec. XVII?
7. Cum s-a schimbat populația Europei în decursul Epocii moderne timpurii? 8. Ce s-a schimbat în aspectul orașelor europene din acea epocă. 9. Prin ce ne amintesc locuințele și obiectele casnice ale europenilor de cele contemporane? 10. Ce schimbări s-au produs în regulile de comportare la masă? 11. Ce rol a jucat moda în dezvoltarea societății europene din acea vreme?
12. Imaginați-vă că sunteți locuitorul unui oraș european din sec. XVI. Alcătuiți meniul mesei Dumneavoastră de sărbătoare și al celei obișnuite.

§5. Lecție practică

„Consecințele Marilor descoperiri geografice pentru istoria omenirii” / „Civilizațiile Americii precolumbiene” (la alegerea profesorului)

Scopul (este determinat după tema aleasă):

- 1) a determina consecințele Marilor descoperiri geografice;
- 2) a stabili particularitățile civilizațiilor Americii precolumbiene.

Însărcinări pentru lecția practică: a pregăti o comunicare pe tema aleasă de profesor, în funcție de conținutul lecției.

Întrebări și însărcinări pentru activitatea la lecția practică

1. Uniți-vă în grupuri mici și discutați conținutul comunicărilor voastre.
2. Prezentați-le celorlalți elevi rezultatele activității grupului din care faceți parte.
3. Faceți concluzii în funcție de scopul activității.

Generalizarea cunoștințelor la capitolul I

„Marile descoperiri geografice și constituirea relațiilor capitaliste”

1. Alcătuiți lista evenimentelor pe care le considerați cele mai importante în procesul dezvoltării societății vest-europene din acea epocă.
2. Explicați înseamnăta noțiunilor și termenilor: „Marile descoperiri geografice”, „Cucerire”, „Imperiu colonial”, „întâlnirea civilizațiilor”, „revoluția prețurilor”, „manufactură”, „capitalism”, „burghezie”, „muncitor angajat”.
3. Îndepliniți însărcinarea cu ajutorul hărții istorice:
 - 1) indicați direcțiile de călătorie ale europenilor în perioada Marilor descoperiri geografice și numiți rezultatele pe care le-au obținut;
 - 2) indicați teritoriile coloniale ale statelor europene în Lumea Nouă;
 - 3) comparați pământurile și mările, cunoscute popoarelor Lumii Noi până și după Epoca Marilor descoperiri geografice.
4. Cine dintre personalitățile istorice, în opinia voastră, a avut cea mai mare influență asupra dezvoltării societății europene din acea vreme? Explicați-vă punctul de vedere.
5. Exprimați-vă propria părere despre premisele, cauzele și influența Marilor descoperiri geografice asupra dezvoltării societății europene.
6. Numiți trăsăturile de caracter ale lumii materiale și ale vieții cotidiene a omului din Epoca modernă timpurie.
7. Faceți o comparație între societatea medievală din perioada Evului Mediu dezvoltat și societatea capitalistă din Epoca modernă timpurie în țările Europei de Vest. Completați tabelul (în caiet). Determinați de sine stătător criteriile pentru comparație.

Criterii pentru comparație	Societatea medievală	Societatea modernă timpurie

Teste la capitoul I

„Marile descoperiri geografice și stabilirea relațiilor capitaliste”

1. Care explorator, în anul 1486, plutind de-a lungul țărmului de vest al Africii, a reușit să ajungă la coasta ei estică?
A Bartolomeu Dias
B Cristofor Columb
C Vasco da Gama
D Fernando Magellan
2. Când a fost descoperită America?
A 1490
B 1492
C 1498
D 1510
3. Cine a întreprins prima, în istorie, expediție în jurul lumii?
A Bartolomeu Dias
B Cristofor Columb
C Vasco da Gama
D Fernando Magellan
4. Cucerirea statului cărui popor amerindian a fost începută de H. Cortes în anul 1519?
A azteci
B maya
C inca
D mosca
5. Cucerirea statului cărui popor amerindian a fost începută de Francisco Pizarro în anul 1531?
A azteci
B maya
C inca
D mosca
6. Care stat european, către finele sec. XVI, a avut de suferit cel mai mult din cauza „revoluției prețurilor”?
A Anglia
B Franța
C Spania
D Olanda
7. Care stat european a devenit, în sec. XVI, principalul furnizor și producător de cocs european?
A Anglia
B Franța
C Spania
D Olanda
8. Ce a început să fie folosit ca sursă de energie în industria Olandei în prima jumătate a sec. XVI?
A soarele
B apa
C vântul
D aburii
9. Care din criteriile de mai jos este o caracteristică a muncii în cadrul manufacturii?
A folosirea permanentă a mașinilor și mecanismelor
B diviziunea lucrului între muncitori
C folosirea muncii ucenicilor și submaîștrilor
D folosirea muncii sclavilor
10. Care oraș din Europa era cel mai mare după numărul populației în sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII?
A Londra
B Amsterdam
C Paris
D Roma
11. În care din țările europene din acea vreme existau circa 300 de orașe?
A Germania
B Spania
C Italia
D Olanda
12. Care era durata medie a vieții omului în Epoca modernă timpurie?
A 30–35 de ani
B 40–45 de ani
C 50–55 de ani
D 60–65 de ani

CAPITOLUL II. MAREA RENEAȘTERE. REFORMA ÎN EUROPA DE VEST

§6. Umanismul. Marea Renaștere

1. Ce rol juca biserica în viața culturală a Europei medievale? 2. Cum au apărut și s-au dezvoltat ideile umanismului timpuriu?

Particularitățile culturii Renașterii. Aproape de mijlocul sec. XVI în Italia a apărut cultura Epocii **Renașterii** sau Renaissance după cum o numeau francezii. Oamenii de artă italieni au renăscut arta grecilor antici și a Romei, de unde și provine, de fapt, denumirea epocii. Noua artă s-a creat pe temelii **umanismului**. Renumișilor maestri ai renașterii le era caracteristic talentul multilateral: ei îmbinau

Renaștere – mișcare în literatură, știință și artă din cea de-a doua jumătate a sec. XIV – sec. XVI, care a început în Italia și se baza în mare parte pe tradițiile reînnoite din antichitate.

Umanism – gândire laică liberă din Epoca Renașterii, care se opunea dominației spirituale a bisericii în societate. În context mai larg – recunoașterea valorii omului ca personalitate, a dreptului acestuia la dezvoltare liberă și realizarea posibilităților sale.

pictura, arhitectura și filozofia cu studierea științelor exacte. Creația maștrilor din Epoca Renașterii a pus temeliiile culturii europene din Epoca modernă timpurie.

Cultura Renașterii a cunoscut cea mai mare înflorire în timpul Marii Renașteri (sfârșitul sec. XV – primele decenii ale sec. XVI) – „veacul de aur” al literaturii, artei decorative, filozofiei și științei italiene. Acestea au fost timpurile titanilor Renașterii, care au pus fundamentul unor noi concepții despre lume și despre locul omului în ea. Sub

influența Italiei, arta Renașterii s-a răspândit în țările din nordul Europei. Aici, în procesul răspândirii noii culturi, un mare rol îl juca nu moștenirea antichității, ci ortodoxismul.

Epoca Renașterii a inițiat schimbări esențiale în concepția omului despre lume, în convingerile lor politice și religioase. Astfel a început formarea unui nou tip de om, care era mult mai liber din punct de vedere spiritual și mai sigur pe sine decât înainte. Noile idei își croiau calea în lupta cu învățătura religioasă oficială, pregătind o transformare grandioasă în concepția oamenilor despre lume, schimbare care s-a produs ulterior, în anii Reformei.

2 **Niccolò Machiavelli.** Unul dintre cei mai renumiți teoreticieni ai gândirii politice din sec. XVI a devenit umanistul **Niccolò Machiavelli** (1469–1527). De la apariția operelor sale și până în prezent, ideile acestui gânditor au provocat numeroase controverse. Unii îl consideră pe Machiavelli un ticălos fără principii, alții – un realist ferm, care a încercat să redea lumea așa cum este ea în realitate.

În timpul vieții lui Machiavelli Italia era divizată în mai multe cnezate mărunte, ceea ce-i ademenea pe conducătorii statelor vecine. Certurile interne, permanente, năvalele trupelor străine i-au făcut pe italieni să se gândească asupra faptului cum trebuie să fie conducătorul capabil să unească Italia și să facă ordine în țară.

Asupra acestei probleme a început să cugete și Machiavelli. În legătură cu aceasta, el a scris câteva cărți, cea mai cunoscută dintre ele fiind „**Principele**” (anul 1516), dedicat conducătorului Florenței, Lorenzo de Medici. Conștiința poate numai să-l împiedice pe conducător în activitatea sa. Teza principală a operei se rezumă la aceea că atunci când conducătorul dorește să aibă succes, el trebuie să lase la o parte principiile morale și să acționeze prin forță sau prin șiretlic.

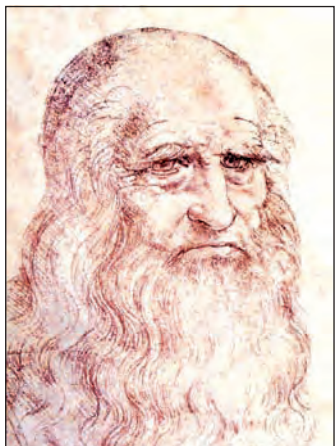
Machiavelli s-a numărat printre primii gânditori care au lansat ideea că statul este creat nu de Dumnezeu, ci de oameni. Întrucât interesele oamenilor sunt diferite și, de multe ori, chiar contradictorii, talentul conducătorului constă în a înțelege necesitățile societății și a lua în calcul psihologia umană. În opera sa, gânditorul îl sfătuia pe conducător să aibă grijă de susținerea poporului, deoarece, în cazul unui pericol, el poate rămâne fără adepți. El înțelegea și faptul că, pentru a-și păstra puterea, conducătorul trebuie să fie uneori ferm și fără milă. De aceea, Machiavelli îl sfătuia pe cel ce a acaparat puterea în stat, să recurgă imediat la acțiuni dure, iar cu timpul să reducă gradul de violență și atunci poporul se va liniști.

Biserica catolică a condamnat vehement această operă, considerând-o incompatibilă cu etica creștină, deși gânditorul de la Florența a fost doar primul care a exprimat ceea ce era o realitate politică a timpului său.

3 **Leonardo da Vinci.** MViitorul mare pictor, **Leonardo da Vinci** (1452–1519) s-a născut la Florența. La vârsta de 14 ani el a început să se familiarizeze cu pictura. Însă el nu s-a limitat numai la aceasta – pe parcursul întregii sale vieți a studiat diferite științe. Probabil, nu există vreun domeniu al cunoștințelor umane care să nu-l fi interesat pe

■ Niccolò Machiavelli.
A doua jumătate a sec. XVI.
Pictor Santi di Tito

■ Leonardo da Vinci.
Autoportret

Leonardo. Era preocupat de matematică, anatomie, diferite domenii tehnice, construia aparate de zbor și submarine. În jurnalele sale pot fi găsite descrieri ale elicopterului, parașutei, automobilului, telefonului etc.

Leonardo-pictorul lucra foarte încet, mereu căutând ceva nou și experimentând. Pictura era pentru el un mod de cunoaștere a lumii. El privea lung oamenii în ochi, încercând să perceapă lumea lor interioară și s-o transpună în tablourile sale.

În perioada apogeului talentului său, Leonardo a pictat fresca „Cina cea de taină”. La baza ei se află subiectul biblic al cinei din ajunul răstignirii, când Hristos Le-a spus ucenicilor că unul dintre ei îl va trăda. Maestrul a reușit să redea foarte reușit expresiile fețelor ucenicilor lui Hristos, pline de indignare și mirare, dar și fața plină de spaimă a lui Iuda.

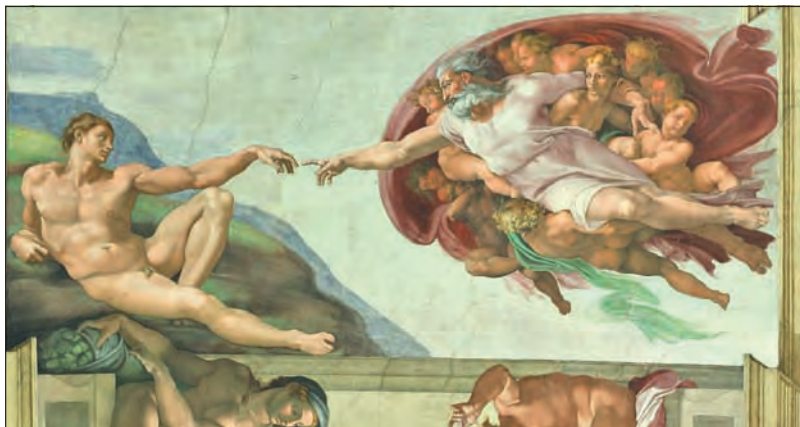
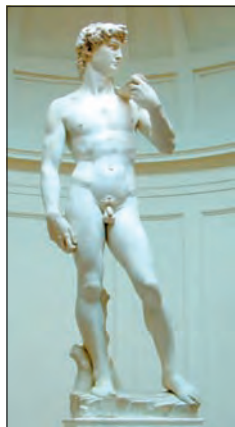
Una dintre cele mai remarcabile opere ale lui Leonardo a devenit „Portretul Mona Lisei”, soția negustorului del Giocondo. Această operă este considerată primul portret psihologic în pictura vest-europeană. Pictorul a reușit să atragă atenția privitorului nu la înfățișarea atrăgătoare a Mona Lisei, ci la lumea ei lăuntrică.

? Ce impresii vă creează operele lui Leonardo da Vinci?

- Cina cea de taină (frescă din mănăstirea dominicană „Santa Maria delle Grazie” din Milano. Anii 1495–1498. Pictor Leonardo da Vinci

- Portretul Mona Lisei. Anul 1519. Pictor Leonardo da Vinci

■ David. Anul 150.
Sculptor
Michelangelo
Buonarroti

■ Crearea lui Adam
(un fragment de frescă de pe stela capelei Sixtine din Vatican).
Anul 1512. Pictor Michelangelo Buonarroti

? Cum a demonstrat autorul în aceste opere viziunea sa asupra idealurilor Renașterii

4 **Michelangelo Buonarroti.** Dacă Leonardo avea talentul unui gânditor, atunci **Michelangelo Buonarroti** (1475–1564) a fost un veșnic răsculat. El lupta în permanență împotriva invidiilor, neînțelegerilor, chiar și împotriva lui. El însuși a demonstrat că un om poate să facă imposibilul în decursul scurtei sale vieți.

Michelangelo l-a făcut pe om personajul principal al operelor sale. Pe maestru nu-l interesau peisajele, ci numai redarea minunatului corp omenească. În sculptura sa în marmură „**David**”, în povida mitului biblic, autorul a redat nu un copil, ci un tânăr viguros plin de puteri titanice. Această statuie a devenit, în același timp, un simbol al revenirii frumuseții antice în artă și un ideal al omului nou, o demonstrare a libertății și forței.

Lucrând la frescele de pe plafonul capelei Sixtine, în decursul anilor 1508–1512, Michelangelo a zugrăvit de sine stătător 600 metri pătrați ai stelei la înălțimea de 18 m., cu subiecte din miturile biblice. Însă compozițiile lui sunt departe de conținutul religios tradițional, ele ridică în slăvi măreția și frumusețea omenească. Tot puterea și frumusețea au fost puse la baza statuii din marmură a lui **Moise** pentru lespedea de pe mormântul Papei Iulius al II. În viziunea lui Michelangelo, Moise este un conducător puternic, de care avea atâta nevoie Italia fărâmițată de atunci.

Michelangelo a fost mult mai independent decât oameni de artă pictori ai Renașterii italiene. La rugămintea Papei de la Roma de a-i face imensa sa statuie, sculptorul i-a răspuns în scrisoare astfel: „Ceea ce trebuie să facă sau să nu facă... lăsați-l să decidă pe cel care este implicat în asta”.

Michelangelo a ridicat arta sculpturii la un nivel nou. Odată, studiind o statuie antică, el a spus că „autorul ei a știut mai mult decât însăși natura”. Aceste cuvinte îl caracterizează și pe Michelangelo.

5 Rafael Sanzio și Tiziano Vecellio. Pe Rafael Sanzio (1483–1520) îl considerau geniu luminos al Renașterii italiene, care a îndrăznit să îmbine spiritul antichității cu cel al creștinismului. În decursul scurtei sale vieți, Rafael a reușit să facă destul de mult. Câțiva ani a dirijat lucrările de construcție la Catedrala Sfântul Petru din Roma, a acoperit cu fresce pereții mai multor săli ale palatului papal din Vatican, a creat portrete nemuritoare ale contemporanilor săi. În operele sale sunt redată cele mai sensibile fibre ale sufletului omenesc, frumusețea spirituală și fizică a personajelor. Noul ideal al omului era întruchipat mai ales în portrete și în numeroasele tablouri cu madone.

Apogeul creației lui Rafael este considerată „**Madonna sixtină**”, creată în anul 1513. Interesantă este compoziția tabloului: este ridicată

? Ce trăsături ale creației lui Rafael sunt redată, după părerea voastră, în aceste tablouri?

■ Școală ateniană. Anul 1511.
Pictor Rafael Sanzio

■ Madonna sixtină. Anul 1513.
Pictor Rafael Sanzio

cortina și vedem o femeie, care ține în fața ei un copil. Femeia dă copilul și, în același timp, vrea să-l țină. În ochi se vede tristețe și neliniște pentru copilul pe care îl jertfește pentru salvarea omenirii. În fața noastră nu e doar madona, ci o femeie, o mamă, care suferă la fel ca oricare om. Ideea principală în creația lui Rafael constă în crearea unui chip general al omului ideal.

Tiziano Vecellio (1477–1576) a fost cel mai renumit pictor italian al școlii venețiene. El a acordat o mare atenție subiectelor biblice („Hristos și Magdalena”, „Așezarea în sicriu”). Chipurile redade de Tiziano sunt pline de liniște lăuntrică și frumusețe, emană lumină interioară.

Maestrul a atins cele mai înalte culmi în domeniul portretului. El a reușit să redea diferite trăsături, uneori contradictorii, ale caracterelor eroilor săi: măreție, zgârcenie, suspiciune, fățarnicie, viclenie. Pictorul a scos la iveală ceea ce eroii săi se străduiau să ascundă și a găsit moduri irepetabile, uneori aproape neobservate, de a reda acele trăsături. Portretele lui sunt caracterizate de o particularitate interesantă – culoarea dominantă, care se repeta în nuanțe. Cele mai cunoscute dintre portretele lui Tiziano sunt „Ippolito de Medici”, „Carol al V-lea”.

6 **Renașterea nordică.** Renaștere nordică este numită cultura Renașterii, care s-a răspândit în sec. XV–XVI în țările situate la nord de Italia: Germania, Olanda, Franța și Anglia. Cultura Renașterii a fost mai puțin răspândită în aceste țări decât în Italia. Dar și aici au fost creatori de nivel mondial. Renașterea nordică, spre deosebire de cea italiană, se inspira nu numai din antichitate, dar și din gotică și din creațiile teologilor medievali.

Rolul principal în arta Renașterii nordice aparținea picturii.

■ Alegoria timpului. Anul 1570. Pictor Tiziano Vecellio

? Încercați să explicați ideea pusă la baza acestei opere de către Tiziano.

■ Iudita cu capul lui Olofern. Anul 1530. Pictor Lucas Cranach cel Bătrân

■ Henric al VIII-lea.
Anul 1538. Pictor
Hans Holbein cel Tânăr

■ Triumful morții.
Anul 1565. Pictor Pieter Bruegel cel Bătrân

Deja în cea de-a doua jumătate a sec. XV cunoaște o deosebită înflorire arta olandeză, iar perioada de la sfârșitul sec. XV până în prima jumătate a sec. XVI este considerată „veacul de aur” al artei germane. Dintre cei mai buni maeștri, merită menționate numele lui **Lucas Cranach cel Bătrân** (1472–1553), autorul cunoscutului portret al lui Martin Luther (vezi p. 64), precum și al lui **Hans Holbein cel Tânăr** (1497(1498)–1543), care a fost maestru la curțile regilor englezi și a atins culmile măiestriei în crearea portretelor.

■ Orbii
(Parabola orbilor)
Anul 1568. Pictor
Pieter Bruegel cel
Bătrân

? Explicați cum ați înțeles ideea operei autorului.

Opere remarcabile ale Renașterii nordice sunt considerate tablourile lui **Pieter Bruegel cel Bătrân** (1525(1530–1569). În aceste creații frumosul poate fi văzut alături de urât, iar bucuria alături de tragedie. Tablourile lui arată realitățile epocii în care a trăit. Denumirile lor vorbesc de la sine: „Triumful morții”, „Dansul sub spânzurătoare”, „Orbii”, „Schilozii”.

La fel ca alți maeștri ai Renașterii Nordice, el a încercat să demonstreze prin operele sale, cealaltă parte a vieții de atunci – neîncrederea în ziua de mâine, frica în fața schimbărilor în modul de viață obișnuit.

Un loc central în arta germană din sec. XVI îl ocupă **Albrecht Dürer** (1471–1528). În creația sa sunt reflectate evenimentele dramatice din istoria Germaniei din acele timpuri. Dürer se deosebea prin diversitatea preferințelor, caracteristică maeștrilor din Epoca Renașterii: el se interesa de anatomie, matematică, inginerie, pictură și confecționarea gravurilor.

Dürer a realizat multe portrete ale contemporanilor săi, care au trăit și au activat în acei ani de restriște în Germania. O măiestrie deosebită el a atins în domeniul gravurilor, realizând peste 200 de tablouri. Folosind subiecte cunoscute din Biblie, pictorul le dădea un nou conținut.

Una dintre cele mai cunoscute este seria gravurilor sale „**Apocalipsa**”, în care, sub chipul vechiului Babilon, ce a chemat asupra sa mânia lui Dumnezeu, pictorul a redat Roma papală. Dürer avea o atitudine pozitivă față de Reformă, care începuse în Germania și sprijinea cerințele participanților la Războiul Țărănesc.

7 Erasmus din Rotterdam. Un reprezentant de seamă al Renașterii nordice a fost savantul-umanist Erasmus din Rotterdam (1466 (1469)–1536).

■ Albrecht Dürer. Anul 1498.
Autoportret

■ Cavalerul, moartea și diavolul. Anul 1513.
Pictor Albrecht Dürer

■ Erasmus din Rotterdam.
Anul 1523. Pictor Hans Holbein (Tânărul)

După ce își încheie, în anul 1499, studiile la facultatea de teologie a Universității din Paris el ocupă un loc de frunte în lumea științifică europeană în calitate de renumit filolog, scriitor și gânditor.

În operele lui Erasmus din Rotterdam sunt expuse principalele sale învățături umaniste. De exemplu, el consideră creștinismul drept o etapă superioară a dezvoltării morale a omenirii, care a fost pregătită de perioada anterioară de dezvoltare a culturii și științei antice. Anume antichitatea, după părerea lui, a determinat importanța umanității și demnității umane în procesul general de autoperfecționare morală.

În satirele sale „Elogiul nebuniei”, „Convorbiri familiare” Erasmus din Rotterdam lua în derâdere formalismul, dogmatismul și lipsa oricărui fundament rațional – „nebulia” în toate sferele vieții – politică, bisericească, culturală. Cel mai dur a criticat teologia bisericească.

Învățăturile acestui gânditor au favorizat răspândirea ideilor reformiste în Europa, deși el însuși s-a opus cu cea mai dură fermitate Reformei.

Fragment din „Elogiul nebuniei” de Erasmus de Rotterdam

...Dar preoții supremi ce ocupă locul lui Hristos? Dacă aceștia ar încerca, la rândul lor, să-L urmeze, adică să urmeze sărăcia Lui, munca Lui, dragostea Lui pentru viață și ar cugeta asupra titlului de „Papă”, adică părinte și preasfințit, spuneți-mi ce ar fi mai trist decât starea Papei? Și cine ar lupta, cu prețul bunăstării sale, pentru acest loc? Cine, cumpărându-l, l-ar apăra prin scut, otravă sau orice violență? Câte avantaje ar pierde papalitatea dacă aici ar ajunge înțelepciunea? Ce s-ar întâmpla cu toate aceste bogății, cu toate aceste victorii, cu toate speranțele acestea, permisiuni și încălcări ale interdicțiilor bisericesti, impozite și indulgențe, cai, catări, ce s-ar întâmpla, zic eu, cu toate aceste bunătăți?..

? Cum redă Erasmus din Rotterdam viața papilor de la Roma?

Concluzii

- ▶ Renumiții maeștri ai Marii Renașteri italiene au contribuit, prin creația lor, la răspândirea, în societatea europeană, a noilor idealuri, a noilor viziuni asupra omului și locului acestuia în lumea înconjurătoare.
- ▶ Pentru Renașterea Nordică era caracteristică abordarea problemelor ce-l frământau pe om, a condițiilor vieții lui cotidiene, a neîncrederii în ziua de mâine.

Întrebări și însărcinări

1. Ce înseamnă Renaștere? 2. Numiți cadrele cronologice ale Epocii Marii Renașteri. 3. Ce picturi ale lui Leonardo da Vinci cunoașteți? 4. Cine este autorul operei „Madonna sixtină”? 5. Ce maeștri ai Renașterii Nordice cunoașteți? 6. Cine este autorul seriei de gravuri „Apocalipsa”?
- 7. Caracterizați particularitățile culturii Renașterii. 8. Prin ce și-a glorificat numele Erasmus din Rotterdam? 9. În ce constau noile viziuni asupra statului și societății, care au fost formulate de Nicolo Machiavelli? 10. Determinați trăsăturile comune și trăsăturile distinctive ale creației titanilor Marii Renașteri italiene. 11. Caracterizați creația oamenilor de artă din perioada Renașterii Nordice.
- 12. Completați în caiet tabelul „Titanii Marii Renașteri italiene”.

Omul de artă	Operele

- 13. Folosind bibliografia suplimentară, pregătiți o relatare despre unul dintre oamenii de artă din Epoca Renașterii sau despre una dintre creațiile lui.

§7. Apariția culturii baroce. Formarea unei noi științe europene

1. În ce mod arta reflectă realitatea prin mijloacele sale? 2. De ce este legată trecerea de la un stil cultural la altul? 3. Ce trăsături erau caracteristice dezvoltării culturii în perioada Evului Mediu?

1 Particularitățile artei baroce. Către finele sec. XVI, în unele țări ale Europei, cultura Epocii Renașterii a început să cedeze locul unui nou stil – **baroc**. El a apărut în Roma papală și este legat de răspândirea ideilor Contrareforme. Diversitatea și mijloacele artistice,

în opoziție cu modestia bisericilor protestante, erau menite să sublinieze caracterul grandios și splendoarea bisericii catolice.

Arta epocii barocului s-a schimbat după conținut. Ea a început să-și îndrepte atenția către sentimentele și pasiunile omului, să îmbine realul și imaginarul. Caracterul sentimental al acestei arte, în care artistul ignorează dimensiunile și norma, redă contrastele ce creează iluzia realității, precum și o puternică impresie asupra privitorului. O mare importanță are faptul că, pe parcursul secolului XVII, care este

Baroc (din italiană – *barocco* – „capricios, himer”) – epocă în arta, arhitectura, muzica și literatura țărilor Europei, Americii coloniale Centrale și de Sud de la finele sec. XVI – mijlocul sec. XVIII.

numit „epoca barocului”, s-a produs o adevărată revoluție științifică, ce a pus capăt viziunii medievale asupra lumii.

Cei mai renumiți maeștri ai artei din epoca barocului sunt considerați olandezul Rembrandt van Rijn, flamanul Peter Paul Rubens, spaniolul Diego Velazquez.

Datorită creației scriitorului Miguel de Cervantes epoca barocului a devenit „veacul de aur” al literaturii spaniole.

2 Rembrandt van Rijn. În anii '30 ai sec. XVII, Rembrandt van Rijn (1606–1669) era cel mai popular pictor din Olanda. L-a făcut renumit tabloul „Lecția de anatomie a doctorului Tulp” – un portret de grup al doctorului Tulp cu elevii săi. Creând un portret în grup, Rembrandt a decis pentru prima dată să renunțe la compoziția

? Ce particularități ale creației artistului sunt reflectate în imaginile de mai jos?

■ Lecția de anatomie a doctorului Tulp.
1632. Pictor Rembrandt van Rijn

■ Garda de noapte.
1642. Pictor Rembrandt van Rijn

tradițională în care toate persoanele pozează în fața pictorului. În tablou se vede cum elevii au înconjurat masa din amfiteatrul anatomic, pe care se află un cadavru uman, ascultând explicațiile doctorului Tulp. Pictorul a reușit să redea reacții diferite pe fața fiecăruia dintre elevi. Unii dintre ei sunt, parcă, îngrijorați de apariția spectatorilor, îi privesc pur și simplu în ochi. Tabloul s-a bucurat de un succes enorm.

Rembrandt a creat multe tablouri și de fiecare dată s-a străduit să se îndepărteze tot mai insistent de normele încetățenite, surprinzându-i pe contemporanii săi prin caracterul neobișnuit al manierei de creație.

O încununare a vieții și creației genialului pictor a devenit tabloul „Întoarcerea fiului risipitor” – un moment biblic despre fiul, care a pierdut totul în viață și se întoarce în casa părintească, la tata.

3 **Pieter Paul Rubens.** Pieter Paul Rubens (1577–1640) a fost o figură centrală a artei flamande din sec. XVII. O trăsătură comună, care unea arta flamandă cu cea olandeză, era dragostea de viață în toate manifestările sale. Dacă în tablourile maeștrilor olandezi prevalau scene cotidiene, portrete ale orașenilor, pictorii flamanzi trebuiau să deseneze ceea ce era pe placul bisericii catolice și al nobililor.

Aceste particularități s-au manifestat cel mai bine în creația lui Rubens. Ca pictor la curtea guvernatorului spaniol în Flandra, el era mereu supraîncărcat cu comenzi din partea curtenilor și bisericii, însă găsea timp pentru a îndeplini însărcinări diplomatice. Maestrul a pictat sute de tablouri, glorificând în culori aprinse forța, bărbăția, frumusețea sentimentelor și faptelor omenești.

Rubens avea multe tablouri pe teme istorice. Una dintre seriile cele mai cunoscute – „Viața Mariei de Medici”, este compusă din 21 de creații. În aceste opere pictorul a redat atât

■ Întoarcerea fiului risipitor.
1632. Pictor
Rembrandt van Rijn

■ Întâlnirea dintre Maria de Medici și Henric al IV-lea al Navarei la Lion. Anul 1625.
Pictor Pieter Paul Rubens

- Întoarcerea Dianei de la vânătoare. 1615. Pictor Pieter Paul Rubens
- ? Determinați după operele lui P. Rubens (pag. 51, 52) particularitățile stilului său de creație.

oli și ale soțiilor acestora. Pictorul nu a renunțat niciodată să redea adevărul, el înfățișa omul așa cum era în realitate. Papa Inocențiu, văzându-și portretul pictat de Velázquez, a exclamat „Prea tare seamănă”.

- ? De ce Velázquez era numit „pictor al adevărului”?
- Torcătoarele (Povestea Arachnei). 1658. Pictor Diego Velázquez

personalități istorice reale, cât și personaje mitice, dar și realitățile epocii istorice de atunci. Creația lui Rubens a avut o influență colosală asupra constituirii școlii de pictură flamandă, iar lucrările lui sunt cunoscute în întreaga lume.

4 **Diego Velázquez.** Contemporanii îl numeau pe maestrul spaniol, Diego Velázquez (1599–1660) pictor al adevărului. Din anul 1623 și până la sfârșitul vieții el a fost pictor de curte al regelui spaniol, Filip al IV-lea. Un loc de frunte în creația sa îl ocupau portretele. Aristocrația spaniolă nu cerea să fie pictată mai frumos decât ea era în realitate. Ea se mândrea cu originea sa, și nu cu frumusețea. Velázquez picta portretele membrilor familiei regale, ale nobililor spanioli

- Portretul Papei Inocențiu X. 1650. Pictor Diego Velázquez

Către sfârșitul vieții artistul a creat tabloul „Torcătoarele”, în care a redat frumusețea femeilor-muncitoare simple ce torceau, iar alături – pe damele din curte, care examinau producția finită. Aceasta a fost ultima mare pânză a lui Velázquez. El și-a consacrat întreaga viață servirii adevărului prin penelul pictorului.

5 Umanismul lui Cervantes. Creația lui Miguel de Cervantes Saavedra (1547–1616) este considerată apogeul literaturii spaniole din sec. XVII. Principala operă în creația scriitorului este romanul „El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha”.

Eroul principal al romanului, micul nobil, Alonso Quixano, care își imagina că este un brav cavaler căutător de aventuri, visa să renască vremurile cavalești atunci când ele erau demult apuse. El nu înțelegea acest lucru de unul singur și, ca un ultim „cavaler al tristei figuri”, era în realitate o personalitate comică. Don Quijote a încercat să schimbe de unul singur rânduielele acelor timpuri, să le apere pe văduve și pe cei orfani, să-i pedepsească pe cei vinovați de neazurile lor. În realitate însă el făcea numai dezordine. Cu toate acestea, motivele faptelor sale sunt destul de umane și demne de urmat.

Eroul lui Cervantes este un adevărat umanist. „Fie ca lacrimile celui sărac, spunea Don Quijote, în condiții de egală compasiune, să-ți trezească mai multă milă decât nemulțumirea unui om bogat”. În aceste cuvinte se regăsește ecoul unor cugetări prea îndrăznețe, chiar periculoase în Spania din sec. XVII. Don Quijote este însoțit în roman de prietenul său devotat – țărănul Sancho Panza. Deseori el este neîndemânatic și hazliu, însă în același timp este un reprezentant al umorului, caracterului și înțelepciunii populare.

6 Dezvoltarea medicinei și matematicii. Dezvoltarea cunoștințelor științifice în sec. XVI–XVII a jucat un rol important în constituirea noii societăți în țările europene. Sec. XVII a fost perioada când s-au făcut pași decisivi în ceea

■ Miguel de Cervantes Saavedra

■ Prima ediție a operei „Don Quijote” (anul 1605)

- Lucrare de anatomie „Microcosmografia: descrierea corpului uman”. 1631

- Ilustrații din cartea lui Andreas Vesalius „Constituția corpului uman”. 1543

ce privește cunoașterea omului și a legilor Universului, ceea ce a pus fundamentul unor noi științe ale naturii.

Succese importante au fost obținute în domeniul dezvoltării anatomiei. Au început să fie efectuate autopsii anatomice sistematice, ceea ce a făcut posibilă lansarea unor noi teorii despre natura corpului omenesc și depistarea unor noi metode de tratare a bolilor. Medicul italian **Andreas Vesalius** (1514–1564) a editat, în anul 1543, lucrarea fundamentală „**Constituția corpului uman**”. În pofida persecuțiilor din partea puterii nobile și a clerului, Vesalius efectua autopsii ale corpurilor omenesci, studiind astfel anatomia omului. Numele lui a rămas pentru totdeauna în istoria medicinei ca om care a ruinat teoriile seculare despre construcția corpului omenesc și care a pus bazele anatomiei moderne.

Savantul spaniol, **Miguel Servet** (1511–1553) a descoperit și a descris sistemul cardiovascular uman. Pentru caracterul îndrăzneț al viziunilor științifice și independența părerilor, el a fost ars pe rug.

Existența circulației vasculare a fost confirmată în timpul cercetărilor științifice ale lui Vesalius, iar medicul și anatomistul englez **William Harvey** (1578–1657) a încheiat studiarea temei respective și a creat teoria circulației sanguine a omului. Cu timpul, Harvey a început să studieze și procesele de constituire a vieții umane. El și-a concluzionat esența cercetărilor în zicala „Totul ce e viu provine din ou”. Medicii renumiți din Europa de atunci nu au acceptat descoperirile sale, însă el nu a cedat. Contemporanii au înțeles și au recunoscut meritele savantului abia către sfârșitul vieții lui.

Savantul-amator, **Antoni van Leeuwenhoek** (Olanda) (1632–1723) a inventat microscopul, ceea ce i-a permis să facă mai multe descoperiri importante. Cele mai multe dintre ele au fost făcute în anul 1674. Atunci el a cercetat și a demonstrat existența microbilor.

Leeuwenhoek a descoperit, într-o picătură de apă, o lume întregă.

De pe la finele sec. XVI s-au dezvoltat aproape toate ramurile matematicii. O viziune modernă a căpătat algebra. Matematicianul francez, **François Viète** (1540–1603) a introdus literele pentru a reprezenta mărimi și a pus bazele teoriei generale a ecuațiilor, datorită cărui fapt este considerat întemeietor al algebrei moderne. Un alt matematician și filozof francez, **Rene Descartes** (1596–1650) a stabilit legătura reciprocă între teoria ecuațiilor și geometrie, descoperind o nouă disciplină – geometria analitică. El a expus bazele teoriei sale în lucrarea „**Meditații despre metode**”. O nouă metodă de calculare a volumului corpurilor indivizibile a fost propusă de profesorul de la universitatea din Bologna, **Bonaventura Cavalieri** (1598–1647) în lucrarea sa „**Geometria indivizibililor**”. În procesul elaborării acestei metode au jucat un rol important **Johannes Kepler** (Germania) și **Rene Descartes** (Franța). Ultimul a introdus în mediul științific noțiunea de variabilă.

■ Rene Descartes.
Aproximativ anul
1649. Pictor Frantz
Hals

7 Dezvoltarea astronomiei. Dezvoltarea vertiginoasă a navigației în Epoca modernă a contribuit la constituirea astronomiei ca știință. În acest domeniu au fost făcute descoperiri, care au schimbat din temelii vechile opinii referitoare la structura Universului. Potrivit acestui sistem, care se baza pe viziunile lui Aristotel și Ptolemeu, în centrul lumii era situat Pământul imobil, în jurul căruia se învârtteau Soarele, Luna și stelele.

Caracterul eronat al vechii teorii a fost demonstrat de către savantul polonez, **Nicolaus Copernic** (1473–1543). În urma cercetărilor efectuate el a ajuns la concluzia că Pământul, împreună cu alte planete, se rotește în jurul Soarelui și în jurul axei sale, formulând astfel teoria heliocentrică (cu Soarele în centru). El și-a expus viziunile în cunoscuta lucrare „**Despre mișcările de revoluție ale corpurilor cerești**”. Copernic a scris-o timp de 40 de ani, însă, înțelegând ce reacție poate genera, s-a temut s-o publice. Cartea a ieșit de sub tipar în ziua morții ilustrului savant și a fost însoțită de o prezentare amănunțită din partea editorului, în care el a prezentat teoria expusă ca pe o ipoteză interesantă. Lucrarea „Despre mișcările de revoluție ale corpurilor cerești” a fost condamnată de biserica catolică și din 1616 până la 1822 era amintită doar în lista lucrărilor interzise.

Astronomie (din greacă „stea” și „lege”) – știința care studiază structura și evoluția astrilor și a întregului Univers.

■ Nicolaus Copernic

■ Galileo Galilei

Următorul pas în domeniul studierii Universului a fost făcut de italianul **Giordano Bruno** (1548–1600). Spre deosebire de Copernic, care considera Soarele centru al Universului, Bruno a argumentat ideea caracterului infinit al Universului, în care există o mulțime de lumi, fiecare având soarele său. Pentru răspândirea acestor viziuni el a fost arestat, a petrecut opt ani în închisoare, însă nu s-a dezis de convingerile sale. A fost judecat de inchiziției, condamnat pentru ideile sale eretice și ars pe rug. Toate operele lui G. Bruno au fost interzise până în anul 1948.

Savantul italian, **Galileo Galilei** (1564–1642) a inventat un telescop care mărea de 32 de ori și a început, cu ajutorul lui, cercetări sistematice. El s-a convins de caracterul infinit al spațiului stelar, a descoperit munți pe Lună, pete pe Soare și sateliții care înconjoară planeta Jupiter. Toate acestea confirmau justetea teoriilor lui Nicolaus Copernic și ale lui Giordano Bruno. În anul 1632 el a editat lucrarea „Dialog despre cele două sisteme principale ale lumii – al lui Ptolemeu și al lui Copernic”, unde a prezentat mărturii indiscutabile ale justetei teoriei lui Copernic. După cinci luni de înjosiri și interogări, Galilei s-a dezis de convingerile sale. Potrivit legendei, după aceasta el a exclamat: „Și totuși el se învârte!”.

Până la sfârșitul zilelor sale G. Galilei s-a aflat sub supravegherea inchiziției, lui i s-a interzis să scrie și să-și editeze operele. În ultimii ani ai vieții el a obținut succese remarcabile în domeniul fizicii – a descoperit legile mecanicii moderne. Abia în anii '80–'90 ai sec. XX biserica catolică a recunoscut că persecutarea savanților a fost o greșeală, și a acceptat concepția lor despre structura Universului.

- Sistemul geocentric al lui Ptolemeu
 - Sistemul heliocentric al lui Copernic
- ? Cum reflectă hărțile reprezentate mai sus deosebirea dintre sistemul geocentric și cel heliocentric al structurii Universului?

Fragment din sentința cardinalilor referitoare la Galileo Galilei

Tu, Galileo, ai fost învinuit la această judecată de faptul că afirmi și răspândești în popor o învățătură mincinoasă despre aceea că Soarele stă nemișcat în centrul lumii, iar Pământul se mișcă în jurul axei sale pe durata unei zile (24 de ore); de faptul că ai avut numeroși elevi cărora le-ai predat această învățătură. A apărut, în sfârșit, creația ta, o scrisoare către unul din foștii tăi elevi, în care tu, urmând prostiile lui Copernic, ai dezvoltat teze care contravin rațiunii sănătoase și Sfintei Scripturi. De aceea, dorind să-i apere pe oameni de daunele și ispitele care reies din comportarea ta și amenințând puritatea credinței... savanții-teologi au hotărât:

1. Afirmatia că Soarele este centrul Universului și este nemișcat este o părere greșită, incorectă din punct de vedere filozofic și eretică, deoarece vine în contradicție cu Sfânta Scriptură.

2. Teza că Pământul nu este centrul Universului și nu este nemișcat contravine spiritului credinței...

- ? Pentru ce l-a condamnat biserica pe Galilei? Ce fel de argumente prezenta ea?

Concluzii

- ▶ Epoca barocului a îmbogățit arta europeană cu multe opere, care îmbinau splendoarea, ingeniozitatea și efectele artistice expresive.
- ▶ Ca rezultat al descoperirilor științifice din sec. XVI–XVII a fost pusă temelia noilor științe ale naturii, a fost formulată teoria științifică a structurii Universului și trasată calea spre cunoașterea legilor naturii nedescoperite încă.

Întrebări și însărcinări

- 1.** Ce este barocul? **2.** Ce denumire avea portretul în grup al ofițerilor plutonului de pușcași din Amsterdam, pictat de Rembrandt? **3.** Care om de artă a creat seria de tablouri „Viața Mariei de Medici”? **4.** Numiți opera principală a lui M. Cervantes. **5.** Prin ce și-a glorificat numele Andreas Vesalius? **6.** Cine a formulat teoria heliocentrică a structurii Universului?
- 7.** Prin ce se deosebea arta barocului de arta Renașterii? **8.** Ce elemente noi au adus în dezvoltarea picturii reprezentanții epocii barocului? **9.** Caracterizați viața și opera lui M. Cervantes. **10.** Determinați ce influență au avut descoperirile în medicină, matematică din sec. XVI–XVII asupra dezvoltării omenirii. **11.** Care au fost principalele realizări ale acestei epoci în domeniul astronomiei?
- 12.** Completați în caiet tabelul „Descoperirile științifice din sec. XVI–XVII”.

Savantul	Conținutul descoperirii	Importanța descoperirii

- 13.** Folosind bibliografia suplimentară, pregătiți o comunicare despre creația unuia dintre reprezentanții epocii barocului. **14.** Cu ajutorul bibliografiei suplimentare, luați cunoștință cu biografiile lui N. Copernic, G. Bruno și G. Galilei. Pornind de la viața și activitatea celor trei mari astronomi, spuneți-vă propria părere referitoare la modul în care se manifesta curajul omului în acea vreme.

§8. Lecția practică

„Ideile umaniste în operele lui Erasmus de Rotterdam” / „Ideile umanismului în capodoperele Marii Renașteri” (la alegerea profesorului)

Scopul (se stabilește în funcție de tema aleasă) constă în:

- 1) a determina particularitățile manifestării umanismului în creația lui Erasmus din Rotterdam;
- 2) a caracteriza modul și metodele de realizare a ideilor umaniste în creația maeștrilor Marii Renașteri.

Însărcinare pentru lecția practică: de pregătit o comunicare pe tema aleasă de profesor în funcție de conținutul lecției.

Întrebări și însărcinări pentru activitatea la lecția practică

1. Uniți-vă în grupuri mici și discutați conținutul comunicărilor voastre.
2. Prezentați clasei rezultatele activității grupului din care faceți parte.
3. Formulați concluzii, raportându-vă la scopul activității voastre.

§9. Reforma în Germania

- ✓ 1. Care au fost particularitățile dezvoltării politice a Germaniei în sec. XIV–XV? 2. Ce concepții despre structura societății și comportarea omului în ea erau proclamate de către biserica catolică? 3. Ce mișcări îndreptate împotriva bisericii catolice cunoașteți? Care era scopul lor?

1 Germania în ajunul Reformei. Reformă – cuvânt, care din limba latină se traduce ca „refacere” a devenit simbolul unei întregi epoci din istoria țărilor europene. Aceasta a fost perioada când în societatea a luat avânt mișcarea pentru reevaluarea rolului bisericii catolice. În scurt timp, această luptă, care a început cu dispute în sălile universitare, s-a transferat pe câmpul de luptă. Va trebui să treacă mult timp ca lumea să înțeleagă faptul că este imposibil să-i distrugi pe toți cei ce doresc să trăiască altfel. Trebuie să învățăm a trăi împreună, pe o singură planetă. Calea spre acest rezultat va fi foarte lungă. Evenimentele care au cauzat divizarea Europei în două tabere – catolici și adepți ai Reformei, au început în Germania la începutul sec. XVI.

La finele sec. XV – începutul sec. XVI Germania era parte componentă a Sfântului Imperiu Roman, la denumirea căruia erau adăugate atunci cuvintele „de națiune germană”. În afară de Germania, din componența lui făceau parte actualele teritorii ale Olandei, Belgiei, Austriei, Cehiei, Burgundiei franceze, o parte a Italiei și alte teritorii.

Sfântul Imperiu Roman era o țară fărâmițată din punct de vedere politic, care era compusă din multe moșii bisericesti și nobile, mari și mici. Germania era condusă de un rege ales, care era încoronat ca împărat. El era ales la Consiliile **prinților-electori**.

Începând cu anul 1438 și până în anul 1806 împărații erau aleși din familia Habsburgilor. În anul 1519 tânărul rege spaniol, Carol I Habsburg, a devenit noul împărat sub numele de Carol al V-lea (1519–1566).

Prinții jucau un rol important în viața Germaniei. În primele decenii ale sec. XVI aceștia erau în număr de aproape 70 – arhiepiscopi, episcopi și persoane nobile. Șapte prinți-electori, care alegeau împăratul, se opuneau prin orice metode întăririi puterii lui și își rezervau

Reformă – mișcare bisericască-religioasă și social-politică apărută în sec. XVI în țările Europei Centrale și de Vest și orientată împotriva bisericii catolice.

Prinți-electori – activiști bisericesti și nobili de națiune germană în Sfântul Imperiu Roman, care aveau dreptul să-l aleagă pe Împărat.

■ Împăratul
Carol al V-lea
(Carol I Habsburg)

dreptul de a soluționa de sine stătător cele mai importante probleme.

La începutul sec. XVI întregul teritoriu al Germaniei era acoperit de o rețea de orașe mari, mijlocii și mărunte, numărul total al cărora ajungea la 3 mii.

Orașele erau divizate în „împărătești”, care se supuneau nemijlocit împăratului, și „libere”, care aplicau autoadministrarea obținută în urma eliberării de seniori. În sec. XVI deosebirea între orașele „împărătești” și cele „libere” aproape că au dispărut. Ele dispuneau de drepturi mari și de cele mai multe ori conduceau teritoriile din jurul lor ca pe mici principate. Orașele cele mai mari erau Nürnberg, Augsburg, Köln.

În Germania funcționa **Reichstagul** – Dieta imperială, care era compusă din trei curii (adunări) – prinții-electori, principii clerului și ai nobilimii și reprezentanții orașelor. În principate funcționau **landtagurile** (Dieta teritorială), care erau organe reprezentative ale nobilimii, clerului și orașelor. În unele landtaguri intrau, de asemenea, reprezentanții comunităților sătești. Reichstagul și landtagurile discutau probleme asemănătoare după conținut: menținerea păcii, legile, colectarea taxelor bănești, însă la nivel diferit – al întregului imperiu sau a unor principate aparte. Fiecare curie adopta hotărâri separat, iar apoi ele erau discutate în comun. Un rol important în activitatea landtagurilor îl jucau orașele.

O nouă trăsătură în dezvoltarea Germaniei în sec. XVI a devenit constituirea guvernării regionale – nu din centru sau din orașe, ci în ducate aparte. Acestea au fost înființate în țara fărâmițată din punct de vedere politic în primul rând pentru a ușura lupta cu jefitorii și invaziile străine.

La începutul sec. XVI în Germania dominau relațiile feudale, majoritatea populației constituind-o țărănimea dependentă, care plătea taxe proprietarilor de pământ și bisericii. Treptat, însă, în țară au început să fie răspândite relațiile de piață. Un număr mare de întreprinderi au fost înființate în industria minieră. Apariția noilor tipuri de producție a fost generată de cererea sporită la aceste produse.

Spiritul îmbogățirii și energia antreprenoriatului au devenit simboluri ale acelor timpuri. În multe țări ale lumii erau cunoscute numele oamenilor bogați din Germania: Fugger, Hochstetter, Imhoff, Welser.

■ Reforma și Contrareforma în Europa

--- Frontierele Sfântului Imperiu Roman și altor state în cea de-a doua jumătate a sec. XVI

⊕ Principalele centre ale mișcării Reformei

1527 Anii adoptării oficiale a credinței protestante

Teritoriile influenței covârșitoare a bisericilor protestante:

- luterane
- calviniste
- anglicane

Teritoriile de influență a bisericii catolice

Teritoriile extinderii ortodoxiei

Teritoriile extinderii islamului

⊕ Principalele centre ale Contrareformei

Cu cifre sunt menționate:

1. Brandenburg
2. Saxonia
3. Confederația Veche a Elveției
4. Bavaria
5. Prusia
6. Livonia

■ Nuremberg – unul dintre cele mai mari orașe din Germania. Sec. XV

■ Competițiile cavalești în piața principală a orașului Nuremberg. 1561

Biserica catolică pretindea la un rol primordial în viața Germaniei politic fărâmițate. Aici avea un spațiu de influență mai mare decât în țările cu o putere centrală solidă. Întreaga Germanie a fost împânzită de vânzătorii de indulgențe, relicve sfinte și de diferiți colecători ai plăților pentru biserică. Biserica catolică avea în posesie pământuri imense și chiar orașe. Din Germania, Papa de la Roma obținea cele mai mari venituri. În același timp, el nu prea avea grijă de ordinea din mănăstirile germane, ceea ce submina autoritatea bisericii în ochii populației.

În anul 1510 împăratul Maximilian I a făcut o încercare de a se înțelege cu Papa de la Roma. El conta, în primul rând, pe reducerea taxelor în favoarea Romei. Din indicația lui au fost pregătite „Plângerile națiunii germane”, în care au fost adunate principalele pretenții. Din păcate, această încercare a suferit un eșec total.

2 Umanismul german. Critica din partea bisericii catolice era legată de răspândirea idealurilor **umanismului** în Germania.

La începutul sec. XVI în Germania funcționau 16 universități, în majoritatea cărora citeau lecții savanți-umanști. Umanismul german a cunoscut un deosebit avânt în ajunul Reformei. Atunci și-a atins apogeul satira umanistă, s-au afirmat noile idealuri sociale, s-au activizat căutările unor noi forme de dezvoltare a vieții religioase. În Germania au apărut „Scrisorile unor bărbați obscuri” – o satiră talentată și dură, ce scotea în vileag incultura și decăderea morală a clerului, pasiunea acestuia pentru dispute scolastice nesfârșite provocate de lucruri lipsite de importanță. De o glorie europeană s-a bucurat activitatea tânărului contemporan al lui Erasmus din Rotterdam, a cărturarului umanist, **Ulrich von Hutten** (1488–1523).

Ulrich von Hutten a fost unul dintre autorii „Scrisorilor bărbaților obscuri”, a scris epigrame la adresa Papei Iulius al II-lea, în care lua în derâdere desfrâul lui și vânzarea indulgențelor. Hutten, cu temperamentul ce-i era caracteristic, dar și cu patriotismul său, critica și mai dur decât E. din Rotterdam clerul catolic și se pronunța pentru „libertatea Patriei”. El glorifica științele umaniste, care ajutau Germaniei „să se trezească”, vedea în rațiune un „conducător al vieții” omului și condamna cu fermitate „barbarismul și minciuna” și „evlavioasa înșelare” în biserică. Aname umanistii – cei mai apropiați prieteni ai lui Hutten, au reacționat printre primii la discursul lui Martin Luther despre vânzarea indulgențelor.

■ Ulrich von Hutten

Din pamfletul lui Ulrich von Hutten „Vadiscus sau triada romană”

Roma supune totul prin trei lucruri: violență, șiretlic și fățărnicie. Trei lucruri au fost inventate pentru a seca de aur țările străine: vânzarea indulgențelor, războiul imaginar cu turcii și puterea legaților papali în teritoriile barbare. Cei de la Roma au grijă în permanență de trei lucruri, deși nu le duc niciodată la bun sfârșit: salvarea sufletelor, restaurarea catedralelor, care s-au dărâmat, și expedițiile turce. Despre trei lucruri nu se poate de spus Adevărul: despre Papă, despre indulgențe și despre răutate. Trei lucruri se fac la Roma fără dorință: oamenii se țin de cuvânt, îi ajută pe alții și dau voie altora să treacă... trei lucruri le dorește fiecare la Roma: rugăciuni scurte, aur de calitate, viață plină de dulceață. Trei lucruri arată trăsătura prin care se deosebește Roma: Papa, edificiile vechi și dragostea pentru profit...

- ? 1. Împotriva cui este îndreptat pamfletul lui Ulrich von Hutten? 2. Care sunt ideile lui principale?

3 **Martin Luther și începutul Reformei.** În fruntea mișcării reformiste din Germania s-a situat teologul german, **Martin Luther** (1483–1546). La **31 octombrie anul 1517** el a afișat pe ușa bisericii din Wittenberg cele „95 de teze”, care invocau interdicția comerțului cu indulgențe. În tezele lui Luther erau puse bazele noii învățăături. Un loc aparte îl ocupau trei teze și anume.

- 1) Omul se poate salva doar prin credința sa.
- 2) Salvarea poate fi obținută doar prin mila lui Dumnezeu și nu depinde de oarecare „merite” ale omului, deoarece nu oamenii, ci numai Dumnezeu știe prețul adevărat al „faptelor bune”.
- 3) Unica autoritate în ceea ce privește credința este Sfânta Scriptură, Cuvântul lui Dumnezeu.

■ Martin Luther. 1529.
Pictor Lucas Cranach cel
Bătrân

- Ușa Bisericii Castelului pe care Martin Luther a afișat tezele sale împotriva comerțului cu indulgențe

Învățătura lui Luther, care poate fi caracterizată pe scurt „Salvare prin credință” i-a îndemnat pe oameni să cugete mai departe asupra situației. Dacă salvarea depinde numai de mila lui Dumnezeu, atunci pentru ce mai trebuie medierea bisericii catolice, a întregii ierarhii bisericești în frunte cu Papa? Învățăturile lui Luther neagă autoritatea, deopotrivă cu Sfânta Scriptură, a deciziilor papei și a Consiliilor bisericești, obligatorii pentru orice catolic. În opinia lui, despre acestea nu se spune în Sfânta Scriptură, de aceea ele trebuie aruncate ca simple „Invenții omenești”.

Discursul lui Luther s-a bucurat de susținerea unei părți însemnate a populației din Germania. Biserica catolică a condamnat discursul lui Luther, Papa Leon al X-lea l-a excomunicat din biserică. Însă, la congresul de la Worms electorii germani au decis să-l susțină pe Luther.

În Germania a început Reforma Protestantă, care a cuprins toate păturile populației țării.

4 Reforma populară. Thomas Müntzer. În fiecare oraș sau sat, în fiecare casă oamenii discutau despre cum trebuie să fie biserica. Ei îi alungau, din voia lor, pe preoți, desființau mănăstirile. Folosindu-se de această situație, electorii acaparau pământurile mănăstirilor, iar nobilimea orașenească renunța să plătească tribut bisericii. Puterea papei nu mai era recunoscută.

Însă aceste transformări nu îi satisfăceau nici pe departe pe toți. Populația săracă de la orașe, țărani își doreau mult mai mult. Ei îi ascultau pe predicatorii care le promiteau apropierea Împărăției lui Dumnezeu de Pământ: toate lucrurile vor fi comune și toți oamenii vor deveni egali. O astfel de **Reformă Populară** își doreau ei și erau gata să lupte pentru ea.

În multe orașe și sate au început revolte spontane. Reforma, care a început ca o mișcare a păturilor moderate ale societății, înaripate de idealurile umaniste, împotriva bisericii catolice,

a dobândit trăsături asemănătoare luptei populare pentru îmbunătățirea situației.

În orașele germane au apărut predicatori care îi chemau pe oameni să trăiască așa cum este scris în Evanghelie: „Și toți credincioșii erau împreună, și aveau toate în comun: își vindeau moșiile și orice bogăție, le împărțeau tuttora după necesități”. Adepți ai egalității patrimoniale și sociale erau **anabapțiștii**. Aderând la comunitatea lor, omul era nevoit să primească botezul pentru a doua oară, de unde și provine denumirea. Unul dintre cei mai renumiți propovăduitori ai idealurilor anabaptismului a devenit prietenul lui Luther, iar cu timpul rivalul lui, **Thomas Müntzer** (apr. 1490–1525). El a chemat poporul să ridice sabia împotriva domnilor și să instaureze prin forță Împărăția lui Dumnezeu pe Pământ. Potrivit convingerilor sale, lupta trebuia dusă nu numai împotriva bisericii catolice, ci și împotriva tuturor acelor care trăiau încălcând poruncile creștine – electori, cavaleri, cămătari. Toți trebuie să fie egali în fața lui Dumnezeu, mănăstirile și cetățile trebuie distruse, iar domnii trebuie să părăsească palatele, să se stabilească în căsuțe simple și să lucreze. Acei nobili, care se vor opune instaurării unei orânduiri echitabile, vor fi obligați să se supună sau uciși. Aceasta era o chemare la răscoală și anabapțiștii se pregăteau de ea.

În Germania ideile lui Müntzer și ale anabapțiștilor erau susținute de majoritatea păturilor defavorizate a populației. Intențiile lor l-au speriat pe Luther. După cum au demonstrat evenimentele ulterioare, căile lui Luther și ale adepților instaurării prin violență a Împărăției lui Dumnezeu pe pământ s-au despărțit.

În vara anului 1524 în țară încep răscoale aparte ale țăranilor, care la început nu au fost luate în seamă de către putere. În toamna aceluia an răscoalele au cuprins sudul Germaniei și au căpătat caracterul unui război țărănesc. Țăranii se răzburau pe domni și creau detașamente înarmate. Ei incendiau castelele, distrugeau mănăstirile, iar bunurile acaparate le împărțeau în mod egal. Răsculaților li se alătura burghezia și mica nobilime. Cu ajutorul lor a fost elaborat cel mai popular, printre țăranii germani, program din anii de război cu denumirea „**Cele 12 articole**”. În acest program erau înaintate cerințe referitoare la suspendarea dependenței

Războiul Țărănesc German (1524–1526) a fost o revoltă a țăranilor, susținută de o parte a orașenilor; a fost provocată de înăsprirea oprimirii sociale și s-a îmbinat cu Reforma.

■ Thomas Müntzer. Sec. XVIII

■ Atac al țăranilor asupra unui cavaler

■ Ruinarea bisericilor catolice în Germania în perioada Reformei

? Ce particularitate a reformei Populare este oglindită în ilustrațiile de mai sus?

personale a țăranilor, anularea dijmei și desființarea iobăgiei. Țăranii urmau să fie pedepsiți conform unei hotărâri judecătorești și nu de către moșieri. Preotul sătesc urma să fie ales numai de comunitatea locală. În anii Războiului Țărănesc acest program a fost revăzut de 25 de ori.

Reprezentanții orașenilor și ai cavalerilor au lansat așa-numitul „**Program de la Heilbronn**”. El conținea cerințe orientate către consolidarea puterii imperiale, anularea taxelor vamale în interiorul țării, introducerea monedelor și unităților de măsură unice. Țăranii urmau să fie eliberați de dependența personală pentru o răscumpărare în mărime de 20 de ori mai mare decât taxele pe care le plăteau. În realizarea cerințelor acestui program erau interesați, în primul rând, întreprinzătorii, deoarece ei creau condiții pentru dezvoltarea relațiilor de piață.

Între timp, Războiul Țărănesc a cuprins întreaga Germanie. Detașamentele de țărani luptau, de regulă, pe pământurile natale. Eliberându-le de moșierii insuportabili, aceștia se împrăștiau pe la casele lor. Atunci când detașamentele de cavaleri ale nobililor, adunate în grabă, au trecut la ofensivă, țăranii nu au fost în stare să li se opună împreună. Luther a anunțat că dependența personală a țăranilor nu vine în contradicție cu Sfânta Scriptură și că este un păcat să te revolți împotriva ei. Müntzer a fost împreună cu răsculații de la începutul revoltei. El a condus personal răscoala din Turingia (Germania Centrală).

Pentru a înăbuși revolta țăranilor, prinții germani au adunat o armată numeroasă și bine înarmată, alcătuită din cavaleri nobili și mercenari. În luna mai a anului 1525, lângă orașul Frankenhausen, răsculații au fost învinși. Cam tot atunci a fost înăbușită revolta țărănească și în sudul Germaniei. Când țăranii au aflat despre această înfrângere, mulți dintre ei au refuzat să lupte mai departe.

Deși în unele zone revoltele au continuat până la mijlocul anului 1526, Războiul Țărănesc s-a încheiat cu înfrângere. În întreaga Germanie aveau loc răzbunări împotriva răsculaților. Numărul celor morți sau asasinați în timpul Războiului Țărănesc din Germania depășea 100 de mii de persoane.

Concluzii

- ▶ La începutul sec. XVI, evenimentele de pe pământurile germane au cauzat constituirea unei mișcări reformatoare, orientată împotriva activității bisericii catolice în Europa.
- ▶ Activitatea umaniștilor în Germania a pregătit societatea pentru perceperea necesității reformării bisericii catolice și a luptei pentru unificarea țării.
- ▶ Discursul lui Martin Luther a declanșat începerea Reformei în Germania, care s-a extins și în alte țări ale Europei.
- ▶ Reforma Populară, ai cărei adepți au fost în marea majoritate reprezentanți ai păturilor neînstărite ale populației, a eșuat în perioada Războiului Țărănesc.

Întrebări și însărcinări

1. Din componența cărui stat făcea parte Germania la începutul sec. XVI? 2. Cine sunt prinții-electori? 3. Ce este Reforma? 4. Când a început Reforma în Germania? 5. Cine erau numiți anabapțiști? 6. Cu ce s-a încheiat Războiul Țărănesc din Germania?
- 7. Caracterizați situația Germaniei la începutul sec. XVI. 8. Poate fi considerat o coincidență începutul Reformei anume în Germania? 9. Ce rol au jucat umaniștii germani în pregătirea societății pentru Reformă? 10. Cum a început Reforma în Germania? 11. Ce înseamnă Reformă Populară? Ce forme a căpătat ea în Germania? 12. Comparați viziunile reformiste ale lui M. Luther și T. Müntzer.
- 13. Alcătuiți caracteristica Războiului Țărănesc din Germania după următorul plan: 1) cauzele războiului; 2) cerințele răsculaților; 3) derularea evenimentelor; 4) rezultatele; 5) consecințele. 14. Completați în caiet tabelul „Programele răsculaților în anii Războiului Țărănesc”.

Denumirea programului	Cerințele înaintate	Interesele cărei pături ale populației le reprezenta

15. Încercați să susțineți sau să combateți afirmația că necesitatea înfăptuirii Reformei se simțea nu numai în Germania, ci și în întreaga Europă. 16. În anii Reformei, în Germania a apărut zicala „Luther a clocit oul depus de Erasmus”. Explicați conținutul ei.

§ 10. Extinderea Reformei și Contrareforma

1. De ce biserica catolică nu era interesată în extinderea Reformei?
2. Cine sunt ereticii? Împotriva cui se pronunțau ei? Cum lupta biserica împotriva ereticilor?

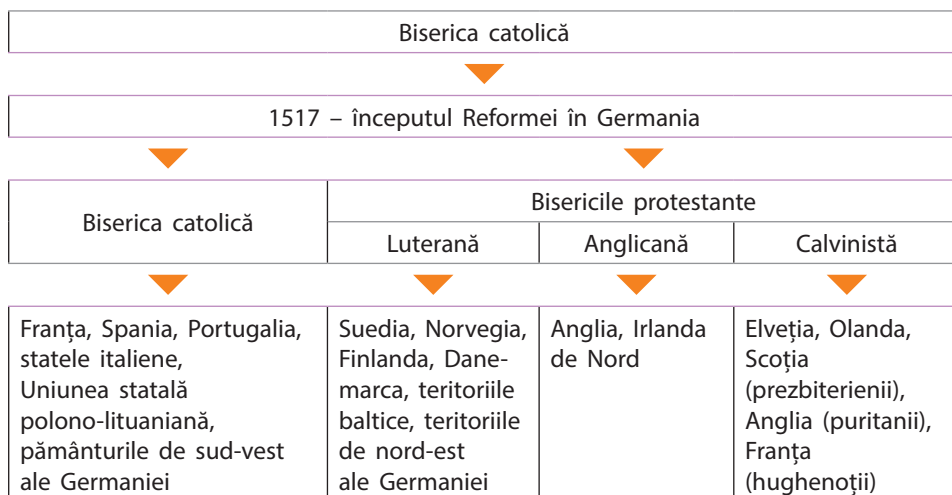
1 Luteranismul. Pacea de la Augsburg din 1555. Lupta dintre adepții și adversarii ideii lui M. Luther în Germania a durat încă 30 de ani după încheierea Războiului Țărănesc. Luteranii au reformat

Protestantism – unul dintre principalele (alături de catolicism și ortodoxie) curente ale creștinismului, ce a apărut în urma Reformei în sec. XVI. Formele lui inițiale au fost luteranismul, calvinismul și anglicanismul.

biserica catolică în nordul Germaniei. Cap al bisericii în fiecare principat a devenit principele, au fost anulate ceremoniile costisitoare, cinstirea icoanelor, iar serviciile divine erau ținute în limba maternă. Toate moșiile bisericesti au fost confiscate.

În 1529, la ședința de la Speyer a Reichstagului, majoritatea catolică a adoptat hotărârea prin care parastasele bisericesti catolice urmau să devină obligatorii în teritoriile principatelor și orașelor adevpte ale luteranismului. Drept răspuns, cinci principii și 14 orașe adevpte ale luteranismului au întocmit un protest, în care au declarat că, în ceea ce privește credința, este imposibil să te supui deciziei majorității. De atunci, adepții luteranismului au început să fie numiți **protestanți**, iar biserica luterană – **protestantă**.

■ Extinderea Reformei în Europa

Această luptă a durat ani îndelungați. Cu timpul, în această confruntare a intervenit împăratul Carol al V-lea. El a decis să-i subordoneze pe principii catolici și protestanți. Pericolul de a pierde independența i-a determinat pe principii să se unească. Oastea reunită a acestora a pornit împotriva lui Carol al V-lea și era cât pe ce să-l ia ostatic. Carol al V-lea a fost nevoit să accepte un armistițiu. În anul 1555 la ședința Reichstagului din orașul **Augsburg** a fost încheiată pacea religioasă prin care era recunoscută egalitatea între catolici și protestanți. Principii au obținut dreptul de a alege religia în principatele lor, iar supușii trebuiau să respecte credința împărtășită de principe. Acestea se făceau după principiul „a cui este puterea, a aceluia este și credința”. Deși pacea de la Augsburg nu a soluționat toate problemele, ea a oprit confruntările între catolici și protestanți.

Conștientizând eșecul total al planurilor sale și faptul că pacea de la Augsburg a însemnat, în mod practic, dezmembrarea imperiului, Carol al V-lea a renunțat la tron.

2 **Jean Calvin și Reforma în Elveția. Calvinismul.** Între țările europene, în afară de Germania, mișcarea reformistă a obținut o largă răspândire și în Elveția.

Evenimentele din Germania vecină au avut o mare influență asupra cantoanelor – teritorii autonome care s-au unit în Confederația Elveției. Aici majoritatea populației nu era satisfăcută de biserica catolică, pronunțându-se pentru reducerea influenței ei și secularizarea (confiscarea) moșiilor. Centru al mișcării reformatoare a devenit orașul înstărit Geneva. Orașenii i-au susținut pe propovăduitorii luterani și au impus clerul catolic să părăsească orașul. Reforma a obținut o victorie definitivă la Geneva atunci când din Franța a sosit acolo francezul **Jean Calvin** (1509–1564), dorind să se salveze de persecuțiile religioase. El a devenit renumit printre adepții reformării bisericii datorită lucrării sale fundamentale „**Învățământul religiei creștine**”. În anul 1541 Calvin s-a stabilit la Geneva și a rămas lider politic și religios al orașului până la moartea sa.

Calvin a elaborat o teorie despre menirea divină. El credea că destinul oricărui om este pregătit dinainte de Dumnezeu. Numai Dumnezeu poate decide: va nimeri omul în iad sau în Rai. În timpul vieții sale pământești omul trebuie să muncească, nu să tindă spre confort și bunătați, să fie stăruitor și să adune bani. Dacă omul are ocazia

Luteranism – curent al protestantismului, ce a apărut în cadrul Reformei din Germania în sec. XVI. La baza lui au stat ideile lui M. Luther.

Calvinism – curent al protestantismului, ce a apărut în cadrul Reformei din Elveția în sec. XVI. La baza lui au stat ideile lui J. Calvin.

■ Jean Calvin

să obțină profit și el nu o folosește, acesta va fi un mare păcat. Catolicismul considera bogăția un păcat, însă Calvin, dimpotrivă, îl considera un semn al binecuvântării lui Dumnezeu. Calvin îi îndreptăța pe cămătari, considera posibilă sclavia.

În Europa, Geneva a început să fie numită „Romă protestantă”, iar Calvin – „Papa de la Geneva”. Biserica calvinistă din Elveția controla toate sferele vieții: au fost interzise dansurile, cântecele, îmbrăcămintea de sărbătoare, bijuteriile. Oamenii erau crunt pedepsiți pentru orice vină. Se știe că din indicația lui Calvin a fost ucis un băiețel de șapte ani pentru simplul motiv că și-a lovit mama. Acei locuitori ai Genevei care nu doreau să se supună noilor reguli, erau privați de drepturile civile, izgoniți din oraș sau pedepsiți cu moartea. Pe toți i-a cutremurat soarta medicului-catolic spaniol, Miguel Servet. Pentru că își exprima deschis convingerile, el a fost urmărit de inchiziție, de a aceea a încercat să își găsească salvarea în Geneva. Însă, nici lui Calvin nu i-a plăcut obiceiul lui de a pune toate la îndoială. „Papa de la Geneva” l-a învinuit pe Calvin de erezie și l-a condamnat la arderea pe rug.

În pofida acestor extremități, **calvinismul** corespundea, în mare parte, necesităților noii societăți care era în proces de constituire. Viziunile lui Calvin se extindeau de la Geneva în acele țări, în care au început să se dezvolte relațiile de piață, ele devenind baza ideologiei „omului de afaceri” din Epoca modernă.

3 **Contrareforma. Conciliul Tridentin.** În legătură cu extinderea influenței protestantismului biserica catolică a inițiat propria reformă și a pășit pe calea reînnoirii. Acesta era un sistem de măsuri, care a obținut denumirea de **Contrareformă**. Reprezentanții ei au convocat un consiliu bisericesc pentru înfăptuirea transformărilor în viața bisericii catolice și, în același timp, opunerea mai fermă răspândirii protestantismului.

Contrareformă – măsuri întreprinse de biserica catolică în anii '40 ai sec. XVI – anii '60 ai sec. XVII cu scopul reînnoirii sale și opunerii răspândirii protestantismului.

Atunci când a apărut pericolul răspândirii ideilor luterane în Italia, Papa Paul al III-lea (1534–1549) a înființat, în anul 1542, **Congregația inchiziției supreme** – Tribunal apostolic suprem, căruia i-a poruncit să lupte împotriva

ereticeilor. Cu timpul ea a început să influențeze tot mai mult toate statele catolice. Cu o deosebită cruzime Congregația acționa în Spania

■ Conciliul Tridentin. 1563. Pictor Tiziano

■ Torturile inchiziției

și Portugalia. Toți cei suspecti că ar fi „rămășițe ale luteranilor” și „adepti ai erasmismului” erau condamnați la ardere pe rug.

În anul următor a fost publicat „Indexul cărților interzise”. Cărțile introduse în „Index...” erau confiscate de la comercianți și arse în piețe împreună cu portretele autorilor. Cei vinovați de citirea sau ascunderea cărților interzise erau amenințați cu judecata inchiziției. În același timp, Papa a dat dispoziție Conciliului savanților-teologi să elaboreze un proiect de reformă pentru consolidarea bisericii catolice. Această reformă a fost aprobată de către Conciliul ce s-a întrunit în orașul Trento. **Conciliul Tridentin** a funcționat cu întreruperi în perioada anilor 1545–1563 și a obținut din partea Papei libertate deplină de acțiune în examinarea problemelor ce țin de viața bisericii.

Conciliul chema la purificarea bisericii de membrii ei netrebnici, interzicea comerțul cu indulgențe și funcții bisericesti, a stabilit o supraveghere severă a preoților. Biserica a revenit la menirea ei principală – de a avea grijă de sufletele oamenilor și de a-i ajuta pe cei săraci; călugării au deschis ușile mănăstirilor pentru bolnavi și cerșetori, au început să ofere adăpost celor fără casă și pâine celor săraci. În cadrul Conciliului Tridentin au fost aprobate, de asemenea, principalele dogme catolice. Hotărârea Conciliului îi încuraja pe adeptii catolicismului, însă refuzul lui categoric de a purta un dialog cu protestanții a contribuit la sporirea disensiunii religioase în Europa.

4 „**Societatea lui Isus**” (Ordinul iezuit). Un rol deosebit în lupta împotriva Reformei l-a jucat „**Societatea lui Isus**” sau Ordinul iezuit (din latină: Jesus – Isus), creat de către nobilul spaniol, **Ignațiu de Loyola** (1491–1556). Aprobat de Papă în anul 1540 ordinul a devenit o

- Papa Paul al III-lea primește de la I. de Loyola cartea cu statutul ordinului iezuit

armă principală a suveranului în lupta împotriva mișcării reformiste.

O particularitate deosebită a ordinului era disciplina dură, care domnea printre iezuiți și prevedea supunerea totală a membrilor ordinului în fața conducătorului. Pentru faptele supușilor răspundeau conducătorii lor.

Organizarea perfectă îi oferea ordinului posibilitatea să acționeze cât se poate de eficient, să atingă în termene cât mai restrânse scopul propus, folosind pentru aceasta orice metode. Însă ordinul nu era doar un grup de persoane care îndeplineau dispozițiile conducătorilor. „Societatea lui Isus” a fost un ordin al intelectualiilor, care au obținut studii minunate, au avut capacități naturale deosebite și s-au dăruit în mod conștient renașterii puterii

bisericești. Iezuiții își atingeau scopurile influențând părerile și sufletele oamenilor și nu doar pe calea comploturilor și intrigilor politice. Politică nu era principala ocupație a membrilor ordinului.

Din scrisoarea lui I. de Loyola către Împăratul Carol al V-lea

Pentru a lupta împotriva răului, ce se răspândește și bântuie prin Germania, este necesar, mai întâi de toate, a se acorda prioritate universităților care servesc drept exemplu de viață bisericească, de integritate a învățaturii catolice și care îi conduc pe studenți pe calea binelui...

- ? 1. La ce îl îndemna autorul scrisorii pe Împărat? 2. Ce posibilități pentru lupta împotriva răspândirii Reformei îi puteau oferi bisericii catolice, după părerea voastră, instituțiile de învățământ?

O direcție principală în activitatea ordinului a devenit învățământul. Două treimi din toate organizațiile „Societății lui Isus” în sec. XVII–XVIII le constituiau școlile și universitățile, iar 4/5 din numărul total al membrilor erau studenți și profesori. Iezuiții au atins un nivel înalt de educație în instituțiile lor, ofereau cunoștințe temeinice la toate obiectele, educându-i în același timp pe discipoli în spiritul catolicismului. Scopul lor consta în schimbarea, prin intermediul tinerețului, a atitudinii față de biserică catolică în societate.

O direcție nu mai puțin influentă în activitatea ordinului era cea pe **tărâm misionar**. O trăsătură caracteristică în activitatea lor era faptul că ei încercau să nu intervină în obiceiurile și tradițiile locale. Ei le adaptau în mod pașnic la cerințele religiei creștine. Ciocnindu-se

cu încălcări grave ale moralei creștine de către colonizatori, iezuiții condamnau cu vehemență asemenea acțiuni și se situau în apărarea populației locale. În anul 1556, când a murit I. de Loyola, ordinul avea deja peste 100 de misiuni în diferite țări ale lumii.

Misionarism – propovăduirea creștinismului, care era înfăptuită în cele mai îndepărtate puncte ale planetei.

Concluzii

- ▶ Datorită Păcii de la Augsburg, în Europa a învins pentru prima dată ideea toleranței confesionale, ceea ce a devenit un fenomen al formării culturii Epocii moderne.
- ▶ La mijlocul sec. XVI J. Calvin a formulat teoria despre menirea omului, a dezvoltat ideile Reformei. Geneva, unde el s-a stabilit, a devenit unul din centrele Reformei europene.
- ▶ Învățăturile lui Calvin și biserica pe care el creat-o au adunat în lume mai mulți adepți decât chiar luteranismul. Contrareforma a fost procesul care a contribuit la reformarea și consolidarea bisericii catolice.
- ▶ Hotărârile Conciliului Tridentin au demonstrat, în mare parte, reala înfățișare a catolicismului.
- ▶ Arma principală a politicii Contrareformei, promovată de Roma catolică, a fost „Societatea lui Isus” (Ordinul iezuiților).

Întrebări și însărcinări

1. Cum a apărut denumirea de „protestanți”? 2. Ce este luteranismul? 3. Ce denumire avea lucrarea de bază a lui J. Calvin? 4. În care țări, în urma răspândirii Reformei, s-a instaurat biserica calvinistă? 5. Ce este Contrareforma? 6. Cine a fost întemeietorul Ordinului Iezuiților?
7. Cum s-a desfășurat constituirea bisericii luterane? 8. Prin ce îi ademenea calvinismul pe întreprinzătorii din Epoca modernă? 9. Prin ce se deosebea organizarea bisericii calviniste de cea catolică? 10. Caracterizați cauzele înfăptuirii și principalele componente ale Contrareformei? 11. Ce rol a jucat Ordinul Iezuiților în lupta împotriva răspândirii ideilor reformiste?
12. Completați în caiet tabelul comparativ „Luteranismul și calvinismul”.

Criterii pentru comparație	Luteranismul	Calvinismul
Tezele principale ale învățăturii		
Țările în care a fost răspândit		

13. Alcătuiți portretul istoric al lui J. Calvin sau al lui I. Loyola (la alegere).

Generalizarea cunoștințelor la capitolul II „Marea Renaștere. Reforma în Europa de Vest”

1. Alcătuiți lista evenimentelor, pe care le considerați cele mai importante pentru dezvoltarea societății vest-europene din sec. XVI–XVII. Argumentați-vă alegerea.
2. Explicați semnificația noțiunilor și termenilor „marea Renaștere”, „Renașterea nordică”, „umanism”, „baroc”, „Reformă”, „protestantism”, „luteranism”, „calvinism”, „Război Țărănesc”, „Contrareformă”, „Ordinul iezuiților”.
3. Îndepliniți însărcinarea cu ajutorul hărții istorice:
 - 1) arătați cele mai importante centre culturale a Europei din acele timpuri;
 - 2) arătați orașele-centre ale mișcării reformiste;
 - 3) povestiți care confesiuni protestante și unde s-au constituit în urma răspândirii Reformei în Europa;
 - 4) arătați orașele-centre ale Contrareformei catolice.
4. Care dintre personalitățile istorice a avut, după părerea voastră, cea mai mare influență asupra dezvoltării societății europene de atunci? Explicați-vă punctul de vedere.
5. Determinați particularitățile Epocii Renașterii în cultură. De ce au fost ele condiționate?
6. Cine și de ce sunt numiți „titani ai Renașterii”?
7. Exprimați-vă propria convingere față de oglindirea, în opera oamenilor de artă din perioada Renașterii, a valorilor epocii moderne timpurii.
8. Comparați trăsăturile de bază ale culturii epocii Renașterii și perioadei barocului.
9. Completați în caiet tabelul comparativ „Cultura medievală și cea din Epoca modernă timpurie”. Determinați de sine stătător criteriile pentru comparație.

Criterii pentru comparație	Cultura medievală	Cultura modernă timpurie

10. Exprimați-vă propria părere despre premisele, cauzele și influența evenimentelor și fenomenelor prezentate asupra dezvoltării societății europene:
 - 1) umanismul;
 - 2) Marea Renaștere;
 - 3) Reforma;
 - 4) Contrareforma.

Teste pentru capitolul II „Marea Renaștere. Reforma în Europa de Vest”

1. În care țară a Europei a apărut cultura Epocii Renașterii?

A Germania	B Italia
C Spania	D Franța

§ 11. Instaurarea monarhiei absolute în Franța

1. Care erau particularitățile dezvoltării social-economice a Franței la finele sec. XV? 2. Numiți principalele trăsături ale statului centralizat francez de la finele sec. XV? 3. Care au fost cauzele victoriei Reformei în Germania?

Puterea regală. La începutul sec. XVI, Franța era cea mai populată țară din Europa. La sfârșitul sec. XV în Franța locuiau 14–15 milioane de persoane, iar pe la mijlocul sec. XVII – 16–18 milioane de persoane. Marea majoritatea a oamenilor trăiau la sate, iar țara rămânea, în general, un stat agrar. Unificarea Franței într-un stat centralizat unic s-a încheiat pe la finele sec. XV.

Absolutism – forma în care o singură persoană deține puterea în statul centralizat, în care monarhul conduce, bazându-se, în temei, pe nobilime, are putere supremă nelimitată, iar organele puterii reprezentative își pierd importanța.

Concomitent cu unificarea țării se consolida și puterea regelui. Stările generale (organele reprezentative) nu au mai fost convocate din anul 1484. Regele **Ludovic al XII-lea (1498–1515)**, fără să se consulte cu ele, ducea război pentru supunerea Italiei, stabilea taxe pentru întreținerea armatei. Pute-

rea regală nu mai era limitată de nimeni, adică era absolută. În sec. XVI, în Franța, la fel ca în majoritatea țărilor europene, avea loc instaurarea unei noi forme de conducere a statului – **absolutismul**.

Următorii pași în direcția instaurării monarhiei absolute în Franța au fost făcuți în timpul lui **Francisc I (1515–1547)**. El a reușit să-și supună biserica catolică. În anul 1510, Francisc I ajunge la o înțelegere cu Papa de la Roma, **Leon al X-lea**, potrivit căreia regele numea singur persoanele în funcțiile bisericești supreme, iar Papa aproba doar hotărârea lui. Fețele bisericești deveneau, în mod practic, supușii regelui. Toate treburile țării erau discutate la Marele consiliu regal, care pregătea decretele regelui, soluționa importante cazuri judiciare, stabilea noi impozite. Pe decretele lui Francisc I a apărut pentru prima dată forma puterii regale nelimitate „Aceasta este voia mea”. Adepții regelui au declarat că puterea regală nu este limitată de nimic și de nimeni.

În timpul unei ședințe a Parlamentului de la Paris (organul suprem, care examina cazurile judiciare), președintele lui a exclamat,

adresându-se lui Francisc: „Vă situați mai presus de legi, legile și dispozițiile nu vă pot impune nimic, și, în genere, nu există nici o putere care să vă poate impune la ceva”.

Regele își exercita puterea bazându-se pe marea armată de funcționari.

Regelui îi era deosebit de avantajos să instituie noi posturi, deoarece marea lor majoritatea erau vândute.

■ Francisc I. 1525.
Pictor Jean Clouet

2 Schimbările în societate și în economie. La începutul sec. XVI, în Franța se menținea o societate care era împărțită în trei stări, cu drepturile și obligațiile corespunzătoare. Însă în Epoca modernă timpurie, în ea s-au produs unele schimbări importante.

Extras din „Comentariile despre Regatul francez”, alcătuite în 1561 de către ambasadorul Republicii Venețiene, Michele Suriano

Numărul populației în Franța este foarte mare, deoarece țara are peste 140 de orașe... După situația și demnitatea sa, orice locuitor poate uneia dintre cele trei stări, de unde își au începutul cele trei ranguri regale: primul rang – clerul; al doilea – nobilimea; cel de-al treilea nu are o denumire aparte și, deoarece este compus din oameni cu stare și ocupații diferite, poate fi numit stare a poporului.

Clerul ascunde în sine un mare număr de oameni din starea a treia și mulți străini..., însă nobilimea formează cea mai mare parte a clerului.

Nobilime sunt numiți cei care au privilegiul de a nu plăti taxele, ci sunt datori doar să-și satisfacă serviciul militar personal. Din componența nobilimii fac parte și prinții, și baronii.

Cea de-a treia stare este compusă din oameni condeului, numiți și oameni ai mantiei lungi, din negustori, meșteșugari, plebei și țărani. Cine dintre oamenii mantiei are gradul de președinte sau consilier, ori un titlu asemănător, devine nobil și privilegiat datorită funcției sale și este considerat astfel pe parcursul întregii sale vieți.

Negustorii, care în zilele noastre sunt considerați domni ai bogățiilor bănești, nu beneficiază de nici un fel de avantaje sau demnități... Astfel ei aparțin celei de-a treia stări: plătesc impozite la fel ca țăranii și săracii, situația ultimilor este cea mai grea, deoarece sunt asupriți și de rege, și de nobili.

? **1.** După ce criterii autorul apreciază măreția statului? **2.** Care stări sunt evidențiate în document? **3.** Ce schimbări în situația stărilor sociale din cea de-a doua jumătate a sec. XVI sunt evidențiate de către autor?

Cea mai influentă categorie a populației Franței la începutul sec. XVI era nobilimea. Ea nu tindea să fie independentă și nu crea obstacole în procesul de consolidare a puterii regale în țară. Rămăneau doar câteva familii din vechea nobilime (Guisse, Bourbonii, Montmorensy), care-și mai păstrau marea influență și adunau în jurul lor adepți din mediul nobililor mijlocii și mărunți. La acea vreme nobilimea era compusă din două pătri independente – vechea și noua nobilime. Începând cu mijlocul sec. XV, în componența nobilimii familiale sau a celei moștenite intra orașenii înstăriți (negustorii, maiștrii din ateliere), care, prin cumpărare sau prin mila regelui, obțineau titlul de nobil sau un post de rang înalt. Se spunea că deja există **nobili, care provin din viță de nobil și nobili noi**.

Diferența dintre vechea și noua nobilime consta în lipsa unor privilegii egale. Noul nobil nu era obligat să facă serviciul militar, care

■ Franța în sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII

- ✕ Masacrul hugheuoților la Vass de la 1 martie 1562; începutul războaielor civile în Franța
- 🔥 Noaptea Sfântului Bartolomeu la Paris de la 24 martie 1572 și asasinările în masă ale hugheuoților în alte orașe
- 📄 Semnarea edictului de la Nantes la 13 aprilie 1598; sfârșitul războaielor civile
- ◇ Cetățile care au rămas în posesia hugheuoților după 1598
- Марсель Cele mai importante centre industriale
- ⚓ Cele mai importante porturi maritime
- Frontierele Franței în anul 1643.

■ Iarmaroc la Lyon. Sec. XV

■ Manufactură de producere a mătăsii la Lyon. Sec. XV.

? Ce particularități ale schimbărilor în societatea și economia Franței sunt redată în ilustrațiile de mai jos?

rămânea un privilegiu al nobilimii ereditare. Serviciul militar elibera nobilimea ereditară de plata impozitelor. Noua nobilime nu plătea impozite numai în cazul când abandona precedentă activitate comercială sau financiară.

Calea spre nobilime prin intermediul funcțiilor în aparatul de stat era cea mai răspândită. La începutul sec. XVII, în Franța s-a format o numeroasă pătură a nobilimii funcționarilor, numită „nobilimea în mantie”. Reprezentanții ei îmbinau serviciul de stat cu proprietatea asupra pământului.

În sec. XVI–XVII în Franța s-au format relațiile de piață. Acest proces decurgea foarte lent, el fiind împiedicat de rămășițele feudale, de privilegiile nobilimii și ale clerului, de lipsa unor drepturi politice pentru întreprinzători. O trăsătură caracteristică a Franței de atunci a fost creșterea numărului întreprinzătorilor-burghezi înstăriți.

Nuclee ale formării noilor relații erau orașele. Astfel, centru al dezvoltării parfumeriei, producerii bijuteriilor, veselei din sticlă, mobilei, îmbrăcăminteii a devenit Parisul, iar capitală a tipografiei franceze și a afacerilor bancare – orașul Lyon. De patru ori pe an aici se desfășurau grandioasele iarmaroace de la Lyon, la care participau negustori din întreaga Europă. În operațiile comerciale negustorii au început să folosească angajamentele creditare în scris în locul banilor din metal.

Treptat manufacturile au luat locul atelierelor în majoritatea ramurilor industriei franceze. Deosebit de multe manufacturi funcționau în ramura producerii pânzei, postavurilor din in și mătase. În manufacturile de mătase din Lyon lucrau circa 12 mii de muncitori plătiți.

■ Jefuirea orașului Lyon de către calviști. 1566

Odată cu dezvoltarea antreprenoriatului și comerțului în Franța se forma burghezia. Ea juca un rol important în dezvoltarea economiei, împrumuta bani „nobilimii sărăcite”, însă rămânea fără drepturi din punct de vedere politic. Însă, cu cât mai mult creștea puterea burgheziei, cu atât mai mult ea căuta mijloace de influență asupra vieții statului.

În comparație cu Anglia și Olanda, formarea relațiilor de piață în Franța a decurs cu mult mai lent. Majoritatea covârșitoare a populației era antrenată, la fel ca înainte, în agricultură.

3 Reforma în Franța. În anii '20 ai sec. XVI în Franța a început să se răspândească starea de spirit reformistă. Un adept înveterat al purificării bisericii a fost renumitul umanist, **Lefèvre d'Étaples** (1450(1455)–1536(1539), care și-a expus propriile viziuni asupra reformei bisericii încă în anul 1512. El a formulat pentru prima dată două principii fundamentale ale viitoarei Reforme: îndreptățirea prin credință și necesitatea recunoașterii Sfintei Scripturi drept sursă unică a adevărului religios. Tot atunci el a început să traducă Biblia în limba franceză.

O mare importanță în procesul dezvoltării protestantismului în Franța l-a avut răspândirea ideilor lui Luther. În sudul Franței au apărut mulți adepți ai învățaturii calviniste, care erau numiți **hughenoți** (în traducere – „tovarăș”). Însă majoritatea francezilor nu susțineau calvinismul. Populația din nordul țării, inclusiv cea din Paris, rămânea adeptă a catolicismului. Spre deosebire de Germania, biserica catolică din Franța se supunea regelui și era un simbol al unității naționale a țării.

Un timp îndelungat, regele Francisc I nu a împiedicat procesul răspândirii ideilor reformiste. Însă, pe la mijlocul anului 1530, el a început să-i persecute pe protestanți. În anul 1535 au fost arestați 300 de protestanți, 35 dintre ei fiind condamnați la arderea pe rug. Din anul 1540 în țară și-a extins activitatea inchiziția. Noul rege, Henric

al II-lea, a creat pentru lupta împotriva calviniștilor, în primul an de domnie, un tribunal special, care a pronunțat în primii trei ani de activitate mai mult de 500 de sentințe. Acestea însă nu au putut opri răspândirea ideilor reformiste în Franța.

4 Cauzele și începutul războaielor civile. În anii '50–'60 ai sec. XVI Franța a fost afectată de o criză profundă. Speranțele nobililor francezi la bogății de pe urma campaniilor militare, la noi pământuri și funcții în urma războaielor italiene nu s-au îndreptățit. În afară de aceasta, „Revoluția prețurilor” a dus la reducerea bruscă a veniturilor lor. În situația creată, ideile reformiste ademeneau nobilimea, în primul rând, prin posibilitatea de a acapara pământurile bisericii. În același timp, cei ce au rămas devotați regelui și bisericii catolice, sperau să obțină, în schimbul fidelității lor, moșiile adversarilor.

Marea majoritate a nobilimii franceze cugeta la care tabără să adere pentru a obține un profit cât mai mare pentru sine. În fruntea adeptilor bisericii catolice s-a situat familia conților Guise din Lotharingia. Conducători ai hughenotilor au fost prinții Casei de Bourbon, cărora le aparținea Regatul Navarei de la frontiera Franței cu Spania. Ei toți se bazau pe sprijin din partea altor state. Războaiele au început anume între aceste două grupări și au durat 36 de ani (1562–1598), obținând denumirea de **războaie hughenote (religioase)** sau **războaie civile**. Cauza izbucnirii acestor războaie a reprezentat înăsprirea luptei religioase între catolici și calviniști, dar și agravarea situației politice în Franța în anii '50-'60 ai sec. XVI.

Guvernul francez a încercat să ducă, în ajunul războiului, o politică a toleranței religioase. Însă, el nu a reușit să concilieze cele două părți ale conflictului.

■ Procesiunea Ligii Sfinte în Place de Greve din Paris

■ Conte de Guise

■ Caterina de Medici

■ Noaptea Sfântului Bartolomeu. 1572–1584. Pictor Francois Dubois
? Ce informații oferă ilustrația dată despre Noaptea Sfântului Bartolomeu?

Drept pretext pentru război a servit măcelărirea hughenotilor în orașul Vass. La data de 1 martie 1562 ducele de Guise, care trecea cu detașamentul său prin acest oraș, a năvălit asupra hughenotilor ce se pregăteau să officieze slujba religioasă. Au fost ucise 23 de persoane, alte 200 sute fiind rănite. Parisul catolic l-a întâmpinat pe Guise ca pe un erou. Franța a fost cuprinsă de focul războiului.

5 **Noaptea Sfântului Bartolomeu.** Primii zece ani de război nu au fost deosebit de crunți. Ambele tabere intenționau să-l supună influenței lor pe regele Carol al IX-lea (1560–1574). Mama sa, Caterina de Medici, o femeie vicelană, manevra cu măiestrie între catolici și hughenoți, intenționând să-i slăbească în acea luptă reciprocă. Ea l-a convins pe Carol al IX-lea că hughenoții planifică să-l omoare și i-a îndemnat pe catolici să-i măcelărească pe toți liderii protestanți, care se adunaseră la Paris, cu prilejul nunții prințului Henric de Bourbon și a surorii regelui, Margareta, în data de 24 august 1572, de Ziua Sfântului Bartolomeu.

În ajunul sărbătorii, între ora două și patru noaptea, la 24 august 1572, s-a auzit dangăt de clopote la biserica Saint-Germain. Acest dangăt a fost susținut de toate bisericile din Paris. Acesta a fost un semnal pentru catolici.

Casele hughenotilor au fost marcate din timp cu cruciulițe albe. Hughenoții neînarmați erau uciși fără milă, excepție nu făceau nici chiar femeile și copiii. Masacrul a continuat timp de câteva zile și în alte orașe din Franța. În decurs de două săptămâni după Noaptea Sfântului Bartolomeu în întreaga Franța au fost măcelăriți peste 300 mii de protestanți.

i

Consecințele Noptii lui Bartolomeu nu au fost așa cum le aștepta Caterina de Medici. Hughenotii au declanșat o luptă aprigă pentru înlocuirea dinastiei regale și au întemeiat în anul 1576, în sudul Franței un adevărat stat hughenot – **Confederația** cu organe de conducere proprii, impozite, armată. În fruntea lui s-a situat Henric de Navara.

După moartea lui Carol al IX-lea rege al Franței a devenit **Henric al III-lea** (1574–1589). Faptul că acesta nu avea urmași l-a transformat pe Henric de Navara în cel mai verosimil pretendent la tron. Probabilitatea venirii la tron a unui rege-hughenot i-a îndemnat pe catolici la acțiuni mai ferme. În anul 1585 a fost întemeiată **Liga** – o federație a orașelor catolice. În fruntea ei s-a situat Henric Guise, care a înaintat pretenții la coroana franceză. Țara a fost dezbinată în două părți: sudul hughenot și nordul catolic. Ambele părți luptau între ele și, în același timp, se pronunțau împotriva regelui.

6 Sfârșitul războaielor civile. Regele Henric al III-lea s-a dovedit a fi incapabil de a controla situația. Henric Guise îi cerea regelui să-l priveze pe Henric de Navara de dreptul de succesiune la tron. Drept răspuns, regele a anunțat desființarea Ligii și a adunat la Paris armata. Guise a ridicat poporul parizian la luptă contra regelui. Răsculații luptau cu succes împotriva armatei. Regele Henric al III-lea a încheiat o alianță cu hughenotii și a cucerit cu ajutorul lor Parisul. Însă, nu peste mult timp el a fost ucis de un fanatic-iacobin, care l-a înjunghiat cu un cuțit otrăvit. În Franța domina dezordinea. Regele Spaniei, Filip al II-lea, și Papa de la Roma au lansat inițiativa de a-l alege pe un principe spaniol în calitate de rege al Franței.

Speriate de situația creată în țară, nobilimea și burghezia l-au acceptat ca rege pe Henric de Navara, însă i-au cerut să primească catolicismul. Henric a răspuns cu cuvintele care s-au răspândit imediat: „Parisul este demn de mesă!” (Mesa este serviciul religios în biserica catolică) și a acceptat să devină catolic. În anul 1594 este încoronat sub numele de **Henric al IV-lea** (1594–1610).

Războaiele hughenote s-au încheiat cu promulgarea, în anul 1598, a **Edictului de la Nantes**. Catolicismul a fost recunoscut ca religie dominantă, însă și hughenotii au obținut dreptul de a-și împărtăși liber convingerile și de a întemeia comunități religioase în toate orașele, în afara de Paris. Ei puteau să ocupe orice posturi de stat. Drept garanție pentru transpunerea în practică a acestui acord, hughenotii și-au păstrat la sud 200 de cetăți cu garnizoane și o armată de 25 mii de oameni. Importanța Edictului de la Nantes a constat în aceea că această înțelegere a pus capăt războaielor între hughenoti și catolici, oferindu-le hughenoților libertate confesională și garanții în această privință.

7 **Prosperarea Franței în timpul lui Henric al IV-lea.** Henric al IV-lea a fost supranumit de francezi „regele nostru”. În timpul domniei sale s-a făcut ordine în economia țării, care slăbise în perioada războiului, s-a instituit supravegherea asupra colectării impozitelor. Impozitele de la populație au fost reduse. Francezii și-au întipărit în memorie spusele regelui despre aceea că bunăstarea va veni în Franța atunci când duminica în oala fiecărui țăran va fierbe o găină.

Sistematizarea colectării impozitelor și măsurile orientate în direcția refacerii și dezvoltării economiei au fost legate, mai întâi de toate, de activitatea primului ministru al Franței, **Maximilien de Béthune Suily** (1560–1641). El considera că refacerea economiei franceze este posibilă doar prin contribuția agriculturii.

Guvernul lui Henric al IV-lea acorda o atenție deosebită și dezvoltării industriei. Meșteșugarii au fost eliberați de restricțiile prevăzute de atelierele breslelor, au fost create condiții favorabile pentru dezvoltarea industriei manufacturiere.

Mercantilism – politică economică din epoca constituirii capitalismului, care se caracteriza printr-un amestec activ al statului în viața economică, stimularea comerțului exterior, jafuri coloniale și războaie comerciale.

■ Asasinarea lui Henric al IV-lea

Importul de produse industriale din afara țării a fost limitat, iar exportul de materie primă proprie a fost interzis. Pentru a extinde producția, proprietarii manufacturilor primeau subvenții din visteria regală. Au apărut manufacturi regale privilegiate, care produceau mătase, produse din faianță, parfumuri. Politica promovată de guvernul lui Henric al IV-lea pentru refacerea economiei Franței purta caracterul unui **mercantilism** și protecționism, îndreptate în sprijinul producătorilor proprii.

Henric al IV-lea își orienta politica externă în direcția dezvoltării comerțului maritim. Cu susținerea lui a fost deschisă campania comercială în India de Sud. În anul 1604 a început colonizarea Canadei de către francezi – acolo a fost înființată prima colonie.

Dușmani principali ai Franței în Europa Henric al IV-lea îi considera pe Habsburgii spanioli și germani. El

încerca să combată încercările regelui spaniol, Filip al II-lea, de a înăbuși Reforma, înțelegând că întărirea puterii în Spania ar putea atinge interesele Franței. Considerând războiul cu Habsburgii inevitabil, Henric al IV-lea și ministrul Suily se pregăteau în mod activ de el. Însă la scurt timp, regele este ucis. La 14 mai anul 1610 Henric al IV-lea a fost înjunghiat de fanaticul catolic, Francois Ravailac.

! **Concluzii**

- ▶ În sec. XVI în Franța începe formarea monarhiei absolute, care a atins apogeul dezvoltării sale în cea de-a doua jumătate a sec. XVII.
- ▶ În Epoca modernă timpurie, în urma unor schimbări în structura nobilimii, aceasta a fost împărțită în „vechea nobilime” și noua nobilime (aristocrații obișnuiți și aristocrația mantiei).
- ▶ Răspândirea ideilor Reformei în Franța a generat o scindare profundă în țară între adepții și adversarii ei, ceea ce a cauzat războaie civile îndelungate.
- ▶ Henric al IV-lea a refăcut destul de rapid economia franceză distrusă de războaiele îndelungate și a consolidat puterea și autoritatea internațională a țării.

? **Întrebări și însărcinări**

1. Ce este absolutismul? 2. Cine erau numiți „nobili ai mantiei”? 3. Cum erau numiți în Franța adepții calvinismului? 4. Câți ani au durat războaiele civile? 5. Când a fost adoptat Edictul de Nantes? 6. Ce este mercantilismul?
- 7. Care fapte vorbesc despre formarea absolutismului în Franța? 8. Ce schimbări s-au produs în societatea franceză în sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII? De ce au fost condiționate ele? 9. Cum a avut loc răspândirea ideilor reformiste în țară? 10. Care au fost cauzele și pretextul războaielor civile? 11. Care evenimente au primit denumirea de „Noaptea Sfântului Bartolomeu”? Care au fost consecințele acestor evenimente? 12. Cum s-au încheiat războaiele civile în țară? 13. Cum apreciați activitatea regelui Henric al IV-lea?
- 14. Completați în caiet tabelul „Dezvoltarea Franței în timpul domniei lui Henric al IV-lea”.

Politica internă	Politica externă

- 15. Unii cercetători îl consideră pe regele francez, Henric al IV-lea, drept unul dintre cei mai mari politicieni ai lumii din toate timpurile. Sunteți de acord cu această afirmație? Explicați-vă părerea.

§ 12. Încheierea constituirii monarhiei absolute în Franța

1. Ce schimbări s-au produs în conducerea Franței în timpul monarhiilor absolute? 2. Numiți cele mai importante evenimente din istoria Franței în sec. XVI – începutul sec. XVII. Argumentați-vă părerea.

Consolidarea absolutismului pe timpul lui Richelieu. Un continuator energetic al celor începute de Henric al IV-lea a fost primul ministru al regelui Ludovic al XIII-lea (1610–1643), cardinalul duce, Richelieu (1585–1642).

Richelieu s-a născut într-o familie de nobili mici. Mai întâi a dorit să intre în serviciul militar, mai apoi a decis că menirea lui este să servească biserica. La vârsta de 23 de ani devine episcop. Avea unele înclinații în literatură, a obținut studii strălucite, era ambițios și energetic. Când a împlinit vârsta de 30 de ani a devenit cardinal. În anul 1624 este ales membru al Consiliului regal, iar apoi – prim ministru al Franței (șeful guvernului). Timp de 18 ani a condus, practic, Franța, în timpul regelui Ludovic al XIII-lea. Unul dintre contemporanii cardinalului a redat foarte bine această realitate „Ludovic al XIII-lea purta doar coroana, iar Richelieu purta scepstrul”.

- Armand-Jean du Plessis de Richelieu. Pictor Philippe de Champaigne

Cardinalul considera că una din sarcinile sale principale constă în consolidarea puterii regale. Pentru a obține acest lucru Richelieu a încetat să mai convoace Statele Generale și a limitat drepturile Parlamentului parizian.

O necesitate urgentă, fără asigurarea căreia Franța nu putea fi considerată un stat unitar sub puterea nelimitată a regelui, era lichidarea republicii hughenotilor în sudul țării. Războiul împotriva hughenotilor, care a început în anul 1620, a durat opt ani și s-a încheiat cu victoria armatei regale. Cetățile hughenotilor au fost distruse. În anul 1629 a fost adoptat „Edictul Alais” (numit și „Edictul milei”) prin care hughenotilor li se permitea să-și păstreze credința, însă li se interzicea să aibă garnizoane și cetăți.

Cardinalul a declanșat o luptă fermă împotriva vechii aristocrații. Toți acei care nu voiau să se supună puterii regale, au fost exilați sau condamnați, iar castelele lor – ruinate. Sub amenințarea pedepsei cu moartea, au fost interzise duelurile între nobili. Pentru a-și vedea împlinite deciziile, cardinalul

a reorganizat sistemul de conducere și l-a făcut dependent de rege. În provincii erau numiți **intendenți** – guvernatori regali, care erau responsabili în totalitate pentru colectarea taxelor și starea de lucruri în provincii.

În domeniul politicii economice, Richelieu avea grijă de dezvoltarea comerțului. El a contribuit la crearea companiilor comerciale (în anii guvernării sale au fost create 22 de companii). Însăși Richelieu era membru al companiei comerciale „Franța nouă”, care a participat la colonizarea Canadei de către francezi. Pe timpul lui Richelieu, Franța a început să-și întemeieze propriul imperiu colonial, să lupte împotriva Angliei și Olandei pentru acapărarea de noi teritorii.

În politica externă, primul ministru a făcut totul pentru prosperarea țării sale în afacerile europene. În anul 1635 Franța a intrat în Războiul de Treizeci de Ani. Datorită talentului diplomatic al cardinalului, Franța a obținut slăbirea influenței Spaniei în Europa.

Pentru a-și promova politica, Richelieu avea nevoie de mulți bani. Impozitele au crescut de câteva ori, ceea ce a generat numeroase revolte țărănești la finele anilor '30 – începutul anilor '40 ai sec. XVII.

Cardinalul acorda o atenție însemnată dezvoltării științei și culturii, dar cerea de la reprezentanții acestor domenii susținerea politicii sale.

2 Absolutismul pe timpul lui Ludovic al XIV-lea.

Formarea monarhiei absolute a fost încheiată pe timpul lui **Ludovic al XIV-lea** (1643–1715). Ludovic a fost proclamat rege la vârsta de cinci ani. În numele lui, țara era condusă de mama acestuia, Ana de Austria. În mod practic, însă, conducerea era efectuată de favoritul ei, succesorul lui Richelieu la postul de prim ministru, cardinalul **Giulio Mazzarino**. El a ocupat acest post timp de 18 ani și a continuat politica lui Richelieu, orientată către consolidarea Franței și întărirea puterii regale.

■ Ludovic al XIII-lea încoronat de zeița biruinței, Victoria

■ Colonizator francez și conducătorul amerindienilor

■ Confruntarea dintre liderii Frondei la Paris

■ Giulio Mazzarino

? Ce informații putem obține despre Frondă din ilustrațiile prezentate?

Pe timpul lui Mazzarino a fost încheiat cu succes Războiul de Treizeci de Ani. Franța a obținut o poziție dominantă în Europa. Mazzarino a introdus noi impozite, ceea ce a generat nemulțumirea populației. De acest lucru s-a folosit aristocrația, pentru a-și întoarce drepturile cândva pierdute. Această mișcare a căpătat denumirea de **Fronă**. Mazzarino a reușit s-o înlătore cu succes.

După moartea lui Mazzarino, Ludovic a declarat că nu va numi un nou prim ministru, ci va guverna singur. Regele a demonstrat, prin activitatea sa, că este un conducător demn de un puternic stat european.

Prima sferă în care regele a făcut ordine a fost cea a finanțelor statului. El a dat ordin să fie arestat intendentul principal, Fouquet, pentru

Protecționism – politică economică a statului, orientată la protecția economiei naționale, favorizarea dezvoltării industriei și comerțului propriu.

abuzurile comise. Nou ministru al finanțelor a fost numit **Jean-Baptiste Colbert** (1619–1683). Datorită activității lui au fost înregistrate succese economice în timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea.

Rămânând devotat politicii protecționismului, Colbert a contribuit la dezvoltarea industriei, a sprijinit comerțul pe calea punerii în aplicare a taxelor mari. Se construiau noi drumuri, erau înființate companii comerciale (compania Indiilor de Est și altele). În afară de aceasta, Colbert a fost supranumit părintele flotei franceze. A fost introdus un sistem clar de evidență a cheltuielilor și a veniturilor.

A fost efectuată reforma armatei. Regele avea la dispoziție o armată bine echipată, care număra 550 mii de soldați – cea mai numeroasă în Europa de atunci. De asemenea, a fost făcută ordine în sistemul judiciar. Regele însă n-a acceptat planurile lui Colbert de a

anula frontierele vamale interne, de a extinde impozitele asupra nobililor și de a reduce numărul mănăstirilor.

Un sistem financiar puternic și o armată sigură – iată pe ce se baza puterea regală absolută în timpul lui Ludovic al XIV-lea. Întreaga putere judiciară supremă, de asemenea, aparținea regelui. Conform unei dispoziții secrete a lui Ludovic al XIV-lea, oricine putea fi întemnițat fără judecată și trimis în închisoarea pariziană Bastilia. Chiar și relațiile cu biserica catolică erau edificate de către Ludovic al XIV-lea pe baza unei dependențe totale de rege. Edictul de la Nantes din 1685 a fost anulat, calvinismul interzis, iar 200 mii de hughenoti au fost nevoiți să părăsească Franța.

În politica externă, Ludovic al XIV-lea a depus eforturi considerabile pentru a-i împiedica pe Habsburgi să domnească în Europa. Totodată, el intenționa să mărească teritoriul statului său, acaparând teritoriile vecinilor. Din cei 54 de ani de domnie a lui Ludovic al XIV-lea, 33 de ani Franța a purtat războaie. În anii 1667–1668 Ludovic al XIV-lea a copleșit Olanda spaniolă. Războiul din anii 1672–1678 pentru copleșirea provinciilor unite ale Olandei s-a încheiat pentru Franța cu eșec. Cauza acestui eșec, dar și altor înfrângeri (Războiul Succesiunii Spaniole din anii 1701–1714) ale lui Ludovic al XIV-lea a fost unirea statelor europene (catolice și protestante) împotriva Franței.

3 **Curtea „regelui-soare”.** Cea de-a doua jumătate a sec. XVII – sec. XVIII este perioada înfloririi curților regale din Europa. Însă exemplul era considerat curtea „regelui-soare”. Ludovic al XIV-lea a dat ordin ca pentru el să fie construită o reședință impunătoare la 18 kilometri de Paris, la Versailles. Palatul regal, înconjurat de parcuri și piețe, trebuia să le amintească tuturor și fiecăruia despre măreția proprietarului său. Chiar și statuia zeului antic, Jupiter, a fost sculptată cu fața lui Ludovic al XIV-lea.

Contemporanii îi atribuiau zicala „Statul sunt eu!”

Ludovic al XIV-lea considera că viața unui rege trebuie să fie publică. Regii urmează să se nască

■ Jean-Baptiste Colbert

■ Ludovic al XIV-lea – „regele-soare”

și să moară în ochii supușilor. În acest scop, el a introdus un întreg sistem de ceremonii, care însoțeau viața regelui. Zilnic, pe la ora 10, Ludovic lua cina în prezența curtenilor și în ritmurile muzicii. Masa regelui era pusă în fața căminului. Lingura, furculița și cuțitul îi erau aduse monarhului într-o cutie aurită frumos lucrată.

De asemenea, a fost creată o curte regală numeroasă. Pentru a-i atrage pe aristocrați, el i-a ademenit prin sinecure (din latină *sine cura* – „fără griji”) – funcții pe lângă curte, care erau bine plătite.

Deoarece monarhul absolut se considera stăpânul întregii țări, cheltuielile sale erau nelimitate, ceea ce constituia o povară grea asupra celor ce plăteau impozite. Cheltuielile considerabile ale curții regale au constituit una din cauzele înfrângerilor lui Ludovic în războaiele la sfârșitul vieții sale.

Extras din „Operele” lui Ludovic al XIV-lea

Cât privește persoanele, care ar trebui să mă ajute în munca mea, am decis în genere să nu numesc un prim ministru. Și, dacă veți fi de acord cu mine, acest nume va dispărea pentru totdeauna din Franța. Nu este nimic mai urât decât să vezi în mâinile unuia toate funcțiile regale, iar în mâinile altuia – numai titlul de rege. Pentru aceasta ar fi trebuit să împart încrederea mea și îndeplinirea pozițiilor mele fără să le acord cuiva în totalitate.

Atunci când muncești pentru stat, muncești pentru sine. Binele primului constituie gloria celuiilalt. Atunci când primul este fericit, prosper și puternic, cel care este cauza acestei fericiri adună glorie și, respectiv, are mai multe posibilități să se folosească de tote ceea ce e mai plăcut în viață.

? Cum aprecia Ludovic al XIV-lea locul și rolul regelui în stat?

■ „Caruselul” din Versailles (distracțiile cu cai)

■ Ludovic al XIV-lea printre curteni

■ Ludovic al XV-lea

■ Ludovic al XV-lea în sala tronului împreună cu favoritele

4 **Ludovic al XV-lea.** Succesorul lui Ludovic al XIV-lea a devenit strănepotul său, **Ludovic al XV-lea** (1715–1774). El a urcat pe tron la vârsta de cinci ani și un timp îndelungat țara a fost condusă de miniștrii săi.

Ludovic al XV-lea s-a dovedit a fi un conducător nu prea înțelept. El acorda prioritate distracțiilor și nu muncii ostenitoare de stat, care ar fi scos Franța din criza profundă. Ludovic al XV-lea a declarat nu o singură dată „Cât trăim noi, ne ajunge”, „După mine potopul”. Pentru a-și asigura cheltuielile, regele făcea comerț deschis cu funcțiile de stat. El nu făcea nimic pentru îmbunătățirea situației din țară.

În timpul domniei lui Ludovic al XV-lea a avut loc persecutarea iluminiștilor, iar „Enciclopedia” alcătuită de ei a fost distrusă. Absolutismul francez s-a pomenit într-o criză profundă, din care nu a mai putut să iasă.

! Concluzii

- ▶ În timpul domniei lui Ludovic al XIII-lea primul său ministru, Richelieu, a reușit să consolideze substanțial absolutismul în Franța.
- ▶ În perioada domniei lui Ludovic al XIV-lea, monarhia absolută din Franța a atins un înalt nivel de înflorire. Ludovic al XIV se identifica chiar cu statul, spunând „Statul sunt eu!”
- ▶ Cele mai mari succese politice ale Ludovic al XIV-lea le-a avut în sfera economică, însă eșecurile în politica religioasă, înfrângerile în politica externă, cheltuielile insuportabile pentru necesitățile curții regale, au diminuat aceste realizări.
- ▶ În timpul domniei lui Ludovic al XV-lea s-au evidențiat clar lacunele monarhiei absolute în Franța.

Întrebări și însărcinări

1. Când a fost adoptat „Edictul milei (Alais)”? 2. Cum a fost supranumit Ludovic al XIV-lea? 3. Datorită cui era promovată o politică economică sănătoasă în timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea? 4. Când a fost anulat Edictul de la Nantes? 5. Unde era situată reședința regilor francezi? 6. Cui aparțin cuvintele „Cât trăim noi, ne ajunge” și „După mine potopul”?
- 7. De dragul intereselor cui acționa cardinalul Richelieu? Argumentați-vă părerea.
- 8. Prezentați fapte care atestă încheierea formării monarhiei absolute în Franța pe timpul lui Ludovic al XIV-lea. 9. De ce a fost anulat Edictul de la Nantes? 10. Prin ce se aseamăna și prin ce se deosebea politica internă a lui Ludovic al XIV-lea de cea a predecesorilor săi? 11. Caracterizați guvernarea lui Ludovic al XIV-lea după următorul plan: 1) ce scop își propunea el; 2) care erau principalele criterii ale politicii sale; 3) care au fost rezultatele și consecințele guvernării sale. 12. A fost, oare, un fenomen previzibil apariția unui asemenea rege ca Ludovic al XV-lea? În ce s-a manifestat criza absolutismului francez?
- 13. Cu ce scop Ludovic al XIV-lea și-a transformat viața într-un adevărat spectacol care era vizionat de supușii săi?

§ 13. Anglia în secolul XVI

1. Care au fost particularitățile dezvoltării Angliei la finele sec. XV? 2. Ce este Reforma? Cum s-au răspândit ideile reformiste în Europa? 3. Care stat au cotoplit cele mai multe colonii în rezultatul Marilor descoperiri geografice?

1

Schimbările în economie și în societate. În sec. XVI, Anglia era o țară cu un teritoriu nu prea mare. Teritoriile ei din Irlanda erau neînsemnate, Scoția, de asemenea, nu intra în componența ei. La începutul sec. XVI, populația Angliei constituia circa 3 milioane de persoane, iar până la sfârșitul secolului s-a mărit până la 4 milioane (fără luarea în calcul a Scoției). Spre deosebire de Olanda, la începutul sec. XVI Anglia nu era o țară a orașelor: în orașe trăiau nu mai mult de zece la sută din populație. La finele secolului, numărul orașenilor a crescut până la 20 la sută. Anglia rămânea o țară preponderent agrară. Pământul aparținea nobililor-moșieri și regelui. Marea majoritate a țăranilor nu aveau pământ, iar pentru folosirea lor acestuia, ei plăteau o rentă în bani.

La începutul sec. XVI, în agricultura Angliei s-au produs transformări însemnate. Odată cu apariția manufacturilor, atât în Anglia, cât și peste hotarele ei, a crescut cererea la lâna engleză. Mulți proprietari

■ Viața la sat în sec. XVI

■ Flota comercială engleză

? Cum reflectă ilustrațiile de la pag. 93–94 schimbările din economia și societatea Angliei din sec. XVI?

de pământ au început să crească oi. Acest proces a avut consecințe de lungă durată pentru Anglia. Lâna s-a transformat în bogăția principală a Angliei. De atunci și până în prezent, un sac de lână se păstrează în Camera lorzilor din Parlamentul britanic ca simbol al prosperității Angliei și servește drept scaun pentru lordul-cancelar.

O adevărată tulburare a fost pentru Anglia „revoluția prețurilor”, în urma căreia marii proprietari de pământ au mărit renta bănească pentru țărani de trei, cinci, iar pe alocuri și de șapte ori. Țăranii își pierdeau gospodăriile, iar cu ele și unicul mijloc de existență, transformându-se în cerșetori.

Ramura principală a industriei a devenit producerea pânzei. În sec. XVI, în loc de lână, Anglia a început să vândă în alte țări postavuri (stofă de lână). Prin anii '60 ai sec. XVI, acest material constituia 80 la sută din exportul englez. Anume de creșterea cererii la pânză este legată extinderea producției manufacturiere.

Ca rezultat al Marilor descoperiri geografice, Anglia s-a pomenit la intersecția căilor comerciale dintre Europa și America. Aceasta a devenit un imbold pentru dezvoltarea comerțului exterior. Negustorilor le era teamă să plece singuri în călătorii spre țărături străine. Pentru a reduce acest risc ei s-au unit în **companii**. Prima companie de acest fel a apărut în anii '70 ai sec. XV.

În sec. XVI, negustorii englezi au început să creeze noi **companii pe acțiuni** (societăți de capitaluri), obținând venituri în funcție de investițiile realizate. Denumirile companiilor caracterizau principalele direcții ale comerțului englez.

Companie pe acțiuni – societate colectivă, care întrunește capitalul acționarilor-investitori.

■ Revoltă țărănească

■ Răscoala lui Robert Kent din Norfolk, împotriva îngrădirilor, anul 1549

În sec. XVI sporea semnificativ importanța economică a Londrei, care s-a transformat treptat în cel mai mare port, centru comercial și de operațiuni financiare din lume. A început formarea părții centrale a orașului, unde-și aveau sediile oficiile bancare și marile întreprinderi comerciale.

O particularitate a dezvoltării agriculturii Angliei în sec. XVI a devenit începutul **revoluției agrare**. Pentru a dezvolta oieritul, proprietarii de pământ (landlorzii) transformau moșiile lor în fânașuri. Mărind suprafețele fânașurilor, ei îi scoteau pe țărani de pe pământurile de care aceștia se foloseau, și le îngrădeau. Acest proces a primit denumirea de **îngrădire**.

Revoluție agrară – schimbări în agricultură, al căror rezultat principal îl constituie apariția relațiilor de piață capitaliste.

Îngrădire – privarea forțată a țăranilor de pământul pe care ulterior proprietarii îl îngrădeau.

Ca rezultat al îngrădirilor, în Anglia s-au format noi pături ale populației – noii aristocrați și muncitorii sătești. Noii nobili obțineau venituri din creșterea oilor și din vânzarea lânii. Apariția noilor pături sociale a însemnat constituirea relațiilor de piață în agricultura Angliei. Banii se transfor-

mau în capital, pe care noii aristocrați îi investeau în dezvoltarea gospodăriilor lor, cu scopul de a obține venituri.

Revoluția agrară și dezvoltarea relațiilor de piață în agricultură au stat la baza transformărilor grandioase în societate engleză. Întreprinderile manufacturiere și gospodăriile noilor aristocrați nu erau în stare să asigure cu locuri de muncă numărul impunător al țăranilor nesatisfăcuți. Orașele erau pline de cerșetori. La începutul sec. XVII, numai la Londra aceștia erau în număr de 50 de mii de persoane. Regele **Henric al VIII-lea** (1509–1547) a început să emită legi împotriva sărăciei.

Să ceară de pomană li se permitea numai bătrânilor și celor neputincioși; cei care erau în stare să lucreze erau bătuiți cu biciul și obligați să se întoarcă acasă. Dacă aceștia erau reținuți pentru a doua oară, ei erau bătuiți și li se tăia jumătate de ureche. Cel ce era reținut pentru a treia oară era omorât ca un criminal. În anii domniei lui Henric al VIII-lea au fost uciși 72 mii de cerșetori și oameni pribegi. Aceste legi au intrat în istorie sub denumirea de „legislație sângeroasă”.

Regele **Eduard al VI-lea** (1547–1553) a înăsprit aceste legi. Cei ce nu lucrau erau trimiși în robie la cei ce îi denunțau. Dacă sclavul fugea, pentru prima evadare i se ardea pe frunte sau pe față un semn cu fierul și era dat în sclavie pe viață. Pentru cea de-a doua evadare i se ardea un al doilea semn. Pentru cea de-a treia evadare sclavul era omorât ca un criminal.

2 **Reforma regală. Consolidarea puterii regale.** În sec. XVI, Anglia era condusă de dinastia regală Tudor. În timpul domniei celui de-al doilea rege din această dinastie – Henric al VIII-lea, în Anglia a început Reforma. Spre deosebire de Germania, unde Reforma a avut loc ca urmare a unei mișcări populare „de jos”, în Anglia ea a fost înfăptuită ”de sus”, cu intervenția activă a regelui. Din această cauză, ea a fost numită **regală**.

La început, când în Europa a fost inițiată Reforma, Henric al VIII-lea s-a pronunțat împotriva ei. Însă interesul personal de a se elibera de puterea și tutela Papei l-au determinat pe Henric al VIII-lea să-și schimbe poziția. Pretext pentru Reformă a devenit refuzul Papei Clement al VII-lea de a-i permite lui Henric al VIII-lea să divorțeze de prima sa soție – regina Caterina de Aragon a Spaniei. Enervat la culme, Henric al VIII-lea a obligatul congresul clerului englez să adopte o hotărâre prin care regele devenea conducătorul bisericii în Anglia. El a întocmit fără obstacole divorțul și s-a căsătorit cu frumoasa curteancă, Anne Boleyn.

Atunci când Clement al VII-lea a început să-l amenințe pe rege cu excomunicarea din biserică pentru asemenea fapte, în anul 1534 Parlamentul adoptă Actul de supremație, prin care se proclama scoaterea bisericii engleze de sub dominația Romei, Henric al VIII-lea devenind unicul și supremul conducător al bisericii. Toate dogmele catolice, însă, s-au păstrat.

■ Henric al VIII-lea Tudor

■ Reforma regală în Anglia

Scopul participanților Reformei		
Eliberarea bisericii de sub subordona- rea papei de la Roma	Acapararea pământurilor și a averii bisericii	Instaurarea unei „biserici ieftine”

Regele nu a avut succes în familie nici alături de Anne Boleyn. Această căsătorie nu i-a adus un succesor la tron – regina a născut o fată, iar fiul a murit. Dezamăgât, regele a învinuit-o pe nedrept pe Anne de infidelitate, ceea ce era echivalent trădării de stat, și a dat ordin ca ea să fie executată.

Biserica anglicană – biserică de stat în Anglia, constituită în sec. XVI ca rezultat al Reformei. Dintre toate bisericile protestante, este cea mai apropiată de biserica catolică.

În conformitate cu hotărârea Parlamentului în Anglia erau închise toate

mănăstirile. Pământurile lor erau împărțite de rege între adepții săi sau vândute, astfel fiind îmbogățită visteria. Moșiile erau cumpărate de noii aristocrați și de burghezie pentru a crea noi gospodării. Datorită acestui fapt, reforma bisericii a favorizat dezvoltarea relațiilor de piață în Anglia. Reforma era desfășurată prin metode de teroare. Zeci de mii de călugări au rămas fără adăpost și erau pedepsiți prin legile „sângeroase” împotriva cerșetorilor. Tuturor englezilor li se cerea supunerea totală **bisericii anglicane**. Refuzul de a o recunoaște era pedepsit la fel ca trădarea de stat.

■ Maria Tudor cea „Sângeroasă”

Regele următor, Eduard al VI-lea a continuat procesul reformării bisericii. Toate serviciile erau oficiate în limba engleză, au fost simplificate ritualurile bisericesti. Adepți ai catolicismului au rămas vechii aristocrați și o mare parte din țărani, care identificau noua biserică cu îngrădirile.

În timpul domniei reginei **Maria Tudor** (1553–1558), care respecta catolicismul, în Anglia a fost făcută încercarea de a se reveni la vechea credință catolică. Maria Tudor a restabilit biserica catolică, a început să-i execute pe protestanți, fapt pentru care a fost supranumită Maria cea „Sângeroasă”. Însă biserica anglicană se înrădăcinase

destul de bine în societatea engleză. Nimeni nu dorea să restituie mă-năstirilor pământul.

După moartea Mariei Tudor, coroana a fost preluată de Elisabeta I (1558–1603). Ea a reînnoit biserica catolică, deoarece Roma nu recunoștea dreptul ei la tron. Au fost promulgate o serie de legi dure împotriva catolicilor. Trecerea din biserica anglicană în cea catolică era considerată trădare de stat. Activitatea Ordinului iezuiților a fost interzisă. În anul 1571 a fost adoptat „Simbolul credinței” din Anglia (cele 39 „de articole”), în care erau proclamate principiile de bază ale bisericii anglicane.

■ Anglia în sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII

- Regatul englez la începutul sec. XVI
- Cele mai importante centre ale producției manufacturiere de:
 - produse din metal
 - pânză
 - postav
 - stofă de mătase
 - Porturile principale
 - Zonele îngrădirilor masive în sec. XVI
- Campania „Invincibilei armate” spaniole. 1588, înfrângerea și retragerea ei
- Teritoriile irlandeze alipite la Regatul englez în sec. XVI
- Teritoriile irlandeze alipite la Regatul englez în 1603–1625
- ✠
1603
 Uniunea dinastică a Angliei și Scoției, unirea lor într-un

■ Portret la încoronarea Elisabetei I Tudor

? Comparați chipurile puritanilor și aristocraților englezi. Ce reflectă, după părerea Dumneavoastră, aceste deosebiri?

■ Puritani

La fel ca în luteranism era declarat principiul salvării omului prin credință, însă în Anglia se mențineau două taine: botezul și împărțășania. Serviciile divine urmau să fie oficiate doar în limba engleză după un act special aprobat de guvern. În celelalte privințe noua biserică amintea de biserică catolică: s-a permis cinstirea icoanelor, erau păstrate veșmintele scumpe ale clericilor, muzica duhovnicească, procesiunile solemne. În comparație cu luteranismul și calvinismul, biserică anglicană avea un caracter mult mai moderat.

Perioada domniei dinastiei Tudor în istoria Angliei este legată de instaurarea absolutismului. Pe timpul regelui Henric al VIII-lea organul principal de conducere a țării, cu împuterniciri practic nelimitate și care era subordonat regelui, era Consiliul privat. Însă, spre deosebire de Franța și Spania, unde activitatea organelor reprezentative a fost practic suspendată, în Anglia o mare importanță o avea Parlamentul. Bazându-se pe susținerea lui Henric al VIII-lea, a reușit să separe biserică engleză de Roma.

3 Apariția mișcării puritane. Între reprezentanții burgheziei, care nu erau satisfăcuți de restricțiile impuse de Reformă, s-au răspândit ideile calvinismului. Acești oameni optau pentru purificarea bisericii anglicane de rămășițele catolicismului. Ei erau numiți **puritani** (din latină *purus* – curat). Treptat, aceștia au rupt legăturile cu biserică engleză, au ieșit din componența ei și au început să-și înființeze comunități religioase proprii în frunte cu conducătorii lor – presbiterienii.

Puritanii au contat pe sprijinul Elisabetei I, însă s-au înșelat. Reginei nu i-au plăcut unele concepții ale puritanilor (separarea bisericii de stat, trecerea regelui în subordinea bisericii) și ea a început să-i urmărească și să-i persecute crunt. Istoria a demonstrat că regina s-a dovedit a fi o vizionară. La mijlocul sec. XVII a avut loc

Revoluția engleză, numită de mulți istorici „puritană”. În acei ani de restriște puritanii, împreună cu Parlamentul englez, s-au pronunțat împotriva regelui Carol I Stuart și l-au condamnat la moarte.

4 Domnia Elisabetei I. Relațiile anglo-scoțiene. Englezii au numit cea de-a doua jumătate a sec. XVI „era elisabetană”. Ultima regină din dinastia Tudor a reușit să lase o urmă de neșters în istoria Angliei. Ea a știut cum să manevreze cu iscusință între vechii aristocrați și noii nobili, a consolidat puterea regală, menținând Parlamentul și administrația locală. Tot ceea ce a făcut a fost rezultatul grijei față de popor.

Elisabeta I era devotată politicii protecționismului, contribuind la dezvoltarea producției naționale, a comerțului și flotei comerciale, acordând privilegiile companiilor comerciale, în special companiei Indiilor de Est. O mărturie a dezvoltării cu succes a comerțului a devenit inaugurarea **Bursei de la Londra**.

Bursă – loc unde sunt efectuate diferite operații comerciale.

Destul de semnificative au fost realizările Elisabetei I în politica externă. Ea a activizat lupta pentru includerea în componența teritoriilor engleze a Scoției și Irlandei vecine.

În sec. XVI Scoția, care cuprindea partea de nord a insulei, era un regat aparte. Ea se împărțea în Scoția nordică (sau montană) și cea sudică (de câmpie). În Scoția montană dominau relațiile feudal-patriarhale, existau comunități constituite pe principii de rudenie – clanuri în frunte cu conducători. Ocupațiile de bază ale populației erau viticultura și vânătoarea. Scoția sudică se dezvoltă mai rapid. Aici existau multe orașe, care întrețineau strânse legături comerciale cu Anglia, Olanda și Franța.

Slăbită din punct de vedere economic, dar și de luptele interne, în sec. XVI Scoția s-a transformat într-o țintă a intențiilor cotropitoare ale Angliei. Războiul împotriva Angliei, în prima jumătate a sec. XVI, a durat câteva decenii. În anul 1542 regele scoțian, care a fost înfrânt în acel război, a murit. Coroana a fost preluată de fiica acestuia, **Maria Stuart (1542–1567)**, care s-a născut în același an 1542. Maria a fost trimisă în Franța pentru a primi o instruire aleasă, unde ea a devenit o catolică îndârjită. În acea perioadă Scoția era condusă de regina-mamă, Maria de Guise – reprezentantă a cunoscutei familii Guise din Franța.

În lupta ce s-a încins între cele două regine – Elisabeta I și verișoara acesteia, Maria Stuart, și-a găsit reflectare confruntarea politică și religioasă din Anglia de la acea vreme.

Conform mărturiilor contemporanilor, **Maria Stuart** se deosebea printr-o rară frumusețe și frivolitate, fără să aibă grijă de treburile statului. **Elisabeta I** era neatrăgătoare, crudă și vicleană, însă compensa toate acestea cu mintea-i aprigă, buna instruire și o iscusință aparte de a conduce statul. Elisabeta era o catolică îndârjită, Maria – protestantă convinsă.

Copilăria Mariei a trecut fără griji. Ea a obținut coroana regală încă de la naștere, iar la vârsta de șase ani a devenit logodnica succesorului la tronul francez; până în anul 1561 a trăit în Franța; la vârsta de 16 ani devine regină a Franței, iar peste un an văduvește. Elisabeta a știut din copilărie ce înseamnă să fii fiica unui om învinuit de trădare de stat. După executarea mamei, Anne Boleyn, Elisabeta s-a pomenit în spatele zidurilor închisorii Tower.

Maria Stuart credea că orice țară aparține monarhului și îi era indiferent în fruntea cărei țări se afla. Elisabeta, la rândul ei, considera că aparține Angliei și poporului ei, că, fiind în fruntea statului, face voia lui Dumnezeu. Ea nu tărgăna luarea deciziilor atunci când aceasta aducea folos Angliei.

La mijlocul sec. XVI în Scoția s-au răspândit ideile calviniste. Lider al Reformei scoțiene a devenit **John Knox**. Toate predicile sale el le încheia cu cuvintele „Doamne, scapă-ne de puterea acestei rătăcite!”, având-o în vedere pe Maria Stuart.

Lupta calviniștilor împotriva catolicilor era sprijinită cu arme și bani de Elisabeta I. Spania și Papa de la Roma nutreau s-o facă pe Maria Stuart regină a Angliei în locul Elisabetei I și să pună capăt protestantismului în Anglia. După moartea soțului său, a regelui francez, Francisc al II-lea, Maria Stuart a revenit în Scoția. Lupta calviniștilor împotriva catolicilor a izbucnit cu o nouă forță.

- Maria Stuart înainte de execuție

Maria Stuart susținea biserica catolică. Ea a stabilit legături cu nobilii catolici englezi, care pregăteau un complot împotriva Elisabetei I. La rândul ei, Elisabeta a organizat o revoltă a calviniștilor împotriva ei. În anul 1567 calviniștii conduși de contele Moray s-au răsculat. Maria Stuart a fost nevoită să fugă și să-i ceară adăpost Elisabetei. Perfida regină i-a oferit adăpost „dragei sale verișoare”, aruncând-o după gratii pentru următorii 20 de ani.

Cu sprijinul Elisabetei I în Scoția au venit la putere forțele pro-engleze. Rege al Scoției a devenit fiul Mariei Stuart, Iacob al VI-lea (1567–1625). În același timp, în Anglia se ducea o luptă aprigă în jurul Mariei Stuart, care era întemnițată.

În anul 1585 Parlamentul englez a adoptat o lege, prin care oricine care ar fi luat parte la complot împotriva reginei urma să fie executat. Prin această lege, tribunalul regal a condamnat-o pe Maria Stuart la moarte pentru activitate ce prezintă pericol pentru Anglia și pentru regină. În anul 1587 sentința a fost îndeplinită. Iacob al VI-lea a amenințat Anglia cu război pentru executarea mamei, însă Elisabeta a găsit modalitatea de a-l liniști. Deoarece regina nu avea copii, ea l-a numit pe Iacob succesor la tronul englez. După moartea Elisabetei I el a devenit regele **Iacob I al Angliei** (1603–1625), punând astfel începutul domniei dinastiei Stuart.

5 **Supunerea Irlandei.** Lângă Anglia era situată insula Irlanda. Ea îi ademenea demult pe englezi prin pământurile roditoare și zăcămintele bogate în minerale. Irlanda era împărțită în clanuri de câte 5–6 mii de oameni, care se dușmăneau permanent între ele.

Supunerea Irlandei de către englezi a început încă în sec. XII. La începutul sec. XVI mândrii irlandezi au fost forțați să plece în munți, mlaștini și păduri, însă aceștia au continuat lupta.

În anul 1561 Henric al VIII-lea s-a proclamat rege al Irlandei și stăpân al tuturor pământurilor ei. Confiscarea pământurilor a devenit principalul mijloc de supunere a Irlandei. Pământurile erau împărțite între coloniștii englezi cu condiția că ele vor fi populate cu oameni aduși din Anglia.

În cea de-a doua jumătate a sec. XVI, din cauza politicii englezilor, în partea de sud a insulei au izbucnit mai multe revolte împotriva dominației engleze. Rebelii cereau să le fie întoarse moșiile confiscate și să fie încetate persecuțiile catolicilor irlandezi. În anul 1594 o armată de 16 mii de oameni a răsculaților a dus o luptă cu succes împotriva englezilor. După câteva înfrângeri englezii au declarat, în anul 1603, un război de nimicire a irlandezilor. Ei incendiau satele până la temelii, îi ucideau pe toți locuitorii lor, distrugeau recolta de pe ogoare, lăsând în urma lor pământuri pustiite.

După înăbușirea răscoalei din anii 1594–1603 Irlanda s-a transformat definitiv într-o colonie a Angliei.

6 **Lupta împotriva Spaniei pentru hegemonia mărilor.** Concomitent cu lupta pentru supunerea Irlandei, Anglia a făcut unele încercări de pătrundere în America. Însă, în calea ei stătea Spania, care după unirea din 1581 cu Portugalia, avea acolo colonii mari. De la mijlocul

■ Elisaveta I Tudor
cu un glob

sec. XVI lupta Angliei împotriva Spaniei a căpătat forma unui comerț de contrabandă cu coloniile spaniole și a atacurilor piraților asupra porturilor și corăbiilor Spaniei, care transportau aurul în Europa.

Elisabeta I îi sprijinea prin toate mijloacele pe pirați, acordându-le autorizații care le permiteau să năvălească asupra corăbiilor spaniole și portugheze. În Anglia erau înființate companii speciale pentru organizarea expedițiilor piraterești. Regina și apropiații săi erau acționarii acestor companii. Expedițiile piraterești aduceau daune considerabile Spaniei, care pierdea până la 3 milioane de ducăți pe an și favorizau îmbogățirea Angliei.

În anul 1562 pirații englezi au început să aducă în coloniile spaniole din America sclavi de culoare din Africa. Piratul englez al serviciului regal, **Walter Raleigh**, a înființat în anul 1585 prima colonie engleză în America de Nord, numind-o în cinstea reginei necăsătorite – **Virginia** (din engleză: *virgin* – fecioară).

Dintre pirații englezi din acea vreme, cel mai vestit a fost „piratul Maiestății Sale Regina”, după cum prefera el să se numească, **Francis Drake** (1540–1596).

Francis Drake a fost unul dintre cei mai de succes navigatori, care a întreprins nu o singură dată atacuri reușite asupra coloniilor spaniole din America. Spaniolii îl numeau dragon, iar regele Filip al II-lea îi cerea Elisabetei I să-l execute pe acest pirat neastâmpărat. Regina însă nu l-a pedepsit, ci l-a ridicat la rangul de cavaler, iar apoi și de viceamiral.

În anii 1577–1580, fiind sprijinit de regină, Drake pleacă într-o nouă expediție. El intenționa să treacă Oceanul Atlantic, să înconjoare America de Sud și să atace orașele de pe țărmul ei de vest, unde spaniolii concentraseră însemnate rezerve de aur pentru a le transporta în Europa. Oficial s-a anunțat că escadra din cinci nave pleacă în căutarea de pământuri libere pentru colonii în America de Sud. Urmărit fiind de spanioli, Drake a trecut prin strâmtoarea Magellan și, deși a supraviețuit numai o corabie, a plecat înspre Peru. Capturând acolo o „pradă impunătoare” el a trecut prin Oceanul Pacific, s-a oprit pe Insulele Moluce (unde a convenit cu un conducător local asupra comerțului de mirodenii cu Anglia), a trecut pe lângă Capul Bunei Speranțe și la 26 septembrie 1580 a revenit în Anglia. Aceasta a fost cea de-a doua, în istorie, călătorie în jurul lumii.

Regele Spaniei, Filip al II-lea a fost foarte afectat de obrăznicia reginei engleze. Ultima picătură, care a umplut cupa răbdării sale, a fost asasinarea Mariei Stuart. În calitate de protector al catolicilor din întreaga lume Filip al II-lea a reacționat la apelul papei de la Roma și a început să se pregătească de război împotriva Angliei.

Filip al II-lea a decis să adune o mare flotă pentru a invada Anglia. Însă, în anul 1587, F. Drake a întreprins un raid neașteptat în portul Cadiz – baza flotei Spaniei, și a distrus majoritatea navelor spaniole. Spaniolii au fost nevoiți din nou să adune forțe. În anul 1588 „Invincibila armadă” (astfel își numea flota Filip al II-lea) a plecat spre coastele Angliei. Ea număra 130 de nave cu 200 mii de soldați la bord. În Olanda pe spanioli îi așteptau încă 300 de nave, care urmau să se alăture „Invincibilei armade”. Elisabeta I i-a încredințat lui F. Drake să comande flota engleză.

Navele engleze au atacat „Invincibila armadă” în Canalul Mânecii. Lupta a durat două săptămâni. Navele spaniole grele au fost distruse de cele englezești, care erau mai ușoare. Rămășițele flotei spaniole, încercând să înconjoare Anglia din partea de nord, au fost distruse de o furtună puternică. Flota Angliei nu a pierdut nici o navă. F. Drake va scrie mai târziu în raportul său pentru Elisabeta I „Am smuls din coada păsării spaniole o pană după alta, iar rămășițele lor jalnice le-am împrăștiat pe toată marea”. În cinstea acestei victorii Elisabeta a dispus turnarea unei medalii cu inscripția „Dumnezeu a suflat și ei au fost împrăștiați”.

? Ce informații despre atitudinea reginei față de pirajii englezi redau ilustrațiile de mai jos? Cum se explică o astfel de atitudine?

■ Elisabeta I îl ridică pe F. Drake la rangul de cavalier

■ Înfrângerea „Invincibilei armade” spaniole

Datorită acestei victorii Anglia a început să se transforme într-o stăpână a mărilor, iar Spania și-a pierdut treptat puterea de odinioară.

Concluzii

- ▶ În sec. XVI, în dezvoltarea social-economică a Angliei s-au produs importante schimbări, legate de constituirea relațiilor de piață.
- ▶ În epoca de guvernare a dinastiei Tudor, în Anglia s-a format absolutismul și a fost întreprinsă Reforma regală.
- ▶ Ultima regină din dinastia Tudor – Elisabeta I, a contribuit la transformarea Angliei într-un mare stat european, într-un puternic imperiu mondial.

Întrebări și însărcinări

1. Care ramură era principală în industria engleză din sec. XVI? 2. Când a fost adoptat Actul de supremație? 3. Cine erau puritanii? 4. Cine a fost liderul Reformei în Scoția? 5. Când s-a proclamat Henric al VIII-lea rege al Irlandei? 6. Cine a comandat flota engleză în bătălia cu „Invincibila armadă”?
- 7. Care au fost particularitățile dezvoltării social-economice a Angliei în sec. XVI?
8. De ce Reforma engleză este numită regală? Cum a fost ea desfășurată? 9. Fa-ceți o comparație între particularitățile monarhiei absolute în Franța, Spania și Anglia. 10. Ce evenimente au fost, după părerea voastră, cele mai importante în timpul domniei reginei Elisabeta I în Anglia? Argumentați-vă părerea.
- 11. Completați în caiet tabelul „Activitatea reginei Elisabeta I”.

Planul caracteristicii	Politica internă	Politica externă
Principalele activități		
Rezultatele obținute		

- 12. Cu ajutorul bibliografiei suplimentare, alcătuiți portretul istoric al reginei scoțiene, Maria Stuart sau al reginei engleze, Elisabeta I Tudor (la alegere).

§ 14. Revoluția engleză

1. Ce rol a jucat parlamentul în viața Angliei? 2. Când a apărut puritanismul? Care erau ideile fundamentale ale puritanilor?

Dezvoltarea social-economică a Angliei în ajunul revoluției. La începutul sec. XVII în Anglia s-au constituit destul de rapid relațiile capitaliste. O manifestare a acestora a devenit fabricarea producției manufacturiere, dezvoltarea comerțului, avântul orașelor, extinderea comerțului cu mărfuri agricole.

Anglia a devenit principalul furnizor de țesături nevopsite pe piața europeană. La mijlocul sec. XVII ea asigura 80 la sută din cantitatea totală de cărbuneextras în Europa (circa 3 milioane tone). În primii 40 de ani ai sec. XVI s-a dublat volumul comerțului. La aceasta au contribuit companiile comerciale, care aveau dreptul de monopol în comerț în fiecare zonă aparte. Cea mai mare era compania Indiilor de Est.

În agricultură se dezvoltau tendințele ce au luat naștere încă în sec. XVI (îngrădirile, răspândirea muncii plătite). Agricultură era atrasă tot mai activ în relațiile de piață. Acest lucru însă era caracteristic ducatelor din sudul și centrul țării. În partea de nord se mai păstra încă renta naturală și iobăgia.

Transformările din economie influențau structura socială a societății engleze. Deși după formă ea rămânea o societate a stărilor, în comportarea, obiceiurile, felul ocupației unor categorii sociale se produceau schimbări însemnate. Astfel, în rândul proprietarilor funciari s-a creat noua aristocrație, care, spre deosebire de vechea nobilime, ducea o gospodărie destul de activă: creștea oi, nu se rușina să practice comerțul și să dezvolte producția manufacturieră.

Creștea destul de rapid numărul muncitorilor care lucrau în manufacturi, mine, porturi, pe navele de transport.

2 Premisele politice ale revoluției. Începutul revoluției. În anul 1603 s-a încheiat perioada de guvernare de aproape jumătate de secol a Elisabetei. Din lipsă de urmași, Elisabeta a lăsat prin testament tronul fiului reginei executate de ea, Maria Stuart – **Iacob I** (1603–1625). În Anglia a început să domnească dinastia Stuart. Reprezentanții ei doreau să instaurze în țară o monarhie absolută. Ei considerau că drepturile de altă dată ale parlamentului nu sunt altceva decât niște cedări din partea monarhului, care pot fi și anulate. Simpatiile dinastiei Stuart pentru catolici au generat acute confruntări religioase cu protestanții și cu biserica de stat anglicană. O atare politică a lui Iacob I a generat nemulțumirea majorității cetățenilor.

După Iacob I tronul a fost preluat de către fiul acestuia, **Carol I** (1625–1649), care a continuat politica tatălui său. Carol I a cerut bani pentru a continua războaiele începute împotriva Spaniei și Franței. În primii trei ani de domnie el a convocat și a dizolvat parlamentul de trei ori: primul i-a oferit o sumă neînsemnată, cel de-al doilea i-a refuzat solicitarea, iar cel de-al treilea a acceptat să ofere bani cu o condiție: ca regele

■ Regele Iacob I Stuart

■ Regele Carol I la vânătoare. 1635. Pictor Antoon van Dyck

■ Oliver Cromwell. 1649. Pictor Robert Walker

să semneze petiția prin care vor fi reînnoite toate drepturile obținute de către englezi.

Obținând banii necesari, Carol I a ignorat condițiile acordului și nu a convocat parlamentul timp de 11 ani. Pentru a-și acoperi cheltuielile el a supus întreaga Anglie la plățirea așa-numitei taxe navale (un fel de angajament al zonelor de țărm să întrețină flota). Pentru a curma nemulțumirea oamenilor, a fost extinsă activitatea judecătorilor extraordinare. În țară a început emigrarea în masă către America de Nord. Îngrijorat de această stare de lucruri, Carol I a interzis emigrația, amenințând cu pedepse crunte.

Drept pretext pentru o revoltă deschisă împotriva regelui a servit încercarea de a încetățeni biserica anglicană în Scoția. Scoțienii au pus mâna pe arme. Războiul a căpătat un caracter târăgănat. Carol I a fost nevoit să convoace parlamentul în 1640 pentru a primi consimțământul la colectarea de noi impozite. Acest parlament a intrat în istorie sub denumirea de **Parlamentul cel Lung** (a funcționat până în 1653), deoarece membrii lui au obținut din partea regelui consimțământul că se vor împrăștia doar atunci când vor considera necesar.

Parlamentul i-a înaintat regelui o serie de revendicări, pe care le-a inclus în „Mustrarea cea Mare” (protest), pe care Carol I a fost nevoit să le îndeplinească. Judecătorii extraordinare și taxele navale au fost anulate. Regele se angaja să convoace parlamentul nu mai devreme decât peste trei ani. Istoricii sunt de părerea că începutul activității Parlamentului cel Lung poate fi considerat începutul revoluției engleze.

3 **Războaiele civile.** În luna ianuarie a anului 1642, Carol I a părăsit Londra și a plecat la nord, unde avea cei mai mulți adepți. La 22 august 1642 regele a declarat război parlamentului. În țară a izbucnit **primul război civil** (1642–1646).

Armata regelui era compusă din nobili (cavaleri) și simpatizanți ai bisericii anglicane. Armata parlamentară (care a primit denumirea de „Capetele rotunde” după forma coafurii) era

compusă, în principal, din puritani și adepți ai parlamentului. La început armata parlamentului a suferit înfrângeri, dar datorită acțiunilor ferme ale lui **Oliver Cromwell** (1599–1656), care s-a situat în fruntea ei, situația s-a schimbat.

Oliver Cromwell era un nobil mărunț și făcea parte din secta independenților, care se pronunțau în favoarea unei independențe totale a bisericii față de stat. În plan politic, ei optau pentru forma republicană de guvernare. Când a început războiul civil, Cromwell, cu consimțământul parlamentului, a echipat pe propriile mijloace bănești două regimente de cavalerie, în care a înrolat oameni cu convingeri religioase puternice (independenți). Regimentele lui Cromwell, în care domnea o disciplină de invidiat, cu soldați viteji și devotați conducătorului lor, uniți prin convingerile politice și religioase comune, au pus baza unei noi armate parlamentare.

Noua armată a cauzat înfrângeri trupelor regale în bătăliile de la **Marston Moor** (1644) și **Naseby** (1645).

După întemnițarea regelui, parlamentul a adoptat un șir de legi. Tot pământul a fost proclamat proprietate privată a stăpânilor lor (în afară de țărani); păturile comercial-industriale ale populației au obținut o libertate deplină în activitatea antreprenorială și anularea monopolismului; moșiile regelui, ale adepților săi și ale bisericii au fost vândute sau oferite soldaților drept recompensă pentru serviciul militar.

La finele anului 1648 regele a evadat din detenție și a declanșat cel **de-al doilea război civil** (1648–1649), în care, de asemenea, a suferit înfrângere.

Parlamentul era înclinat să păstreze puterea regală. Cromwell și soldații săi devotați au intrat în Londra și i-a scos din parlament pe simpatizanții monarhiei. Cu timpul a fost creată o judecată specială.

? Ce informație despre războiul civil putem obține din ilustrație?

■ Executarea regelui Carol I

■ Războiul civil englez

Prin sentința acesteia, la 30 ianuarie anul 1649, regele Carol I a fost executat. După aceasta în parlament a fost suspendată Camera lorzilor, iar Anglia a fost proclamată Republică. Puterea legislativă a fost transmisă Parlamentului cel Lung, cea executivă – Consiliului de Stat. În mod practic, conducător al țării a devenit Cromwell.

1) Din actul de învinuire împotriva regelui Angliei, Carol I

Numitul Carol I Stuart, făcându-se rege al Angliei, într-un asemenea mod și-a asumat angajamentul responsabil de a conduce țara în concordanță cu legile ei și nu în oricare alt mod; luând în considerare acestea, el urma să folosească puterea acordată pentru binele și prosperarea poporului, precum și pentru apărarea drepturilor și libertăților lui. Însă, ca urmare a intențiilor criminale de a instaura și a ține în mâinile sale puterea tiranică pentru a conduce țara, a distruge drepturile și libertățile poporului, a distruge și a face inutile toate bazele acestor drepturi... numitul Carol Stuart a declarat un război criminal de trădare împotriva parlamentului legitim și a poporului...

Din cele spuse mai sus reiese că numitul Carol Stuart este inspiratorul, autorul și continuatorul războaielor sângeroase; de aceea el este vinovat de toate trădările, execuțiile, jafurile, incendiile, daunele și necazurile poporului nostru, care s-au produs și au fost cauzate în timpul războaielor amintite mai sus.

2) Răspunsul lui Carol I la învinuirile aduse

Nu pot fi intentate cazuri judiciare împotriva oricărui om altfel decât în baza legilor divine și sociale ale țării în care acest om locuiește. Sunt convins că acest proces nu poate fi justificat de legile divine sau din contra: supunerea regelui este clar descrisă în Noul și Vechiul Testament... Cât privește legile țării noastre, eu sunt convins că nici un savant-jurist nu va putea afirma că regelui îi pot fi aduse învinuiri, deoarece asemenea învinuiri pot fi aduse doar din numele lui. Unul din principiile dreptului glăsuiește că regele nu poate să nu aibă dreptate...

? Comparați cele două documente. Exprimați-vă propria viziune față de argumentele pe care acestea le conțin. Dați o apreciere istorică execuției regelui.

4) Republica engleză. După execuția regelui și proclamarea Republicii, la putere au venit independenții.

După părerea lor, țara urmează să fie edificată pe aceleași principii care stau la baza comunităților religioase, adică în baza ideii unui acord social, care ar prevedea recunoașterea reciprocă a drepturilor și obligațiilor membrilor colectivității sau ale cetățenilor.

În afară de aceasta, independenții nu recunoșteau o altă interpretare a Sfintei Scripturi. De aceea au început imediat represiunile împotriva altor secte religioase. Cel mai mult au avut de suferit diggerii

■ Revoluția engleză din cea de-a doua jumătate a sec. XVII

- Teritoriile controlate de parlament în anul 1643
- Teritoriile controlate de rege în anul 1643
- Teritoriile Scoției și Irlandei, cotoprite de mișcarea de susținere a Stuartților
- Miza principală a lui Carol I
- Victoria decisivă a soldaților lui Cromwell asupra trupelor regale în anul 1645
- 1649 Execuția lui Carol I și proclamarea republicii în Anglia
- Zona extinderii mișcării levellerilor în anul 1649
- Măsurile lui Cromwell împotriva răsculaților irlandezi și a susținătorilor scoțieni ai lui Carol al II-lea în anii 1649–1650
- Hotarul teritoriilor abandonate de proprietarii funciari irlandezi după supunerea definitivă a Irlandei în anul 1652
- 1660 Întoarcerea lui Carol al II-lea și restabilirea monarhiei în Anglia
- 1688 „Revoluția glorioasă”. Răsturnarea dinastiei Stuart, urcarea pe tron a lui William

(adevărații levelleri). Aceștia lucrau pământurile publice și considerau că ele nu pot fi proprietatea cuiva, deci, sunt comune. Diggerii considerau că într-o societate toți trebuie să lucreze înspre binele comun în frunte cu supraveghetorii aleși. În stat nu trebuie să existe bani, iar pentru cumpărare-vânzare omul trebuie să fie executat.

Cromwell nu împărtășea concepțiile diggerilor. El era ferm convins că proprietatea privată este o parte

Republica – formă de guvernare a statului, în care sursă a puterii este poporul, organele puterii de stat sunt alese pentru o anumită perioadă, iar puterea în stat se împarte în ramurile legislativă, executivă și judiciară.

■ Panorama Londrei. Mijlocul sec. XVII

inseparabilă a fiecărui om, iar stabilirea egalității patrimoniale este o încălcare a tradițiilor engleze.

O altă sectă – **levellerii** (nivelatorii) afirma: deoarece toți sunt egali în fața lui Dumnezeu, pentru toți trebuie să fie instituite și drepturi egale. Din această afirmație reieșeau și cerințele lor: instaurarea dreptului electoral general pentru bărbați, lichidarea Camerei lorzilor, anularea „orașelelor putrede” (orașele care în trecut au obținut dreptul de a-și trimite delegații în parlament, iar cu timpul au decăzut) și altele. Levellerii au proclamat poporul drept sursă a puterii. La timpul lor ei au jucat un rol decisiv în execuția regelui și în reformarea parlamentului. Însă și ei au suferit persecuții și urmăriri.

Obținând victoria în războiul civil, O. Cromwell a întreprins campanii de persecuții în Scoția, care îl recunoscuse ca rege al său pe Carol al II-lea, fiul regelui executat, Carol I. Următoarea jertfă a fost Irlanda, pentru ajutorul catolicilor de aici oferit regelui englez în lupta împotriva parlamentului. Campaniile întreprinse în Scoția și Irlanda au pus bazele viitorului imperiului colonial englez.

Deosebit de important pentru cotropirile coloniale și hegemonia mărilor a devenit Actul de navigație, emis la 1651, prin care toate mărfurile aduse în Anglia puteau fi transportate doar de corăbiile engleze sau de corăbiile țării-producător. Acest act a avut urmări negative pentru olandezi, care făceau comerț intermediar și a dus la un război cu Olanda din care Anglia a ieșit învingătoare.

5 Protectoratul lui Oliver Cromwell. Din momentul proclamării republicii, puterea supremă în țară aparținea Parlamentului cel Lung, care era compus în totalitate din independenți. O altă forță importantă în stat era armata, care era subordonată personal lui O. Cromwell.

Guvernarea îndelungată a Parlamentului cel Lung a generat nemulțumirea poporului, în special, a armatei, care un timp îndelungat nu primise salariu. Cromwell a dizolvat Parlamentul cel Lung. În locul lui, el a

convocat conventul (Adunarea constituantă) care, de asemenea, era constituit numai din independenți. Acest convent a fost numit „parlamentul sfinților” (din cauza evlaviei deputaților). „Sfinții” au adoptat o serie de reforme importante: au proclamat libertatea conștiinței (a convingerilor religioase); au introdus căsătoria civilă, alegerea preoților de către mireni; au anulat dijma bisericească; au decis să înlocuiască vechiul (precedentul) sistem al justiției, care se baza pe legi adoptate în diferite perioade, cu unul nou, care se baza pe un statut judiciar unic (codul), adoptat în 1653.

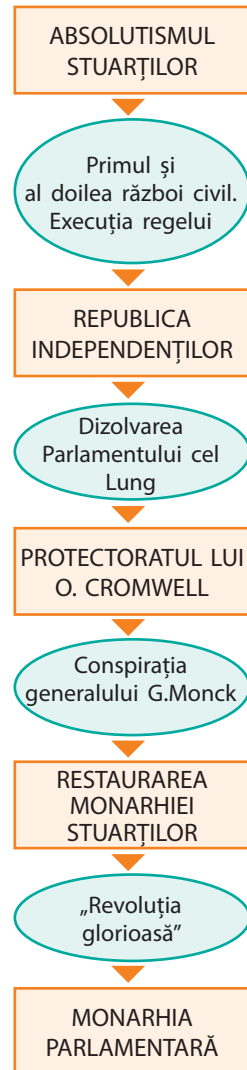
Împotriva acestui sistem s-au pronunțat preoții, juriștii, precum și armata. O. Cromwell a dizolvat „parlamentul sfinților”. Având și consimțământul armatei, a fost adoptată o nouă constituție („unealtă de conducere”), care transmitea întreaga putere către O. Cromwell, lord-protector al Angliei, Scoției și Irlandei. Cromwell a concentrat în mâinile sale întreaga putere executivă, a obținut dreptul de a-i aproba pe membrii Consiliului de Stat, precum și de a aduna impozite suficiente pentru întreținerea armatei. După aceasta, în mâinile lui Cromwell a fost concentrată mai multă putere, decât în mâinile regelui în ajunul revoluției.

Conform constituției, puterea legislativă a fost transmisă parlamentului unicameral, care era compus din deputați din cele mai importante orașe ale țării.

Parlamentul, ales după noua constituție, nu s-a supus lui Cromwell și a fost dizolvat. Cromwell a împărțit țara în 14 districte militare, în care toată puterea a fost transmisă generalilor numiți de el. Adepții regelui au fost impuși să plătească un impozit special. Sărbătorirea Paștelui și a Sfintei Treimi a fost interzisă, la fel ca și distracțiile de duminică sau competițiile sportive. Principalele ocupații erau munca și rugăciunea.

Așadar, Protectoratul lui Cromwell a fost, în esența sa, o dictatură militar-religioasă. Această dictatură se menținea pe autoritatea forței, viziunilor puritane despre viață și pe succesele lui Cromwell în politica externă.

■ **Calea de la absolutism la monarhia parlamentară în Anglia**

6 **Restaurația Stuartilor.** În anul 1658 Cromwell a murit, lăsându-l succesor pe fiul său, Richard. Acesta, însă s-a transformat imediat într-o marionetă a generalilor și a fost nevoit, în cele din urmă, să renunțe la titlul de Protector. Păturile comercial-industrial și aristocratice, îngrijorate fiind de

posibilele revolte din partea populației, au decis să-l invite la tron pe **Carol al II-lea** (1660–1685). În anul 1660 în Anglia a fost înfăptuită restaurația politică – reinstaurată guvernarea dinastiei Stuartilor. Carol al II-lea califica puterea regală ca pe una absolută. El a dispus, mai întâi de toate, o răzbunare în public asupra asasinilor tatălui său. A fost reînnoită guvernarea bisericii anglicane, o parte neînsemnată a pământurilor a fost restituită foștilor proprietari.

Restaurație politică – reinstaurarea vechii orânduirii, dinastii sau religii destituite cândva.

Însă, guvernarea țării în același mod ca mai înainte era imposibilă. Parlamentul își păzea cu strictețe drepturile obținute în timpul revoluției, precum și, în același timp, urmărea ca regele să nu emită acte legislative. În curând, în parlament s-au creat două partide politice: Tories și Whigs. Primii erau simpatizanți ai puterii regale, apărau inviolabilitatea drepturilor regale și a orânduirii existente. Whigs apărau parlamentul în timpul tuturor contradicțiilor și se pronunțau pentru reformarea economiei, a orânduirii de stat și a bisericii. Ambele partide, însă, erau împotriva puterii absolute a monarhului.

7 Iacob al II-lea. Declarația de indulgență. „Revoluția glorioasă”. În luna februarie anul 1685 Carol al II-lea moare. Noul rege devine fratele său, **Iacob al II-lea** (1685–1688). El a continuat politica predecesorului său, urmărind restabilirea puterii absolute. Fiind un catolic convins, el i-a numit în funcții de stat pe adepții săi în credință. După adoptarea Declarației de indulgență, Iacob al II-lea a dizolvat parlamentul și a început să cârmuiască de unul singur. Pe francezi îi îngrijora și

? Faceți o comparație între tablourile „Execuția regelui Carol I” (pag. 107) și „Încoronarea lui Carol al II-lea”. Ce a provocat, după părerea voastră schimbările în atitudinea socială a englezilor?

■ Încoronarea lui Carol al II-lea. Pictor Dirck Stoop

- „Marele incendiu din Londra” de la 1666. Flăcările au distrus peste 13 mii de case, 87 de biserici, însă au oprit, în același timp, marea epidemie de ciumă

politica pro-franceză promovată de rege. Parlamentarii l-au invitat în secret la tronul englez pe conducătorul Olandei, William de Orania.

În toamna anului 1688 William a debarcat pe țărmul englez și a plecat spre Londra. Poporul l-a întâmpinat cu bucurie. Iacob al II-lea a fugit în Franța. Astfel în Anglia s-a produs lovitura de palat cunoscută ca „Revoluția glorioasă” (1688–1689). Ea a pus capăt luptei îndelungate dintre parlament și rege. În Anglia s-a constituit monarhia parlamentară.

La urcarea pe tron, parlamentarii i-au înmănat noului rege, William al III-lea (1689–1702) Declarația Drepturilor (Carta drepturilor), în care au fost expuse drepturile și obligațiile puterii legislative (ale parlamentului) și ale celei executive (ale regelui și miniștrilor săi). Declarația îi interzicea regelui să emită legi, să strângă impozite de la popor și să adune armata fără acordul parlamentului. În ea se sublinia că poporul are dreptul să-l destituie pe rege și să aleagă în locul lui un altul, precum și să schimbe ordinea succesiunii la tron.

În timpul domniei lui William al III-lea au fost puse bazele principiilor funcționării sistemului politic în Anglia. Deputații parlamentului erau realeși o dată la trei ani. Regele forma guvernul din reprezentanții partidului care avea majoritate în parlament. Deci, regele a început să conducă statul prin intermediul parlamentului. Competițiile pentru putere între partide au pus bazele sistemului bipartit în Anglia.

! Concluzii

- ▶ Ca urmare a revoluției, în Anglia s-a constituit o nouă orânduire economică și social-politică, ceea ce i-a asigurat Angliei poziții de frunte în lume.
- ▶ Revoluția engleză din sec. XVII a jucat un rol decisiv în dezvoltarea nu numai a Europei, ci și a întregii lumi, ceea ce ne dă temei s-o calificăm drept eveniment al istoriei universale.

Sub influența idealurilor revoluției engleze a început lupta coloniilor nord-americane, care a dus la înființarea SUA.

?

Întrebări și însărcinări

1. În timpul domniei cărui rege a început revoluția engleză? 2. Cine a învins în bătălia de la Naseby? 3. Cine a venit la putere în Anglia după execuția lui Carol I și proclamarea republicii? 4. Când a fost proclamat O. Cromwell Lord-protector al țării? 5. Cine a devenit rege al Angliei după restaurația Stuartilor? 6. Ce orânduire de stat s-a constituit în Anglia după „Revoluția Glorioasă”?
7. Numiți particularitățile dezvoltării social-economice a Angliei din ajunul revoluției. 8. Caracterizați premisele politice, pretextul și începutul revoluției. 9. Cum au decurs războaiele civile în Anglia? 10. Caracterizați dezvoltarea țării în timpul Revoluției Engleze. 11. Prezentați fapte care ar demonstra că Protectoratul lui O. Cromwell a fost, în esență, o dictatură militar-religioasă. 12. Cum s-a desfășurat Restaurarea Stuartilor? 13. Pot fi, oare, considerate revoluție evenimentele din anii 1688–1689? De ce?
14. Completați în caiet tabelul cronologic al evenimentelor Revoluției Engleze. 15. Scrieți succint în caiet despre rezultatele, consecințele și importanța Revoluției Engleze.
16. Ce rol a jucat factorul religios în evenimentele Revoluției Engleze? Argumentați-vă punctul de vedere.

§ 15. Spania în sec. XVI. Lupta de eliberare națională în Țările de Jos

1. Ce este Recucerirea? 2. Cum a fost înființat Regatul Spaniei? 3. Care teritorii făceau parte din imperiul colonial spaniol către mijlocul sec. XVI? 4. Care au fost particularitățile învățăturii lui J. Calvin? 5. Prin ce era ademenită burghezia de calvinism?

Spania la hotarul sec. XV–XVI: schimbări în economie și societate. În anul 1492, după încheierea Recuceririi, întreaga Peninsulă Iberică, cu excepția Portugaliei, a fost unită sub puterea regilor spanioli.

Uneori sec. XVI este numit „veacul Spaniei”. Această denumire a fost condiționată de faptul că, datorită descoperirii Americii, monarhii spanioli au obținut resurse nemaivăzute până atunci, pentru a-și satisface planurile ambițioase. Aceste bogății însă au jucat un rol mai mult negativ în istoria Spaniei. În sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII spaniolii au scos din America peste 180 mii tone de aur și mai mult de 16 mii tone de argint. Cantitatea impunătoare de aur și argint

■ Întâlnirea dintre Ferdinand, Isabela și Columb. 1643. Pictor Emanuel Leutze

■ Alungarea moriscilor din Valencia. 1616. Pictor Pere Oromig

„ieftin” au dus la aceea că Spania a avut cel mai mult de suferit dintre țările europene din cauza „revoluției prețurilor”.

Regii spanioli, Ferdinand și Isabela, care erau niște catolici îndârjiți, doreau să dezdăcineze orice erezie și să obțină o conciliere religioasă pe teritoriile lor, unde alături de catolici trăiau mulți musulmani și iudei. În acest scop era folosită inchiziția, care a devenit o armă în mâna regilor și bisericii contra ereticilor. Prima lovitură a fost aplicată evreilor. Prin decretul regal de la 1492 lor li se cerea ori să-și schimbe credința, ori să părăsească țara. Cu timpul au fost persecutați și evreii care s-au convertit la creștinism.

După aceasta, persecuțiile s-au abătut asupra musulmanilor. Erau urmăriți și pedepsiți chiar și acei musulmani, care au primit creștinismul (în Spania ei erau numiți **morisci**). Lor li s-a interzis să poarte nume arabe, să comunice în limba maternă, să-și respecte tradițiile. Mai târziu moriscii au fost expulzați din Regatul Spaniei.

Izgonirea evreilor și a moriscilor (arabilor) a adus daune considerabile economiei țării. Pământurile roditoare și orașele bogate de cândva din sudul Spaniei au fost date uitării. În țară se instaura o stare de intoleranță și fanatism. Nu întâmplător Spania a devenit bastionul Contrareformei în Europa.

2 **Spania în timpul lui Carol al V-lea.** Bazându-se pe susținerea din partea orașelor, Ferdinand și Isabela au înfăptuit centralizarea țării și au consolidat puterea regală. Formarea absolutismului spaniol este legată de domnia nepotului lor, **Carol** (în spaniolă **Carlos**) I **Habsburg** (1516–1556). Devenind rege, el a primit posesiuni imense. Este vorba despre

Spania, o parte din Italia și Lumea Nouă, iar pe linia tatălui – moșiile germane ale Habsburgilor austrieci, Țările de Jos și altele. În anul 1519 el a fost proclamat Împărat al Sfântului Imperiu Roman sub numele **Carol al V-lea**. Astfel el a unit sub influența sa un mare imperiu despre care se spunea că „deasupra lui soarele nu apune niciodată”.

Obținând o astfel de moștenire, Carol al V-lea a fost nevoit să ducă o luptă aprigă cu adversarii săi. Primul dintre aceștia era Franța, care s-a pomenit înconjurată de moșiile lui Carol al V-lea și nu-și dorea un vecin atât de puternic. Cel de-al doilea adversar era Imperiul Otoman, care continua să înainteze insistent asupra Europei creștine. Cel de-al treilea dușman al Împăratului a fost Reforma, a cărei răspândire a coincis cu începutul domniei lui Carol al V-lea.

Într-o continuă luptă cu dușmanii a decurs îndelungata domnie a lui Carol al V-lea. Cea mai răsunătoare victorie a sa a fost apărarea Vienei de turci din 1529. Mărețul său plan de renaștere a Sfântului Imperiu Roman ca o monarhie creștină mondială a cunoscut și unele eșecuri. Avântul mișcării naționale și răspândirea Reformei îl privau pe orice monarh de posibilitatea de a-și menține puterea în teritorii imense, cu popoare aparținând diferitelor culturi și convingeri religioase.

După înfrângerea cauzată de electorii luterani germani în anul 1555, Carol al V-lea renunță la putere. Pământurile austriece, Cehia și o parte a Ungariei, împreună cu coroana Sfântului Imperiu Roman, au fost transmise fratelui său, **Ferdinand I** (1556–1564), iar Spania, Țările de Jos, pământurile din Italia și coloniile spaniole din Lumea Nouă – fiului său, **Filip al II-lea** (1556–1598).

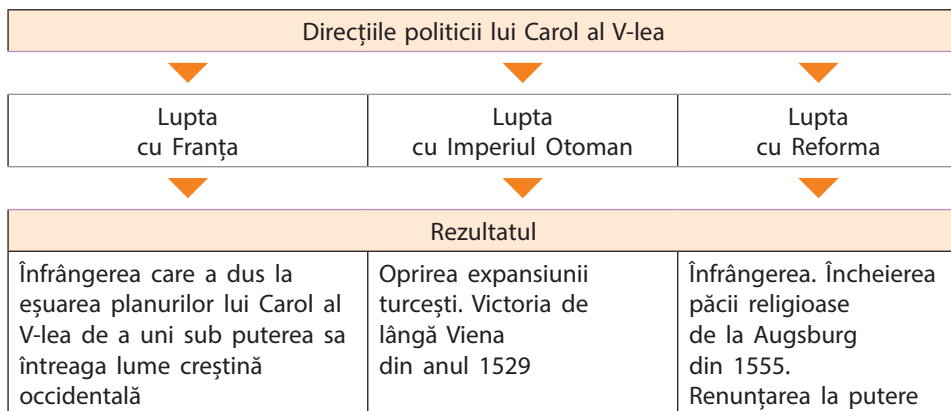
- Bătălia de lângă Viena. 1529

- Alegoria abdicării de la tron a lui Carol al V-lea la Bruxelles. 1640. Pictor Frans Francken cel Tânăr

■ **Domnia lui Carol al V-lea**

3 **Războiul Comunităților Castiliene din anii 1520–1521.** Venind la putere, Carol al V-lea s-a ciocnit din start cu revolta orașelor din Castilia, care primeau în taină ajutor din Franța. Orașele din Spania, care erau **comune** (în spaniolă *comuneros*) au avut o atitudine negativă față de politica promovată de tânărul rege, care dorea să-și consolideze puterea și să limiteze drepturile orașelor. Pretextul revoltei a fost numirea în funcția de guvernator a cardinalului olandez Adrian van Utrecht.

Răscoala a izbucnit în orașul Toledo sub lozinca apărării libertății orașelor și **cortesurilor**. Locuitorilor orașului li s-au alăturat micii nobili (*hidalgo*) și marii proprietari de pământ (*granzii*), care contau pe recăpătarea drepturilor și slăbirea puterii regelui.

Rebelii au înființat așa-numita „**Juntă sfântă**” (Alianța a 11 orașe castiliene), care i-a înaintat lui Carol al V-lea următoarele condiții: 1) să nu părăsească Castilia; 2) să-i concedieze pe străini din funcțiile supreme de stat; 3) să interzică scoaterea aurului și a argintului din țară; să convoace cu regularitate cortesurile – o dată la trei ani; 5) să-i impoziteze pe nobili; 6) să întoarcă în vistierie bogățiile furate ale reginei Isabela. Ultimele

Cortesuri – Adunările Generale din Regatul Spaniei. Ele au funcționat în Castilia, Leon, Valencia și Aragon. Aveau dreptul de a aproba taxele. În fața fiecăreia dintre cele patru cortesuri, regele depunea jurământul în timpul urcării pe tron.

■ Executarea răsculaților în Castilia. 1680. Pictor Antonio Gisbert

condiții nu le-au fost pe plac granzilor și majorității hidalgo. A izbucnit o luptă între orașe și nobili. De la „Junta sfântă” s-a desprins o parte din orașe, care a înființat „Junta detașamentelor”, care a declarat că „de acum înainte războiul împotriva granzilor, nobililor și altor dușmani ai regatului, împotriva averii și palatelor lor trebuie dus cu foc, sabie și ruine”.

Bătălia decisivă între răsculați și susținătorii regelui s-a dat la **23 aprilie 1621** lângă localitatea **Villalar**, unde răsculații au fost nimiciți, iar liderii lor – luați ca ostatici și executați. După aceasta doar un singur oraș – Toledo a continuat lupta, suportând un asediu de șase luni de zile. Până la urmă și acest oraș a căzut.

Înăbușirea revoltei i-a oferit lui Carol al V-lea ocazia de a-și întări puterea absolută, de a-și subordona orașele și cortesurile, care pierduseră dreptul de a adopta legi.

4 Domnia lui Filip al II-lea. Regele Filip al II-lea a devenit conducător al Spaniei în momentul când ea era cel mai puternic stat din Europa. El a stabilit capitala la Madrid, un mic oraș din centrul țării. Filip al II-lea avea o capacitate de muncă fantastică și considera că a conduce o țară imensă este posibil numai prin dispoziții severe, care provoacă frică în rândul tuturor. Pentru ca supușii săi să afle mai repede despre dispozițiile regelui au fost construite drumuri, a fost organizat serviciul poștei. O atenție sporită era acordată armatei, care era la acel moment cea mai puternică din Europa.

- Filip al II-lea în armuri de paradă. Pictor Tiziano

O realizare însemnată a lui Filip al II-lea a fost alipirea Portugaliei în 1581. Drept rezultat, două dintre cele mai mari imperii coloniale s-au unit pentru aproape 60 de ani și întreaga Peninsulă Iberică s-a pomenit sub puterea unui singur conducător.

Filip al II-lea era un catolic adevărat și considera că are datoria de a proteja întreaga lume catolică. Atunci când țările europene au fost cuprinse de valurile Reformei, el a început o luptă aprigă împotriva acestui proces. Datorită susținerii lui, activitatea inchiziției a căpătat proporții nemaivăzute. Filip al II-lea îi acorda un sprijin multilateral Papei de la Roma, asigurând intangibilitatea posesiunilor bisericii catolice pe teritoriul statului său. Însă, tentativele sale de a curma calvinismul în Olanda, de a-i susține pe catolicii francezi și lupta cu Anglia protestantă au suferit un eșec. În anul 1571, în Bătălia de la Lepanto,

- Bătălia de la Lepanto din anul 1571

Filip al II-lea, ajutat de Veneția aliată, a distrus în întregime flota otomană și a oprit temporar înaintarea Imperiului Otoman spre Europa.

De la finele sec. XVI politica lui Filip al XVI a cauzat mai întâi un declin economic, iar apoi un declin militar și politic al Spaniei.

5 **Țările de Jos sub dominația spaniolă în sec. XVI.** Printre imensele posesiuni ale Spaniei se evidențiau Țările de Jos. La mijlocul sec. XVI acest stat ocupa teritoriul pe care sunt situate la ora actuală Olanda, Belgia, Luxembourg-ul și o parte din nord-estul Franței.

Acolo nu erau pământuri roditoare, mine bogate, în plus țara suferea în permanență de pe urma inundațiilor. Principala ei bogăție erau locuitorii dornici de muncă. „Dumnezeu a creat pământul, iar noi – terenurile uscate”, spuneau cu mândrie olandezii. Ei locuiau pe pământuri aproape de mare, pe care amenajau câmpuri și întemeiau noi așezări.

Țările de Jos erau împărțite în 17 provincii, care se deosebeau după nivelul de dezvoltare. În partea de nord, pământul aparținea țăranilor liberi, care foloseau deseori forța de muncă plătită. Aici s-au format treptat relații noi, de piață.

În partea de sud majoritatea terenurilor se afla în posesia nobililor.

Pământul era lucrat de țăranii liberi, care plăteau astfel tribut pentru folosirea cotelor. Și în sudul Olandei se dezvoltau relațiile de piață, îndeosebi în domeniul industriei. Manufacturile de postavuri din Flandra, renumite în întreaga lume, fabricau pânză, covoare, produse din mătase.

După Marile descoperiri geografice, Țările de Jos s-au pomenit la intersecția noilor căi comerciale, iar orașul Antwerpen a devenit centru al comerțului mondial.

Țările de Jos – denumite informal Olanda, teritorii situate pe cursul inferior al Rinului, fluviului Meuse și în vecinătatea Mării Nordului.

■ Bărbat cu plug. 1560. Pictor Pieter Bruegel cel Bătrân

■ Fus cu roți și fabricarea postavului în Leiden (Țările de Jos). Pictor Isaac van Swanenburgh

Datorită succeselor în dezvoltarea economică, Țările de Jos devin la acea vreme cel mai populat stat din Europa.

La începutul sec. XVI, Țările de Jos au intrat în componența Sfântului Imperiu Roman al lui Carol al V-lea. Această țară mică aducea venituri de patru ori mai mari decât toate posesiunile din Lumea Nouă luate la un loc. Răspândirea ideilor Reformei a cauzat sporirea numărului de adepți ai luteranismului, iar mai apoi – și ai calvinismului. Pentru a lupta împotriva lor, Carol al V-lea a extins activitatea inchiziției în Țările de Jos și a emis legi speciale împotriva protestanților. Această politică a fost continuată și de Filip al II-lea, care a moștenit Țările de Jos după dezmembrarea imperiului lui Carol al V-lea.

6 Cauzele și începutul luptei de eliberare națională. Situația din Țările de Jos a devenit insuportabilă din cauza politicii promovate de fanaticul Filip al II-lea. În țară a fost mărit cu mult numărul soldaților spanioli, iar toată puterea a fost concentrată în mâinile Consiliului de stat (consulta), compus din adepți ai spaniolilor. Au fost create 14 episcopate noi, și-a extins activitatea inchiziția și au început persecuțiile ereticilor.

Intervenția spaniolilor a adus viața economică a Țărilor de Jos într-o situație dificilă. Filip al II-lea le-a interzis negustorilor olandezi

să practice comerțul cu Lumea Nouă, a mărit de 40 de ori taxa la importul de lână, pe care Țările de Jos o cumpărau din Spania. În Țările de Jos au început să se încheie manufacturile, mulți oameni și-au pierdut locul de muncă.

Luptă de eliberare națională – mișcare a popoarelor subjugate pentru răsturnarea regimului dominației străine, lichidarea jugului național și colonial, obținerea independenței naționale.

În anul 1566 o ligă formată din nobili olandezi i-a înaintat o petiție **Margaretei de Parma**, care reprezenta puterea regală spaniolă, îndeplinind funcția de guvernator al Țărilor de Jos, cu rugămintea de a suspenda activitatea inchiziției și a convoca Statele Generale (parlamentul). Unul dintre consilierii ei i-a numit pe cei care înaintaseră petiția „geuzen”, adică cerșetori. Olandezii au preluat porecla ca nume al celor care luptă pentru eliberarea Țărilor de Jos de sub jugul spaniol. Semnul lor distinctiv era portretul lui Filip al II-lea și inscripția „Devotați regelui pentru o sumă demnă de cerșetor”, drept amintire despre petiția eșuată și ca aluzie la faptul că spaniolii le-au ruinat țara. Opoziția spaniolilor era condusă de **Wilhelm de Orania** (1533–1584).

În condițiile creșterii nemulțumirii provocate de dominația spaniolă, propovăduitorii calviști au început să proorocească apropierea unei revolte. Ei au condamnat „dominația catolică a idolilor”, având în vedere icoanele, și au chemat poporul să le distrugă.

În Țările de Jos au început revoltele contra spaniolilor. În vara anului 1566 unele insurecții izolate au căpătat forma unor revolte generale împotriva spaniolilor și bisericii catolice. Meșteșugarii și țărani înarmați distrugeau bisericile, mănăstirile, dădeau foc icoanelor. În decursul câtorva zile ale lunii august răscoalele iconoclaștice au cuprins 12 din cele 17 provincii.

Răscoala din 1566 a fost îndreptată împotriva dominației subjugătorilor spanioli. Treptat ea a căpătat forma unui **Război de eliberare națională împotriva dominației spaniole în Țările de Jos**.

■ **Cauzele Războiului de eliberare națională împotriva dominației spaniole în Țările de Jos (1566–1609)**

Cauzele războiului			
Națională	Politică	Religioasă	Economică
Politica autorităților spaniole în Țările de Jos avea caracterul unor restricții naționale	Puterea olandeză era nemulțumită de faptul că a fost înlăturată de la guvernarea țării	Persecutările dure ale adepților calvinismului de către autoritățile spaniole	Discordanța dintre politica spaniolă și interesele economice ale Țărilor de Jos

■ Margareta de Parma

■ William I de Orania „Taciturnul”

7 **Politica Ducelui de Alba.** Speriată, Margareta de Parma a acceptat să facă unele concesii în cazul în care olandezii vor înceta lupta. Ea însă nu și-a respectat promisiunea. Filip al II-lea a decis atunci să folosească răscoala drept pretext pentru cotropirea țării. La 17 martie 1567, în Olanda a intrat o armată spaniolă de 60 de mii de soldați în frunte cu **Ducele de Alba**. El a început să-i „liniștească” pe olandezi cu sabia și rugul inchiziției. A fost înființat **Consiliul pentru rebeliuni**, care avea împuterniciri nelimitate. Avera răsculaților era confiscată.

■ **Lupta de eliberare națională în Țările de Jos**

- Frontierele Țărilor de Jos spaniole în 1566
- ⋯ Teritoriile provinciilor cuprinse de revolta iconoclaștilor în 1566
- Zonele acțiunilor
- ▲ „cerșetorii” pădurilor
- ⚓ „cerșetorii” mărilor
- ↔ Campaniile Ducelui de Alba în anii 1567–1573
- Orașele care primele s-au ridicat la răscoală în 1572
- ⚔ Orașele care au avut de suferit cel mai mult din cauza soldaților spanioli
- ▣ Provinciile care au încheiat Uniunea de la Arras în 1579
- Provinciile care, conform Uniunii de la Utrecht, au înființat statul Provinciile Unite ale Țărilor de Jos
- ▨ Teritoriile alipite la Provinciile Unite ale Țărilor de Jos în 1848

⚓ Cele mai mari porturi ■ Cele mai importante centre ale producției manufacturiere:
 ■ pânzei c postavurilor ▨ țesăturilor din mătase

De asemenea, au fost mărite taxele. Din cauza persecuțiilor mulți oameni au părăsit țara.

În anul 1559 Ducele de Alba a introdus în Țările de Jos un impozit de 10 la sută (numit **alcabala**) pentru fiecare operațiune comercială (așa cum se practica în Spania). În Țările de Jos, unde fiecare marfă trecea prin câteva mâini înainte de a nimeri la consumator, această taxă dură ducea la o dezorganizare totală a vieții economice a țării. „E mai bine să păstrăm pentru Dumnezeu și pentru rege un stat sărăcit și ruinat decât să-l avem într-o stare prosperă pentru diavol și adepții lui – ereticii”, spunea Alba.

Toată țara a fost cuprinsă de tulburări. Olandezii au înțeles că deja nu mai au ce pierde.

8 **Victoria revoltei în nordul țării. Continuarea luptei de eliberare.** Populația Țărilor de Jos a dezlănțuit o luptă de partizani împotriva spaniolilor. În anul 1572 navele „cerșetorilor” mărilor au ancorat în portul Brielle. Susținuți de locuitorii orașului, ei au distrus garnizoana spaniolă, au format o mare escadră maritimă și au început eliberarea coastei de spanioli, nepermițând accesul în port pentru navele cu ajutor pentru armata spaniolă. În păduri s-au format detașamente de „cerșetori ai pădurilor”, susținuți foarte activ de populație.

Între timp, rebeliunea a cuprins toată partea de nord a Țărilor de Jos. Ducele de Alba a numit ironic aceste evenimente „tulburare a țăranilor” și a adăugat că „Nu merită atenție”. De data aceasta însă el nu a avut dreptate. Rebelii obțineau la nord o victorie după alta, izgonindu-i pe spanioli. Wilhelm duce de Orania a fost invitat să conducă rebeliunea. El a acceptat această propunere și în anul 1672 devine stathouder (conducător) al provinciilor Olanda și Zeelanda.

Ducele de Alba a răspuns cu o nouă teroare la decizia provinciilor de nord de a se uni.

Perioada anilor 1572–1575 s-a dovedit a fi cea mai grea pentru răsculați. Ducele de Alba distrugea orașele care au sprijinit hotărârile provinciilor nordice. În cele din urmă, Filip al II-lea a înțeles că politica Ducelui de Alba nu a avut succes și l-a rechemat din funcție. Rebelii însă nu doreau să se oprească și au continuat lupta.

■ Fernando Alvarès de Toledo, Ducele de Alba. 1549. Pictor Anthonis Mor

■ Revolta „cerșetorilor”

■ Jefuirea
Antwerpenului

■ Bătălia din Golful Zuiderzee, care s-a încheiat cu
înfrângerea spaniolilor

Între timp, armata spaniolă, care nu primea regulat salariu din Spania, a recurs la jafuri și violență în rândul populației locale. Astfel, a fost incendiat orașul Antwerpen, în timpul acestui incendiu au fost arși sau uciși aproape 8 mii de oameni. Aceasta i-a îndemnat pe locuitorii provinciilor de sud la acțiuni decisive.

La 4 septembrie 1576, rebelii i-au arestat, la Bruxelles, pe membrii Consiliului de stat pro-spaniol. Puterea a trecut în mâinile Statelor Generale. Ultimele s-au întrunit la Gent, unde reprezentanții tuturor provinciilor olandeze au semnat **Pacea de la Gent**, prin care s-au angajat să lupte împreună împotriva forțelor spaniole până la eliberarea definitivă a țării. Îngrijorați de această situație, nobilii-catolici au încheiat, la 5 ianuarie 1579, în orașul Arras, o Uniune prin care îl recunoșteau ca rege al lor pe Filip al II-lea și au renunțat la lupte (**Uniunea de la Arras**).

9 Crearea Provinciilor Unite ale Țărilor de Jos. Drept răspuns la tratatul de la Arras, provinciile de nord au încheiat, la 23 ianuarie 1579, **Uniunea de la Utrecht**. Conform acestui document, pentru început cinci, iar apoi șapte provincii s-au unit cu scopul de a lupta împotriva regelui spaniol până la o victorie definitivă. Ei au proclamat Statele Generale drept organ suprem al puterii.

Încheierea Uniunii de la Utrecht a pus bazele unui nou stat independent – **Provinciile Unite ale Țărilor de Jos**, numit și **Republica Olandei**. La 26 iulie 1581 a fost adoptat un act prin care era proclamată independența totală a Țărilor de Jos. Acest document istoric prevedea înlăturarea conducătorului de la putere în cazul în care acesta nu satisface interesele poporului. În componența Provinciilor Unite ale Țărilor de Jos au intrat provinciile nordice, cele din partea de sud rămânând sub autoritatea Spaniei.

Asasinarea lui Wilhelm de Orania în vara anului 1584 nu a dus la dezmembrarea Provinciilor Unite după cum spera Spania. Nou stathouder al Țărilor de Jos a fost ales fiul lui Wilhelm de Orania – Maurice. În perioada 1584–1609 războiul olandez, în alianță cu Franța și Anglia, împotriva Spaniei a continuat. Profitând de greutățile prin care trecea Spania, în special de înfrângerea suferită de „Invincibila armadă” la 1588, Țările de Jos au desfășurat cu succes operațiuni pe oceane și în coloniile spaniole din India și Indonezia.

În anul 1598 regele Spaniei, Filip al II-lea moare. Țara obosită de război a fost nevoită să recurgă la semnarea unui tratat de pace cu Provinciile Unite. Sub jurisdicția Spaniei rămânea partea de sud (actuala Belgie). Spania a recunoscut definitiv independența Provinciilor Unite ale Țărilor de Jos abia în anul 1648 prin Pacea Westfalică.

10 **Importanța și consecințele Războiului de eliberare națională din Țările de Jos.** În urma victoriei în Războiul de eliberare națională împotriva dominației spaniole, Olanda a obținut independența. Au fost create condițiile pentru dezvoltarea protestantismului ca bază a noii societăți; a început formarea națiunii olandeze (împărțirea țării după criterii religioase a dus la apariția a două popoare – olandez și flamand, care vorbesc o singură limbă, însă împărtășesc religii diferite.

Victoria mișcării de eliberare în Țările de Jos a creat condiții favorabile pentru dezvoltarea economiei în nordul țării; economia a început să se dezvolte vertiginos; încolo și-au transferat manufacturile mulți comercianți din sudul țării. Tot mai mult se dezvoltau comerțul și navigația. Către mijlocul sec. XVII, flota Republicii Olandeze depășea de două ori flotele Franței și Angliei luate la un loc. O prosperitate majoră a atins **Compania comercială a Indiilor de Est**, înființată în 1602, pe care contemporanii o numea „stat în interiorul statului”. Dezvoltarea cu succes a comerțului a fost favorizată și de principiile concurenței libere și a posibilităților egale, care erau respectate de către comercianții olandezi.

La începutul sec. XVII olandezii au acaparat noi pământuri pe coasta de sud a Americii de Nord, le-au numit Noua Olandă și au întemeiat orașul Noul Amsterdam (cu timpul englezii îl vor redenumi în noul York – New-York. Unul din raioanele orașului – Harlem și-a păstrat vechea denumire olandeză). În anul 1648 olandezii i-au izgonit pe portughezi din sudul Africii și au întemeiat acolo Colonia Capului. Pe parcursul sec. XVII a fost întemeiat un imens imperiu colonial olandez.

Amsterdamul s-a situat pe primul loc printre porturile comerciale olandeze, asumându-și rolul de altă dată al orașului Antwerpen.

■ Șantierul naval al companiei Indiilor de Est din Amsterdam

■ Curtea Bursei din Amsterdam. Aproximativ 1668. Pictor Job Berckheyde

La începutul sec. XVII, numărul locuitorilor lui era mai mare de 100 mii de persoane. Zilnic în portul lui staționau câte 2 mii de nave din diferite țări. Orașul s-a transformat în principală piață europeană de comerț cu mărfuri, grâne, pește, piele și material lemnos din India. Amsterdamul a devenit principalul centru al activității bancare europene. Înființată în 1609, Banca Națională din Amsterdam a fost prima și, un timp îndelungat, unica bancă din Europa.

Concluzii

- ▶ Regatul Spaniei, a cărui unificare s-a încheiat la finele sec. XVI, a devenit în veacul următor cel mai puternic stat din Europa de Vest.
- ▶ Carol al V-lea a fost conducătorul celui mai mare, după dimensiuni și mai slab, din punct de vedere politic, imperiu.
- ▶ Războaiele ruinătoare și politica imprevizibilă a puterii regale în cea de-a doua jumătate a sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII au dus la pierderea puterii de către Spania.
- ▶ Războiul de eliberare națională din Țările de Jos împotriva dominației spaniole a fost condiționat de persecuțiile religioase, politice și economice.
- ▶ Victoria în lupta împotriva puterii spaniole în partea de nord a Țărilor de Jos a contribuit la apariția unui nou stat – Republica Olandeză.

Întrebări și însărcinări

1. Cine erau numiți morisci în Spania? 2. Când a devenit Carol I rege al Spaniei? 3. Care regiune a Spaniei a fost cuprinsă de răscoala comunelor? 4. Ce sunt cortesurile? 5. Care teritorii erau numite Țările de Jos? 6. Pe cine au invitat rebelii în 1572 să conducă răscoala împotriva spaniolilor? 7. Ce prevedea Pacea de la Gent? 8. Când a fost încheiată Uniunea de la Utrecht?
9. Ce sarcini și-a propus să rezolve Carol al V-lea în anii de domnie? A reușit el, oare, să facă acest lucru? De ce? 10. Caracterizați succesele și eșecurile politicii lui Filip al II-lea. 11. Care au fost cauzele Războiului de eliberare națională a Țărilor de Jos împotriva dominației spaniole? 12. De ce răscoala anti-spaniolă a avut succes numai în partea de nord a Țărilor de Jos? 13. Cum s-a desfășurat lupta de eliberare națională în Țările de Jos în anii 1572–1579? 14. Care factori externi au contribuit la victoria Provinciilor Unite din Țările de Jos în războiul împotriva Spaniei?
15. Generalizați pașii întreprinși de Filip al II-lea și consecințele domniei lui pentru Spania. 16. Care au fost rezultatele și importanța Războiului de eliberare națională din Țările de Jos împotriva dominației spaniole?
17. De ce Spania puternică nu a fost în stare să înăbușe rebeliunea din Țările de Jos?

§ 16. Lecție practică

„Dezvoltarea formelor monarhice de guvernare

în țările Europei de Vest” /

„Chipul monarhului absolut al țărilor Europei de Vest” (la alegerea profesorului)

Scopul (determinat după tema aleasă) este:

- 1) de a determina trăsăturile monarhiei absolute;
- 2) de a clarifica particularitățile domniei monarhilor absoluți în diferite țări ale Europei.

Însărcinare pentru lecția practică: de pregătit o comunicare sau o prezentare după tema aleasă de profesor, conform conținutului lecției.

Întrebări și însărcinări pentru munca la lecția practică

1. Uniți-vă în grupuri mici și discutați conținutul comunicărilor și prezentărilor voastre.
2. Prezentați clasei rezultatele muncii activității grupului din care faceți parte.
3. Formulați concluzii conform scopului activității.

§ 17. Relațiile internaționale în sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII. Războiul de Treizeci de Ani (1618–1648)

1. Numiți statele europene de frunte din sec. XVI. 2. Arătați pe hartă teritoriile răspândirii convingerilor protestante și cele ale dominației bisericii catolice.

1 Caracterul relațiilor internaționale în sec. XVI. Principiile dinastice au continuat să joace un rol important în relațiile internaționale din Europa în Epoca modernă timpurie. Însă un nou factor în relațiile inter-statale a devenit scindarea Europei după criteriul religios ca urmare a Reformei. Multe state deveneau participante la conflictele internaționale, susținându-i pe cei de aceeași credință sau intenționând să împiedice răspândirea convingerilor religioase pe care nu le acceptau.

Un rol decisiv în relațiile internaționale ale Europei din acea perioadă l-au jucat Habsburgii spanioli și austrieci, Anglia și Franța. Contradicții destul de serioase au apărut între Franța și Habsburgi, ale căror posesiuni se învecinau cu frontierele ei. Cea mai pronunțată manifestare a acestor contradicții au fost Războaiele Italiene (1494–1559). O formă destul de acută a căpătat confruntarea dintre Anglia protestantă și Spania catolică.

În pofida numeroaselor ciocniri militare, nici una dintre țările europene de frunte participante la conflict nu avea suficiente forțe pentru a-și înfrânge adversarul. Un astfel de sistem al relațiilor internaționale era numit **sistemul echilibrului european**.

La finele sec. XVI un rol important îl juca Suedia, care, supunând Norvegia și Finlanda, intenționa să-și extindă influența asupra pământurilor daneze, poloneze și baltice.

Un factor important al relațiilor internaționale din sec. XVI a fost lupta împotriva pătrunderii Imperiului otoman în Europa. Pericolul turcesc i-a obligat pe europeni să se unească împotriva agresorului. Pe de altă parte, aceasta nu exclu-dea încheierea unor alianțe provizorii cu sultanii turci în favoarea propriilor interese.

■ Stema
Habsburgilor

2 Agravarea contradicțiilor între statele europene la începutul sec. XVII. Cauzele Războiului de Treizeci de Ani. Situația internațională din Europa la finele sec. XVI era încordată și complicată.

După o perioadă de rivalitate, ramurile spaniolă și austriacă ale dinastiei Habsburgilor au decis să-și unească eforturile pentru instaurarea dominației în Europa. Franța vroia să împiedice acest lucru și-i

susținea pe protestanții din Germania. În plus, Franța dorea să-și instaureze puterea în Italia și era nemulțumită de sporirea influenței Habsburgilor spanioli în această țară.

Anglia, pe de o parte, nu accepta creșterea influenței Habsburgilor catolici în Țările de Jos și în Germania, iar pe de altă parte – o Franță puternică nu corespundea intereselor ei comerciale. Nici Danemarca, ce avea legături economice și politice cu regiunile din nordul Germaniei, nu dorea consolidarea Habsburgilor în Germania. Regii Suediei și Danemarcei intenționau să sporească influența țărilor lor asupra căilor maritime nordice. Însă, intențiile lor erau împiedicate de expansiunea Spaniei.

În același timp, în majoritatea teritoriilor Europei se observa scăderea autorității bisericii catolice. În unele țări au ieșit învingători adepții Reformei, în altele – cei ai Contrareformei. Nici una dintre părți nu dorea să ajungă la o înțelegere. O consecință a agravării acestor contradicții a fost Războiul de Treizeci de Ani (1618–1648).

Care au fost cauzele războiului? La începutul sec. XVII ambele ramuri ale dinastiei Habsburgilor duceau o luptă aprigă împotriva protestanților, îi sprijineau pe catolici și doreau să-și instaureze hegemonia asupra țărilor Europei. O luptă activă împotriva protestanților a declanșat Rudolf al II-lea din dinastia Habsburg (1576–1612), ales în fruntea Sfântului Imperiu Roman. Cu sprijinul lui, iezuiții și-au extins influența în Cehia și în principatele protestante din Germania.

Drept răspuns la aceste persecutări, electorii protestanți din Germania s-au unit, în anul 1608, în Uniunea evanghelică (liga), condusă de electorul Frederic Palatin. Electorii catolici au înființat, ca răspuns, în anul 1609, propria Uniune, cunoscută sub denumirea de Liga Catolică, condusă de Maximilian de Bavaria.

Ambele grupări căutau susținători în Europa. Liga Evanghelică era susținută de protestanții din Țările de Jos, Danemarca, Suedia și Anglia, precum și de Franța catolică, care nu dorea creșterea influenței Habsburgilor în Europa.

Expansiune – extinderea sferelor de dominație a unui stat, tendință spre cotopire și subjugare.

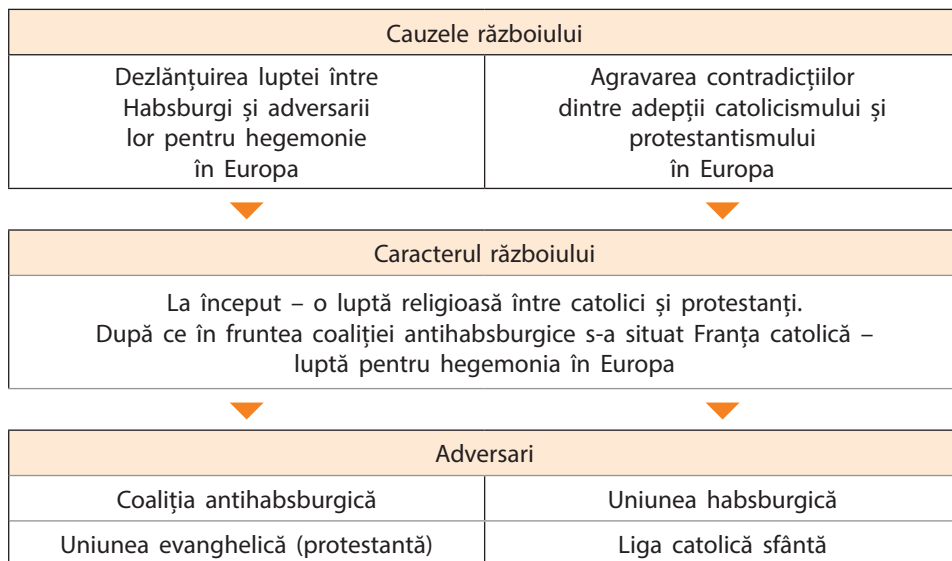
Războiul de Treizeci de Ani – primul război general european dus între două mari grupări: Alianța Habsburgilor (Habsburgii spanioli și austro-germani, principii catolici din Germania, Uniunea statală polono-lituaniană, numită „Reci Pospolita”) și Coaliția antihabsburgică (Franța, Suedia, Danemarca, principii protestanți din Germania ș.a.).

- Împăratul Sfântului Imperiu Roman, Rudolf al II-lea

Liga Catolică era susținută de Habsburgii austrieci și spanioli. Relațiile dintre cele două tabere se agravau și pentru începerea războiului a fost nevoie doar de un simplu pretext.

■ **Războiul de Treizeci de Ani din 1618–1648**

3 **Etapa cehă a Războiului (1618–1623).** Evenimentele care au servit ca pretext pentru începerea războiului s-au produs în Cehia, aflată sub dominația habsburgilor austro-germani. Majoritatea păturilor populației Cehiei era nemulțumită de opresiunile pe motive naționale și de lipsa drepturilor politice. În anul 1617, rege al Cehiei devine un adept al Habsburgilor – Ferdinand de Styria (după moartea lui Rudolf al II-lea, el a devenit împărat). Acest eveniment a generat tulburări populare în Cehia.

■ „Defenestrația de la Praga”

În capitala Cehiei, Praga, a izbucnit revolta. Mulțimea de protestanți a ocupat clădirea primăriei și i-a aruncat pe fereastră pe trei dregători ai împăratului, care conduceau țara în lipsa regelui – „defenestrația (aruncarea pe geam) de la Praga”. Cehii l-au invitat să urce pe tronul regal pe liderul Uniunii evanghelice, Frederic Palatin. Drept răspuns, Ferdinand de Styria, care nu dorea să piardă tronul ceh, a declanșat acțiuni militare fiind susținut de Liga catolică. Cehii au luptat bărbătește și au obținut câteva victorii. Însă armata lor era mult mai mică decât trupele Ligii catolice,

conduse de experimentatul comandant de oști, **Johann Tilly**. În Bătălia de lângă Muntele Alb, din **8 noiembrie 1620** el le-a cauzat o înfrângere zdrobitoare protestanților cehi. În Cehia a început teroarea catolică.

Între timp, Tilly continua să înainteze mai departe pe pământurile germane și a cotoplit posesiunile lui Frederic Palatin. Succesele catolicilor din prima etapă a războiului i-au îngrijorat mult pe conducătorii țărilor din Nordul Europei.

■ **Gruparea statelor în Războiul de Treizeci de Ani (1618–1648)**

Gruparea statelor în Război:

- statele Alianței Habsburgice
- statele Coaliției Antihabsburgice
- statele care și-au schimbat orientarea politică pe parcursul războiului
- statele neutre
- Locurile încheierii Păcii din Westfalia

Statele care în 1648 au ieșit din componența Sfântului Imperiu Roman:

- Provinciile Unite ale Țărilor de Jos
- Confederația Elvețiană
- ШВЕЦІЯ Statele care și-au mărit teritoriile în urma războiului
- Frontierele Sfântului Imperiu Roman după război

Cu cifre sunt menționate:

1. Prusia
2. Branden-burg
3. Saxonia
4. Bavaria
5. Savoia
6. Toscana

4 **Etapa daneză a Războiului (1624–1629).** De partea uniunii Evanghelice, în războiul împotriva Habsburgilor a intrat regele Danemarcei, Christian al IV-lea. Liga evanghelică avea deja mai multe forțe față de Ferdinand de Styria, care nu avea bani pentru întreținerea armatei lui J. Tilly. Ferdinand a găsit ieșire din această situație, acceptând propunerea de a crea o nouă armată condusă de talentatul comandant de oști, **Albrecht Wallenstein** (1583–1634).

Albrecht Wallenstein a fost una dintre personalitățile proeminente din perioada Războiului de Treizeci de Ani. Persoana lui îmbină un aventurier fără principii și un talentat comandant de oști. A. Wallenstein este de origine nobil ceh. A fost educat de iezuiți și a devenit un catolic convins. A fost un om talentat, ambițios și deosebit de cinic. A luat parte la înfrângerea cehilor lângă Muntele Alb. În semn de recunoștință, Împăratul Ferdinand I-a ajutat pe Wallenstein să cumpere, la un preț simbolic, pământurile confiscate de la cehi, el devenind proprietarul celor mai mari posesiuni din Cehia (9 orașe, 57 de cetăți, câteva sute de sate).

■ Ducele Albrecht Wallenstein

Wallenstein i-a propus împăratului să creeze o armată de 20 de mii de soldați (prin susținerea financiară a lui Wallenstein) dacă Ferdinand va permite ca această armată să fie întreținută pe contul rechiziției (jefuirii) populației locale. Împăratul a acceptat această propunere și l-a numit pe Wallenstein comandant suprem. Toată prada militară, potrivit înțelegerii cu împăratul, îi rămânea lui Wallenstein. Într-un timp foarte scurt a fost adunată o armată de 100 de mii de oameni, în care a fost instaurată o disciplină de fier. Datorită acestei armate, catolicii au înfrânt trupele daneze ale lui Christian al IV-lea. Însă succesele lui Wallenstein trezeau invidia conducătorilor Ligii catolice. La insistența lor, împăratul l-a înlăturat pe Wallenstein de la conducerea armatei și a dispus desființarea ei.

Succesele Ligii catolice l-au îngrijorat pe primul ministru al Franței, cardinalul Richelieu. El a început să-l ademenească pe regele suedez, **Gustav al II-lea Adolf**, la război contra Ligii catolice.

Gustav al II-lea Adolf era supranumit „leul de nord”. Datorită războaielor strălucite împotriva Poloniei și Statului Moscovit, el a consolidat pozițiile Suediei în zona Mării Baltice, transformând-o într-un „lac suedez” (întreaga ei coastă, cu excepția părții de sud, se afla în posesiunea Suediei). Gustav al II-lea Adolf era un adept înveterat al protestanților și nu dorea consolidarea pozițiilor Habsburgilor catolici în Europa.

5 **Perioada suedeză a Războiului (1630–1634).** În vara anului 1630 Gustav al II-lea Adolf a debarcat în Germania de Nord și a început acțiuni militare. Armata suedeză era compusă din țărani liberi protestanți, care credeau în ideea că-i apără pe frații lor de credință de catolicii odioși. Succesele în această etapă a războiului protestanții le datorează acțiunilor armatei suedeze. Armata lui Gustav al II-lea Adolf a distrus trupele lui Tilly și a pătruns în Bavaria – centru al concentrării forțelor catolice în Germania.

Pentru a salva situația, împăratul Ferdinand I-a restabilit pe Wallenstein în fruntea armatei, acordându-i împuterniciri nelimitate.

Wallenstein a format rapid o altă armată și a început ofensiva împotriva suedezilor. Războiul a căpătat un caracter târăgănat. Forțele celor două părți beligerante erau practic egale. În luna noiembrie a anului 1632, nu departe de Leipzig, lângă micul orașel **Lutzen**, s-a dat bătălia decisivă între trupele lui Wallenstein și cele ale lui Gustav al II-lea Adolf. Ambele armate au suferit pierderi considerabile fiind nevoite să se retragă. Regele suedez a căzut în această luptă și tabăra protestantă a rămas fără lider. Wallenstein a plecat în Cehia și a inițiat tratative de pace cu protestanții. El a fost învinuit de trădare de stat. La începutul anului 1634, Wallenstein a fost înlăturat de la conducerea armatei, iar peste un timp oarecare – omorât de către complotiști din ordinul Ligii catolice.

În luna septembrie a anului 1634 trupele imperiale au învins forțele slăbite ale armatei suedeze în bătălia de lângă Nordlingen din sudul Germaniei. Se părea că situația Habsburgilor se îmbunătățește, însă în război a hotărât să intre Franța.

■ Regele Suediei,
Gustav al II-lea Adolf

■ Bătălia de lângă Lutzen, moartea regelui Gustav al II-lea Adolf. 16 noiembrie 1632. 1855. Pictor Carol Waldbom

6 **Etapa franceză a Războiului (1635–1648).** Acțiunile militare se desfășurau, în mare parte, pe teritoriile Germaniei, Spaniei și Olandei spaniole. Încă din primii ani ai acestei etape, s-a observat superioritatea decisivă a coaliției antihabsburgice. Rolul de conducere în această coaliție a fost preluat de Franța. Folosindu-se de slăbirea ambelor părți, cardinalul Richelieu năzua să obțină toate prioritățile politice.

Nici una dintre părți nu avea suficiente forțe pentru victorie. Abia la începutul anilor '40 ai sec. XVII, deja după moartea cardinalului Richelieu, s-a văzut superioritatea Franței și a Suediei. Între timp, alianța habsburgică a încercat să schimbe mersul războiului în favoarea sa.

În luna mai a anului 1643 o armată habsburgică de 27 mii de oameni a invadat Franța. Bătălia decisivă s-a dat lângă localitatea **Rocroi**. Armata Habsburgilor a fost practic nimicită. În următorii ani Habsburgii au cunoscut noi înfrângeri. În anul 1646 armata franco-suedeză unită a cucerit Bavaria: astfel a apărut pericolul împărțirii Germaniei între Franța și Suedia, precum și al cuceririi capitalei Austriei – Viena. Împăratul Ferdinand al III-lea (1637–1657) a fost nevoit să accepte condițiile extrem de complicate ale unui acord de pace, dictate de către Franța și aliații ei.

7 **Pacea de la Westfalia. Consecințele Războiului de Treizeci de Ani pentru Europa.** Tratatul de pace învingătoare cu statele învinse erau purtate în două orașe din Westfalia: din 1644, în orașul Munster, între solii împăratului și guvernul francez; din 1645 – la Osnabruck – între solii împăratului și delegația guvernului suedez și a principilor protestanți germani. Tratatul decurgea foarte lent, deoarece participanții la el petreceau cea mai mare parte a timpului în sălile pentru banchet. Războiul însă a durat până în anul 1648.

Abia la **24 octombrie 1648** s-a anunțat încheierea **Păcii de la Westfalia**. Învingătorii au obținut teritorii însemnate: Suedia s-a ales cu partea de sud și o parte a Pomeraniei de Vest, Franța – pământurile Alsaciei și confirmarea definitivă a drepturilor asupra Lorenei. Germania și-a încetat, în mod practic, existența ca stat și a început fărâmițarea ei politică. A fost recunoscută independența Elveției și a Țărilor de Jos. În pofida încheierii Păcii Westfalice războiul dintre Spania și Franța a continuat până în anul 1659 și s-a încheiat cu Pacea de la Pirinei.

Războiul de Treizeci de Ani a generat schimbări însemnate în Europa. Statele învingătoare, Franța și Suedia, și-au sporit influența asupra afacerilor europene. Pentru Germania acest război a avut cele mai grele consecințe. Fărâmițarea ei politică a durat 200 de ani, iar populația s-a redus cu 10 milioane de persoane. În Cehia, din cele 3 milioane

- Soldații jefuiesc o fermă în timpul Războiului de Treizeci de Ani. 1620. Pictor Sebastian Vrancx

- Semnarea Păcii de la Westfalia. 1648. Gerard ter Borch

de oameni au rămas 700 mii de persoane. Cea mai mare parte a orașelor a fost ruinată, pământurile s-au transformat în pustiu, comerțul și industria au decăzut. Influența Habsburgilor în Europa a slăbit cu mult. Habsburgii austrieci și-au limitat influența doar la Austria, iar în Germania în general au pierdut-o. Monarhia spaniolă, de asemenea, a pierdut influența asupra politicii europene.

! Concluzii

- ▶ În relațiile internaționale ale Europei din sec. XVI s-a format sistemul echilibrului european și, în același timp, s-au format grupuri de state, care se dușmăneau între ele din motive confesionale.
- ▶ Războiul de Treizeci de Ani din perioada 1618–1648 a devenit o continuare a ciocnirilor religioase din veacul precedent al istoriei europene. În rezultatul războiului influența dinastiei Habsburgice în Europa a slăbit simțitor.

? Întrebări și însărcinări

1. Ce țări au jucat rolul decisiv în relațiile internaționale ale Europei în sec. XVI?
2. Numiți data începerii Războiului de Treizeci de Ani.
3. Ce evenimente au servit drept pretext pentru declanșarea războiului?
4. În care bătălie a murit regele Suediei, Gustav al II-lea Adolf?
5. În ce orașe din Westfalia s-au desfășurat tratativele referitoare la încheierea războiului?
6. Care țări și-au sporit influența în Europa în urma victoriei obținute în Războiul de Treizeci de Ani?
7. Care au fost particularitățile relațiilor internaționale în sec. XVI?
8. În ce a constat agravarea contradicțiilor între statele europene la începutul sec. XVII?
9. Ca-

racterizați cauzele și pretextul izbucnirii Războiului de Treizeci de Ani. **10.** Numiți principalele etape ale războiului. Caracterizați acțiunile militare din fiecare etapă.

11. Care au fost rezultatele și consecințele Războiului de Treizeci de Ani?

 12. Completați în caiet tabelul „Războiul de Treizeci de Ani”.

Țara participantă la război	Ce scopuri dorea să obțină	Care au fost pentru această țară rezultatele și consecințele războiului

13. Urmăriți după hartă ce schimbări teritoriale s-au produs în Europa în urma Războiului de Treizeci de Ani.

 14. Pacea de la Westfalia a pus bazele unui nou sistem de relații internaționale, care a existat până în sec. XIX. Numiți principiile de bază ale acestui sistem.

Generalizarea cunoștințelor la capitolul III „Statele Europei de Vest în sec. XVI-XVII”

- Alcătuți lista evenimentelor din sec. XVI–XVII, pe care le considerați cele mai importante pentru dezvoltarea societății vest-europene din acea epocă. Argumentați-vă părerea.
- Explicați importanța noțiunilor și termenilor: „manufactură”, „capitalism”, „absolutism”, „războaie religioase”, „Reformă regală”, „protecționism”, „mercantilism”, „protectorat”, „război de eliberare națională”, „revoluția glorioasă”.
- Îndepliniți însărcinarea cu ajutorul hărții istorice:
 - ce fel de convingeri protestante cunoașteți și unde s-au instituit ca urmare a răspândirii Reformei în Europa;
 - urmăriți desfășurarea războiului de eliberare națională în Țările de Jos;
 - numiți evenimentele-cheie ale revoluției engleze;
 - numiți statele ce făceau parte din grupările beligerante în timpul Războiului de Treizeci de Ani;
 - arătați pe hartă locurile încheierii Păcii de la Westfalia și schimbările teritoriale principale pe care ea le-a generat.
- Cine dintre personalitățile istorice a influențat cel mai mult, după părerea voastră, desfășurarea evenimentelor din Europa de Vest în sec. XVI–XVII? Argumentați-vă părerea.
- Numiți trăsăturile caracteristice monarhiei absolute.
- Exprimați-vă propria convingere cu privire la premisele, cauzele și influența fenomenelor și evenimentelor enumerate asupra dezvoltării societății europene: 1) războaiele religioase în Franța; 2) Războiul de Eliberare Națională din Țările de Jos; 3) Revoluția engleză; 4) Războiul de Treizeci de Ani.
- Caracterizați cele mai importante schimbări din viața politică și social-economică a statelor vest-europene din sec. XVI–XVII.

Teste pentru capitolul III

„Statele Europei de Vest în sec. XVI–XVII”

1. Prin ce document parlamentul englez a scos biserica anglicană din subordona-rea Romei?
A „Simbolul de credință” B Actul despre supremație
C „Instrument de guvernare” D Actul de navigație
2. Perioada de domnie a cărui rege francez coincide cu aflarea la putere a cardi-nalului Richelieu?
A Ludovic al XIII-lea B Ludovic al XIV-lea
C Ludovic al XV-lea D Ludovic al XVI-lea
3. În ce an „Invincibila armadă” spaniolă a plecat să cucerească Anglia?
A 1571 B 1588 C 1594 D 1603
4. Care a fost ultima etapă a Războiului de Treizeci de Ani?
A cehă B franceză
C daneză D suedeză
5. Introducerea alcabala a servit drept pretext pentru:
A răscoala comunelor
B revoluții în Țările de Jos
C războaie religioase în Franța
D Reforma regală în Anglia
6. Care monarh a inițiat Reforma regală în Anglia?
A Henric al VIII-lea Tudor B Carol I Stuart
C Elisabeta I Tudor D Iacob al VI-lea Stuart
7. „Puritanii” englezi, „hughenoții” francezi au fost discipolii:
A luteranismului B anglicanismului
C calvinismului D catolicismului
8. În care țară s-a desfășurat „Revoluția glorioasă”?
A Anglia B Franța C Austria D Moscovia
9. Care rege francez este considerat autorul cunoscutei zicale: „Parisul este demn de mesă!”?
A Henric al IV-lea B Francisc al II-lea C Carol al IX-lea D Ludovic al XIII-lea
10. Ce regiune a Spaniei a fost cuprinsă, în anii 1520–1521, de răscoalele comune-lor?
A Aragon B Andaluzia C Castilia D Catalonia
11. În care oraș olandez a fost încheiată, la 1581, o Uniune ce a pus bazele creării unui nou stat independent – provinciile Unite din Țările de Jos?
A Arras B Utrecht C Leiden D Amsterdam
12. În timpul domniei cărui rege englez a fost adoptat „Simbolul de credință” („cele 39 de capitole”)?
A Henric al VIII-lea B Eduard al VI-lea C Maria Tudor D Elisaveta I

CAPITOLUL IV. IMPERIUL OTOMAN. ȚĂRILE EUROPEI DE EST ÎN SEC. XVI – PRIMA JUMĂTATE A SEC. XVIII

§ 18. Imperiul Otoman

1. Ce cuceriri au întreprins turcii-otomani în sec. XV? 2. Cine sunt ienicerii?

Războaiele Imperiului Otoman. Sec. XV a fost perioada celei mai mari forțe politice și militare a Imperiului Otoman. În prima jumătate a sec. XV Imperiul Otoman a alipit la posesiunile sale teritorii însemnate din Orientul Apropiat și din nordul Africii. Toate acestea au fost întreprinse de sultanul **Selim I cel Necruțător** (1512–1520).

În timpul războiului întreprins împotriva Iranului, din care a ieșit învingător, Selim I a cucerit țările din Transcaucazia – Azerbaidjanul, o parte din Armenia, Georgia, Daghestanul și Kurdistanul. După aceasta el a început cucerirea Egiptului și Siriei. Alipind pământurile lor la imperiul său, el s-a proclamat **calif** – lider al tuturor musulmanilor. El i-a lăsat prin testament fiului său, Soliman I, ordinul de a unifica aceste pământuri și a le face parte inseparabilă a imperiului.

Perioada în care Imperiul otoman a atins apogeul este considerată domnia lui **Soliman I cel Strălucit** (1520–1566). El a fost, poate, cel mai puternic dintre sultani în întreaga istorie a Imperiului Otoman.

O direcție principală în activitatea lui Soliman I au devenit războaiele de cucerire a țărilor din Orientul Apropiat, Europa de est și de pe coasta Mării Mediterane. Soliman I și-a glorificat numele și prin crearea unei flote mari și puternice. În sec. XVI navele turcești brăzdau toate mările și oceanele, ajungând chiar la țărmurile Indiei.

În timpul războaielor de supunere a țărilor Europei, Soliman I s-a evidențiat nu numai ca un eminent comandant de oști, ci și ca om care se orienta de minune în cele mai complicate probleme ale politicii europene și în disputele lumii creștine. Soliman I înțelegea perfect avantajele de pe urma scindării religioase în Europa. Principalul obstacol în calea subjugării Europei era Imperiul Habsburgic, de aceea sultanul a început să-i sprijine multilateral pe dușmanii religioși ai acestuia – protestanții. La rândul lor, reprezentanții protestantismului îl considerau pe Soliman I drept apărător al lor.

Soliman I acorda o atenție deosebită dezvoltării statului său. În perioada domniei lui a fost reglementată legislația imperiului.

Particularitatea de bază a legilor Imperiului Otoman rămânea împărțirea cetățenilor statului în două categorii cu drepturi și obligații diferite – musulmanii și nemusulmanii. Respectând activitatea legislativă a sultanului poporul îl numea respectuos „kanuni” („legiuitorul”). Aportul lui Soliman I la dezvoltarea culturii a fost, de asemenea, considerabil. În anii domniei lui cultura a atins un nivel cu mult mai înalt decât în majoritatea țărilor Europei de atunci.

În timpul cârmuirii lui Soliman I turcii-otomani au pătruns în Europa Centrală. Una dintre primele lor victorii a fost cucerirea Belgradului – oraș care un timp îndelungat a rezistat în fața înaintării turcilor în Europa. După aceasta, trupele turcești au plecat în Ungaria, unde, în timpul bătăliei de la *Mohácsi* (1526) au distrus armata ceho-ungară. Ungaria a fost împărțită între Imperiile Austriac și Otoman.

În anul 1529 Soliman I a asediat capitala Austriei – Viena. Asupra Europei s-a abătut pericolul unei invazii îngrozitoare. Însă iarna ce se apropia i-a obligat pe turci să renunțe la planurile de cucerire. După înfrângerea de lângă Viena otomanii au început să considere Austria drept principalul lor dușman, folosind în lupta împotriva ei orice mijloace – de la diplomatice până la militare. Astfel, Imperiul Otoman încheie o alianță cu Franța împotriva habsburgilor austrieci.

O consecință nemijlocită a războaielor, care erau deosebit de costisitoare, a fost agravarea situației interne în Imperiul Otoman. În urma înfrângerilor suferite, s-au redus cu mult bogățiile militare capturate, a birurilor și sclavilor ce proveneau din teritoriile ocupate. Guvernul turc a ridicat taxele adunate de la populația imperiului. Drept răspuns la această situație, în anii 1591–1628 țara a fost cuprinsă de un val de revolte țărănești. De atunci sultanii au fost nevoiți nu numai să ducă războaie pentru cucerirea de noi teritorii, ci și să înăbușe revoltele populației din interiorul imperiului. Criza imperiului a căpătat un caracter multilateral.

Cea mai gravă înfrângere a otomanilor în sec. XVII a devenit campania întreprinsă de sultanul

■ Soliman I cel Strălucit.
1530. Pictor Tiziano

■ Roxolana (ucraineanca Anastasia Lisovska) – soția lui Soliman I cel Strălucit. 1550. Pictor Tiziano

- Supunerea Rodosului de către trupele turcești

- Bătălia de lângă Mohácsi s-a încheiat cu victoria armatei turcești

Mehmed al IV-lea. Cu o armată de 100 mii de oameni el a plecat în Austria. Încercarea de a cucerii Viena după un asediu de două luni s-a încheiat cu o catastrofă totală: la 12 septembrie 1683 armata turcească a fost distrusă în întregime de forțele polonezilor și cazacilor ucraineni sub conducerea regelui polonez, Jan Sobieski. Rușinea de pe urma înfrângerii în această bătălie a fost împlinită și de pierderea simbolului principal – steagul Prorocului.

2 Lupta popoarelor împotriva cotropitorilor turci.

În timpul invaziilor, turcii pustiau tot ce le stătea în cale. Pentru a controla teritoriile cotropite, marile orașe erau transformate în cetăți întărite, iar pe cele mai bune pământuri erau aduși turci. Toți bărbații nemusulmani erau supuși unui impozit foarte greu. În afară de aceasta, ei erau obligați să lucreze la construcția drumurilor, a cetăților și a podurilor. Lor li se interzicea să meargă călare, să poarte arme, să-și construiască case mai înalte decât ale turcilor. Imperiul Otoman controla popoarele cotropite numai cu puterea armelor, iar acestea luptau în permanență contra turcilor.

În Bulgaria și Serbia s-a intensificat mișcarea haiducilor. Ei năvăleau asupra demnitarilor și soldaților turci, incendiau așezările musulmane. Acțiunile lor se bucurau de sprijinul populației creștine, care-i considera eroi naționali. Însă, haiducii neînfricați în lupte, erau deseori deosebit de duri, jeftuiau populația.

Biserica creștină susținea și binecuvânta revoltele populare împotriva jugului turcesc. Dar, fără susținere din partea statelor europene, acestea sufereau eșecuri.

În pofida jugului istovitor, popoarele slave și-au păstrat cultura, obiceiurile, limba. Lupta popoarelor subjugate submina forța Imperiului Otoman și slăbea presiunea acestuia asupra Europei.

3 Situația economică și social-politică a statului.

Orânduirea de stat și structura administrativă a Imperiului Otoman erau subordonate necesităților militare. Provinciile erau împărțite în districte,

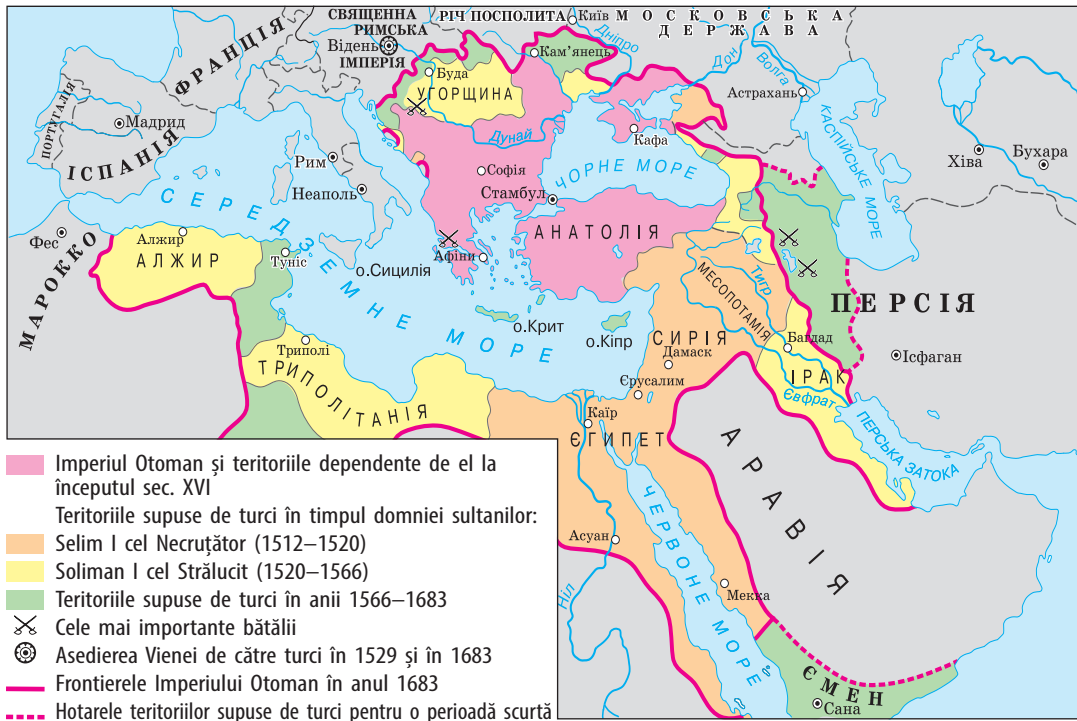
conducătorii lor îndeplineau funcții atât civile, cât și militare, dețineau conducerea corpurilor de spahii și a garnizoanelor locale de ieniceri.

Fiecare spahiu primea în folosință pământ și era obligat, în schimb, să participe la campaniile militare. Pe timp de pace el era nevoit să locuiască numai în districtul său, unde îndeplinea funcții de polițist și colector de impozite. Spahii primeau o parte din impozitele adunate de la populație, a căror mărime era fixată cu precizie.

Funcționarii aparatului central, de asemenea, primeau pământ. Acestea erau posesiuni imense, care nu puteau fi transmise prin moștenire. Pentru a-și păstra cumva averea, ei transmiteau pământul în posesia structurilor religioase musulmane (**waqf**). Această practică a avut o influență negativă asupra posesiilor sultanului și, respectiv, asupra visteriei sale, deoarece biserica, care nu plătea impozite, avea în folosință a treia parte din toate pământurile imperiului.

? Care țări au fost cotate de otomani în timpul domniei lui Soliman I cel Strălucit?

■ Imperiul Otoman în sec. XVI–XVII

■ Cafeaua și dulciurile turcești în harem

■ Miniatură din sec. XVI

■ Teracotă turcească

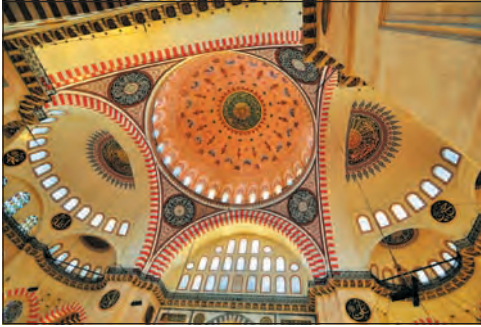

La finele sec. XVI asupra Imperiului Otoman s-au abătut valurile „Revoluției prețurilor”, care a generat o criză financiară. Cel mai puternic, această criză a lovit în spahii, care constituiau baza sistemului militar-administrativ. Odată cu decăderea spahiilor, a început să crească rolul ienicerilor. Această armată însă necesita însemnate mijloace financiare, de care Imperiul nu mai dispunea. Unicul lucru care putea salva Imperiul Otoman de marea criză, erau războaiele de cotropire. Pe la sfârșitul sec. XVII Imperiul Otoman a suferit o serie de înfrângeri în aceste războaie.

4 Dezvoltarea culturii turcești. Cultura turcească din sec. XVI-XVII se dezvoltă sub influența islamului. Normele religioase ale islamului interziceau omului să obțină studii laice (toate școlile din Imperiul Otoman funcționau numai pe lângă moschei). Coranul nu le permitea oamenilor de artă să picteze oameni și animale, susținând că aceste chipuri pictate puteau să ceară câte un suflet. Însă, în pofida acestor interdicții, în Imperiul Otoman au apărut unele lucrări științifice interesante, opere literare, monumente de arhitectură și de artă decorativă.

Procesul dezvoltării culturii turcești din acea vreme poate fi clasificat în două perioade: de la cea de-a doua jumătate a sec. XV până la sfârșitul sec. XVI – perioada avântului, iar în sec. XVII, ca și în Imperiul Otoman în ansamblu – perioada declinului.

Avântul culturii turcești și-a găsit reflectare, mai întâi de toate, în dezvoltarea literaturii și artei. De o popularitate deosebită se bucura poezia. Cea de-a doua jumătate a sec. XVI și sec. XVII sunt considerate „epoci de aur” ale poeziei turcești. Un poet renumit din acea perioadă a fost Molla Mahmud, cunoscut sub pseudonimul de Abdülbâkî. Un curent răspândit în poezia acelor timpuri a devenit glorificarea bucuriilor vieții. Ilias Revani a pictat în creațiile sale avantajele unei vieți ușoare și fără griji, modul de trai și obiceiurile locuitorilor Istanbulului, bucuriile dragostei. În perioada declinului Imperiului Otoman

■ Interiorul capodoperei lui Sinan, Moscheea Süleymaniye

■ Moscheea Süleymaniye. Perspectivă modernă din golful Cornul de Aur

a căpătat o largă răspândire genul satiric. Reprezentanții acestui gen literar luau în derâdere viața fără cuget a păturilor dominante ale imperiului, care au cauzat declinul lui. În operele poezilor care scriau pentru sultan și apropiații lui, se acorda o atenție mai mare rafinamentului formei decât conținutului versului.

În proza turcească din perioada avântului Imperiului erau răspândite povestirile nu prea mari, bancurile alcătuite de scriitorul Liami. În culegerile sale se amintește pentru prima dată de Nastratin Hogeia. Acest imam de la țară cu glumele sale pipărate, îmbinate cu umorul popular fin, a devenit în curând cunoscut în întreaga lume.

Realizările științifice nu au fost multe la număr. Acest lucru poate fi explicat, mai întâi de toate, prin nivelul redus de dezvoltare a învățământului și dominației islamului asupra domeniului respectiv.

O dezvoltare considerabilă a cunoscut în sec. XVI arhitectura turcească. Sultanul Soliman I acorda o atenție prioritară construcției de noi moschei, spitale, cetăți, poduri, case de odihnă și altor edificii în capitala imperiului său. Dezvoltarea arhitecturii turcești din acea perioadă a fost legată de numele lui Mimar Sinan (1490–1588) – un arhitect grec aflat în serviciul sultanului turc. În decursul îndelungatei sale vieți el a înălțat 360 de edificii. Cele mai cunoscute dintre ele sunt moscheile Şehzade și Süleymaniye din Istanbul, Moscheea lui Selim din Edirne și altele.

■ Miniatură cu chipul personajului popular, Nastratin Hogeia. Sec. XVII

În Istanbul au fost construite multe băi, care au devenit o parte inseparabilă a vieții capitalei turce. Turcii foloseau băile ca loc de întâlniri și odihnă, unde puteau petrece câteva ore cu prietenii la tradiționala ceașcă de cafea.

O mare atenție se acorda aspectului exterior al clădirilor. Palatele, moscheile, băile și alte edificii publice erau gravate frumos cu ornamente complicate.

În timpul declinului imperiului, cultura turcească nu s-a evidențiat cu realizări însemnate.

Concluzii

- ▶ Ca urmare a războaielor de cotropire, s-a format puternicul Imperiu Otoman, ale cărui posesiuni se întindeau în trei părți ale lumii – Europa, Asia și Africa.
- ▶ Imperiul a atins apogeul puterii sale la mijlocul sec. XVI în timpul domniei lui Soliman I cel Strălucit.
- ▶ Odată cu încetarea cotropirilor, declinul imperiului a fost inevitabil. El a început pe la mijlocul sec. XVII. Țara s-a pomenit sub puterea unor sultani slabi, transformându-se treptat într-un obiect la care atentau alte state.

Întrebări și însărcinări

1. Ce cotropiri a întreprins Selim I cel Necruțător? 2. De ce Soliman I era supranumit „kanuni”? 3. Ce evenimente au provocat începutul declinului Imperiului Otoman?
4. Ce rol au jucat războaiele în dezvoltarea imperiului Otoman în sec. XVI–XVII? Determinați două perioade în războaiele duse de Imperiul Otoman. Cum sunt legate între ele? 5. Povestiți despre lupta popoarelor subjugate împotriva cotropitorilor turci. Ce rol a jucat această luptă pentru Imperiul Otoman și pentru țările Europei?
6. Caracterizați situația economică și politică a Imperiului Otoman în sec. XVI–XVII. 7. Alcătuiți portretul istoric al lui Soliman I cel Strălucit. 8. Completați în caiet tabelul „Realizările culturii turcești în sec. XVI–XVII”.

Domeniul culturii	Realizările

9. De ce Imperiul Otoman, de care se temeau țările europene în veacurile precedente, a devenit aliat al Franței în sec. XVII?

§ 19. Reci Pospolita (Uniunea statală polono-lituaniană)

- ✓ 1. Ce factori au obligat Polonia să încheie o alianță cu Lituania? 2. Cine erau cazacii?

1 Dezvoltarea economică. În sec. XVI, în agricultura Poloniei s-a produs trecerea de la sistemul medieval al rentelor la așa-numitul sistem de **folwarcuri**.

Proprietarii de pământ (șleahța) își transformau gospodăriile în ferme cu scopul de a-și mări producția de mărfuri. În afară de cultivarea grânelor, în aceste gospodării erau construite propriile întreprinderi de prelucrare – mori, distilerii.

Răspândirea folwarcurilor (fermelor) a dus la intensificarea exploataării țăranilor de către proprietarii funciari. Însă, munca forțată a țăranilor nu era chiar eficientă. Pentru a obține venituri mai mari, proprietarul funciar avea nevoie de mai mult pământ și de țărani dependenți. În anul 1557 regele polonez și marele cneaz al Lituaniei, Sigismund al II-lea August adoptă cunoscuta reformă agrară prin care pământurile publice sunt împărțite câte 19,5 hectare la fiecare curte. Resturile de pământ erau oferite șleahțicilor pentru ferme.

În prima jumătate a secolului al XVI-lea, Polonia a cunoscut un puternic avânt economic. Sub influența acestui proces au apărut multe orașe noi. Varșovia, care a crescut dintr-o simplă așezare, a devenit în sec. XVI noua capitală a regatului

Folwarc (fermă) – gospodărie cu mai multe profiluri, în care tot pământul aparținea panilor și care se baza pe munca țăranilor iobagi.

Producție de mărfuri – producție care se fabrică nu pentru folosință proprie, ci pentru vânzarea pe piață.

■ Șleahțicii și cerșetorii

■ Cetățeni obișnuiți de diferite profesii

în locul Cracoviei. Negustorii polonezi făceau un comerț destul de activ cu Germania, Ungaria, Italia, țările scandinave, Statul Moscovit. Au fost create manufacturi pentru producerea stofei, pânzei, pielei, hârtiei, sticlei și altele.

Perioada dezvoltării orașelor poloneze nu a durat mult timp – deja în prima jumătate a sec. XVI ele au cunoscut declinul. Cotropirile turcilor în Peninsula Balcanică au oprit aproape definitiv legăturile comerciale în zona de sud-est. Creșterea cererii la producția agricolă în Europa a favorizat înviorarea comerțului pe râul Vistula, iar apoi mai departe în Marea Baltică. Acest comerț nu aducea venituri considerabile negustorimii de la orașe, ci magnaților și șleahțicilor. Regele nu a făcut nimic pentru a-i proteja pe producătorii polonezi de concurența din exterior. Negustorii își încetau activitatea, producția manufacturieră a decăzut. Din această cauză, în Polonia nu s-a creat cea de-a treia stare puternică a burghezilor întreprinzători, care a pus temeliele noii societăți în țările Europei de Vest.

2 **Magnații, șleahța și țăranii.** Principalele pături ale populației din Polonia de atunci erau cele privilegiate (clerul și șleahța), semi-privilegiate (orașenii) și neprivilegiate (țăranii).

Bisericii catolice îi aparținea a cincea parte a moșiilor de pământ. Ea dispunea, de asemenea, de resurse materiale și financiare însemnate.

La începutul sec. XVI s-a încheiat procesul formării unicei stări a proprietarilor de pământ – șleahța. Șleahțicii se bucurau de drepturi și privilegii importante. Cei mai înstăriți șleahțici erau numiți magnați. Majoritatea covârșitoare a magnaților erau descendenții vechilor familii

■ Ședința Seimului polonez

■ Varșovia la începutul sec. XVI

Radzivil, Ostrog, Conețpolski, Hodkewitz. Puterea financiară le permitea magnaților să influențeze politica internă și externă a Poloniei.

De regulă, șleahicii aveau în posesia lor un sat-două. După alipirea pământurilor ucrainene la Polonia, șleahicii mărunți și mijlocii au început să acapareze pământurile roditoare ale Ucrainei. Datorită pământurilor ucrainene acaparate, unii șleahici s-au transformat în mari magnați – Zamoyski, Liubomirski, Potočki. Majoritatea covârșitoare a șleahicilor mărunți îl susținea pe unul dintre magnați. Cu ajutorul șleahicilor, magnații au obținut de la rege adoptarea unor hotărâri convenabile pentru ei.

O parte din țărani polonezi erau iobagi la magnați și șleahici. Ei au pierdut orice drepturi personale sau juridice. În acea perioadă s-a înrăutățit și situația țăranilor, care și-au păstrat libertatea personală.

3 Reforma și Contrareforma. În anii '20 ai sec. XVI, în Polonia s-au răspândit ideile Reformei. O particularitate a mișcării reformiste poloneze era diversitatea ei și lipsa unei orientări unice, care să fie susținută de majoritatea populației țării.

După discursul lui M. Luther, în Polonia, mai ales la orașe, se bucura de o largă popularitate luteranismul.

În anii '30 ai sec. XVI în Polonia a fost răspândit calvinismul. Ideile lui erau susținute de șleahici și magnați, care vedeau în el o posibilitate de a obține mai multă independență de puterea centrală și de a primi în posesie pământurile bisericesti. Însă protestanții polonezi nu au declanșat o luptă armată pentru a-și transpune în practică aceste idei, limitându-se doar la propagarea lor. Aceste mișcări se răspândeau numai printre șleahici și magnați, în timp ce marea majoritate a țăranilor împărtășea credința catolică. În orașele care au decăzut, de asemenea, nu erau forțe sociale care să sprijine Reforma.

De la finele sec. XVI în Polonia s-a răspândit și, în cele din urmă, a învins Contrareforma catolică. Primul care a început să acorde un ajutor activ bisericii catolice în lupta contra Reformei, a fost regele Ștefan Bathory. În timpul cărmuirii lui au desfășurat o activitate fructuoasă iezuiții.

În timpul domniei lui Sigismund al III-lea, care era un adept fanatic al catolicismului, protestantismul în Polonia a fost practic nimic. Regele le interzicea protestanților să ocupe funcții de stat, ceea ce a redus popularitatea protestantismului printre șleahici. În afară de aceasta, iezuiții aveau o influență decisivă în societate, mai mare decât în oricare altă țară din Europa. Consolidându-și pozițiile în Polonia, aceștia au început o invazie asupra ortodocșilor și asupra pământurilor ucrainene.

4 Schimbarea dinastiilor la tronul regal. Democrația șleahitică. O particularitate a dezvoltării politice a Poloniei în sec. XVII a fost constituirea, în locul monarhiei absolute, a **republicii șleahitice**. Șleahta alegea regele. Acesta nu avea dreptul să adopte hotărârile importante fără consimțământul seimului, care era compus din senat și camera ambasadorilor. Puterea reală în stat era în mâinile magnaților.

■ **Reci Pospolita în sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII**

- Regatul Poloniei la mijlocul sec. XVI
- Marele Ducat al Lituaniei la mijlocul sec. XVI
- Frontierele Recii Pospolite (Uniunii polono-lituaniene) întemeiate după Uniunea de la Lublin
- Hotarele teritoriilor lituaniene, care au intrat în componența Regatului Poloniei ca urmare a Uniunii de la Lublin
- Teritoriile alipite la Recii Pospolita (Uniunea polono-lituaniană), în anii 1582–1622
- Hotarele teritoriilor pierdute de către Uniunea polono-lituaniană, în favoarea Suediei (1622) și a statului Moscovit (1634)
- Teritoriile alipite la Recii Pospolita (Uniunea polono-lituaniană), în anii 1633–1657
- Statul căzăcesc ucrainean (Oastea zaporojană) în anul 1649
- Frontierele estice ale Recii Pospolita după „Tratatul de pace eternă”, încheiat la 1686 cu Statul Moscovit
- Ducatele vasale ale Uniunii polono-lituaniene (Prusia până la 1657)

În anul 1572, odată cu moartea lui Sigismund al II-lea August, și-a încetat existența dinastia Jagiellonilor. Dacă până atunci alegerea regelui era un act pur formal, după această dată procedura respectivă a căpătat un alt caracter: regele era ales prin votarea camerelor seimului. Primul rege ales a devenit Henric Valois (1573–1574). Peste câteva luni el s-a întors în Franța ca Henric al III-lea. De numele lui este legată semnarea „Articolelor Henriciane”. Conform acestui document, regele nu avea dreptul să-l numească pe succesorul său, să aprobe sau să anuleze hotărârile seimului, să declare război, să încheie pace sau să adune armata. În cazul încălcării acestor condiții de către rege, magnații și șleahța aveau dreptul să-l destituie de la putere. Noul rege, Ștefan Bathory (1576–1586), de asemenea a fost nevoit să respecte aceste condiții, deși el a fost în stare să restabilească autoritatea puterii regale. În anul 1587 a fost ales rege Sigismund al III-lea (1587–1632), care a pus începutul dinastiei Vasa. Regii, care nu aveau influență asupra vieții interne, promovau o politică externă deosebit de activă, atrăgând țara în toate războaiele și contradicțiile din acea vreme.

■ Regele polonez, Ștefan Bathory

5 Uniunea de la Lublin. Expansiunea polonă activă în Est a început în sec. XIV. O cale de realizare a acestei idei a fost încheierea unei alianțe strânse între Regatul Poloniei și Marele Ducat al Lituaniei.

Au existat mai multe cauze care au dus la unirea celor două state în sec. XVI. Magnații și șleahții tindeau să obțină pământurile ucrainene, care intrau în componența Lituaniei. O altă pricină era intenția de a opri înaintarea Statului Moscovit înspre Vest.

În luna ianuarie a anului 1569, la Lublin, regele Sigismund al II-lea August, a convocat seimul unit lituaniano-polonez pentru a soluționa problema încheierii Uniunii (alianței) între cele două state. Reprezentanții Lituaniei și Poloniei au înaintat două proiecte diferite ale acestei Uniuni. Proiectul lituanian conținea teza despre organe separate ale puterii în fiecare stat, care să fie formate doar din cetățenii lui, despre monedă aparte și altele. În proiectul polonez se propunea

■ Actul Uniunii de la Lublin

■ Uniunea de la Lublin. 1869. Pictor Jan Matejko. În centru cu un crucifix este redat Sigismund al II-lea August

ca Lituania și Polonia să fie unite într-un stat unic cu un singur rege și cu organe comune ale puterii.

În luna martie a anului 1569, cu acordul magnaților și șleahiticilor, regele a emis un universal (document) despre retragerea de la Lituania și reunirea la Polonia a Volâniei și Podlasiei, iar cu timpul a ținutului Kiev și Brațlav. Astfel, aproape toate pământurile ucrainene au intrat în componența Poloniei. Lituania, slăbită de Războiul din Livonia, nu a opus rezistență. Pentru a-i atrage de partea sa pe nobilii locali, regele i-a egalat în drepturi cu șleahicii polonezi. Nemulțumiți de această hotărâre, magnații lituanieni au încercat să-și apere drepturile pe aceste pământuri, dar eforturile lor au fost zadarnice.

Uniunea polono-lituaniană a fost încheiată la 1 iulie anul 1569 la Lublin. A fost înființat statul unic, *Recei Pospolita* (republica) cu un singur rege ales, seim, monedă și politică externă comună. Separate rămăneau ștampila, autoadministrarea locală, finanțele, armata, justiția.

Ca urmare a Uniunii de la Lublin, Lituania își pierdeau stăruința și-și păstra numai o anumită autonomie pe un teritoriu relativ mic. Uniunea a favorizat consolidarea puterii poloneze pe pământurile ucrainene și belaruse. Aici s-a înrădăcinat catolicismul. După cucerirea acestor pământuri, s-a accentuat subjugarea socială din partea magnaților și a șleahiticilor polonezi: a fost introdus sistemul de ferme, iobăgia.

6 **Politica externă.** După încheierea Uniunii de la Lublin, Polonia s-a pomenit în noi condiții de politică externă. Ea a fost nevoită să lupte împotriva Statului Moscovit, a Suediei și Turciei pentru hegemonie în estul Europei.

Astfel Polonia a intrat în **Războiul Livonian** (1558–1583), în care Lituania a luptat de partea Ordinului Livonian împotriva Statului Moscovit. Regele Ștefan Bathory a reușit să-i cauzeze câteva înfrângeri armatei lui Ivan cel Groaznic. În anul 1582 a fost semnat un acord cu statul Moscovit, potrivit căruia trupele acestuia urmau să părăsească Livonia. Acest acord a oprit înaintarea Statului Moscovit până la Marea Baltică.

Însă în curând Polonia a fost nevoită să poarte război pentru Livonia împotriva Suediei, război care a durat între anii 1600–1635. În urma acestui război, Riga și Lifliandia au intrat în componența Suediei, iar Curlanda a rămas sub dominația Uniunii statale polono-lituaniene. O atare distribuție nu era pe placul nici uneia dintre părți și, peste 20 de ani, războiul a izbucnit din nou.

Alipind pământurile ucrainene după Uniunea de la Lublin, Polonia era nevoită să apere și aceste teritorii sudice. Cazacii ucraineni, care-și apărau pământurile de invaziile tătarilor și întreprindeau campanii până la țărmurile turcești, s-au pomenit sub puterea regelui polonez. La finele sec. XVI – începutul sec. XVII, relațiile dintre Polonia și Imperiul Otoman s-au agravat brusc din cauza campaniilor cazăcești. Apogeul lor a fost **Bătălia de la Hotin de la 1621**, în care trupele poloneze și cele ale cazacilor au reușit să oprească înaintarea imperiului Otoman asupra Reci Pospolita. Cu aceasta, însă, contradicțiile dintre Imperiul Otoman și Uniunea polono-lituaniană nu au încetat.

7 **„Marele potop”: Declinul Uniunii polono-lituaniene.** La mijlocul sec. XVII destinul Poloniei a fost lovit de grele încercări, care au fost numite de polonezi „Marele potop”. Țara s-a pomenit în fața dispariției de pe harta politică a lumii. Începutul acestui proces a fost declanșat de contradicțiile dintre putere și căzăcimea ucraineană, care a început o luptă armată pentru privilegiile sale și s-a situat în apărarea bisericii și a poporului ucrainean, împotriva presiunilor din partea șleahiticilor și clerului catolic. Răscoalele, care aveau loc periodic la sfârșitul sec. XVI – începutul sec. XVII, s-au transformat în cele din urmă într-o luptă de eliberare națională a poporului ucrainean sub conducerea lui B. Hmelnițki, luptă care a început în anul **1648**.

Războiul s-a desfășurat cu succese de scurtă durată și a slăbit foarte mult ambele părți. În anul 1654, în acest conflict a intervenit Statul Moscovit, care avea propriile interese. În anul **1655** Suedia

■ Sigismund al III-lea de Vasa. 1624. Pictor Pieter Paul Rubens

■ Depunerea jurământului de credință în fața regelui Suediei lângă Sandomierz. 1655. Pictor Johan Philip Lemke

■ Jan al III-lea Sobieski la Viena în timpul asediului turcesc din 1683

a început un război împotriva Poloniei, cucerind practic pământurile poloneze. Într-o asemenea situație complicată, polonezii au reușit să-i înfrângă pe suedezi și să încheie un tratat de pace în urma căruia au pierdut numai ducatul vasal Prusia (1660). După o luptă îndelungată, Polonia a reușit să găsească limbă comună cu Statul Moscovit, împărțind pământurile ucrainene în două părți (Tratatul de la Andrusovo de la 1667 și „Tratatul de Pace Eternă” din 1686), ținând piept agresiunii din partea turcilor, cu prețul unei părți a Podoliei și Ucrainei din dreapta Niprului.

Rolul decisiv în lupta polonezilor l-a jucat șleahta, care și-a consolidat și mai mult pozițiile. Din anul 1652 în seimul Poloniei a fost instituit „veto-ul liber”, conform căruia toate hotărârile seimului urmau să fie adoptate în unanimitate. Activitatea legislativă a seimului a fost practic suspendată. În țară s-a instaurat anarhia politică. Această criză a dus la decăderea treptată a Poloniei.

Ultimul avânt al Uniunii statale polono-lituaniene (Reci Pospolita) coincide cu perioada domniei lui **Jan al III-lea Sobieski**. Fiind încă hatman (comandant suprem al armatei), el a cauzat o nouă înfrângere turcilor în Podolia, iar în anul 1683 a salvat Viena de asediul otomanilor. Astfel s-a pus capăt agresiunii otomane în Europa și au fost restabilite frontierele sudice ale Poloniei (1699).

La începutul sec. XVIII Polonia s-a pomenit dependentă de statele vecine, iar la sfârșitul secolului și-a încetat existența ca stat independent: teritoriul ei a fost împărțit între Rusia, Austria și Prusia.

8 **Cultura.** În sec. XVI–XVII Polonia a obținut succese remarcabile în domeniul dezvoltării culturii. Avântul rapid al culturii poloneze a fost cauzat de influența Renașterii. În afară de aceasta, în Polonia au început să fie înființate școli, care răspândeau ideile Renașterii. În rândul păturilor largi ale populației s-a trezit interesul pentru carte. Datorită poștei înființate de către Sigismund al III-lea August a început să fie resimțită mai puternic influența culturală din Occident.

Polonia a fost cuprinsă de un interes nemaiîntâlnit pentru știință și invenții. Astfel **Matei din Mihov** a creat „Tratatul despre cele două Sarmatii”, în care a descris sudul Europei și Asia. Cronicarul **Bernard Wapowski** a devenit renumit prin crearea hărților mari ale Europei. De o largă popularitate se bucurau lucrările istorice ale lui **Marcin Bielski**, **Marcin Kromer**, **Lucasz Gornicki**. A început să se dezvolte și literatura artistică. Datorită operelor lui **Micolaj Rej** și **Jan Kochanowski** au fost puse bazele limbii literare poloneze. Apogeul „epocii de aur” este considerată activitatea lui **N. Copernic**.

Arta Renașterii a avut o influență deosebită și asupra arhitecturii poloneze. Se construiau reședințe ale magnaților, conace ale șleahțicilor. Un fenomen semnificativ în acea epocă a fost instalarea în bisericile catolice, de către orășeni și șleahțici, a unor sculpturi funerare monumentale. Sub influența artei Renașterii, sculpturile au primit chipuri reale.

Centru al răspândirii noilor fenomene în cultură era curtea regală. În timpul domniei lui Sigismund al III-lea August a fost instituită tradiția de a invita la curte oameni de artă și pictori. Simbol al noii influențe culturale a devenit Castelul Wawel din Cracovia, reconstruit în stilul Renașterii.

■ Poetul și prozatorul polonez, Jan Kochanowski împreună cu fiica

■ Castelul Wawel din Cracovia în anul 1617

În sec. XVII pe teritoriul Uniunii polono-lituaniene (Reci Pospolita) a fost răspândit barocul polonez, numit „**barocul sarmațian**”. Rolul principal în acest proces l-a jucat biserica catolică, care, după Conciliul Tridentin, a încercat să influențeze credincioșii prin artă. Într-un stil nou a fost reconstruit castelul din Varșovia, unde în 1586 a fost transferată curtea regală. Măreția și frumusețea curții regale și a castelelor au fost un model și pentru magnații polonezi. În prima jumătate a sec. XVII țara a cunoscut o deosebită dezvoltare în domeniul construcțiilor.

O consecință a dezvoltării culturii poloneze din acea epocă a devenit formarea idealurilor, a valorilor și obiceiurilor șleahțicilor. Acest fenomen a primit denumirea de **sarmatism polonez** (șleahțicii polonezi își trăgeau originile de la sarmați). Sarmatismul a devenit, în mod practic, cea de-a doua orientare în cultura poloneză din acea epocă. El a îmbinat elemente ale culturii atât vestice, cât și estice. Acestea se manifestau în limbă: poloneza a început să fie completată în mod activ cu cuvinte latinești. Sarmatismul polonez a generat sentimentul de superioritate a culturii poloneze asupra culturii popoarelor vecine, care s-a manifestat în procesele de polonizare și catolicizare.

Concluzii

- ▶ Sec. XVI-XVII a fost perioada avântului și declinului statului polonez. Datorită Uniunii de la Lublin și ca urmare a războaielor a fost obținută cea mai mare creștere teritorială.
- ▶ Puterea din exterior nu a fost completată cu stabilitatea internă. Caracterul multinațional al statului și „democrația șleahței” au dus la slăbirea forțelor interne în stat și, în cele din urmă, au cauzat declinul lui.

Întrebări și însărcinări

1. Ce este gospodăria fermelor? 2. Care stare socială era dominantă în societatea poloneză? 3. Ce schimbări în orânduirea politică a Poloniei s-au produs în sec. XVI? 4. Când a fost încheiată Uniunea de la Lublin? Numiți cauzele și consecințele încheierii ei. 5. Ce este „veto-ul liber”?
6. Ce a condiționat declinul orașelor poloneze în sec. XVII? 7. Caracterizați schimbările ce s-au produs în agricultura Poloniei în sec. XVI? 8. De ce evenimentele din cea de-a doua jumătate a sec. XVII au primit în Polonia denumirea de „Marele potop”?
9. Determinați și caracterizați direcțiile principale în politica externă a Poloniei. 10. Povestiți despre războiul polono-turc din anii 1620–1621 și participarea la el a cazacilor ucraineni. 11. Numiți particularitățile răspândirii ideilor reformei în Polonia. 12. Caracterizați principalele realizări ale culturii poloneze.
13. Datorită căror factori Recz Pospolita a reușit să-și apere și să-și păstreze independența în timpul evenimentelor dificile din cea de-a doua jumătate a sec. XVII?

§ 20. Statul Moscovit

- ✓ 1. Cum a fost întemeiat Statul Moscovit? 2. Ce știi despre activitatea de stat a lui Ivan al III-lea?

1 **Începutul domniei lui Ivan al IV-lea.** Sec. XVI poate fi numit în istoria Țaratului Moscovei epoca lui Ivan al IV-lea cel Groaznic. În această perioadă s-a produs instaurarea monarhiei absolute sub formă de **autocrație** – puterea nelimitată a țarului.

Autocrația s-a constituit în condițiile unei lupte aprige împotriva boierimii. În această confruntare, țarii se bazau pe **nobilime**, aceasta primind pământ doar pentru a fi în slujba țarului. Un sprijin pentru puterea țarului era biserica ortodoxă, care proclama ideea originii divine a puterii țariste.

În anii cărmuirii lui **Vasili al III-lea** (1505–1533) a fost încheiat procesul unificării Țaratului Moscovit. El a devenit cel mai imens ca mărime stat din lume.

După moartea lui Vasili al III-lea pe tronul moscovit a urcat fiul său în vârstă de trei ani, **Ivan al IV-lea** (1533–1584). Puterea în stat a trecut practic în mâinile grupărilor de boieri, care concureau între ele. Lupta între acestea a influențat caracterul viitorului țar. Samovolnicia boierească a durat până la **1547** când Ivan al IV-lea a fost încoronat ca țar.

Situația din țară cerea decizii ferme pentru a instaura pacea între aristocrația boierească și nobilime. Ivan al IV-lea a înființat sfatul „**Consiliu ales**”, alcătuit din boieri, membri ai nobilimii și clerului. Sfatul elabora proiectele de reforme menite să consolideze statul și puterea țarului.

■ Țarul Ivan al IV-lea cel Groaznic

■ Boieri

2 Reformele lui Ivan cel Groaznic. Începutul reformelor este pus de adunarea Zemski Sobor. În anul 1550 este adoptat un nou **Sudebnik** (cod de legi) prin care este intensificat procesul de centralizare a puterii de stat. Acesta limita puterea guvernatorilor, îi elibera pe nobili de judecata lor. Codicele respectiv a consfințit posibilitatea trecerii țărănilor de la un proprietar la altul o dată pe an – de **Ziua Sfântului Iuri**, dar a mărit și suma bănească pe care țărăniile urmau să o achite proprietarului anterior.

Zemski sobor – organ consultativ pe lângă țar din care făceau parte reprezentanții tuturor stărilor în afară de țărănimie.

Sunt instituite noi organe ale conducerii centrale de stat – **pricazurile**. În ele era concentrată conducerea anumitor ramuri ale economiei și vieții politice. Conducătorii **pricazurilor** erau numiți de către țar.

În anul 1556 Consiliul ales a lichidat sistemul de „hrănire”, care prevedea întreținerea guvernatorilor de către populația locală și a înființat autoadministrarea locală compusă din oameni aleși din rândurile nobilimii.

A fost înfăptuită și reforma militară. Era creată numai armata de pușcași, precum și „mia cea aleasă” – o așa-numită gardă a țarului, formată din nobili. Membrii ei devin garda personală a țarului. De atunci țarul nu a mai depins de armata boierilor. În anul 1556 este emis un decret referitor la serviciul militar, conform căruia atât pentru boierii împroprietăriți (**pomesciki**), cât și pentru boierii care-și moșteneau proprietățile (**voțcina**), se introducea serviciul militar obligatoriu pe un termen de 15 ani. Serviciul militar era plătit. Pentru fiecare 150 de de-seatine, proprietarul de pământ trebuia să pregătească un călăreț.

În general, reformele din anii '50 ai sec. XVI au consolidat puterea țarului și au slăbit poziția boierilor, sporind importanța nobililor în Țaratul Moscovit. Aceste reforme au dus, de asemenea, la încetățenirea în viața Țaratului Moscovit a trăsăturilor caracteristice civilizațiilor estice.

3 Opricinina. În anul 1558 țarul Ivan al IV-lea începe Războiul Livonian pentru ieșire la Marea Baltică. Însă după primele victorii soldații moscoviți au început să se retragă, iar comandantul de oști, Andrei Kurbski a trecut de partea inamicului.

Țarul Ivan al IV-lea, supranumit cel Groaznic, vedea în toate și peste tot trădarea, îi pedepsea pe cei vinovați și pe cei fără vină.

Opricinina – un sistem întreg de măsuri (reprezintă, execuții, confiscarea pământurilor), întreprinse în Statul Moscovit din sec. XVI-lea de către țarul Ivan al IV-lea, cu scopul consolidării puterii țariste.

Din anul 1564 împarte Țaratul Moscovei în **opricinina**, ceea ce însemna, în sec. XIV-XV, posesiuni speciale oferite în proprietate membrilor familiilor din viță de cneaz. Esența acestui proces

- Opricinici (agenți ai țarului) din Novgorod. 1916. Pictor Mihail Avilov

- ? Alcătuiți, după ilustrația prezentată, o povestire despre orpicinina din Statul Moscovit.

consta în aceea că Ivan al IV-lea, sperându-i pe locuitorii Moscovei cu plecarea sa urgentă în cetatea Aleksandrovskaja, a recurs la represuni, execuții și confiscări în masă a pământurilor, astfel înăbușind rezistența celor ce stăteau în calea puterii sale nelimitate.

Țarul a trecut în posesia sa o parte din pământuri – opricinina, iar restul pământurilor – **zemșcina**, aparținea boierilor. Opricinina creștea mereu pe contul alipirii noilor pământuri din zemșcină. Trupele țariste omorau mii de oameni din toată țara. Numai la Moscova, din ordinul lui Ivan cel Groaznic, au fost executați (chipurile pentru trădare) 120 de boieri și mitropoliți. Un destin asemănător l-au avut orașele Novgorod, Klin, Tver.

În anul 1577 țarul a interzis brusc opricinina, i-a executat pe mulți dintre agenții săi și a interzis să se amintească despre ea. Opricinina i-a adus țarului mari foloase. Datorită ei, Ivan cel Groaznic și-a consolidat puterea și a înlăturat definitiv opoziția boierească.

Contemporanii de peste hotare ai țarului considerau că jertfe ale sistemului represiv au devenit peste 10 mii de persoane. O mărturie interesantă despre execuțiile de atunci au devenit sinodicele (liste de pomenire), pe care Ivan al IV-lea le trimitea mănăstirilor pentru pomenirea sufletelor celor executați. Potrivit estimărilor istoricilor, numărul persoanelor amintite în aceste sinodice de către Ivan al IV-lea, depășea cifra de 4 mii. Aceste liste au devenit o adevărată carte a memoriei din acei ani de teroare.

- 4 **Politica externă a lui Ivan al IV-lea.** Politica externă a Statului Moscovit în timpul lui Ivan al IV-lea a căpătat un caracter de cotropire. Războaiele, care erau duse practic fără întrerupere, urmau să mărească teritoriul Statului Moscovit în contul pământurilor

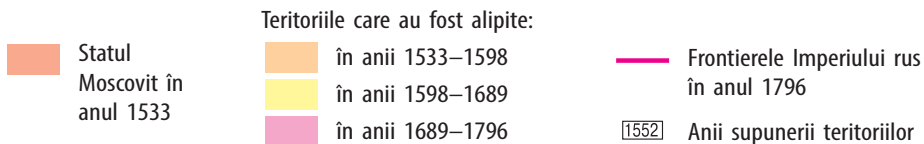
acaparate de la statele vecine. Această trăsătură era caracteristică politicii externe a multor state din acea epocă. Pentru Statul Moscovit, obiect de cotropire și colonizare au devenit teritoriile învecinate.

O particularitate a statului Moscovit era aceea că centrul teritoriilor sale, care s-a format până în sec. XVI, se afla în afara căilor comerciale mondiale. În partea de vest, aceste căi erau controlate de Suedia, Lituania, Polonia, la est și la sud – de Hanatele Crimeii, Astrahanului și Kazanului. Ca urmare a războiului din anii 1548–1552 a fost supus Hanatul Kazanului. Locuitorii lui care refuzau să se supună erau executați sau trimiși în Statul Moscovit din ordinul lui Ivan al IV-lea. Acolo ei erau convertiți forțat la creștinism sau uciși.

În anul 1556 Ivan al IV-lea ocupă fără lupte Hanatul Astrahanului. Astfel el obține posibilitatea de a controla bogata cale comercială de pe cursul Volgăi. Ulterior, Ivan al IV-lea pornește un război împotriva Hanatului Crimeii, care, însă, nu s-a încununat cu succes. În anul 1571 hanul Crimeii cucerește și incendiază Moscova. Atunci Ivan al IV-lea și-a reorientat politica sa de cotropire înspre Vest.

? Prin ce metode a avut loc extinderea teritoriilor Statului Moscovit?

■ Extinderea teritoriilor Statului Moscovit în sec. XVI–XVIII

Pretențiile teritoriale ale Statului Moscovit s-au extins și asupra posesiunilor din zona Mării Baltice, aflate sub puterea Ordinului Livonian. Astfel a început **Războiul Livonian (1558–1583)** pentru ieșire la Marea Baltică. În apărarea Livoniei au sărit Lituania, Polonia, Suedia și Danemarca. Îndelungatul război s-a încheiat pentru Statul Moscovit cu un eșec total.

Un alt obiectiv al politicii de cotropire a devenit Siberia. În anul 1582 a început cucerirea Hanatului Siberiei. Negustorii Stroganov, interesați de supunerea acestor teritorii, au plătit, cu permisiunea lui Ivan cel Groaznic, un detașament de cazaci de pe Volga, sub conducerea atamanului **Ermak**. Pe urmele cazacilor, în teritoriile cotropite au plecat și negustorii, meșteșugarii, țărani-fugari. După ei au plecat trupele țariste și funcționarii. Colonizarea Siberiei a durat un secol și s-a încheiat la finele veacului XVIII.

Rezultatele politicii externe de cotropire a Statului Moscovit în sec. XVI au fost: extinderea semnificativă a teritoriilor pe contul pământurilor din est, înfrângerea în lupta pentru ieșire la Marea Baltică și slăbirea puterii statului în războaiele ce erau duse practic fără întrerupere.

5 Timpurile tulburi. La începutul sec. XVII, Statul Moscovit a fost cuprins de criza ce a intrat în istorie sub denumirea de „**Timpurile tulburi**” (1598–1613). Statul Moscovit se afla în pragul dispariției.

După moartea lui Ivan al IV-lea, pe tron a urcat fiul său bolnav, **Fiodor (1584–1598)**. Toată puterea era concentrată în mâinile boierului **Boris Godunov**, a cărui soră era soția țarului. Continuând politica lui Ivan al V-lea, B. Godunov s-a răzbunat cu cruzime pe boierii pe care-i considera dușmani, bazându-se pe cercurile largi ale nobilimii.

În anul 1591, în împrejurări neclare, la Uglici moare succesorul tronului moscovit, ultimul fiu al lui Ivan al IV-lea – Dmitri. Potrivit versiunii oficiale, acesta s-ar fi înjunghiat căzând pe un cuțit în timpul jocului. Însă circulau zvonuri că el ar fi fost ucis din ordinul lui Boris Godunov. În anul 1598 moare și țarul Fiodor. Acesta nu avea urmași și, odată cu moartea lui, s-a încheiat epoca domniei dinastiei Rurik în statul Moscovit. Așa a început prima perioadă a Timpurilor tulburi – perioada **crizei dinastiilor (1598–1605)**.

Datorită susținerii din partea nobilimii, adunarea Zemski Sobor l-a ales ca țar pe Boris Godunov (1598–1605). El a avut grijă de dezvoltarea meșteșugurilor și comerțului, a inițiat construcția noilor orașe de-a lungul Volgăi. Însă, în timpul foametei din anii 1601–1603, puterea s-a dovedit a fi incapabilă să îmbunătățească situația, deși a fost organizată distribuirea pâinii pentru oamenii înfometați.

■ Țarul Boris Godunov

■ Falsul Dmitri I

■ Țarul Vasili al IV-lea
Șuiski

Din toate părțile puteau fi auzite învinuiri la adresa lui Godunov, care a și murit pe neașteptate la scurt timp.

Statul Moscovit a fost afectat de cea de-a doua etapă a crizei – etapa **socială** (1605–1609). Încordarea din societate s-a transformat într-un război civil între forțele ce intenționau să acapareze puterea în stat. În acea perioadă a apărut un individ, care s-a proclamat drept Dimitri, fiul salvat de la moarte al lui Ivan al IV-lea. Deoarece majoritatea populației îl considera impostor, el a fost botezat **Falsul Dmitri I**.

Falsul Dmitri I era susținut de către țărani, cazaci, orașeni și nobilime, cărora nu le plăcea politica promovată de B. Godunov.

Falsul Dmitri miza pe sprijinul magnaților polonezi, care doreau să-și extindă influența asupra Moscoviei. Adunând în Ucraina o armată de 4 mii de oameni, marea majoritate a căreia o constituiau cazacii, el a plecat spre Moscova. Datorită susținerii din partea cazacilor zaporogeni, Falsul Dmitri I a urcat pe tron sub numele Dmitri Ivanovici.

Nemulțumiți de cârmuirea noului țar, boierii în funte cu Vasili Șuiski au organizat un complot. În noaptea dinspre 16 mai 1606 Falsul Dmitri I a fost ucis. La ședința adunării Zemski Sobor boierul **Vasili Șuiski** (1606–1610) a fost ales nou țar. El nu numai că nu a fost în stare să oprească războiul civil, ci a agravat și mai mult situația. Nemulțumiți de politica lui Șuiski, cazacii, nobilii și țărani s-au unit în jurul lui **Ivan Bolotnikov** și au plecat cu detașamentele lor spre

Moscova. Răsculații au încercat să cucerească orașul, dar au fost învinși. Șuiski s-a răzbunat deosebit de crunt pe rebeli.

În același timp, în ținutul Breansk s-a ivit un tânăr, care s-a autoproclamat țarul Dmitri ce a scăpat ca prin minune de complotiști la Moscova. Cine era noul impostor nu se știe.

În luna ianuarie a anului 1608 **Falsul Dmitri II** a plecat spre Moscova. Statul Moscovit s-a dovedit a fi scindat: unele teritorii îl recunoșteau pe Vasili Șuiski, altele – pe impostor. Războiul civil a izbucnit cu o nouă putere. Falsul Dmitri II nu a fost în stare să cucerească Moscova. El a improvizat în satul Tușino de lângă Moscova ceva asemănător capitalei statului. Țarul Vasili Șuiski era conștient că de unul singur nu-l va putea învinge pe impostor și i-a chemat în ajutor pe

■ Oastea lui Ivan Bolotnikov

■ Monumentul lui Minin și Pojarski din Moscova

? În amintirea căror evenimente la Moscova a fost înălțat acest monument?

suedezi. Regele polonez, Sigismund al III-lea, care lupta la acea vreme împotriva Suediei, a văzut în această propunere o creștere a puterii dușmanului său și a invadat Statul Moscovit. Sigismund al III-lea a distrus trupele moscovite lângă Klushino și a plecat la Moscova.

Între timp, un grup de boieri l-a obligat pe Vasili Șuiski să renunțe la tron. Până la alegerea noului țar, statul a fost condus de Duma boierească formată din șapte persoane, numită în popor „Conducerea celor șapte boieri”. Cu timpul boierii au decis să încheie un acord cu polonezii și le-au deschis acestora porțile orașului. Concomitent cu cucerirea Moscovei de către polonezi, partea de nord a țării a fost ocupată de suedezi. Statul Moscovit s-a pomenit în fața pericolului de a-și pierde independența.

La luptă contra invadatorilor s-a ridicat poporul. A început cea de-a treia etapă a crizei – **perioada de eliberare națională** (1510–1613). Erau create detașamente ale rezistenței populare, care au plecat să elibereze Moscova de polonezi și să restabilească monarhia ortodoxă. Primei armate populare i s-au alăturat majoritatea nobililor și cazacilor, care l-au sprijinit anterior pe Falsul Dmitri II. Însă prima rebeliune a fost înfrântă. În toamna anului 1611, din inițiativa starostelui Kuzma Minin și cneazului Dmitri Pojarski, la Nijni Novgorod a fost creată cea de-a doua armată neregulată, care a eliberat Moscova în luna octombrie 1612.

Așadar, în Timpurile tulburi destinul Statului Moscovit a fost hotărât de poporul său.

6 **Începutul domniei dinastiei Romanov. Formarea absolutismului țarului Alexei.** În luna ianuarie a anului 1613 la Moscova s-a întrunit din nou Zemski Sobor. Adunarea a adoptat o hotărâre prin care nici un pretendent străin nu putea fi admis la tronul moscovit. Cea mai

■ Țarul Mihail Fiodorovici Romanov

■ Țarul Alexei Mihailovici Romanov

convenabilă pentru toți a fost candidatura lui **Mihail Fiodorovici Romanov** (1613–1645) în vârstă de 16 ani, fiul mitropolitului Filaret Romanov. El a pus începutul domniei dinastiei Romanov în Statul Moscovit, care a durat aproape 300 de ani.

Noul țar considera că sarcinile sale primordiale sunt încetarea războaielor cu vecinii și refacerea țării. În anul 1617 el a încheiat Pacea de la Stolbovo prin care Novgorodul revenea în componența Statului Moscovit, iar Suedia își păstra drepturile asupra întregii coaste a Golfului Finlandei.

În anul 1618, prințul Vladislav a încercat din nou să pornească război împotriva Statului Moscovit. Potrivit armistițiului, Statul Moscovit a fost nevoit să cedeze în favoarea Poloniei Smolenskul și ținutul Cernigov-Siversk.

În cea de-a doua jumătate a sec. XVII, în diverse sfere ale vieții politice a Statului Moscovit s-au produs schimbări, care au însemnat încheierea procesului de formare a monarhiei absolute sub formă de autocrație. Însăși titlul țarului „prin mila lui Dumnezeu Mare Domnitor, Țar și Cneaz, Autocrat al întregii Rusii Mari și Mici” sublinia originea divină a puterii țariste și caracterul ei nelimitat. Acest titlu l-a avut țarul **Alexei Mihailovici** (1645–1676).

Principiile absolutismului au fost consfințite din punct de vedere juridic în Codul juridic, **Sobornoe Ulozenie**, adoptat în 1649. O mărturie a instituirii absolutismului a devenit și slăbirea rolului Adunărilor Zemski Sobor. Ele cedau treptat locul **Dumei boierilor**, în care un rol tot mai mare îl aveau nobilii.

Acest document i-a transformat definitiv pe țărani în iobagi și a permis căutarea nelimitată în timp a țăranilor-fugari și întoarcerea lor către moșieri. Noile legi însă nu au adus liniștea așteptată. În cea de-a doua jumătate a sec. XVII, în Statul Moscovit s-a produs cel mai mare, în istoria lui, număr de revolte ale țăranilor.

Transformați în iobagi, țăranii fugeau pe teritoriile cazacilor de pe Don. Aceștia erau oameni

liberi, care făceau serviciul la frontieră. Guvernul Statului Moscovit se străduia să nu intre în conflict cu ei. Potrivit tradițiilor din acele timpuri, de la Don fugarii nu erau întorși înapoi. Anume aici a început cea mai de amploare, în istoria Statului Moscovit din sec. XVII, răscoală (1667–1671) sub conducerea lui **Stepan Razin**.

7 Statul Moscovit și Ucraina. La mijlocul sec. XVII pe pământurile ucrainene a început lupta de eliberare națională împotriva Uniunii statale polono-lituaniene (Reci Pospolita). În timpul războiului, pe teritoriile eliberate a fost înființat Statul căzăcesc ucrainean – Oastea Zaporojană. Hatmanul B. Hmelnițki, care s-a situat în fruntea lui, a stabilit, în timpul războiului, legături cu statele vecine, căutând ajutor în lupta cu Recii Pospolita. Alexei Mihailovici înțelegea că un ajutor pentru Ucraina ar însemna război cu Recii Pospolita, în condițiile în care Moscova semnase cu ea în 1634 Tratatul de Pace Eternă. Treptat, însă, ideea alipirii pământurilor ucrainene devenea tot mai reală. Zemski Sobor, care s-a întrunit la Moscova la **1 octombrie 1653**, a decis să înceapă război cu Polonia și a adoptat hotărârea: „Oastea Zaporojană, cu orașele și pământurile ei, să fie luată sub mâna țarului”.

La data de **8 ianuarie 1654**, în orașul Pereiaslav a avut loc Rada, la care majoritatea participanților s-au exprimat astfel despre alianța cu Statul Moscovit: „Vrem să fim cu țarul din est, ortodox”.

Însă după cum au arătat evenimentele ulterioare, semnând acest tratat, fiecare dintre părți punea în el propriul conținut: țarul moscovit considera că Ucraina devine dependentă de el, în timp ce ucrainenii contau pe o largă autonomie statală, apropiată de independență. Scopul principal al războiului declanșat de statul Moscovit împotriva Poloniei a fost de a-și întoarce pământurile pierdute în Timpurile tulburi. În Ucraina au fost trimise doar niște forțe auxiliare, iar trupele principale în frunte cu țarul au început, în vara anului 1654, asediul Smolenskului.

Ca urmare a războiului cu Polonia, Statul Moscovit și-a întors pământurile cotate de polonezi în Timpurile tulburi. Pentru Ucraina Tratatul de la Andrusovo din **1667** a fost o adevărată catastrofă: teritoriul ei a fost împărțit între Recii Pospolita și Statul Moscovit.

8 Reforma patriarhului Nikon. Scindarea bisericească. În Timpurile tulburi rolul bisericii a scăzut simțitor. Majoritatea reprezentanților clerului înțelegea necesitatea unei reforme în viața bisericească.

În anul **1652** nou patriarh a fost ales **Nikon**, care a și început reformarea bisericii moscovite. Necesitatea acestei reforme era condiționată de faptul că, alipind pământurile ucrainene, țarul moscovit

■ Soborul bisericesc de la 1654.
1880. Pictor A. Kivșenko

■ Avakum pleacă cu familia în exil în Siberia.
1898. Pictor S. Miloradovici

intenționa să unească sub puterea sa restul popoarelor ortodoxe din sudul Europa de Est și din Balcani. Pentru crearea unui atare imperiu era nevoie de unitate religioasă. Ceremoniile moscovite se deosebeau de cele răspândite în întreaga lume ortodoxă.

Familiarizându-se cu deosebirile dintre ritul moscovit și cel grec, Nikon s-a situat ferm de partea grecilor și le-a ordonat tuturor credincioșilor să-și facă semnul crucii cu trei degete (nu cu două, cum era tradiția în Statul Moscovit). Au fost reduse ceremoniile botezului și pocăinței, au fost interzise icoanele care nu erau pictate în stil bizantin, ci în cel vest-european.

Nikon făcea aceste schimbări foarte repede, fără a se consulta cu alții, le cerea tuturor să renunțe imediat la ceremoniile vechi, ceea ce îi supăra pe adepții vechilor tradiții.

Multe personalități clericale moscovite s-au pronunțat împotriva acestor inovații. În fruntea celor ce respectau vechile rituri s-a situat protopopul Avakum. Adepții acestuia au înființat curentul **rascolnicilor** în biserica ortodoxă. La chemarea lui Avakum mii de oameni fugeau în păduri și creau acolo comunități de rit vechi pentru a trăi după vechea credință.

Între timp, Nikon a început să pretindă la puterea bisericească supremă, căreia urma să i se supună cea laică, pretenții care nu au fost acceptate de țarul Alexei Mihailovici. Astfel a început lupta între țar și patriarh. Alexei Mihailovici a avut nevoie de opt ani pentru a-l priva pe Nikon de rangul de patriarh. Țarul a fost proclamat apărător principal al reformei bisericii, iar toți adversarii acestei reforme au fost anatemizați și trimiși în judecată. În anul 1682, după îndelungi ani petrecuți în exil și peregrinare, protopopul Avakum a fost ars pe rug.

Ca urmare a luptei ce s-a încins în Statul Moscovit în cea de-a doua jumătate a sec. XVII între lumea duhovnicească și cea laică, puterea țaristă și-a păstrat și consolidat caracterul său absolut.

9 Cultura Statului Moscovit. În sec. XVI, în cultura Statului Moscovit s-a încheiat perioada medievală și a început procesul de constituire a noii culturi.

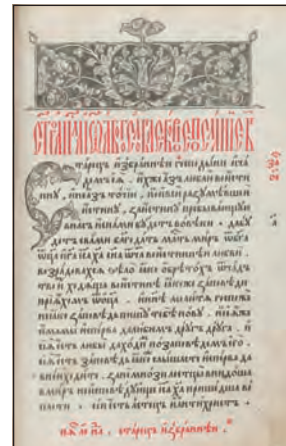
În anii '50 ai sec. XVI, la Moscova, în locuința unui dintre conducătorii „Consiliului ales” a fost înființată prima tipografie. Numele editorului acestor cărți nu este cunoscut, dar este clar faptul că șapte titluri de carte au ieșit acolo de sub tipar în perioada anilor 1553–1565. E clar că aceste cărți erau insuficiente. De aceea, la începutul anilor '60 ai sec. XVI a fost înființată o nouă tipografie de stat, care era condusă de Ivan Fiodorov (Fiodorovici) și Petru Mstislaveț. La 11 septembrie anul 1564 ei au scos de sub tipar prima carte moscovită datată precis – „Apostolul”. Peste un an a fost scos de sub tipar „Ceaslovul”. Ambele cărți aveau un conținut bisericesc religios. În pofida acestui fapt, activitatea tipografilor a provocat nemulțumirea bisericii. Cu toate acestea, în prima jumătate a sec. XVII în Statul Moscovit au fost scoase de sub tipar peste 200 de titluri de carte cu conținut preponderent religios. Apariția cărților tipărite a favorizat dezvoltarea științei și învățământului.

În sec. XVII s-au făcut încercări de a înființa în Statul Moscovit o instituție de învățământ superior permanentă. În anul 1687 la Moscova a fost deschis un colegiu, la care absolvenții universității din Padova (Italia) predau câteva științe laice (aritmetica, retorica și altele). Mai târziu, acest colegiu a devenit Academia slavo-greco-latină.

Idealurile Renașterii nu au cunoscut o răspândire largă în Statul Moscovit în sec. XVI-XVII. În domeniul artei se dezvoltau stilurile tradiționale, deși acestea au căpătat unele trăsături noi. Până la începutul sec. XVI, Kremlinul din Moscova a pierdut din însemnătatea unei fortărețe militare și s-a transformat într-un simbol al autocrației țariste, în centru al Statului Moscovit. Arhitectul moscovit, Bajen Ogurțov, împreună cu un arhitect din Anglia, a înălțat turnul Spaski al Kremlinului, cu înfățișarea sa de astăzi. Turnul a devenit intrarea de paradă în Kremlin, în el fiind instalat orologiul care bătea la fiecare oră.

Apogeul artei arhitecturale a devenit Catedrala Acoperământul Maicii Domnului din Piața Roșie din Moscova, înălțată în cinstea victoriei asupra

■ „Apostolul”
lui Ivan Fiodorov

■ Soborul Acoperământul Maicii Domnului din Moscova (Catedrala Sfântul Vasile Blajenâi)

Hanatului Kazan. Soborul, care este cunoscut sub numele de „Catedrala lui Vasile Blajenâi”, este compus din zece biserici separate unite între ele prin treceri interioare. Nici una dintre turlele acestor biserici nu se repetă, însă, în ciuda acestor diferențe, ele formează un tot unitar.

În pictura icoanelor domina tradiția secolelor precedente. Însă chipurile sfinților au început să capete trăsăturile oamenilor de rând – compătimire, tristețe.

Un nou fenomen a devenit pictarea portretelor. Unul dintre cei mai renumiți ai portretelor din acele timpuri a fost pictorul Simon Ușakov.

Tendența principală de dezvoltare a picturii în Statul Moscovit din sec. XVII a devenit atingerea unui caracter laic, deși influența bisericii rămânea încă una dominantă.

Concluzii

- ▶ Perioada sec. XVI-XVII a avut o importanță deosebită în istoria Statului Moscovit. Guvernarea țarului Ivan al IV-lea cel Groaznic a pus temelile autocrației.
- ▶ Schimbarea dinastiilor, care a fost însoțită de perioada Timpurilor tulburi, a frânat întrucâtva procesul dezvoltării Statului Moscovit.
- ▶ Afirmarea dinastiei Romanov a cauzat și afirmarea formei autocrate de guvernare.
- ▶ În sec. XVI-XVII a avut loc o creștere însemnată a teritoriilor Statului Moscovit.

Întrebări și însărcinări

1. De ce Ivan al IV-lea era supranumit cel Groaznic? 2. Ce teritorii au fost alipite la Statul Moscovit în timpul lui Ivan al IV-lea cel Groaznic? 3. Ce este opricina? Care a fost scopul ei și cum era înfăptuită? 4. Care perioadă din istoria Statului Moscovit este numită „Timpurile tulburi”? 5. Când în Statul Moscovit a început să guverneze dinastia Romanov?
6. Caracterizați rolul boierilor și al nobililor în Țaratul Moscovei. De ce a fost condiționată sporirea rolului nobilimii? 7. De ce Statul Moscovit a fost înfrânt în Războiul livonian? 8. Determinați consecințele „Timpurilor tulburi” pentru Statul Moscovit. 9. În ce consta esența reformei bisericești a lui Nikon și a schismei de la mijlocul sec. XVII?

- **10.** Alcătuiți planului punctului 2 „Reformele lui Ivan cel Groaznic” și pregătiți o povestire după acest plan. Precizați cu ce scop înfăptuia țarul aceste reforme.
- 11.** Completați în caiet tabelul „Direcțiile principale ale politicii externe a Statului Moscovit în sec. XVI și realizarea lor”.

Direcțiile principale	Măsurile de realizare a lor	Rezultatele

- 12.** Completați în caiet tabelul „Timpurile tulburi în Statul Moscovit”.

Perioada	Cadrele cronologice	Evenimentele principale	Rezultatele

- **13.** Comparați circumstanțele și consecințele alipirii Siberiei de Vest la Statul Moscovit și a cotozirii Americii de Sud de către conchistadorii spanioli.

§21. Apariția Imperiului rus

- **1.** Care dinastie s-a afirmat în Statul Moscovit după „Timpurile tulburi”?
2. Ce este autocrația?

1 **Începutul domniei lui Petru I.** La finele sec. XVII, Statul Moscovit rămânea în urmă considerabil în dezvoltarea sa față de statele europene. Lipsa unor ieșiri convenabile la căile comerciale mondiale era condiționată de caracterul natural al economiei statului.

La sfârșitul sec. XVII Statul Moscovit avea, în partea sa europeană, frontiere comune cu Suedia, Polonia, Turcia, Hanatul Crimeii – adversarii lui tradiționali în estul și nordul Europei. Statul Moscovit a purtat războaie în decurs de secole.

Viața politică internă de la finele sec. XVII se manifesta printr-o luptă acută pentru putere între grupările de la curtea țarului. După moartea lui Fiodor Alexeevici în 1682, în urma unei lupte aprigi, pe tron a urcat **Petru I** (1689–1725).

Devenind țar, Petru s-a confruntat cu numeroase probleme. În acea vreme continua războiul împotriva imperiului Otoman. În anii 1695 și 1696 Petru I a întreprins două campanii asupra orașului Azov – cetate turcească de lângă Don. Numai din cea de-a doua încercare, datorită flotei, el a reușit să pună stăpânire pe cetate. Conform armistițiului încheiat cu Turcia, cetatea a trecut la Moscovia împreună cu o parte a țărmului Mării Azov. Acest succes nu asigura însă ieșirea la Mările Neagră și Mediterană și nici accesul la comerțul mondial.

■ Petru I cel Mare

■ Dimineața execuției unui strelit (pușcaș).
1881. Pictor Vasili Surikov

Atunci Petru I a schimbat radical direcția de politică externă. În acest scop peste hotare a fost trimisă „Marea Ambasadă” (1697–1698), în componența căreia a intrat, sub numele unui simplu dregător, Piotr Mihailov, însuși țarul. Călătoria a produs o puternică impresie asupra lui Petru I. Tânărul țar și-a pus în gând să transforme Cnezatul Moscovei într-un stat civilizată, să construiască o flotă puternică și să dezvolte comerțul. Pentru aceasta însă el trebuia să lupte contra Suediei.

În acest scop țarul rus a găsit și aliați: Saxonia (principele de Saxonia, August al II-lea, era în același timp și rege al Poloniei) și Danemarca.

? Cu ajutorul ilustrațiilor (pag. 168,169) alcătuiți o compunere despre capitala nou construită.

■ Sankt-Petersburg. Panoramă de la mijlocul sec. XVIII (partea din stânga)

Petru I nu a reușit să ducă la bun sfârșit „Marea Ambasadă”. Aflând despre revolta strelîților (membrii corpului de infanterie ce forma garda țarilor), el a revenit imediat la Moscova și s-a răzbunat crunt pe aceștia, executând aproape o mie de răsculați. Armata strelîților a fost lichidată înainte de preconizatul război împotriva Suediei. Într-o perioadă relativ scurtă de timp – 1689–1699, Petru I a creat o armată regulată după model european. Reformele începute de Petru I erau, într-o mare măsură, impuse și fără un plan alcătuit din timp.

2 Războiul Nordului (1700–1721). Tratatul de pace de la Nystad. Regele danez, Frederic al IV-lea a început acțiuni armate și a înconjurat fortăreața suedeză, Stralsund, din partea de nord a Germaniei. Între timp, un alt aliat al Rusiei, August al II-lea, a plecat spre Riga. O armată rusească de 34 mii de oameni a plecat înspre Narva – una dintre principalele fortărețe ale suedezilor în partea de est a Mării Baltice.

Prima lovitură regele suedez, Carol al XII-lea a dat-o Danemarcei, a înconjurat pe neașteptate Copenhaga și l-a forțat pe Frederic al IV-lea să capituleze. Ulterior Carol al XII-lea și-a îndreptat armata (18 mii de soldați) pe țărmul baltic de est, a apărut pe neașteptate pentru ruși lângă Narva și le-a cauzat o înfrângere zdrobitoare. În continuare Carol al XII-lea a plecat spre Riga, unde a distrus oastea lui August al II-lea.

Înfrângerea l-a îndemnat pe Petru I să accelereze reformele. A început procesul creării armatei regulate pe bază de recrutare. Dintr-un anumit număr de curți țărănești era luat câte un recrut pentru o perioadă de 25 de ani.

Când a apărut necesitatea tunurilor, Petru I a dat ordin ca o parte din clopote de la biserici să fie date jos pentru a fi topite. La Tula și în Ural a început construcția manufacturilor, care asigurau armata

■ Sankt-Petersburg. Panoramă de la mijlocul sec. XVIII (partea din dreapta)

cu toate cele necesare. La manufacturi erau luate să lucreze sate întregi, astfel fiind înlocuită șerbia. Către sfârșitul războiului, Cnezatul Moscovei avea 15 mii de tunuri – mai multe decât oricare altă țară din Europa. Efectivul numeric al armatei a ajuns la 340 mii de soldați (80 mii forma armata regulată).

Măsurile luate de Petru I au adus rezultatul scontat – armata nou creată a cucerit coasta Golfului Finlandei. La 16 mai anul 1703, pe malul drept al Nevei este încheiată construcția fortăreței Petropavlovskaja. Astfel a început construcția orașului-port Sankt-Petersburg – viitoarea capitală a Imperiului rus, devenită pentru Cnezatul Moscovei o „fereastră în Europa”. Orașul era construit într-un ritm accelerat și în condiții insuportabile de către mii de țărani și cazaci ucraineni. Mulți dintre ei au murit din cauza muncii istovitoare și a bolilor. Peste un an Petersburgul a primit prima navă comercială străină. Pentru a proteja orașul dinspre mare, pe insula din Golful Finlandei a fost întemeiată baza militară-maritimă Kronstadt. Pentru a asigura legătura dintre zonele centrale ale țării și capitală, s-a început o vastă construcție a canalelor. Pentru toate acestea a plătit un preț foarte mare: din cauza foametei, bolilor și muncii istovitoare au murit zeci de mii de oameni.

Statul Moscovit a rămas față-n față cu Suedia. În anul 1709 regele Carol al XII-lea a plecat cu armata sa în direcția frontierei rușești, plănuiind o campanie asupra Moscovei. Însă înfrângerea suferită de generalul A. Levenhaupt, care urma să le aducă forțelor principale ale armatei toate cele necesare, în bătălia de lângă Lesnoie (1708), a dat peste cap aceste planuri. Carol al XII-lea a plecat asupra Ucrainei.

Între timp, devine cunoscut că hatmanul Ucrainei, Ivan Mazepa, a trecut de partea lui Carol al XII-lea. Hatmanul le-a promis suedezilor susținere multilaterală în schimbul unui ajutor în lupta pentru independența Ucrainei. Însă populația, care era nemulțumită de politica precedentă, nu l-a sprijinit pe Mazepa. Petru I a plecat cu armata sa către Ucraina, a ruinat capitala Hatmanatului, Baturin, și a desfășurat alegerile unui nou hatman. De asemenea, a fost ruinată și Secea Zaporojană.

■ Petru I în timpul bătăliei de la Poltava. 1718. Pictor Louis Caravaque

■ Regele suedez, Carol al XII-lea ■ Bătălia de la Gangut. 1714. Pictor Maurice Baquoi

Între timp, o armată suedeză de 30 mii de soldați s-a apropiat de Poltava, unde erau dislocate depozite imense de alimente și muniții, și a început asediul. În ajutorul garnizoanei orașului au sărit forțele principale ale rușilor (42 mii de soldați) în frunte cu țarul. La **27 iulie 1709**, lângă **Poltava**, s-a dat bătălia decisivă, în care suedezii au fost înfrânți.

După bătălia de la Poltava, desfășurarea Războiului Nordului s-a schimbat cardinal. Acțiunile militare au fost transferate peste hotarele Statului Moscovit. Danemarca și Uniunea polono-lituaniană (Reci Pospolita) s-au pronunțat din nou împotriva Suediei. În anul 1710 trupele rusești au ocupat orașele Riga, Reval (Tallinn) și Viborg, ceea ce le-a deschis calea spre Suedia și Finlanda.

Consolidarea puterii Statului Moscovit a început să îngrijoreze statele europene. Imperiul Otoman, de asemenea, dorea să-și ia revanșa și i-a declarat război. Petru I a încercat, dintr-o singură lovitură, să înfrângă și Turcia. Însă **Campania de la Prut** din anul 1711 s-a încheiat cu o înfrângere totală. Pentru a-și răscumpăra vina, Petru I a fost nevoit să întoarcă nu demult cuceritele teritorii de pe țărmul Mării de Azov, să renunțe la Zaporojie și la lupta pentru Marea Neagră (Pacea de la Prut). Pacea definitivă a fost încheiată la Adrianopol în anul 1713.

Între timp, Petru I consolida pozițiile Statului Moscovit pe țărmurile Mării Baltice. Carol al XII-lea, care urmărea succesele lui Petru I, i-a propus o alianță. Părțile au ajuns la un consens, însă Carol al XII-lea a murit răpus de un glonț în timpul asedierii cetății Fredriksten din Norvegia. El a fost ultimul monarh din Europa, care și-a dat viața pe câmpul de luptă.

Noul guvern suedez a încetat războaiele împotriva Prusiei și Danemarcei, cedându-le acestora toate posesiunile sale în Germania. Toate resursele militare au fost aruncate în lupta împotriva Statului Moscovit. Principalul teatru al acțiunilor militare a devenit Marea Baltică.

Noua flotă baltică a Rusiei a obținut prima victorie în bătălia de lângă Capul **Gangut** (Hanco) în anul **1714**. Nu peste mult timp, rușii au copleșit insulele Aaland și au început să amenințe Suedia. În luna iulie a anului **1720**, lângă insula **Grengam**, a avut loc bătălia decisivă, în care rușii le-au cauzat suedezilor o înfrângere zdrobitoare.

La 30 august anul **1721**, în orașul finlandez **Nystad**, a fost încheiat un Tratat de pace conform căruia în posesia Statului Moscovit au intrat: părți din teritoriile Estoniei, Finlandei, regiunea Ingermanland și o parte a Careliei, precum și câteva insule din Marea Baltică. După victoria în Războiul Nordului, la **20 octombrie 1721**, Petru I a fost proclamat **împărat**, iar Țaratul Moscovei a devenit Imperiu rus. Astfel, statul și-a confirmat intențiile de a-și extinde frontierele și și-a declarat pretențiile asupra întregului patrimoniu al Rusiei Kievene (denumirea de Rusia provine de la traducerea grecească a denumirii de Rusi). Ca urmare a Războiului Nordului, Rusia a obținut ieșire la Marea Baltică. Războiul și reformele promovate au costat scump Statul Moscovit. Populația lui s-a redus cu un sfert. În schimb, intrând în sfera afacerilor europene, Rusia și-a îndreptat intențiile de copleșire în toate direcțiile.

3 **Reforma conducerii de stat.** O componentă importantă în activitatea lui Petru I au fost reformele în sistemul conducerii de stat. Țarul se adresa tot mai rar Dumei boierilor. El le-a încredințat cele mai importante treburi ale statului unor persoane foarte devotate. Pentru Petru I nu avea importanță originea lor, mai întâi de toate el prețuia calitățile consilierilor săi. În anul **1708** împăratul emite un ucaz despre **împărțirea statului în gubernii**. Guvernatorii au obținut împuterniciri mari și erau numiți de către țar.

■ Petru I.
1907. Pictor
Valentin Serov

? Ce calități ale țarului moscovit a încercat să redea pictorul?

- Clădirea Senatului și Sinodului din Sankt-Petersburg și statuia lui Petru I („Călărețul de bronz”) din Piața Senatului. Aspect modern

În anul 1711 a fost înființat **Senatul** – organul legislativ și executiv suprem pe lângă țar. Introducerea funcțiilor de general-procuror, în subordinea cărui erau funcționari din teritorii, a intensificat controlul autorităților centrale asupra activității tuturor verigilor aparatului de stat.

În anii 1718–1720 au fost lichidate definitiv departamentele guvernamentale anterioare, așa-numitele „priczuri”. În locul lor, Petru I a instituit **colegiile**. Avantajele colegiilor constau în aceea că ele gestiona unele sectoare ale conducerii de stat și și extindeau activitatea asupra întregului teritoriu al țării. Activitatea Senatului și a colegiilor era reglementată de instrucțiuni speciale și de un „regulament general”.

Schimbări esențiale s-au produs și în viața bisericii. După moartea patriarhului Adrian (1700), țarul nu a permis să fie ales un nou patriarh, a luat măsuri pentru confiscarea unei părți a veniturilor bisericesti și a limitat drepturile clerului. În anul 1721 a fost emis un ucaz, care prevedea înființarea colegiului duhovnicesc, **Sinodul**, în frunte cu o persoană laică. Subordonarea țării sub tutela statului, transformarea ei într-o componentă a aparatului de stat a devenit un factor important în procesul consolidării puterii autocrate a țarului.

Un rol important în procesul constituirii Imperiului rus l-a jucat apariția, în anul 1722, a „**Tabelului rangurilor**”, care determina sistemul pozițiilor și rangurilor pentru avansarea în serviciul de stat – militar și civil.

Prin ucazul din 1714 Petru I a lichidat practic diferența dintre boierime și nobilime – cu toții erau obligați să fie în serviciul țarului și al statului. Era consfințită transmiterea ca moștenire nu numai a moșiilor moștenite, cum se proceda mai înainte, ci și a celor oferite temporar pentru serviciu. Pe timpul lui Petru I s-a făcut recensământul țăranilor și a fost instituită colectarea impozitelor nu de la fiecare gospodărie, ci de la fiecare țăran în parte. Acest lucru a completat substanțial visteria, dar s-a lăsat ca o grea povară pe umerii țăranilor.

Reformele sistemului conducerii de stat, promovate de Petru I, au favorizat procesul constituirii definitive a absolutismului în Imperiul rus. Țarul s-a transformat într-un **autocrat**. Pentru menținerea ordinii a fost instituit un nou organ polițienesc – priczul Preobrajenski, iar din anul 1718 – Cancelaria secretă, unde era verificată veridicitatea datelor informatorilor. Informatorii erau decorați, iar vinovații – torturați.

Petru I despre sine și despre acțiunile sale

...Eu sunt țar, dar am bătăături la mâini. Toate acestea din cauză că vreau să vă arăt exemplul, pentru ca măcar la bătrânețe să pot vedea un ajutor destoinic și slujitori vrednici ai Patriei.

...Știu că sunt considerat un tiran și un conducător crunt. Dar greșesc aici cei care nu cunosc toate împrejurările. Lui Dumnezeu îi sunt cunoscute inima și conștiința mea, câtă compasiune am pentru supușii mei și cât bine doresc Patriei.

...Neștiința și încăpățănarea, fățărnicia au fost totdeauna contra mea de când am decis să introduc lucruri folositoare pentru stat și să curm intențiile rele. Ele sunt tirani, și nu eu. Eu îi ridic în slăvi și îi mulțumesc pe fiii supuși, ordonați, muncitori și deștepți ai Patriei, iar pe cei leneși, nesupuși încerc să-i corectez. Las' să mă bârfească răutatea omenească – conștiința mea este curată. Dumnezeu îmi este judecător!

- ? 1. Cum îl caracterizează pe țar exprimările de mai sus? 2. Exprimați-vă propria opinie față de Petru I? 3. Este sincer țarul în exprimările sale? Este în acest text ceva care provoacă îngrijorare?

4

Transformările din cultură și învățământ. Petru I era conștient de faptul că pentru a depăși înapoierea culturală a Rusiei este necesar de să schimbe, mai întâi de toate, concepția despre lume a supușilor, pentru început a anturajului său. Acest lucru era mult mai complicat decât a construi manufacturi și apeducte, a reînarma oastea sau a construi flota.

De pe la finele sec. XVII, copiii nobililor erau trimiși la studii peste hotare. La întoarcere, specialiștii (inginerii, arhitecții, constructorii navali) primeau ranguri și obțineau un loc corespunzător în societate, îl ajutau pe „țarul-reformator” să-i europeanizeze pe conaționalii lor.

- Kunstkamera. Primul muzeu de științe ale naturii din Rusia. Aspect modern

- Primul observator astronomic al Academiei de Științe, înființat de Petru I (fragment de expoziție)

Pentru a obține asemenea studii era nevoie de școli laice, care nu existau pe atunci. În primul sfert al secolului XVIII a apărut o mică rețea de instituții speciale și de cultură generală, organizate cu sprijinul financiar al statului.

Erau deschise tipografiile, unde erau editate cărți cu caracter laic. Erau utilizate așa-numitele **caractere publice**, accesibile cititorilor. Au început să apară ziarele și au început să funcționeze primele biblioteci publice.

În anul 1714, la Petersburg, a fost creată Kunstkamera – primul muzeu de științe ale naturii din Rusia. Dezvoltarea cunoștințelor științifice a pus baza înființării Academiei de Științe. Deschiderea ei a avut loc deja după moartea lui Petru I, la sfârșitul anului 1725.

Reformele țarului au afectat orânduirea patriarhală a societății. Împrumutând tradițiile de peste hotare, nobilimea se îndepărta tot mai mult de păturile de jos, care nu s-au acomodat la noile schimbări. În primul sfert al sec. XVIII, populația țării s-a despărțit în două grupuri social-culturale, ceea ce corespundea proceselor care aveau loc în Europa sub influența ideilor Iluminismului: cel mai mic grup (de guvernare) avea grijă de interesele statului și se orienta spre Europa, cel mai mare grup păstra fidelitatea pentru vechile tradiții moscovite.

Transferarea mecanică a stereotipurilor culturale din Occident a avut consecințe devastatoare pentru cultura națională rusă, care a re-născut abia în sec. XIX.

Concluzii

- ▶ Activitatea reformatoare a lui Petru I a transformat Statul Moscovit în puternicul Imperiu rus, care a devenit un factor important al politicii europene.
- ▶ Un fenomen decisiv în acest proces a fost victoria în Războiul Nordului, care i-a deschis Rusiei ieșirea la Marea Baltică și, respectiv, la principalele căi comerciale mondiale.

Întrebări și însărcinări

1. Când Petru I a devenit țar? 2. Indicați cadrele cronologice ale Războiului Nordului. 3. Numiți cele mai importante bătălii din cadrul Războiului Nordului. 4. Ce reforme ale sistemului conducerii de stat au fost efectuate de către Petru I? 5. În ce an Statul Moscovit a fost proclamat Imperiu rus? 6. Ce teritorii a adăugat Rusia în timpul domniei lui Petru I?
7. Ce l-a îndemnat pe Petru I să promoveze în mod activ reforme? 8. Determinați consecințele activității reformatoare a lui Petru I pentru dezvoltarea

ulterioară a Rusiei. 9. Ce schimbări în situația nobilimii ruse s-au produs în sec. XVI-XVIII?

 10. Alcătuiți în caiet tabelul cronologic al principalelor evenimente din timpul domniei lui Petru I. 11. Alcătuiți, cu ajutorul bibliografiei suplimentare, portretul istoric al lui Petru I.

 12. A reușit, oare, Rusia, datorită reformelor lui Petru I, să depășească înapoierea sa de statele europene de frunte?

Generalizarea cunoștințelor la capitolul IV

„Imperiul Otoman. Țările Europei de Est în sec. XVI – prima jumătate a sec. XVIII”

1. Alcătuiți lista evenimentelor, pe care le considerați cele mai importante în dezvoltarea Imperiului Otoman și a țărilor Europei de Est. Argumentați-vă părerea.
2. Explicați însemnătatea noțiunilor și termenilor: „sultan”, „uniune”, „șleahță”, „fermă”, „opricinina”, „Timpuri tulburi”, „schismă bisericească”, „autocrație”, „Seim”, „Zemski sobor”.
3. Îndepliniți însărcinările cu ajutorul hărții istorice:
 - 1) arătați pământurile cotate de Imperiul Otoman în sec. XVI-XVII;
 - 2) arătați teritoriile, care au intrat în componența Statului Moscovit în timpul lui Ivan al IV-lea cel Groaznic;
 - 3) determinați schimbările teritoriale, pe care le-a cunoscut Reci Pospolita (Uniunea statală polono-lituaniană) în sec. XVI-XVII;
 - 4) determinați schimbările teritoriale ale Statului Moscovit în timpul domniei lui Petru I.
4. Alcătuiți portretele istorice ale sultanilor Selim I cel Necruțător, Soliman I.
5. Completați în caiet tabelul comparativ „Reformele lui Ivan al IV-lea cel Groaznic și ale lui Petru I în Statul Moscovit”.

Criterii pentru comparație	Ivan al IV-lea cel Groaznic	Petru I

6. Care factori au condiționat slăbirea Reci Pospolitei (Uniunii statale polono-lituaniene) și a Imperiului Otoman și avântul Statului Moscovit în sec. XVII-XVIII?
7. Caracterizați cele mai importante schimbări din viața politică și social-economică a Poloniei și a Statului Moscovit în sec. XVI-XVII.
8. Ce este comun și ce este diferit în dezvoltarea Statului Moscovit și a Imperiului Otoman?
9. De ce „democrația nobilimii” s-a dovedit a fi dăunătoare pentru Reci Pospolita?
10. Care au fost realizările culturale ale Reci Pospolitei (Uniunii statale polono-lituaniene) și ale Statului Moscovit în sec. XVI-XVII?

Teste pentru capitolul IV

„Imperiul Otoman. Țările Europei de Est în sec. XVI – prima jumătate a sec. XVIII”

- În Statul Moscovit se numea sudebnic:
A codul de legi B recomandările pentru vecini
C ucazurile țarului D codul de hotărâri judiciare ale Zemski sobor
- Care dinastie regală și-a încetat existența în Polonia odată cu moartea lui Sigismund al II-lea August?
A Gediminas B Valois C Vasa D Jagiellon
- Cine dintre activiștii istorici de mai jos a fost poreclit „Hoțul din Tushino”?
A Falsul Dmitri I B Boris Godunov
C Vasili Șuiski D Falsul Dmitri II
- Cine dintre țarii moscoviți s-a numit pentru prima dată „prin mila lui Dumnezeu Mare Domnitor, Țar și Cneaz, autocrat al întregii Rusii Mici și Mari”?
A Ivan al IV-lea cel Groaznic B Boris Godunov
C Mihail Romanov D Alexei Mihailovici
- În urma cărui eveniment Polonia și Lituania s-au unit în Reci Pospolita?
A Uniunea de la Krewo B Uniunea de la Horodlo
C Uniunea de la Vilnius D Uniunea de la Lublin
- În care an Statul Moscovit a fost proclamat Imperiu rus?
A 1654 B 1686 C 1700 D 1721
- În perioada domniei cărui țar moscovit a existat opricinina?
A Ivan al III-lea B Ivan al IV-lea
C Vasili al III-lea D Boris Godunov
- Intervențiile căror state au fost suportate de statul Moscovit în „Timpurile tulburi”?
A Angliei și Franței B Austriei și Prusiei
C Poloniei și Suediei D Turciei și Poloniei
- Care dintre statele de mai jos nu a fost distrus ca urmare a campaniilor țarului moscovit, Ivan al IV-lea din cea de-a doua jumătate a sec. XVI?
A Hanatul Astrahanului B Ordinul livonian
C Hanatul Crimeii D Hanatul Kazanului
- Cine și-a însușit titlul de calif în Imperiul Otoman?
A conducătorul statului – sultanul B șeful guvernului
C comandantul armatei D comandantul ienicerilor
- În timpul cărui conducător Imperiul Otoman a atins apogeul puterii sale?
A Selim I cel Necruțător B Soliman I cel Strălucit
C Osman al II-lea D Mehmed al IV-lea
- Pe teritoriul cărui stat au acționat detașamentele de răsculați ale haiducilor?
A Reci Pospolitei B Statului Moscovit
C Sfântului Imperiu Roman D Imperiului Otoman

CAPITOLUL V. EPOCA ILUMINISMULUI

§ 22. Iluminismul și revoluția industrială

1. Ce este manufactura? 2. Care au fost ideile de bază ale umaniștilor?

Începutul epocii Iluminismului. În cea de-a doua jumătate a sec. XVII, în mediul oamenilor cu studii s-a afirmat tendința de a găsi o explicație rațională și nu religioasă pentru toate fenomenele din natură și din viața omului. Rațiunii umane i se atribuia capacitatea de a percepe și a explica lumea. Concepția despre lume, conform căreia modul principal de percepție și criteriul adevărului este rațiunea omului și nu experiența, este numită **raționalistă**.

Raționalismul a dat un imbold simțitor procesului de obținere a cunoștințelor, deși în știința sec. XVII încă nu existau specialități înguste (savanzii nu erau împărțiți în matematicieni, fizicieni, filozofi, ci lucrau concomitent în mai multe domenii). În cadrul ei, au fost formulate noile principii ale cercetărilor științifice. Știința obținea cunoștințe din experimente și a început să vorbească în limba formulelor matematice.

Creșterea autorității științei demonstra tot mai mult forța rațiunii umane. În sec. XVIII, credința în rațiune a devenit dominantă: partea cultă a societății considera că în toate omul trebuie să asculte de rațiune. Rațiunea, credeau ei, trebuie dezvoltată cu ajutorul exercițiilor mentale, prin studierea matematicii și artei. Acest lucru îi va ajuta omului să schimbe lumea înconjurătoare, s-o facă „inteligentă și echitabilă”.

Iluminism – mișcare largă de idei, care reflecta dispozițiile antifeudale și anti-absolutiste ale părții culte a societății în cea de-a doua jumătate a sec. XVII – sec. XVIII. Reprezentanții acestei mișcări (savanzii, filozofi, scriitori) considerau că o sarcină a societății este fericirea umană, calea înspre care duce prin reorganizarea societății în conformitate cu rațiunea, ei fiind adepții teoriei dreptului natural.

Iluminism era numit procesul răspândirii rațiunii. Marea majoritate a oamenilor culti erau convinși că Iluminismul va conduce lumea spre fericire. Principala dispoziție a societății a devenit **optimismul**. Oamenii credeau că istoria se mișcă înspre mai bine, se dezvoltă de la orânduirea neechitabilă spre o societate echitabilă. Ca niciodată înainte, omul din sec. XVIII se considera stăpân al propriului destin.

Patria Iluminismului a fost Anglia, unde progresul științei și cunoștințelor era stimulat de dezvoltarea capitalismului. Renumiții savanți-gânditori englezi, **Issac Newton**, **Thomas Hobbes**, **John Locke**, împreună cu olandezul **Benedict (Baruch) Spinoza**, și germanul **Gottfried Leibniz** au pus fundamentul ideilor Iluminismului.

2 Natura omului și dreptul natural. Iluminismul și biserica. Epoca Iluminismului a afirmat în conștiința oamenilor noțiunea de **drept natural**. Ilumiștiții împărtășeau părerea că toți oamenii sunt înzestrați de la natură cu drepturi naturale, în special cu dreptul la viață, libertate și egalitate. Din aceasta reieșea că toate deosebirile existente în societate (între săraci și bogați, suverani și supuși, nobili și persoanele neprivilegiate), au fost instituite nu de Dumnezeu, ci de oameni. Reieșind din acestea, oamenii trebuiau să schimbe ceea ce au creat singuri.

Intențiile de a schimba statul și societatea în epoca Iluminismului erau privite nu ca un atentat la orânduirea mondială, ci ca un drept legitim al fiecărui om. În opinia ilumiștilor, pentru a-i face pe oameni fericiți, mai întâi de toate ei trebuie să fie asigurați cu drepturi naturale descoperite cu ajutorul rațiunii. Ilumiștiții sperau că realizarea acestor idei se va face de către **monarhii cărturari**.

Ilumiștiții aveau o atitudine indiferentă, uneori chiar dușmănoasă, față de religie și biserică. Ei considerau că facerea lumii a avut un caracter deist (Dumnezeu a creat lumea și după aceasta nu a mai intervenit în istoria omenirii) sau ateist (negarea totală a existenței lui Dumnezeu). Biserica deja nu mai era în stare să dea un răspuns demn la criticile ilumiștilor.

Odată cu micșorarea autorității bisericii, bogățiile și privilegiile ei deveneau obiectul interesului din partea statului. Suveranii europeni au început procesul **secularizării** patrimoniului bisericesc. Erau deschise școli laice. Papa de la Roma a fost nevoit chiar să dizolve Ordinul iezuiților (cu timpul el a fost reînnoit). În majoritatea țărilor a fost sistată judecata inchiziției.

3 Învățământul. Enciclopediștii. Epoca Iluminismului a dat un imbold hotărâtor dezvoltării învățământului. Astfel, regele Prusiei, Frederic al II-lea și

■ Isaac Newton.
1726. Pictor
John Vanderbank

■ Voltaire și
regele Frederic al
II-lea al Prusiei

Secularizare (de la latinescul *secularis* – „laic,”) – termen istoric, care însemna exproprierea bunurilor bisericești sau duhovnicești și transmiterea lor în proprietate publică, laică, transformarea averii bisericești în patrimoniu al statului.

■ Denis Diderot

■ Jean d'Alembert

împăratul austriac, Iosif al II-lea au introdus în țările lor ciclul primar obligatoriu. În Franța, în sec. XVIII, numărul oamenilor care nu știau să scrie s-a redus de la 79 la 63 la sută. Cu toate acestea, noua epocă a contribuit la scindarea socială și cultural-educativă a societății. Puținii oameni culti nu

se putea înțelege uneori cu restul populației. Ilumiiniștii considerau adevărate numai acele cunoștințe, care au fost obținute pe cale științifică, prin propria rațiune, și nu acele care se bazu pe tradiții sau pe înțelepciunea populară. Convingerile populare erau considerate superstiții, iar viața poporului – o manifestare de înapoiere.

Filozoful **Denis Diderot** (1713–1784) considera că sarcina sa este de a face cunoștințele moderne accesibile tuturor. Ideea sa se rezuma la alcătuirea unui tablou general al cunoștințelor acumulate și editarea lor într-un dicționar unic. Ediția respectivă a primit denumirea de **Enciclopedie** („Enciclopedie sau dicționar explicativ al științelor, artelor și meșteșugurilor”), iar autorii articolelor erau numiți **enciclopediști**.

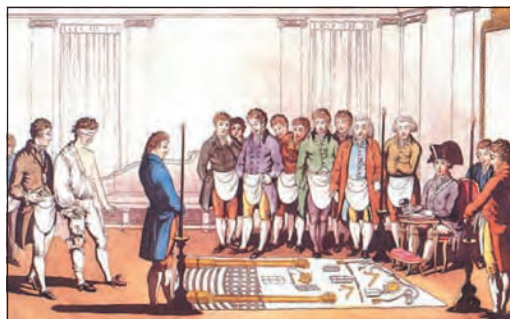
Organizatorii acestor inovații, D. Diderot și **Jean d'Alembert** (1717–1783) au reușit să-i antreneze în realizarea nobilei intenții pe toți marii filozofi și scriitori ai acelor timpuri: Voltaire, Montesquieu, Holbach, Rousseau și alții. Primul volum al acestei lucrări a ieșit de sub tipar în anul 1751. Însă în anul 1759 editarea „Enciclopediei” a fost interzisă. Lucrarea a continuat să apară pe ascuns. Această lucrare de proporții a avut o influență grandioasă asupra societății de la acea vreme.

4 **Viața publică.** În epoca Iluminismului, în societate a apărut o nouă forță – **opinia publică**. Ea a început să influențeze simțitor politica de stat, care limita samovolnicia monarhului și s-a dovedit a fi o armă puternică în mâinile celor care știau s-o dirijeze. Un instrument de formare a opiniei publice erau zvonurile și ziarele.

Un mediu prielnic pentru manifestarea opiniei publice erau **saloanele mondene**. Sec. XVIII a devenit un veac al saloanelor, în care se discuta despre știință, filozofie,

■ Salon monden din sec. XVIII

■ Primirea în rândurile masonilor la Paris în 1745

? Alcătuiți, pe baza ilustrației, o povestire despre salonul monden.

politică, se discutau noutățile. Ilumiiniștii frecventau regulat aceste saloane, iar o bună parte din operele lor era scrisă sub formă de dialoguri.

În afară de saloane apăreau **asociații** și **cercuri literare, filozofice și științifice**, a căror sarcină era influențarea opiniei publice și răspândirea ideilor Iluminismului. O particularitate a unor asemenea asociații și cercuri era reunirea, în rândurile lor, a diferitor oameni indiferent de starea lor socială și aceasta în condițiile unei societăți divizate de privilegiile stărilor.

Una dintre aceste instituții a fost societatea **masonilor** (francmasoneria). Aceasta era o frăție secretă, închisă pentru cei neinițiați. Cuvântul mason în traducere din franceză înseamnă „zidar”, iar *francmason* – „zidar liber”. Primele **loje** masonice (astfel se numeau organizațiilor masonilor) din sec. XVIII au fost înființate de iluminiștii englezi, care au împrumutat denumirea și ritualurile breslei medievale a zidarilor.

Masoneria a devenit un curent obișnuit, chiar influent. La lojele lor aderau persoane care doreau să schimbe acea lume neechitabilă. Ei propovăduiau libertatea și fraternitatea tuturor oamenilor, răspândeau ideile Iluminismului, se ocupau de activitatea de caritate.

În afară de saloanele tradiționale cu discuțiile lor filozofice și științifice, în lojele masonice din sec. XVIII se dezvoltă vertiginos arta laică. Anterior, teatrele erau preponderent de curte: teatre deschise pentru publicul larg funcționau numai la Londra și Paris. În sec. XVIII ele erau deschise chiar și în orașele mici ale Europei. Cele mai cunoscute erau comediile semnate de **Jean-Baptiste Moliere**.

În acea vreme s-a schimbat și rolul muzicii. Anterior ea juca rolul de acompaniator în timpul serviciilor divine, a sărbătorilor de curte, a spectacolelor, însă în sec. XVIII ea a devenit o manifestare autonomă.

Clavecinul, pianul, vioara, flautul au devenit instrumente pentru concert. Compozitorii și interpreții s-au pomenit în centrul atenției publicului laic. Ei erau invitați de regi și dregători. **Johann Sebastian Bach, Jozeph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven** au fost compozitori și interpreți de talie mondială.

Mult mai accesibilă pentru publicul larg a devenit și pictura. Oamenii de artă din acea vreme organizau expoziții de tablouri, care erau mai apoi viu discutate în saloane și în presă. Operele lui **Nicolas Poussin, Jacques-Louis David** se bucurau de cea mai mare popularitate.

5 **Barocul, clasicismul, rococo, neoclasicismul.** În cea de-a doua jumătate a sec. XVIII, în majoritatea țărilor europene – Italia, Spania, statele germanice, Polonia și altele, barocul rămânea un stil dominant în domeniul picturii, el având particularități locale clar nuanțate. În Franța, în acea vreme, se afirma deja un nou stil – **clasicismul**, care era orientat către modelele antice.

Dramaturgii scriau piese pe motivele subiectelor din mitologia și istoria greacă și romană. Pictorii îi redau pe pânzele lor pe zeii și pe eroii din vechime. Arhitecții rămâneau devotați frontoanelor triumphiulare și colonadelor bisericilor antice. Spre deosebire de maștrii barocului, scriitorii și pictorii clasicismului tindeau conștient să urmeze, în creația lor, normele deja tradiționale ale frumosului.

Apărut în Franța, clasicismul s-a răspândit și în alte țări ale Europei. Piesele scrise în acest stil aveau o limbă și un subiect logice și clare. La baza operei stătea neapărat o anumită idee, care era desfășurată pe parcursul piesei. Evenimentele redată în piesă se desfășurau totdeauna

- Complexul de palate și parcuri Versailles din Franța (clasicism).
Panoramă generală (în stânga) și aspectul din față al palatului (în dreapta)

în același loc și într-o singură zi. Nici un fel de alte linii secundare de subiect nu se permiteau. În literatura și arta clasicismului exista ierarhia genurilor.

Întemeietor al tragediei clasice franceze a fost **Pierre Corneille** (1606–1684). El a scris piese și lucrări de teorie a artei. Destinul eroilor din piesele sale era strâns legat de lupta politică. Subiectul era dezvoltat pe fundalul evenimentelor istorice. Corneille tindea să demonstreze prin piesele sale necesitatea consolidării monarhiei absolute. Deși comedia era considerată în clasicism un gen secundar, renumitul comediograf, **Jean-Baptiste Moliere** (1622–1673) a reușit să demonstreze prin operele sale contrariul. Comediile sale („Don Juan”, „Burghezul Gentilom”) rămân cunoscute până în prezent.

■ Jean-Baptiste Moliere

Pictorul **Nicolas Poussin** (1594–1665) considera că subiectul unei opere de artă trebuie să fie unul excepțional, măreț, iar compoziția – logică și simplă.

Un model al artei clasiciste a devenit reședința regilor francezi din Versailles. La crearea ei au lucrat cei mai iscusiți arhitecți, pictori și grădinari.

În prima jumătate a sec. XVIII a dobândit o largă popularitate un nou stil – **rococo** (motive decorative deosebite). Acest stil s-a evidențiat mai mult în artele vizuale. Maeștrii stilului rococo au creat lucruri foarte fine, în vecinătatea cărora viața omului devenea mai plăcută și mai confortabilă. Pentru acest stil sunt caracteristice diversitatea culorilor, neobișnuița și eleganța formelor.

În cea de-a doua jumătate a sec. XVIII a început să se manifeste din nou preferința pentru formele clasice din antichitate. Acest stil se numea **neoclasicism**, adică noul clasicism. Această preferință a fost provocată de săpăturile arheologice în orașele romanice, Pompei și Herculaneum, care au dispărut în urma erupției vulcanului Vezuviu.

Claritatea construcției orașelor romanice i-a determinat pe arhitecții din sec. XVIII să considere că orașele urmează să fie construite după un plan simplu și rațional. Pictorii-neoclasici considerau că arta urmează să-l educe pe om. Ei căutau eroul, care este gata să săvârșească fapte și care este demn de urmat.

Noul stil a adus cu sine unele schimbări în îmbrăcăminte: rochiile somptuoase din secolul precedent au cedat locul celor mai comode, asemănătoare chitoanelor (tunicilor) din Grecia antică.

■ Păstorii din Arcadia.
Aproximativ anul 1640.
Pictor Nicolas Poussin

6 **Ideile Iluminismului în literatură și filozofie.** Majoritatea iluminiștilor, în special cei francezi (Montesquieu, Voltaire, Diderot, Rousseau) tindeau să aducă părerile lor la cunoștința oamenilor prin creația literară.

Prin intermediul creațiilor unor scriitori precum **Daniel Defoe** (1661–1731), **Jonathan Swift** (1667–1745), **Pierre-Augustin Beaumarchais** (1732–1799), **Friedrich Schiller** (1759–1805), **Johann Wolfgang Goethe** (1749–1832) ș.a poate fi urmărită întreaga evoluție a ideilor Iluminismului în literatură.

D. Defoe a afirmat în literatură un nou erou pozitiv (Robinson Crusoe), care a obținut totul prin inteligență și dragoste de muncă. Un alt scriitor englez, J. Swift, în romanul „Călătoriile lui Gulliver”, a încercat să arate lacunele ideilor Iluminismului.

Eroii lui P. Beaumarchais și ai lui F. Schiller sunt oameni simpli, care prin dragostea pentru muncă, rațiunea și omenia lor, se opuneau aristocraților. Acești autori au afirmat drepturile naturale ale omului. Prin creațiile sale literare, Goethe tindea să educe bărbăția, puterea și bunătatea, astfel încât oamenii să fie capabili să se opună orânduirii inechitabile existente.

Un reprezentant de vază al Iluminismului german a fost **Immanuel Kant** (1724–1804), fiul unui meșteșugar mărunt. El și-a petrecut întreaga sa viață la Königsberg (actualmente Kaliningrad) fără să părăsească vreodată baștina. Aici el și-a făcut studiile, a devenit profesor universitar, iar cu timpul rector. Kant citea lecții de filozofie, filologie, geografie, drept, matematică, fizică și alte științe. El a elaborat concepția originii sistemului solar dintr-un întineric gigantic, care rămâne până în prezent una dintre ideile științifice de bază în astronomie.

Lui îi aparține, de asemenea, ideea statului de drept. Însă, principala problemă de care era preocupat se referea la posibilitățile omului de a percepe lumea.

Kant a ajuns la concluzia că omul poate obține cunoștințe doar despre un anumit număr de lucruri ce îl înconjoară. Alături de ele există „lucruri în sine”, pe care este imposibil să le cunoști din cauză că este imposibil să demonstrezi existența lor, și invers. De aici rezultă că este imposibil să cunoști lumea în totalitate. Într-un asemenea mod renumitul gânditor a supus criticii ideea despre puterea nelimitată a rațiunii umane.

Din articolul lui Immanuel Kant „Ce este Iluminismul”

Iluminismul este ieșirea omului din starea de minorat de care el însuși s-a făcut vinovat. Minoratul înseamnă neputința de a se folosi de propriul său intelect fără a fi condus de altcineva. Minoratul din vină proprie este nu lipsa intelectului, ci lipsa de fermitate sau bărbăție de a se folosi de acest intelect fără a fi condus de altcineva. Moto-ul Iluminismului este „Aveți curajul de a vă folosi propriul simț al rațiunii”.

Dacă e să ne punem întrebarea: trăim noi, oare, într-o epocă a luminilor? – răspunsul va fi: nu. Însă noi trăim în epoca Iluminismului. Multe încă nu ajung pentru ca oamenii, în condițiile ce s-au creat, să fie capabili sau să poată fi capabili să se folosească bine și sigur de propria rațiune fără intervenția cuiva. Este clar deja că pentru oameni a fost deschisă calea spre perfecțiune: obstacole în calea spre Iluminism sau ieșirea din starea de minorat, în care lumea se află din propria vină, sunt din ce în ce mai puține. Din această perspectivă, secolul nostru este epoca Iluminismului sau epoca lui Frederic.

■ Immanuel Kant

? Ce numește Immanuel Kant Iluminism și secol al iluminismului?

7 **Sentimentele contra rațiunii.** Negarea de către iluminiști a posibilității de a percepe lumea prin sentimente a generat nemulțumirea unei părți a societății. Oamenii doreau să viseze, să se emoționeze, să cugete asupra unor lucruri necunoscute. Au apărut romane și poeme, prin care erau cântate sentimentele, visele și speranțele, peisajele nocturne, ruinele cetăților din vechime. Astfel în literatură și artă și-a făcut apariția un nou curent – **sentimentalismul** (din franceză *sentimente* „sentiment”). Romanele lui Samuel Richardson, Laurence Sterne, Jean-Jacques Rousseau generau un viu interes în rândul publicului larg. În Anglia s-a născut **romanul gotic** cu subiecte fantastice, descrierea unor crime teribile, a fantomelor, vrăjilor și groazei.

Schimbarea gusturilor s-a răspândit și asupra artei grădinilor și parcurilor. Au devenit la modă colțisoarele romantice cu natură sălbatică (parcul englez).

În rândul publicului larg a obținut o largă popularitate misticul, magia – adică tot ceea ce nu poate fi explicat, supranaturalul. Publicul a fost șocat de cercetările medicului german, F. Mesmer, ale căror rezultate au fost puse la baza cercetării hipnozei.

Preferința pentru supranatural a creat condiții pentru activitatea **aventurierilor** și a **escrocilor**. Aceștia afirmă că dispun de elixirul tinereții și de piatra filozofică. Lumea credea în spusele lor și ei erau primiți cu drag în companiile păturilor superioare. Unul dintre cei mai

■ Giuseppe Balsamo (aventurier „contele Cagliostro”)

de vază aventurieri a fost Giuseppe Balsamo, cunoscut sub numele **contele Cagliostro**.

8 Schimbările din viața cotidiană. În cea de-a doua jumătate a sec. XVII – sec. XVIII în viața de zi cu zi a europenilor au intrat noile băuturi – **cafeaua și ceaiul**, în jurul cărora s-a constituit o adevărată cultură a consumului și a dialogului.

Mult mai confortabile au devenit și locuințele. Un detaliu obișnuit al interiorului au devenit **oglinzile**. Probabil, cea mai cunoscută a devenit sala cu oglinzi a Palatului din Versailles.

A intrat în modă și porțelanul chinez – vesela, statuile, vasele. Porțelanul era prea costisitor și meșterii europeni au încercat să descifreze secretul producerii lui. Rezultatul căutărilor s-a încununat cu descoperirea **faianței** – ceramică albă ușoară. Ea, însă, nu era atât de populară ca porțelanul. Cu timpul, alchimistul german, I. Better, a descifrat taina producerii porțelanului. În anul 1710, în orașul Meißen, a fost deschisă o fabrică pentru fabricarea produselor din porțelan.

În sec. XVII-XVIII au apărut unele obiecte obișnuite în zilele noastre: ceasurile de perete cu pendul gravitațional (o invenție a savantului olandez, Ch. Huygens) și ceasurile de buzunar. Englezii au început să folosească umbrelele de ploaie. O componentă inseparabilă a garderobei a devenit lenjeria de corp: cămășile de noapte, batistele de buzunar (primele au fost de formă rotundă).

? Ce rol au jucat cafenelele în viața orașenilor?

■ Cafenea londoneză din sec. XVIII

■ Băutul englez al ceaiului la ora cinci

În același timp, schimbările din viața celei mai numeroase păturii a societății (țăranilor) erau neînsemnate și erau legate, îndeosebi, de răspândirea mărfurilor de fabricație manufacturieră și a noilor culturi agricole.

9 **Revoluția industrială și consecințele ei.** La sfârșitul sec. XVIII în Europa a început revoluția industrială (transformare industrială), adică trecerea de la producția manufacturieră la cea a fabricilor, de la munca manuală la cea a mașinilor. Baștina revoluției industriale a devenit Anglia. O primă premisă a revoluției industriale a fost revoluția agrară (transformare agrară), care s-a declanșat în sec. XVI. Ea a asigurat industria cu forță de muncă ieftină și cu materia primă necesară.

Cea de-a doua premisă necesară a revoluției industriale a fost reprezentată de schimbările în domeniul tehnicii. Cea mai importantă descoperire, care a impulsionat transformarea industrială, a fost perfecționarea războiului de țesut. **John Kay**, care a lucrat mai întâi țesător, iar apoi mecanic, a inventat suveica. Rezultatul acestei invenții a fost dublarea productivității muncii, adică munca a doi țesători putea fi făcută numai de unu.

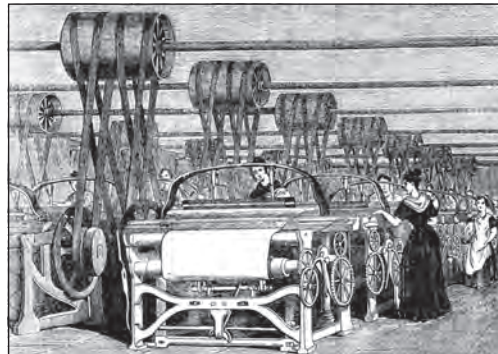
Odată cu dezvoltarea producției țesăturilor a început să fie simțită insuficiența bumbacului. O adevărată descoperire în procesul torsului a fost înlăptuită de către țesătorul **James Hargreaves**. **Mașina de tors „Jenny”**, pe care a inventat-o, era un mecanism care trăgea și răsuca concomitent

Revoluția agrară a reprezentat trecerea de la producția naturală la cea a mărfurilor în agricultură, lichidarea gospodăriilor țărănești mărunte și concentrarea pământului în mâinile marilor proprietari funciari, a arendatorilor, practicarea muncii plătite.

■ Mașina de tors „Jenny”

■ Fabrică de țesut

■ Fabrică textilă

Fabrică – întreprindere industrială, la care toate operațiunile sunt efectuate de sistemul mașinilor.

1771 **Richard Arkwright** a întemeiat o întreprindere unde mașinile de tors erau puse în funcțiune de forța apei. Aceasta era deja nu manufactură, ci prima, în istorie, **fabrică**. La fabrica lui Arkwright au fost instalate câteva mii de fusuri și în ea lucrau peste 300 de muncitori. Peste 20 de ani în Anglia funcționau deja mai mult de 150 de fabrici de acest tip. Însă, fabricile nu erau în stare să înlăture manufacturile, deoarece erau „legate” de locurile convenabile de lângă râuri. Era nevoie de un **motor universal**. Un astfel de motor a devenit **mașina cu aburi**, creată de **James Watt**. În decurs de un secol, motorul cu aburi a rămas motorul principal în industrie.

Construcția mașinilor cu aburi și a războaielor de țesut a dus la apariția ramurii constructoare de mașini. Construcția de mașini a generat creșterea cererii de metal, ceea ce, la rândul ei, a dat un imbold dezvoltării metalurgiei. În decursul sec. XVIII a fost soluționată problema producerii în masă a fontei, iar apoi – a fierului pe baza cărbunelui din piatră. Datorită acestui fapt, extragerea cărbunelui a devenit un domeniu industrial principal al economiei (îndeosebi în Anglia și în teritoriile germanice de vest).

Descoperirea mașinii cu aburi a făcut posibilă și perfecționarea transportului. Motorul cu aburi a fost pus pe roți și, după unele încercări nereușite de a se deplasa pe pavajul drumurilor, s-a trecut la deplasarea pe șine. Prima locomotivă reușită, care se deplasa cu o viteză de 10 kilometri pe oră și avea după ea opt vagoane, a fost creată în 1814 de către inginerul **George Stephenson**. Construcția în masă a căilor ferate a început în anii '20 ai sec. XIX. Mecanicul american, **Robert Fulton**, a instalat mașina pe aburi pe vapor. Astfel a apărut vaporul cu aburi.

Dezvoltarea construcției de mașini, metalurgiei, extragerii cărbunelui, transportului a devenit baza industrializării și formării societății industriale.

mai multe fire. Productivitatea muncii unui muncitor a crescut de 18–20 de ori.

În anul 1784 **Edmund Cartwright** a inventat un război de țesut absolut nou, care a sporit productivitatea muncii de 40 de ori. Așadar, descoperirea mecanismului de muncă, adică a acelei părți a mașinii, care prelucrează nemijlocit materia primă înlocuind mâna omului, a devenit începutul revoluției industriale în Anglia.

Toate aceste mecanisme erau, însă, puse în mișcare de puterea omului sau a animalelor, ceea ce frâna sporirea în continuare a productivității muncii. În anul

■ J. Watt lucrează la crearea motorului cu aburi

■ G. Stephenson pe locomotiva „Racheta”»

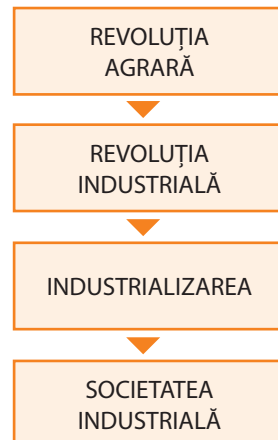
? Studiați desenul. Ce emoții a provocat crearea locomotivei?

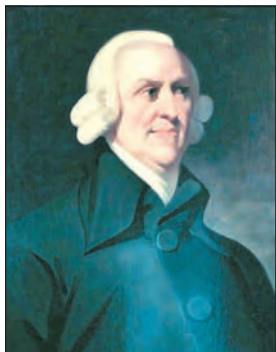
Revoluția industrială a favorizat crearea unei noi economii și a unei noi structuri sociale. Rolul principal în economie au început să-l joace fabricile și uzinele. Producția fabricată în uzine și fabrici, era mai ieftină datorită folosirii mașinilor. Aceasta a generat înlăturarea treptată de pe piață a producției meșteșugărești și manufacturiere. Se schimba și caracterul comerțului, ceea ce se observa cel mai bine în Anglia. În țară era adusă tot mai multă materie primă necesară, iar peste hotarele Angliei erau exportate tot mai multe mărfuri de fabrică ieftine.

Transformări considerabile s-au produs și în structura socială a societății. Ca urmare a revoluției industriale, vechile pături ale societății (feudalii și țărani) cedau locurile întreprinzătorilor și muncitor plătiți.

Numărul întreprinzătorilor depășea numărul proprietarilor de pământ de odinioară. Noii întreprinzători sau **burghezia** întruchipau noua Anglie industrială. Ei aveau în posesia lor fabrici și uzine, cunoșteau bine piața și se adaptau cu succes la cererea consumatorilor. Principala măsură a succesului pentru întreprinzători a fost venitul obținut. Numai dispunând de venituri, ei își puteau dezvolta producția. De aceea, odată cu apariția întreprinzătorilor și a muncitorilor angajați, în societate a început lupta generată de conflictul de interese: sau interesele

■ **Etapile constituirii societății industriale în Anglia în sec. XVI-XVIII.**

■ Renumitul economist scoțian, Adam Smith

întreprinzătorului și dezvoltarea producției sau interesele muncitorului angajat și mărirea salariului acestuia și garanțiile sociale. Primele proteste muncitorești au fost orientate împotriva mașinilor, deoarece ele erau considerate vinovate de înrăutățirea condițiilor de muncă, de reducerea muncitorilor și a salariului. „Luptătorii cu mașinile” erau numiți **luddiți**.

În perioada revoluției industriale, pături de bază ale societății au devenit patronii și muncitorii năimiți, ceea ce a însemnat formarea **societății industriale**.

10 Adam Smith. Dezvoltarea vertiginoasă a economiei în Anglia, transformările în domeniul tehnicii și a noilor tehnologii au generat necesitatea unei argumentări științifice a proceselor respective. Astfel a apărut **știința despre dezvoltarea economică a societății**.

Unul dintre întemeietorii ei a fost scoțianul **Adam Smith**, care apăra necesitatea dezvoltării relațiilor de piață. În lucrarea sa fundamentală **„Avuția națiunilor, cercetare asupra naturii și cauzelor ei”** A. Smith scria că societatea umană este, mai întâi de toate, o alianță, la baza căreia stă schimbul diferitelor feluri de muncă. Înclinația spre acest schimb el o considera particularitatea de bază a naturii omenești, care contribuie, în același timp, la dezvoltarea bunăstării întregii societăți. Acest proces este dirijat de piață – un „mecanism invizibil”, care organizează activitatea economică. Pentru buna funcționare a pieței este nevoie de o „libertate naturală”, de aceea statul nu trebuie să intervină în viața economică a societății, ci să dețină doar funcția unui „paznic de noapte”. Pentru dezvoltarea relațiilor de piață și, respectiv, a economiei sunt necesare comerțul liber și libertatea activității antreprenoriale. Capitalismul, în opinia lui A. Smith, este cea unică ordine ce corespunde naturii omului și care urmează să asigure în perspectivă bunăstarea și prosperarea.

Din cartea lui A. Smith „Avuția națiunilor, cercetare asupra naturii și cauzelor ei”

La drept vorbind... persoana nu are de gând nicidecum să servească bunăstării comune... Dacă un astfel de om își varsă capitalul în sfera industriei naționale, apoi nicidecum din patriotism... Însă, având grijă peste tot de propriul câștig, el, în asemenea caz, la fel ca în multe altele, este orientat de acțiunea unei mâini necunoscute către atingerea unui scop, care nu l-a interesat defel.

- ?** 1. Ce a avut în vedere A. Smith sub noțiunea de „mână necunoscută”? 2. Pe ce trăsături ale întreprinzătorului pune accentul A. Smith? 3. După ce se conduce întreprinzătorul în acțiunile sale?

Concluzii

- ▶ Sec. XVIII este numit epoca Iluminismului.
- ▶ Ideile Iluminismului au dat un imbold serios dezvoltării științei.
- ▶ Ideile iluminismului au cauzat apariția unui fenomen precum absolutismul luminat. Ele însă au cuprins doar o parte neînsemnată a populației, preponderent a celei culte. Conștiința majorității populației purta încă un caracter medieval și nu accepta noile idei.
- ▶ La finele sec. XVIII în Anglia a fost declanșată revoluția industrială; premisele ei au fost revoluția agrară și realizările tehnice, principala dintre ele fiind mașina cu aburi.
- ▶ Revoluția industrială a cauzat însemnate transformări sociale. Întreprinzătorii și muncitorii angajați au devenit păturile de bază ale societății.
- ▶ Dezvoltarea economică vertiginoasă a Angliei a generat apariția științei despre dezvoltarea economică a societății. Unul dintre întemeietorii ei a fost A. Smith.

Întrebări și însărcinări

1. Numiți cadrele cronologice ale epocii Iluminismului. 2. Cine erau numiți enciclopediști. 3. Numiți scriitorii renumiți din epoca Iluminismului. 4. Ce înseamnă revoluție industrială? 5. Numiți principalele deosebiri dintre fabrică și manufactură. 6. Ce schimbări au avut loc în producția agrară? 7. Care invenții tehnice au facilitat desfășurarea revoluției industriale? 8. Numiți tezele principale ale studiului economic al lui A. Smith.
- 9. De ce Anglia a devenit Patria revoluției industriale? 10. Putem afirma, oare, că în epoca iluminismului omul își făurea viața numai în baza legilor rațiunii? 11. Prin ce poate fi explicată apariția, în sec. XVII-XVIII, a stilurilor baroc, clasicism, rococo, neoclasicism? Care dintre stilurile enumerate se aseamănă între ele? 12. Ce influență au avut ideile iluministe asupra dezvoltării învățământului și științei? 13. De ce au apărut saloanele mondene, cercurile, lojele masonice? Care era scopul lor? În ce mod influențau ele opinia publică? 14. De ce mașina cu aburi a lui J. Watt este considerată cea mai mare invenție tehnică din perioada revoluției industriale? 15. Determinați consecințele sociale ale revoluțiilor agrară și industrială?
- 16. Faceți comparație între ideile Iluminismului și ale umanismului. Dați răspunsul sub formă de tabel. 17. Alcătuțiți în caiet tabelul comparativ al aplicării celor mai importante inovații tehnice în industrie în sec. XVIII.
- 18. Putem afirma, oare, că revoluția industrială a fost doar un rezultat al invențiilor tehnice?

§23. Absolutismul luminat

1. Ce înseamnă Iluminism? 2. Care au fost viziunile iluminiștilor asupra statului, bisericii și omului? 3. Numiți trăsăturile monarhiei absolute.

Noțiunea de absolutism luminat. Una dintre căile obținerii libertății, egalității și fraternității era văzută de iluminiști în activitatea **monarhilor luminați** – a înțelepților de pe tron, care, folosindu-se de puterea lor, vor apăra cauza de culturalizare a societății și instituirii echității. Viziunea despre stat ca instrument principal în procesul de obținere a bunăstării sociale era dominantă în acele timpuri. Însă perceperea de către monarhi a noțiunilor de egalitate și libertate se manifesta doar prin consfințirea drepturilor și libertăților fiecărei stări în cadrul monarhiei absolute.

Drept rezultat, epoca Iluminismului a dat naștere unui fenomen ca **absolutismul luminat**. El avea un caracter general european. Conținutul lui a constat în nimicirea sau transformarea de sus a celor mai învechite tradiții feudale. Monarhii, care promovau o atare politică, își prezentau guvernarea ca pe o alianță dintre regi și filozofi. Ideea transformării societății „pe principiile rațiunii” a devenit o idee-cheie în politica absolutismului luminat. Din aceasta reieșea că orânduirea existentă a statului, puterii, sistemul de relații în societate urmau să fie revăzute și, în caz de necesitate, modificate din punctul de vedere al raționalității lor și în conformitate cu noile condiții. În fruntea acestui proces trebuia să se situeze un „monarh-filozof”. Trăsăturile absolutismului luminat s-au manifestat cel mai reușit în timpul domniei Mariei Terezia și a lui Iosif al II-lea (Austria), a lui Frederic al II-lea (Prusia) și a Ecaterinei a II (Rusia).

Din punct de vedere practic, absolutismul luminat își găsea întruchipare în desfășurarea reformelor administrative, reducerea influenței bisericii, introducerea sistemului învățământului de stat, gestionarea sistemului de impozite, schimbarea situației unor pături ale societății și altele.

Domnia habsburgilor austrieci. Reformele Mariei Terezia și ale lui Iosif al II-lea. Pacea de la Westfalia (1648) a legiferat pentru mult timp fărâmițarea politică a pământurilor germane. În Germania se numărau aproape 300 de principate, 51 de orașe libere și circa 1,5 mii de posesiuni ale cavalerilor. Toate aceste state au fost unite în Sfântul Imperiu Roman de națiune germană. Însă puterea reală a împăratului, care făcea parte din Casa Habsburgilor austrieci, se răsfrângea doar asupra posesiunilor sale. Reichstag-ul german (organul reprezentativ), care-și ținea ședințele la Regensburg, de asemenea nu avea putere reală. Germania nu dispunea nici de o armată unică, nici

- Palatul împărătesc Belvedere din Viena. Sec. XVII

- ? Ce scop urmăreau suveranii, creând asemenea reședințe?

de resurse financiare. Teritoriile aveau un nivel diferit de dezvoltare economică. Fiecare principe se comporta ca un monarh absolut.

Cele mai mari state ale Imperiului erau Austria, Brandenburg-Prusia, Saxonia, Bavaria. În afară de aceasta, Austria și Prusia aveau posesiuni, care nu intrau în componența Sfântului Imperiu Roman.

Astfel, în afară de austrieci, sub dominația Habsburgilor austrieci se aflau cehii, slovacii, croații, ungurii, italienii ș. a. Toate aceste popoare vorbeau limbi diferite, aveau cultura proprie și tradițiile lor. Fiecare dintre pământurile Habsburgilor trăia după legile sale, aveau vistierie proprie și un prim-ministru – cancelarul. S-au păstrat adunările stărilor reprezentative (cinurile), compuse din nobili, reprezentanți ai clerului și orășeni. Cinurile aprobau impozitele ce erau adunate de la populație. De obicei, monarhia Habsburgilor este numită Austria, deși la acea vreme Austria era doar o parte componentă a marelui stat, care se numea „**proprietățile moștenite ale casei austriece a Habsburgilor**”. O influență considerabilă în societate o avea biserica catolică, iar protestanții erau supuși persecuțiilor.

Dezvoltarea economică a unor anumite posesiuni se deosebea. Cele mai dezvoltate erau Austria și Cehia, cele mai slab dezvoltate – Tirol și Ungaria. În Austria și Cehia se dezvoltau atelierele meșteșugărești, erau înființate manufacturi. Ramurile de frunte erau metalurgia și prelucrarea metalelor. La sfârșitul sec. XVII orașul Viena număra 100 mii de locuitori. Guvernul promova o politică a mercantilismului, contribuia la dezvoltarea industriei, îndeosebi a celei militare.

Relațiile agrare erau diferite: în Tirol țăranii de la munte erau persoane libere, în Cehia, Ungaria și Slovacia țăranii erau iobagi, iar în Austria ei erau practic liberi.

Perioada de la sfârșitul sec. XVII până la începutul sec. XVIII a trecut pentru Austria în războaie practic neîntrerupte. Principalii ei adversari erau Imperiul Otoman și Franța, iar cu timpul și Prusia. În aceste războaie, Imperiul și-a extins, pe de o parte, posesiunile, iar pe

Pragmatica sancțiune – lege despre succesiunea tronului, care prevedea indivizibilitatea țărilor Coroanei Habsburgice, iar pe de altă parte admitea succesiunea feminină la conducerea acestor țări în cazul lipsei unui bărbat-moștenitor.

de altă parte a irosit resursele materiale și financiare. S-au agravat problemele sociale și naționale, care au dus la izbucnirea unor rebeliuni în Cehia și Ungaria.

În anul 1740 a murit împăratul Carol al VI-lea, care nu a avut urmași la tron pe linie bărbătească. Succesor al împăratului, conform **Pragmaticii sancțiuni**, a devenit fiica sa, **Maria Terezia** în vârstă de 23 de ani. Ea a fost nevoită din start să ducă o luptă îndârjită cu pretendenții la coroană (Războiul de Succesiune din Austria din anii 1740–1748). Maria Terezia a reușit să-și apere dreptul, însă Austria a pierdut Silezia. Această pierdere a dus cu timpul la o nouă confruntare armată – Războiul de Șapte Ani.

Din întreaga istorie de 650 de ani a dinastiei Habsburgice, **Maria Terezia** a fost unica femeie pe tron. Agerimea minții, studiile, calitățile naturale trezeau admirație în rândul prietenilor și dușmanilor. Cea mai mare parte a domniei Mariei Terezia a fost marcată de războaie. Participarea la aceste conflicte a îndemnat-o pe împărăteasă să reformeze armata. Transformări cardinale s-au produs și în viața internă a Imperiului. Maria Terezia a avut 16 copii, cei mai cunoscuți dintre ei fiind Maria-Antoaneta – regina Franței, care a fost executată împreună cu soțul său, Ludovic al XVI-lea, în timpul Marii Revoluții Franceze de la finele sec. XVIII, și Iosif al II-lea, care a succedat-o la tron pe Maria Terezia.

- Împărăteasa Maria Terezia împreună cu familia pe terasa palatului

Maria Terezia a declanșat în imperiu reforme în spiritul absolutismului luminat. Aproape toate reformele au fost dictate de intențiile Mariei Terezia de a apăra unitatea posesiunilor sale. Cu scopul consolidării puterii centrale, au fost create Consiliul de Stat și judecătoria centrală. Datorită lor, toată puterea era concentrată în mâinile împărătesei. Austria și Cehia au fost unite sub puterea unui singur cancelar. Pentru a purta cu succes războaie, a fost înfăptuită reforma militară. Recrutarea mercenarilor a fost înlocuită cu serviciul militar obligatoriu, ceea ce a permis mărirea efectivului armatei de la 108 mii până la 278 mii de soldați. A fost unificat sistemul de impozite – a fost introdus un impozit unic pe venit, care era achitat de toate păturile societății. Au fost lichidate frontierele vamale interne. Țăranii au obținut dreptul de a-și

răscumpăra pământul, iar iobăgia a fost redusă până la trei zile pe săptămână.

Au fost editate „Codul Terezian” civil și codul Penal „Nemesis terezian”. Au fost luate măsuri pentru dezvoltarea învățământului: a fost introdus învățământul școlar general și separată școala de biserică.

Succese și mai frumoase în promovarea reformelor a obținut fiul Mariei Terezia, Iosif al II-lea (care a domnit între anii 1780–1790). Acesta a fost un om cult și inteligent, educat în spiritul Iluminismului. Iosif al II-lea a întocmit un program vast de reforme, care, după părerea lui, urmau să îmbunătățească viața supușilor săi. El a recurs la consolidarea în continuare a puterii centrale. Au fost sistate drepturile adunărilor stărilor provinciale, întărită puterea cancelarilor numiți de împărat, egalate în drepturi toate pământurile, în judecătoria și administrații a fost introdusă limba germană.

Iosif al II-lea intenționa să supună biserica și să reducă din influența ei asupra societății. El a decis ca decretul și dispozițiile Papei să fie făcute publice doar cu consimțământul guvernului, iar ordinele călugărilor să fie subordonate episcopilor locali. El a redus numărul mănăstirilor și călugărilor. Școlile bisericesti au fost reorientate către învățământul laic și subordonate „Comisiei superioare pentru învățământ”. În fine, el a îndrăznit să intervină în structura internă a bisericii catolice și chiar a modificat unele ceremonialuri. În anul 1781 a fost anulată dependența personală a țăranilor (iobăgia).

Reformele promovate de Iosif al II-lea au întâmpinat o rezistență aprigă în societate. De reforma țărănească erau nemulțumiți moșierii, în special cei unguri; reforma religioasă a generat un conflict cu Papa și răscoale în Belgia; reformele administrative au generat conflicte între popoarele conlocuitoare ale imperiului. Spre sfârșitul domniei sale, Iosif al II-lea și-a anulat reformele, excepție făcând reforma țărănească și cea confesională. „Am avut nefericirea de a vedea cum toate planurile mele se năruie”, a spus Iosif al II-lea înainte de moarte.

■ Împăratul Iosif al II-lea

3

Avântul Statului Brandenburg-Prusia. Absolutismul luminat al lui Frederic al II-lea cel Mare. După Pacea de la Westfalia, principalele posesiuni ale conducătorilor de Brandenburg erau compuse din patru părți: Brandenburgul, Prusia (până la 1657 s-a aflat în vasalitatea Poloniei), Estul Pomeraniei, Ducatul de Cleves, situat pe țărmul Rinului.

Prin teritoriile statului Brandenburg-Prusia treceau principalele căi comerciale (preponderent pe fluvii) din Germania spre Mările

■ Frederic Wilhelm I

■ Infanteria prusacă în timpul bătăliei

Baltică și Nordului. Așadar, comerțul cu cereale și cel intermediar cu Anglia și Țările de Jos s-a pomenit în mâinile ducelui de Brandenburg. Acest lucru a cauzat un avânt economic al teritoriilor respective.

Procesul de dezvoltare a Brandenburgului-Prusiei s-a desfășurat deosebit de intens în timpul domniei lui **Frederic Wilhelm** (1640–1688). Anunțând în posesiunile sale toleranța confesională și facilități pentru persoanele strămutate, el a reușit să atragă forță de muncă calificată. El a demarat lucrări de construcție a canalurilor, defrișare a mlaștinilor, ceea ce a mărit suprafața terenurilor pentru agricultură și a îmbunătățit relațiile cu Anglia și Țările de Jos. În sfera comerțului și industriei era promovată politica mercantilismului.

Au fost create manufacturi de stat. Chiar și închisorile au fost transformate în ateliere. Era interzisă scoaterea monedelor (de aur, de argint). Impozitul natural a fost înlocuit cu cel bănesc. A fost reglementat sistemul de colectare a impozitelor. În serviciul de stat era instituită o disciplină severă. Toate aceste măsuri au contribuit la crearea unui solid sistem financiar și a unei armate puternice (30 mii de soldați).

În anul 1657 Frederic Wilhelm a obținut suspendarea vasalității Prusiei față de Polonia. Fiul său, **Frederic I** (1688–1713) s-a învrednicit de titlul de rege al Prusiei pentru participarea la războiul de succesiune spaniolă de partea împăratului.

Pentru a satisface planurile coteropitoare era nevoie de o armată mare și, respectiv, de însemnate mijloace bănești pentru întreținerea ei. De aceea, următorul rege, **Frederic Wilhelm I** (1713–1740) a introdus o economie dură în timpul domniei sale. Datorită acestor măsuri efectivul numeric al armatei a fost ridicat la 80 mii de soldați. În armată domnea o disciplină de fier (cunoscuta „muștră prusacă”). Pe de altă parte, știința și arta au cunoscut un declin.

Politica lui Frederic Wilhelm I de extindere a posesiunilor Prusiei a fost continuată de fiul acestuia, **Frederic al II-lea** (1740–1786). Devenind rege, a intrat imediat în război cu Austria și a cotochit o bună parte a Sileziei.

Războiul a transformat Prusia într-un influent stat european, Frederic al II-lea făcând noi planuri de cotochire. Însă **Războiul de șapte Ani** (1756–1763) era cât pe ce să se încheie cu o catastrofă pentru Frederic al II-lea. Deși războiul nu a modificat harta Europei, iar Prusia nu a reușit să-și realizeze planurile cotochitoare, conflictul a ridicat Prusia la nivelul Austriei.

Frederic al II-lea nu a renunțat la încercările de a extinde teritoriile Prusiei. În anul 1772 participă, alături de Rusia și Austria, la prima împărțire a Poloniei. După aceasta, Frederic al II-lea a revenit la pasiunea sa pentru literatură și artă. El a scris multe creații muzicale și scrisori adresate filozofilor.

De numele lui Frederic al II-lea este legată perioada Iluminismului în istoria Germaniei. Toate măsurile, deși uneori ele coincideau cu ideile Iluminismului, erau orientate numai către păstrarea și îmbunătățirea orânduirii militar-economice a statului. În acest scop, regele a proclamat o toleranță religioasă totală. A fost editat codul de legi „**Codex Fredericanus**”, prin care era introdusă judecata dreaptă și independentă pentru toți, erau anulate torturile. Frederic al II-lea s-a îngrijit, de asemenea de dezvoltarea agriculturii și industriei (în special a celei militare). Erau deschise bănci, construite canale, drumuri, au fost demarate construcții de proporții la Berlin și Potsdam.

Promovând reformele, regele nu a modificat structura socială a societății. Nobilii, pe care-i considera unicul sprijin al armatei, rămăneau o pătură dominantă.

■ Stema mare a Prusiei

■ Frederic al II-lea împreună cu țărani

■ Bătălia de la Fontenoy din timpul Războiului de Șapte Ani

Pentru a îmbunătăți situația țăranilor iobagi, el a desfășurat o reformă neînsemnată în Pomerania: a interzis izgonirea țăranilor de pe pământuri și exproprierea lor. Frederic al II-lea avea temeri că schimbările în situația țăranilor îl vor priva de armata recruților.

Însă situația țăranilor s-a îmbunătățit. Ei au obținut dreptul de a avea pământ și de a-l transmite prin moștenire. Această reformă a fost dictată de intenția de a nu admite reducerea contribuabililor în țară.

Frederic al II-lea avea grijă de dezvoltarea învățământului superior și, parțial, a celui mediu. În anul 1763 este introdus ciclul primar obligatoriu, deși calitatea învățământului era foarte slabă.

4 Imperiul rus în sec. XVIII. Reformele îndeplinite de Petru I au dat un imbold puternic dezvoltării Imperiului rus. O realizare deosebită a țării în cea de-a doua jumătate a sec. XVIII a fost metalurgia: către finele secolului, Rusia s-a situat pe primul loc în lume la fabricarea și exportarea producției uzinelor de prelucrare a fierului. O altă ramură importantă a industriei era construcția navală. Volumul total al comerțului exterior a crescut de cinci ori în timp ce exportul depășea importul. În pofida acestor succese țara rămânea un stat preponderent agrar. Majoritatea populației (95 la sută) trăia la țară, unde aproape jumătate (48,7 la sută) erau țăranii iobagi, dependenți de moșieri.

În luna ianuarie anul 1725 Petru I a murit fără să lase un urmaș legitim la tron. Acest lucru a generat mai multe lovituri de stat. În general, a doua jumătate a sec. XVIII este numită **epoca revoluțiilor de palat și a cârmuirii favoriților**. Pe tron au urcat mai mulți suverani: **Ecaterina I** (1725–1727), **Petru al II-lea** 1727–1730), **Ana Ioanovna** (1730–1740), **Ivan al V-lea** (1740–1741).

■ Elizabeta I Petrovna

Inovațiile țarului încă nu au reușit să prindă rădăcini. Acest lucru a generat o luptă acută între noii nobili, care obțineau ranguri pentru serviciul ce-l făceau, și urmașii boierilor, a cnejilor, care tindeau să-și restabilească influența de odinioară și prin această să slăbească puterea țarului.

După urcarea pe tron a fiicei lui Petru I, **Elizabeta** (1741–1761) a avut loc, în cele din urmă, o stabilizare a puterii.

La începutul domniei sale, Elizabeta Petrovna nu prea avea grijă de treburile statului. Ea prefera hainele frumoase, balurile,

artificiile, carnavalurile și alte distracții. Cu timpul însă a avut o atitudine serioasă față de obligațiile sale și s-a manifestat ca o suverană înțeleaptă și echitabilă. În cei 20 de ani de aflare a Elizabetei pe tron a fost reînnoit sistemul de guvernare inițiat de Petru I, a fost redus numărul servitorilor străini de pe lângă curte.

Un eveniment semnificativ a devenit anularea, în anii 1753–1754, a frontierelor vamale interne, ceea ce a favorizat dezvoltarea comerțului. În același timp, Elizabeta a întreprins unele acțiuni menite să îmbunătățească starea nobilimii. Astfel, moșierilor li se permitea să strângă tribut și să-i vândă pe țărani pentru recrutare.

O mărturie a consolidării Imperiului rus a devenit victoria lui în Războiul de șapte Ani.

Succesor al Elizabetei a devenit Karl Peter-Ulrich, un nepot al lui Petru I și al lui Carol al XII, care a condus Imperiul rus sub numele de **Petru al III-lea** (1761–1762). El s-a aflat la putere doar 186 de zile, timp în care a reușit să emită un ucaz referitor la trecerea pământurilor bisericesti către stat, a slăbit întrucâtva persecutarea rascalnicilor. Cea mai lăudabilă faptă a sa a fost Manifestul „Privilegiile nobilimii”, prin care îi eliberează pe nobili de serviciul militar și de stat obligatoriu.

Petru al III-lea a fost înlăturat de la putere în data de 28 iunie anul **1762**, ca urmare a ultimei lovituri de palat din sec. XVIII.

Nouă împărăteasă a devenit **Ecaterina a II-a** (1762–1796). Perioada domniei sale este considerată „veacul de aur” a Imperiului rus.

Sophie Augusta Fredericka de Anhalt-Zerbst provenea dintr-o familie de principii germani nu prea înstăriți. Tatăl său a fost general în armata prusacă a regelui Frederic al II-lea. Prin protecția regelui, ea a fost căsătorită cu Petru Fiodorovici (Petru al III-lea, nepotul lui Petru I).

După convertirea la creștinism, principesa a fost botezată cu numele Ecaterina Alexeevna. Spre deosebire de soțul său, ea a fost o femeie inteligentă și ambițioasă. Ecaterina a însușit destul de repede limba rusă și particularitățile mentalității (caracterului național, modului de gândire) popoului. Activitatea țarinei s-a dovedit a fi într-atât de intensă și pe înțelesul tuturor, că în curând trecutul german al suveranei-mamă a fost uitat.

- Tinerii căsătoriți, Marele cneaz, Petru Fiodorovici (viitorul Petru al III-lea) și marea cneaghină, Ecaterina Alexeevna (Sophie Augusta Fredericka de Anhalt-Zerbst – viitoarea Ecaterina a II-a)

■ Ecaterina a II-a.
1793. Pictor
Johann Lampi

Ecaterina a II-a a continuat reformele orientate către consolidarea în continuare a auto-crației. Obținând puterea din mâinile nobilimii, ea acționa exclusiv în interesele acestei pătri. Astfel, Ecaterina a II-a și-a asumat definitiv dreptul de a emite legi (ucazuri).

Ecaterina a II-a le-a interzis, prin ucazurile sale, țăranilor să facă plângeri împotriva moșierilor către organele guvernamentale, le-a permis moșierilor să-i exileze pe țărani în Siberia pentru orice vină, să-i vândă fără pământuri; în 1783 ea a extins iobăgia în Ucraina din stânga Niprului și în Ucraina Sloboziilor (Slobidska Ucraina).

Printr-un Manifest emis la 21 aprilie 1785, se definește statutul legal al nobilimii, întărindu-se toate privilegiile ce-i fuseseră acordate acesteia anterior. Țăranii, cu tot cu pământuri, au fost legați oficial de nobili, aceștia din urmă fiind scutiți de plătirea impozitelor, de satisfacerea obligatorie a serviciului militar și a celui de stat. În orașe erau înființate Dumele orășenești, iar orășenii erau împărțiți în șase categorii după averea (censul) lor. Pentru a le împărți terenuri nobililor, în țară au fost secularizate pământurile mănăstirești. S-a continuat centralizarea și burocratizarea aparatului de stat. Ecaterina a II-a și-a concentrat în mâinile sale toată puterea executivă.

În anul 1775 a fost desfășurată reforma administrativă, conform căreia teritoriul Rusiei a fost reîmpărțit în 50 de gubernii (în locul celor 23), care, la rândul lor, erau împărțite în districte.

Împărăteasa a anulat „ordinea baltică deosebită” și a reorganizat conducerea ținutului Donului. A fost lichidat Hetmanatul în Ucraina din stânga Niprului și orânduirea căzăcească în Ucraina Sloboziilor (1765). La 3 august 1775, printr-un manifest țarist, s-a proclamat desființarea Secei Zaporojene. În anii 1781–1783 în Hetmanat a fost anulată precedentă orânduire administrativă și au fost introduse districtele. În locul Hetmanatului a fost înființată Gubernia Malorosiei. Ucraina a fost transformată în parte componentă a Imperiului rus – Malorosia.

Jugul șerbiei era din ce în ce mai greu, fărădelegile din partea proprietarilor de pământ, situația grea a muncitorilor din Ural, presiunile asupra căzăcimii au dus la izbucnirea Războiului țărănesc din anii 1773–1775 sub conducerea cazacului de pe Don, Emelian Pugaciov

(1742–1775). Războiul a cuprins un vast teritoriu – Uralul de Est și Mijlociu, vestul Siberiei, Bașkiria, Ținutul Perm, Ținutul Volga și Donul. În pofida unor victorii asupra trupelor guvernamentale, rebeliunea a fost crunt înăbușită, iar iobăgia a existat până în 1861.

Perioada domniei Ecaterinei a II-a a fost epoca extinderii posesiunilor Imperiului rus. Datorită războaielor aproape neîntrerupte și unor înțelegeri la nivel diplomatic, la Rusia au fost alipite teritorii precum zona de nord a Mării Negre și Crimeea, Caucazul de Nord, o parte a Kazahstanului, Ucraina din dreapta Niprului, Belarusul, Lituania, o parte a Finlandei. Rusia și-a consolidat pozițiile și în America de Nord (Alaska, țărmul american al Oceanului Pacific). Rusia s-a impus în fața vechilor ei adversari: Hanatul Crimeii, Reci Pospolita și Suedia.

■ Emelian Pugaciov

! Concluzii

- ▶ După încheierea Războiului de Treizeci de Ani, Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană rămânea un stat fărâmițat; cele mai puternice dintre statele germane au fost Austria și Prusia.
- ▶ Ramura de frunte a economiei pământurilor germane în sec. XVIII rămânea agricultura, care trăia o perioadă a avântului.
- ▶ După moartea lui Petru I, Rusia a intrat în epoca loviturilor de palat (1725–1762), care a fost o etapă firească a procesului consolidării absolutismului în Rusia.
- ▶ Ca urmare a loviturilor de palat s-a schimbat situația nobilimii, au fost extinse drepturile și privilegiile ei.
- ▶ În cea de-a doua jumătate a sec. XVIII s-a încheiat procesul formării Imperiului rus.
- ▶ În politica internă s-a încheiat formarea definitivă a absolutismului, care, în timpul domniei Ecaterinei a II-a, a avut trăsăturile absolutismului luminat; s-a consolidat iobăgia, revoltele populației erau crunt înăbușite.

? Întrebări și însărcinări

?

1. Ce înseamnă absolutism luminat? 2. Numiți cele mai puternice state care au intrat în componența Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană. 3. Ce înseamnă Pragmatica sancțiune? 4. Care popoare au fost unite sub puterea Habsburgilor austrieци? 5. Ce reforme a înfăptuit Maria Terezia? 6. Prin ce s-a eviden-

țiat domnia lui Iosif al II-lea? **7.** Activitatea căror monarhi a asigurat puterea Prusiei în timpul lui Frederic al II-lea? **8.** În interesele cărei stări sociale din Imperiul rus au înlăptuit reforme Elisabeta Petrovna și Ecaterina a II-a? **9.** Ca urmare a căror evenimente Ecaterina a II-a a devenit împărăteasă a Rusiei? **10.** Ce avantaje teritoriale a obținut Rusia în cea de-a doua jumătate a sec. XVIII?

 11. Numiți cauzele apariției imperiului Austriac multinațional. **12.** Ce a îndemnat-o pe Maria Terezia la activitate reformatoare? Numiți rezultatele principale ale reformelor. **13.** Ce scop urmărea Ecaterina a II-a înlăptuind reforme interne? **14.** Ce măsuri înlăptuite de Maria Terezia, Iosif al II-lea, Frederic al II-lea și Ecaterina a II-a pot fi caracterizate ca o manifestare a absolutismului lăminat?

 15. Alcătuiți portretele istorice ale Mariei Terezia, Iosif al II-lea sau Frederic al II-lea (la alegere). **16.** Faceți comparație între politica internă a Elisabetei Petrovna și Ecaterinei a II-a în Imperiul rus. Dați răspunsul sub formă de tabel. **17. Ce schimbări s-au produs în situația nobilimii ruse în decursul sec. XVIII?**

 18. De ce contemporanii nu au acceptat o parte din reformele lui Iosif al II-lea? **19.** A reușit Rusia în sec. XVIII să depășească inferioritatea sa față de statele europene de frunte?

§24. Relațiile internaționale în sec. XVIII

 1. Între care state a izbucnit Războiul Nordului? **2.** Care au fost rezultatele lui?

1 **Războaiele din primul sfert al sec. XVIII.** Perioada respectivă s-a evidențiat printr-o serie de războaie, care au schimbat semnificativ harta politică a Europei stabilită după Războiul de Treizeci de Ani. Acestea au fost Războiul pentru Succesiune Spaniolă din anii 1701–1714, Războiul Nordului din anii 1700–1721, războiul hispano-austriac din anii 1715–1717. Două state puternice din Europa – **Spania** și **Suedia**, care au jucat un rol de frunte în sec. XVII, și-au pierdut statutul de odinioară. Ca urmare a Războiului Nordului, Suedia a fost nevoită să renunțe la dominația sa în zona Mării Baltice, zonă care a încetat să mai fie un „lac suedez”. Un rol important în politica europeană a început să-l joace noul Imperiu – cel rus.

La începutul sec. XVIII a izbucnit un conflict în jurul succesiunii spaniole. El a început în anul 1701 după moartea împăratului spaniol, Carol al II-lea, care, neavând urmași pe linie masculină, i-a lăsat prin moștenire tronul lui Filip de Anjou, un nepot al regelui francez, Ludovic al XIV-lea. Acest lucru a trezit nemulțumirea reprezentantului ramurii austriece a

■ Bătălie din timpul Războiului Nordului din anii 1700-1721

■ Bătălie din timpul războiului hispano-austriac din anii 1715-1717.

Habsburgilor, împăratul Sfântului Imperiu Roman, Leopold I. El a încercat să-și apere drepturile asupra posesiunilor Habsburgilor spanioli. Astfel, la început conflictul a evoluat sub forma unei tradiționale confruntări între Franța și Sfântul Imperiu Roman. Însă situația s-a schimbat în mod cardinal atunci când Ludovic al XIV-lea a încercat să cucerească Flandra, ceea ce afecta interesele Angliei și Republicii Olandeze. Drept rezultat, a fost creată o coaliție, al cărei scop era să împiedice consolidarea Franței. Războiul a cuprins nu numai teritoriile Europei, ci și ale Americii de Nord.

La început, teatrul acțiunilor militare a devenit nordul Italiei, unde francezii au suferit o înfrângere zdrobitoare lângă Torino (1706). Italia s-a pomenit sub controlul total al austrieilor. Mai apoi, trupele austriece au debarcat în Spania. Spaniolii au recunoscut puterea Habsburgilor. Folosindu-se de situație, englezii au cucerit insula Menorca și peninsula Gibraltar, care și până acum rămâne sub jurisdicția coroanei engleze.

Cea mai sângeroasă bătălie s-a dat în anul 1709 lângă localitatea **Malplaquet** din Flandra. Francezii au fost înfrânți din nou. Ei erau într-atât de slăbiți, încât pentru englezi și olandezi părea mult mai periculoasă acum consolidarea Austriei în cazul unirii ei cu Spania.

Războiul s-a încheiat cu semnarea Tratatelor de pace de la **Utrecht (1713)** și **Rastatt (1714)**. Drept rezultat, Filip a obținut dreptul de a succede la tronul Spaniei sub numele de Filip al V-lea. În schimb, el a pierdut dreptul la moștenirea tronului francez. Acest lucru

■ Prima ediție a Tratatului de pace de la Utrecht în limbile engleză, spaniolă și latină

punea sub semnul întrebării alianța dinastică între Franța și Spania. Austriecii au primit majoritatea posesiunilor spaniole în Italia și Țările de Jos, în schimb Spania și-a păstrat dominația asupra teritoriilor de dincolo de ocean. În același timp, Anglia a obținut dreptul-monopol de a aduce sclavi de culoare în coloniile spaniole. În afară de aceasta, Anglia și-a întărit suveranitatea asupra peninsulei Gibraltar, a insulei Menorca și a altor posesiuni coloniale insulare franceze în America. Drept rezultat, s-a pus capăt hegemoniei Franței în Europa, iar **ideea balanței de forțe**, care și-a găsit reflectare în Tratatul de pace de la Utrecht, a început să fie o parte componentă a ordinii internaționale. Austria a devenit cel mai puternic stat din Europa continentală, iar Anglia și-a consolidat pozițiile pe mare.

2 Formarea sistemului de echilibru al puterii în relațiile internaționale.

Ca urmare a războaielor din Europa din primul sfert al sec. XVIII s-a constituit definitiv sistemul de state, în care rolul actorilor de frunte revenea la cinci țări – **Franța, Anglia, Austria, Prusia și Rusia**, care intenționau să nu admită întărirea uneia pe contul celorlalte. Principalele zone de interes ale activității lor diplomatice și militare pe continent au devenit teritoriile Italiei, Germaniei, Poloniei și posesiunile Imperiului Otoman. Principale erau contradicțiile anglo-franceze în lupta pentru hegemonie în India și în America de Nord, pentru controlul asupra părții de sud a Țărilor de Jos, precum și problema comerțului european.

Un alt cerc de probleme îl constituia confruntarea dintre Austria și Prusia, care luptau pentru hegemonie în Europa Centrală. La toate acestea se adăugau intențiile Rusiei de a deveni actor de frunte în politica europeană și a-și extinde influența în bazinul Mărilor Baltică și Neagră. Toate războaiele, conflictele diplomatice din sec. XVIII au fost legate, într-un fel sau altul, de contradicțiile sus amintite.

Majoritatea covârșitoare a războaielor și conflictelor din sec. XVIII au avut un **caracter de coaliție**. Adică în confruntare intrau asociații situative de state. În același timp, fiecare stat își apăra și propriile interese. Astfel, Prusia de pe timpul lui Frederic al II-lea cel Mare a aderat la diferite alianțe și coaliții. Regele spunea: „dacă trebuie să amăgim pe cineva, atunci mai bine să fac eu acest lucru”. În mod practic, toate războaiele și alianțele erau menite să asigure echilibrul de forțe, astfel încât nici un stat să nu obțină superioritatea.

În cele din urmă, un loc mai important în confruntarea dintre statele europene era acordat **luptei pentru colonii**. Campaniile militare întreprinse peste ocean erau nu mai puțin importante decât distribuirea forțelor nemijlocit în Europa.

Toate aceste evenimente au dus la o serie de războaie (războaiele pentru succesiunea poloneză și austriacă din anii 1733–1735 și 1740–1748, războaiele cu Turcia din anii 1735–1739), care au creat, în cele din urmă, condiții pentru izbucnirea Războiului de Șapte Ani, ce a devenit încă un război general european.

3 Războiul de Șapte Ani (1756–1763). După războaiele din cel de-al doilea sfert al sec. XVIII s-a constituit o nouă coaliție a statelor europene. Principali adversari pe continent au devenit Prusia și Austria. Acest conflict a activizat eforturile diplomatice ale părților. Austria a făcut, se părea, imposibilul: ea a încheiat o alianță cu Franța și Rusia. Prusia s-a pomenit, în mod practic, în izolare. Ea putea să conteze doar pe Anglia, dar numai pe resursele ei financiare.

În această situație, în anul 1756, regele prusac, Frederic al II-lea, a năvălit asupra Saxoniei fără să-i declare război. Armata austriacă s-a grăbit în ajutorul saxonilor, însă a fost distrusă. Apoi Frederic al II-lea i-a înfrânt pe francezi. Însă el nu a reușit să obțină o victorie rapidă asupra rușilor, care au invadat estul Prusiei. Bătălia de la Gross-Jagersdorf din anul 1757 nu l-a determinat pe învingător. În anul 1758 armata rusă a cucerit puternica cetate, Königsberg și toată Prusia de Est. O cruntă bătălie a avut loc lângă localitatea Zomdorf, însă nici de data aceasta învingătorul nu a fost determinat.

Bătălia decisivă de lângă localitatea **Kunersdorf (1759)** s-a încheiat cu distrugerea armatei lui Frederic al II-lea. Însuși regele era cât pe ce să fie capturat ca ostatic. În luna septembrie a anului 1760 trupele ruse au intrat în Berlin, iar în anul 1761 au copleșit cetatea bine fortificată Kolberg. Frederic al II-lea se gândea chiar să renunțe la putere.

În acel timp a murit împărăteasa Elizabeta și pe tronul Rusiei a urcat Petru al III-lea – un adept fanatic al lui Frederic al II-lea și al regulilor prusace. El a încetat imediat războiul și în anul 1762 a încheiat un tratat de pace cu Prusia, ba chiar i-a propus și o alianță. Rusia i-a retrocedat Prusiei toate pământurile copleșite. Ieșirea Rusiei din război a contribuit la încheierea păcii cu Prusia de către Anglia și Franța în anul 1763 după principiul revenirii la situația de până la război.

Participarea la Războiul de Șapte Ani i-a asigurat Rusiei rolul de factor-cheie al politicii europene.

■ Bătălia de la Kunersdorf. 1759. Pictor Aleksandr Koșebu

Frederic al II-lea despre una dintre bătăliile Războiului de Șapte Ani

Sunt nefericit din cauză că încă mai sunt viu. Dintr-o armată de 48 de mii de soldați nu-mi mai rămân nici 3 mii. Când spun acest lucru, toți fug, iar eu nu mai am putere asupra acestor oameni... Nu mai am nici un fel de mijloace și, sincer vorbind, consider totul pierdut.

- ? 1. Când a spus Frederic al II-lea aceste cuvinte? 2. De ce a fost cauzată această stare de neliniște?

Pe fundalul războaielor din Europa se desfășura lupta anglo-franceză pentru colonii. Anglia dorea să pună stăpânire pe coloniile franceze din America și India, în timp ce Franța intenționa să ocupe teritoriile engleze din Europa, Anglia fiind astfel obligată să cedeze în disputele provocate de problema coloniilor. Victoria părea a fi de partea Angliei, care până în 1761 a cucerit Canada și posesiunile franceze în India. Îngrijorată, Spania a restabilit legăturile dinastice cu Franța și a intrat în Războiul de Șapte Ani. Însă armata spaniolă nu avea suficientă forță și a fost înfrântă, Anglia alipind la posesiunile sale o parte din coloniile spaniole.

La 10 februarie anul 1763 a fost semnat Tratatul de Pace de la Paris. Conform prevederilor lui, Anglia și-a asigurat controlul asupra Canadei, a majorității pământurilor cucerite în India, precum și a Floridei spaniole. Franței i s-a restituit insula Martinica și arhipelagul Guadelupa, iar Spaniei – Cuba și Filipinele.

Ca urmare a Războiului de Șapte Ani, harta politică a Europei nu s-a schimbat. După încheierea Tratatului de pace de la Paris și până la sfârșitul sec. XVIII pe continentul european nu au mai avut loc războaie între statele de frunte. Acest lucru se explica printr-o serie de cauze. În primul rând, prin crearea unui „echilibru de forțe” perfect, în cadrul căruia domina concepția conform căreia războiul nu îndreptățește considerabilele mijloace financiare cheltuite. În al doilea rând, este vorba despre păstrarea alianței franco-austriece. În al treilea rând, prin apropierea dintre Rusia, Prusia și Austria, explicată de existența unor interese comune referitoare la împărțirea Poloniei. În al patrulea rând, prin lipsa unor contradicții acute între toate statele continentale de frunte. În al cincilea rând, prin dezvoltarea dreptului internațional și dominația principiilor morale ale epocii Iluminismului, care complica argumentarea unor confruntări armate.

4 Împărțirile Uniunii statale polono-lituaniene. În a doua jumătate a sec. XVIII, Statul polonez, slăbit de certurile dintre șleahitici, a devenit obiectul intervențiilor vecinilor mai puternici: Austriei, Prusiei și Rusiei.

Problema împărțirii pământurilor poloneze era discutată demult de către diplomații polonezi, însă soluționarea ei nu trecea pe un făgaș practic. Procesul împărțirii Poloniei a fost accelerat de victoria rușilor în

■ Împărțirea Poloniei. Caricatură din sec. XVIII ■ Declinul Poloniei. 1866. Pictor Jan Matejko

războiul cu Turcia din anii 1768–1774. Prusia și Austria, dar și Franța nu doreau o mai mare consolidare a Rusiei, însă, neavând mijloace pentru a preveni acest lucru, își doreau alipirea unor teritorii poloneze în schimbul neimplicării în conflictul turco-rus. Rusia, care controla de-facto Polonia, se împotriva unei atare evoluții a evenimentelor. Însă, circumstanțele ce s-au creat (lupta împotriva alianței armate a șleahței poloneze – Confederația de la Bar, cotopirea Galiției de către Austria, presiunea diplomatică din partea Angliei, Franței și Prusiei) au silit Rusia să-și revadă poziția. Ea a consimțit să împartă Polonia împreună cu Austria și Prusia.

În anul 1772 aceste state au întreprins prima împărțire a Poloniei. Galiția a trecut la Austria, Belarusul de est – la Rusia, Prusia de Vest – la Regatul Prusiei. În urma celei de-a doua împărțiri a Poloniei de la 1793, Ucraina din dreapta Niprului a trecut la Rusia. A treia împărțire a Poloniei a fost făcută în anul 1795. Rusia a obținut vestul Belarusului, partea de vest a Volyniei și Curlanda; Austria s-a ales cu regiunile Sandomierz, Cracovia și Lublin, iar Prusia – cu celelalte pământuri împreună cu Varșovia. În urma celor trei împărțiri independența de stat a Poloniei a fost lichidată. Cea mai mare parte a teritoriilor ei le-a obținut Rusia.

Împărțirile au cauzat o revoltă de eliberare națională în anul 1794 sub conducerea lui **Tadeusz Kosciuszko**. Revolta a fost crunt înăbușită de către trupele ruse și prusace.

5 Războaiele cu Imperiul Otoman. În sec. XVIII Imperiul Otoman rămânea o forță de temut și în prima jumătate de veac a obținut mai multe victorii asupra vecinilor săi.

Însă în cea de-a doua jumătate a secolului amintit au devenit mult mai simțite fenomenele de criză din imperiu. Suveranii europeni au

început să considere Imperiul Otoman drept obiect al intereselor coloniale. La rândul lor, sultanii turci, înțelegând specificul sistemului echilibrului politicii europenilor, au încercat să-l folosească în scopurile lor. Pentru un timp îndelungat aliatul principal al otomanilor a devenit Franța, care înțelegea pericolul pe care îl reprezenta consolidarea Rusiei pentru Europa.

Războiul ruso-turc din anii 1768–1774 a fost rezultatul intrigilor diplomatice ale Franței și al intențiilor Confederației de la Bar de a găsi aliați în lupta împotriva Rusiei.

Folosindu-se de atacul haidamacilor asupra orașului Balta, care făcea parte din posesiunile turcești, sultanul turc i-a declarat război Rusiei. În toamna anului 1768 oștirile hanului crimeean au pus-tit unele raionale ale Ucrainei. În anul următor acțiunile armate s-au desfășurat în stepele din zona Mării Negre, în Balcani și în Caucaz. În anul 1769 trupele rusești au distrus armata turcească lângă Hotin și au ocupat Hotinul, Iașul, Bucureștiul și Taganrogul. În anul 1770 ele au obținut două victorii strălucite (pe malurile râurilor Larga și Cahul). În același timp, flota rusă, ocolind Europa, a ieșit în Marea Mediterană și a distrus navele turcești la Ceșme. Flota rusă a sprijinit și răscoala grecilor contra dominației otomane. În anul 1771 au izbucnit răscoale în Egipt și Siria.

În anul 1774 războiul s-a încheiat cu **Pacea de la Kuciuk-Kainargi**. Au intrat în componența Rusiei teritoriile situate între Bug și Nistru împreună cu țărmul maritim, cetățile din Crimeea – Kerci și Enicale, precum și teritoriile până la Kuban. Crimeea și Kubanul au devenit independente de Poarta Otomană. Rusia a obținut dreptul să controleze situația în cnezatele dunărene ale Moldovei și Valahiei, care erau în acel timp vasali ai Imperiului Otoman. Corăbiile rusești puteau deja naviga liber prin Marea Neagră. Folosindu-se de aceasta, în anul

■ Asaltul Oceacovului

1775 Austria a alipit Bucovina la teritoriul său.

În luna aprilie a anului 1783, Ecaterina a II-a a emis un Manifest în care se proclama alipirea Crimeii. În vara aceluiași an, au început lucrările de construcție a bazei flotei rusești de la marea Neagră – orașul Sevastopol.

Drept răspuns, Turcia se pregătea de un nou război, care a fost declanșat în anul 1787. Turcia era sprijinită de Anglia și Franța. Aliatul Rusiei era Austria. În anul 1788 rușii au luat cu asalt cetatea turcească **Oceacov**. În anul 1789, lângă râul Râmnicu (afluent al Dunării)

corpul ruso-austriac unit (7 mii de ruși sub comanda lui Aleksandr Suvorov și 18 mii de austrieci) a întâmpinat armata otomană formată din 100 de mii de soldați, iar în data de 11 septembrie a obținut o victorie strălucită nu „prin număr”, ci prin „iscusință”. În luna decembrie a anului 1790 A. Suvorov a cucerit Ismail, invincibila cetate a turcilor de lângă Dunăre.

Victoriile rușilor au decis soarta războiului. În anul 1791, la Iași a fost încheiat un Tratat de pace. Rusia a obținut pământurile dintre Bugul de Sud și Nistru. Turcia s-a dezis de pretențiile sale asupra Crimeii și a recunoscut-o drept posesiune a Imperiului rus. Întregul țărm al Mării Negre, de la brațul Dunării și până în Crimeea s-a pomenit în cadrul Imperiului rus.

Slăbirea puterii Imperiului Otoman i-a oferit Rusiei posibilitatea să-și activeze eforturile în Transcaucazia. Un moment important a devenit semnarea, la 24 iulie anul 1783, a unui Tratat între Rusia și regele Georgiei de Est Unite, Heraclie al II-lea. Potrivit acestui act, Georgia recunoștea suveranitatea Rusiei. În schimb, Rusia îi rezerva Georgiei dreptul de a promova o politică externă independentă și garanta neamestecul în treburile ei interne.

Concluzii

- ▶ Cea mai mare parte a sec. XVIII o reprezintă războaiele dintre statele europene de frunte, care se uneau în alianțe legate de situație.
- ▶ Scopul acestor războaie a fost de a nu admite consolidarea unuia dintre state. Drept rezultat, s-a creat un echilibru de forță între Anglia, Franța, Austria, Prusia și Rusia.
- ▶ Cel mai de amploare conflict din sec. XVIII în Europa a fost Războiul de Șapte Ani, care a legitimat fărâmițarea Germaniei, a demonstrat rolul crescând al Rusiei în relațiile internaționale și a întărit hegemonia Angliei pe mare

Întrebări și însărcinări

1. Care state puternice cândva din Europa și-au pierdut, în sec. XVIII, influența asupra politicii europene? 2. Când a fost încheiat Tratatul de la Utrecht? 3. Confrontările dintre care state ale Europei au păstrat echilibrul de forță pe parcursul sec. XVIII? 4. Care război a transformat Rusia într-un factor important al politicii europene? 5. Câte împărțiri ale Uniunii statale polono-lituaniene (Reci Pospolita) au avut loc în sec. XVIII? 6. Care state și-au extins posesiunile teritoriale ca urmare a războaielor împotriva imperiului Otoman?

- 7. De ce relațiile internaționale din sec. XVIII sunt numite echilibru de forță? 8. Care sunt principalele scopuri urmărite de Anglia în războaiele din sec. XVIII? 9. Ce l-a salvat pe regele Prusiei, Frederic al II-lea, de la înfrângerea totală în Războiul de Șapte Ani?
- 10. Alcătuiți o listă a războaielor, care au avut loc în Europa în sec. XVIII.
11. Completați în caiet tabelul „Scopurile urmărite de statele europene de frunte în relațiile internaționale din sec. XVIII”.

Franța	Austria	Prusia	Rusia	Anglia

- 12. De ce în secolul XVIII războaiele se dădeau nu între state, ci între coaliții?

§25. Coloniile engleze în America de Nord. Războiul de Independență (1775–1783). Întemeierea SUA

- 1. Ce înseamnă colonie, metropolă? 2. Care țări au colonizat continentul american?

1 **Înființarea coloniilor americane ale Angliei.** Anglia a început colonizarea Americii mai târziu decât alte state europene. Englezii tindeau să găsească pământuri libere pentru a le lucra. America de Nord a fost anume acel loc pe care ei îl căutau. Clima din acele locuri amintea de cea europeană, aici erau pământuri bogate, păduri. Bazinul fluviilor Mississippi și Sfântul Laurențiu le permiteau navelor mari să ajungă în acele zone ale continentului, care se aflau la o distanță de o mie de kilometri de țarm. În afară de aceasta, în acele locuri nu era populație numeroasă permanentă precum în coloniile spaniole. Englezilor le-a fost dat să se întâlnească cu triburi nu prea mari (de 200 mii de persoane), a căror ocupație de bază era vânatul. De aceea, coloniștii englezi, prin munca lor, și nu prin jafuri, precum o făceau spaniolii, au valorificat bogățiile naturale ale noului continent.

Prima așezare permanentă a fost întemeiată de către englezi în anul 1607, la gura de vărsare a râului James (Virginia). Cu timpul au fost întemeiate noi așezări la nord și la sud, de-a lungul țărmului, de la Florida spaniolă până la Noua Anglie. Fiecare dintre aceste colonii erau întemeiate independent una de cealaltă, cu ieșire la mare.

Mai întâi coloniile erau întemeiate de companiile comerciale, care-și asumau angajamentul de a-i transporta pe coloniști și de a le oferi condiții de trai pe noile teritorii, mai apoi și de marii proprietari, care cumpărau sau primeau în dar pământ de la rege.

Companiile și proprietarii îi numeau pe guvernatori și strângeau impozite. Coloniștii se bucurau de drepturile pe care le aveau cetățenii englezi.

2 Dezvoltarea social-economică și politică a coloniilor. Ca cetățeni englezi, coloniștii erau mai liberi decât în Anglia. Orice realizări ale coloniștilor erau rezultatul muncii lor asidue, de aceea ei deveneau destul de rapid independenți de companii și de lăzii-proprietari. În ceea ce privește soluționarea problemelor, ei acordau prioritate auto-organizării și nu mizau pe intervenția guvernatorului sau a companiei. O atare situație a dus repede la democratizarea tuturor sferelor vieții sociale. Adunările, reprezentanțele, discutarea dispozițiilor guvernatorului, a legilor adoptate de parlamentul englez, au devenit o normă a vieții.

Cu asemenea tendințe comune de dezvoltare, fiecare colonie avea ordinele și obiceiurile ei. În coloniile sudice trăiau un număr însemnat de sclavi de culoare, care au fost aduși acolo pentru muncile pe plantațiile mari. În cele de nord preleva munca liberă, însă morala puritană reglementa cu strictețe comportarea coloniștilor. Existau colonii în care biserica era separată de stat și toți cetățenii se bucurau de drepturi egale. Diferită era și atitudinea coloniștilor față de populația băștinașă – amerindienii. În unele colonii, în special în cele puritane, avea loc procesul nimicirii lor totale. În alte colonii atitudinea față de populația băștinașă era mult mai loială: cu reprezentanții ei erau încheiate acorduri comerciale, alianțe.

În ceea ce privește dezvoltarea economică, coloniile, de asemenea, se deosebeau. Astfel, coloniile de sud, unde condițiile naturale permiteau dezvoltarea **gospodărilor-plantații**,

■ Debarcarea primilor coloniști englezi pe coasta Americii de Nord din nava „Mayflower”

? Determinați, cu ajutorul ilustrației, ce sentimente îi cuprindeau pe primii strămutați.

■ Dansul de luptă al amerindienilor

■ Locuințele amerindienilor

■ Fermă tipică a coloniștilor

■ Plantațiile în coloniile sudice

au devenit furnizori de tutun, trestie de zahăr, orez, bumbac. În coloniile nordice se dezvoltau **gospodăriile-ferme** și diferite meșteșuguri. Dezvoltarea economică a coloniilor era frânată de metropolă. Acest lucru a dus la transformarea coloniilor engleze în furnizori de materie primă dependenți de metropolă. De exemplu, livrarea produselor din colonii putea fi făcută numai către Anglia, iar toate cele necesare coloniile le puteau obține sau din Anglia, sau prin intermediul acesteia. Coloniștilor li se interzicea să prelucreze fierul și pielea. Anglia frâna dezvoltarea manufacturilor.

Comerțul cu teritoriile coloniilor aducea profituri mari metropolei. În acest mod, comerțul a devenit principalul motor al industriei engleze, care cunoștea o dezvoltare semnificativă.

Schimbul de mărfuri dintre Anglia și colonii

Perioada	Volumul exportului din Anglia către colonii	Volumul exportului din colonii către Anglia
Începutul sec. XVIII	334 mii de lire sterline	433 mii de lire sterline
Mijlocul sec. XVIII	4,2 milioane de lire sterline	1,3 milioane de lire sterline

- ? 1. De ce la începutul sec. XVIII din colonii se exportau mai multe mărfuri decât se importau, iar la mijlocul secolului – dimpotrivă? 2. De câte ori s-a mărit exportul din Anglia către colonii? De ce a avut loc acest lucru?

3 Formarea națiunii nord-americane. La mijlocul sec. XVIII, în coloniile engleze din America a început formarea unei piețe interne unice, s-au activizat legăturile comerciale între companiile de sud și de nord.

În ajunul Războiului de Independență numărul populației în cele 13 colonii engleze reprezenta circa 2,5 milioane persoane (dacă nu luăm

în calcul populația băștinașă – amerindienii). În timpul cât au locuit pe pământurile americane, coloniștii și-au creat o cultură și un mod de trai proprii și specifice, care se deosebeau de cele europene. Limba lor comună a devenit engleza. Majoritatea covârșitoare a coloniștilor își determina apartenența națională nu după țara de origine, ci după noua lor patrie; ei afirmau cu multă mândrie: „Noi suntem americani!”

Noua națiune se constituia ca o comunitate a unor oameni de afaceri activi, care au obținut succese datorită muncii lor perseverente. O largă popularitate a căpătat „legenda americană” despre omul care sosea pe noul continent cu câteva monede în buzunar, lucra sârguincios, făcea cele mai grele lucruri și, în cele din urmă, obținea succes – devenea un om bogat și respectat.

La formarea noii ideologii au contribuit activitatea iluminiștilor americani. Bazându-se pe ideile Iluminismului european, ei creau noi idealuri pentru națiunea americană. Renumitul om de stat, iluminist, savant genial, **Benjamin Franklin (1706–1790)**, era numit mare îndrumător al marelui capitalism american. „Omul, spunea el, este făuritorul propriului destin, foarte multe lucruri depind de el însuși, de spiritul, voința și aspirațiile lui...”.

Franklin era omul acțiunii, care se mândrea cu ceea ce a obținut prin munca sa. La fel îi sfătuia el și pe conaționali săi. Omul trebuie să muncească, spunea Franklin, nu să plângă de neajunsurile sale. Tot atât de zadarnică este și goana după funcții înalte – acest lucru îl face pe om de râs. Lucrează pentru sine și, respectiv, pentru statul tău. Vor fi prosperi cetățenii – va prospera și statul. Astfel a formulat Franklin noua ideologie, care a devenit baza concepției despre lume a națiunii americane.

■ Benjamin Franklin

4

Cauzele conflictelor dintre colonii și metropolă.

Treptat coloniile deveneau tot mai bogate și mai populate, iar Anglia păstra din ce în ce mai greu dependența lor economică. Ocolind legile Angliei, în colonii erau aduse, prin contrabandă, 9/10 din mărfurile necesare. Coloniștii recunoșteau superioritatea Angliei numai prin faptul că se considerau cetățeni englezi, iar metropola îi apăra de dușmanii din afară (francezi și spanioli).

La mijlocul sec. XVIII situația s-a schimbat. În primul rând, după Războiul de Șapte Ani coloniștii au scăpat de pericolul din afară. În al doilea rând, politica loială a metropolei a devenit mult mai dură. Astfel, parlamentul englez a decis să transfere o parte a datoriei de stat, care a apărut în timpul Războiului de Șapte Ani, pe seama coloniilor. Un prim pas pe această cale a devenit introducerea unei neînsemnate **taxe de timbru**. Toate actele din colonii trebuiau redactate doar la funcționarii englezi pe hârtie special timbrată. Această inovație avea să-i supună pe coloniști unor noi impozite în viitor.

Introducerea taxei de timbru a generat un val de nemulțumire din partea populației. Răsculații nu au permis nici măcar descărcarea acelei hârtii timbrate, iar funcționarii englezi au fost izgoniți din colonii. Parlamentul englez a sistat taxa de timbru, însă nu pentru mult timp. În scurt timp, parlamentul a aplicat taxe vamale la unele mărfuri care erau aduse în colonii.

Acest lucru a generat un nou val de nemulțumiri. Coloniștii refuzau să cumpere mărfurile aduse din metropolă. Drept răspuns, guvernatorii, asistați de trupele engleze, au început reprimirile, care au dus la ciocniri armate.

În cele din urmă, parlamentul a anulat și această lege, păstrând numai taxa vamală la ceai. Dar și acest lucru întâmpina rezistență din partea coloniștilor. În Boston a izbucnit așa-numita revoltă a ceaiului, devenită un pretext al luptei coloniilor pentru independență.

Coloniștii explicau refuzul de a plăti noile impozite prin absența unui reprezentant în parlamentul englez care adopta aceste hotărâri. Cerințele lor erau rezumate sub lozinca „Nici un fel de impozite fără reprezentanță”.

5 „Partida de ceai de la Boston”. Pretext pentru război. Conflictul dintre Anglia și coloniile sale nord-americane a dus, în cele din urmă, la o confruntare deschisă și la război.

În toamna anului 1773, corăbiile Companiei Indiilor de Est au plecat spre țărmurile americane încărcate cu ceai. În același timp, „comitețele de legătură”, care coordonau revoltele anti-engleze și preluaseră practic controlul în colonii, i-au impus pe agenții Companiei Indiilor de Est să renunțe la încărcături. Însă agenții din Boston au refuzat să îndeplinească dispozițiile comitetului. Și atunci comitetul de la Boston a decis să interzică descărcarea ceaiului, aducând acest lucru la cunoștința guvernului și a comitetelor altor orașe. Timp de 20 de zile protestatarii adunați în port nu au permis descărcarea corăbiilor. În cele din urmă, câțiva bărbați îmbrăcați în haine de amerindieni au pătruns pe corabie și, în văzul tuturor, au aruncat lăzile cu ceai în mare. Acest eveniment

a intrat în istorie sub denumirea de „**Partida de ceai de la Boston**”.

În Anglia „Partida de ceai de la Boston” a fost primită ca declarare a războiului. Trupele engleze au intrat în Boston. Ocupația engleză a paralizat viața economică a orașului și a coloniei Massachusetts. Însă locuitorii coloniei au decis să meargă până la capăt. Adunarea legislativă (conventul) din Massachusetts a adoptat câteva hotărâri: în locul guvernatorului, care era numit de Londra, a fost creat un guvern provizoriu, a fost numit șeful trezoreriei, căruia i se plăteau impozite, a fost convocat Congresul Continental – o întrunire a reprezentanților coloniilor.

A început crearea detașamentelor înarmate (ale miliției), au avut loc primele ciocniri cu englezii, care încercau să le dezarmeze.

6 **Declarația de Independență. Desfășurarea acțiunilor militare.** La finele anului 1774 s-a întrunit **Primul Congres Continental**, care a adoptat hotărârea boicotării mărfurilor engleze.

Cel de-al **Doilea Congres Continental** (1775) a preluat, în condițiile în care războiul, practic, începuse, funcțiile guvernului central. A constatat starea de război și a luat hotărârea organizării unei armate comune a coloniilor. În fruntea armatei s-a situat **George Washington** (1732–1799).

George Washington era un proprietar bogat de plantații din Virginia, care anterior participase nu o singură dată la acțiunile militare împotriva amerindienilor și francezilor, câștigându-și gloria unui eminent comandant de oști. În ochii americanilor el era omul, care va fi în stare să ducă o luptă grea și fără de compromis pentru independența Patriei. Despre aceasta vorbea chiar și înfățișarea lui: fața cu trăsături ferme și dure, statura înaltă, încrederea în forțele proprii. Rolul decisiv în timpul numirii lui Washington în funcția de comandant suprem l-a jucat și starea lui socială. El era un om înstărit, iar majoritatea americanilor considerau că numai un om prosper poate fi independent în viziunile și acțiunile sale.

■ George Washington, primul președinte al SUA

■ Partida de ceai de la Boston. 1773

Congresul le-a propus tuturor coloniilor să-și formeze guvernele lor. Prima colonie, care a făcut acest lucru, a fost Virginia. În iunie

1776 ea a proclamat Declarația de Independență. După Virginia și-au proclamat independența și alte colonii

Aceste evenimente aveau loc pe fundalul acțiunilor armate. Trupele engleze intenționau să izoleze coloniile nordice de cele din sud, unde englezii își păstrau poziții puternice. În anii 1776–1777 armata lui Washington întâmpina mari greutăți în ceea ce privește asigurarea cu produse alimentare și suferea înfrângeri. În asemenea condiții, majoritatea membrilor Congresului nu se încumetau să rupă definitiv relațiile cu Anglia. Congresul s-a adresat către George al III-lea cu o petiție referitoare la conciliere și încetarea războiului. În loc de răspuns, regele a trimis în colonii trupe proaspete.

Acest lucru a pus capăt șovăielilor Congresului. El a ales o comisie, care a elaborat Declarația de Independență. Autorii ei au devenit renumiții oameni politici americani, **Thomas Jefferson** (1743–1826) și **John Adams** (1735–1826).

Thomas Jefferson provenea din familia unui bogat proprietar de plantații din Virginia. A obținut studii strălucite și a lucrat în calitate de avocat. În tinerețe T. Jefferson era pasionat de politică și filozofie, împărtășea idealurile Iluminismului. La vârsta de 26 de ani a fost ales în Adunarea legislativă a Virginiei. Scopul politic al lui T. Jefferson consta în obținerea independenței de către coloniile engleze din America de Nord și crearea propriei statalități. El considera că statul nou creat trebuie să se bazeze pe supremația puterii poporului și pe egalitatea firească a oamenilor. În anul 1775 T. Jefferson a fost ales deputat în Congresul Continental. În Declarația de Independență, care a fost elaborată la dispoziția Congresului de către T. Jefferson în vârstă de 33 de ani (cel mai tânăr dintre deputați), el a inclus un punct despre anularea sclaviei. (Însă acest punct a fost scos din Declarație în timpul redactării documentului de către comisia specială). T. Jefferson a jucat un rol considerabil în afirmarea statalității SUA – a ocupat posturile de guvernator al Virginiei, de secretar de stat al SUA în primul guvern al lui G. Washington, de vicepreședinte și președinte al SUA.

■ Thomas Jefferson, al treilea președinte al SUA

Declarație – document, declarație oficială, în care sunt proclamate principiile politicii interne și externe a statului, tezele de program ale partidului sau organizației ei.

La 4 iulie 1776 Declarația de Independență cu modificările, făcute de comisie, a fost adoptată de Congres. Declarația a proclamat crearea unui nou stat independent – **Statele Unite ale Americii**.

Extras din Declarația de Independență

Noi considerăm aceste adevăruri evidente, că toți oamenii sunt egali, că ei sunt înzestrați de Creator cu anumite Drepturi inalienabile, că printre acestea sunt Viața, Libertatea și căutarea Fericii. Că, pentru a asigura aceste drepturi, Guverne sunt instituite printre oameni, izvorând puterile lor doar din consimțământul celor guvernați, Că atunci când orice Formă de Guvernare devine distructivă acestor scopuri, este dreptul poporului de a o modifica sau elimina, și să instituie o nouă Guvernare.

... Aceste colonii... îndelung și răbdător au suportat orice fel de presiuni, și numai necesitatea îi impune acum să-și schimbe actuala formă de guvernare. Istoria actualului rege al Marii Britanii este plină de nedreptăți, scopul principal al cărora a fost instaurarea tiraniei în aceste state.

Drept mărturie, prezentăm spre judecata lumii necumpătate asemenea fapte: El, regele Angliei a refuzat să aprobe cele mai necesare legi pentru bunăstarea tuturor...

El a încercat să pună obstacole în calea populării acestor state.

El a trimis încoace o mulțime de guvernanți de-ai săi, care sărăcesc poporul și sug din el toate sevele.

El a încuviințat asemenea acte:

Suspendarea comerțului dintre noi și toate părțile lumii.

Ne-a supus impozitelor fără consimțământul nostru...

El a refuzat să ne conducă, ne-a lipsit de protecția sa și ne-a declarat război.

De aceea noi, reprezentanții Statelor Unite ale Americii, întrunindu-ne în Congresul general, anunțăm din numele și la împuternicirea coloniilor că aceste colonii unite sunt și, potrivit dreptului, trebuie să fie state libere și independente; că ele sunt eliberate de orice supunere coroanei britanice, iar orice legătură politică dintre noi și statul Marea Britanie este ruptă...

- ?**
1. Cum este argumentat în acest document dreptul coloniilor la independență?
 2. Ce au avut în vedere autorii declarației atunci când au scris că toți oamenii au fost creați egali?
 3. Care idealuri din epoca Iluminismului și-au găsit reflectare în document?
 4. În ce constă importanța general umană a Declarației?

■ Congresul votează pentru independența SUA

Între timp, acțiunile militare luau amploare în defavoarea americanilor. În luna august a anului 1776 englezii au cucerit New-Yorkul și Philadelphia. În asemenea condiții chiar și dușmanii Angliei (Spania, Franța, Țările de Jos) nu îndrăzneau să încheie deschis o alianță cu SUA. Însă, în America soseau voluntarii, erau trimiși bani și armament.

Un sprijin deosebit acorda Franța, unde se afla B. Franklin în calitate de reprezentant al coloniilor nord-americane. În ajutorul americanilor au sosit, printre alții, polonezul Thaddeus Kosciusko și generalul prusac Wilhelm Steuben. El a reușit să transforme acei oameni de rând, sărac îmbrăcați, într-o adevărată armată aptă de luptă. Prima victorie strălucită a fost obținută de armata americană în bătălia de lângă **Saratoga** (statul New-York) în toamna anului 1777. După această bătălie, noul stat a fost recunoscut de Franța, Spania, Țările de Jos. Rusia a proclamat neutralitatea armată.

■ Războiul de independență a SUA

ВИРЖИНИЯ Coloniile engleze în America la mijlocul sec. XVIII

Cu cifre sunt menționate:

1. New Hampshire
2. Rhode Island
3. Connecticut
4. New Jersey
5. Delaware
6. Maryland

..... Hotarul de vest, dincolo de care coloniștilor le era interzis să ocupe pământuri, conform dispoziției regale din 1763.

1776 Adoptarea de către Congres a Declarației de Independență. Crearea SUA (4 iulie anul 1776)

- ← Locurile debarcării trupelor engleze
- ← Acțiunile trupelor engleze
- ⇨ Acțiunile trupelor americane
- ⇨ Susținerea americanilor de către flota franceză
- ⊗ Locurile celor mai decisive bătălii
- ▼ Locurile capitulării trupelor engleze
- Frontierele SUA în anul 1783
- Вашингтон Capitala SUA din anul 1791
- Posesiunile britanice
- Posesiunile spaniole

Primind susținere de la aliați, armata americană a trecut în ofensivă și a în-cercuit forțele engleze principale lângă Yorktown, ele capitulând în 1781.

7 **Pacea de la Versailles. Consecințele războiului.** La 3 septembrie 1773 între Anglia și SUA a fost încheiat un tratat de pace la Versailles (Franța). Anglia a recunoscut independența SUA și le-a oferit teritoriile de la frontiera nordică a statului Massachusetts până la hotarul de sud al statului Georgia, iar la vest – până la fluviul Mississippi.

După război, tânărul stat s-a pomenit într-o situație complicată. Economia a fost distrusă de îndelungatul război și de pierderea legăturilor cu fosta metropolă. Nu era suficient aur și argint. În schimb, nou stat dispunea de mulți bani de hârtie devalorizați. Statele de sud sufereau din cauza insuficienței forței de muncă. A crescut și costul condițiilor de viață. Aproape că nu erau oameni fără datorii. În asemenea condiții s-a acutizat lupta politică, s-au agravat problemele sociale.

Acea parte a populației dispusă radical cerea schimbări în continuare și tindea spre o egalitate a averilor. Oamenii cu viziuni conservatoare au început să se înțeleagă cu fosta metropolă. Congresul SUA, care nu avea putere reală, căuta ieșire din situația ce s-a creat. Au fost confiscate pământurile coroanei engleze, ale proprietarilor de pământ englezi și ale adepților acestora, armata a fost desființată, iar militarii primeau în schimbul salariului certificate de proprietate pentru loturi de pământ.

Asemenea măsuri erau provizorii și nu contribuiau la scoaterea societății din criză. Tânăra țară avea nevoie de o putere centrală solidă, de o piață unică bine protejată.

8 **Constituirea organelor puterii.** Concomitent cu Războiul de Independență a avut loc și constituirea structurilor de stat. În perioada anilor 1776–1783 în toate statele americane au fost create guverne și parlamente, funcționa și Congresul General. Sfârșitul războiului a adus la ordinea zilei și problema corelației dintre atribuțiile organelor generale ale Uniunii și organelor din fiecare stat aparte.

Astfel, în anul 1777 au fost adoptate „Articolele Confederației” (prima Constituție a SUA). În conformitate cu aceste articole, Congresului unional îi revenea rolul de mediator în contradicțiile dintre state, el a preluat conducerea armatei și domeniul de politică externă. Statele

■ Capitularea trupelor engleze lângă Saragota

aveau dreptul să strângă impozite, să emită bani proprii, să aprobe tarifele vamale și să încheie acorduri comerciale. Fiecare stat trimitea în Congres câte un deputat. Schimbările în orânduirea politică a statelor erau făcute numai prin hotărârea lor, luată în unanimitate.

9 **Constituția SUA.** „Articolele Confederației” nu erau pe placul tuturor. În asemenea condiții, în luna mai a anului 1787, la Philadelphia s-au adunat 55 de delegați din partea tuturor statelor (în afară de Rhode Island), cu scopul de a elabora Constituția tânărului stat. La **17 septembrie 1787** majoritatea deputaților au adoptat o variantă de compromis și au semnat textul **Constituției SUA**, care este valabilă și în prezent.

Conform acestei Constituții, dintr-o Confederație cu un statut neclar SUA se transformau într-un stat federativ. Statele din componența acestuia și-au păstrat o parte însemnată de drepturi, însă principalele funcții generale de stat au fost transmise guvernului federal (central). Astfel, guvernul federal soluționa problemele de politică externă, de apărare, de ordin financiar, cele privind legislația generală de stat.

Constituția prevedea principiul distribuirii puterii pe ramuri (legislativă, executivă, judiciară), precum și un sistem de control și de contra-echilibru.

Puterea executivă în SUA era transmisă președintelui SUA, care era ales pentru o perioadă de patru ani. El era șef al statului, guvernului, precum și comandant suprem al forțelor armate. Președintele numea miniștrii, care erau aprobați de Congres (parlament), însă, erau subordonați numai președintelui, dar și ambasadorii, membrii Curții Supreme. În cazul bolii, decesului sau incapacității președintelui de a conduce statul, era instituit postul de vicepreședinte, care deținea concomitent funcția de președinte al senatului (camera superioară a Congresului). Congresul avea dreptul să-i exprime președintelui lipsa de încredere (impeachment).

- Semnarea Constituției la Philadelphia

Puterea legislativă în SUA aparținea **Congresului**. El avea dreptul să fixeze și să adune impozitele, să reglementeze comerțul (cel exterior și cel dintre state), să tipărească bani, să introducă taxe, să adune armata și flota.

Congresul era compus din două camere. Camera superioară – Senatul era aleasă la adunările legislative locale. Fiecare stat, indiferent de suprafața teritoriului și numărul populației, trimitea doi reprezentanți. Senatul era ales pentru o

perioadă de șase ani cu înlocuirea obligatorie a unei treimi din componența sa după fiecare doi ani. Senatul aproba numirile în posturile supreme în stat, soluționa problemele de politică externă, iar în caz de necesitate juca rolul organului judiciar pentru persoanele supreme din stat, inclusiv pentru președinte.

Camera inferioară – **Camera Reprezentanților**, era aleasă pentru o perioadă de doi ani după numărul proporțional al alegătorilor din stat. Ea discuta proiectele de legi, aproba bugetul și impozitele, însă își coordona hotărârile cu senatul.

Dreptul de vot era acordat numai oamenilor albi, care au atins vârsta de 21 de ani și aveau o avere oarecare. Astfel în Constituție au fost consfințite restricțiile rasiale și patrimoniale.

Constituția institua, de asemenea Curtea Supremă – instanța supremă în stat, care era compusă din șase (iar cu timpul din nouă) juriști numiți pe viață.

La timpul său, Constituția SUA era cea mai democratică. Ea se deosebea esențial de orânduirile absolutiste din Europa. În același timp, deși Constituția garanta dreptul la proprietate, în ea lipseau garanțiile libertăților democratice. Această lacună a fost înlăturată în anul 1789. La cerința tuturor statelor, James Madison a elaborat primele zece amendamente la Constituție – **Declarația drepturilor** (aprobată în 1791). În ea era proclamată libertatea de întrunire, a cuvântului, tiparului și religiei, inviolabilitatea persoanei, curtea cu jurați, dreptul fiecărui american de a purta arme în scopuri de autoapărare.

Ulterior a fost aprobată și simbolică statului. La **14 iunie 1777** Congresul a aprobat Drapelul de stat al SUA, la **1782** – **stema**, iar în anul **1931** – **imnul**.

■ Drapelul coloniilor unite în 1763

Democrație – formă a sistemului politic al societății, edificată pe principiul recunoașterii poporului drept sursă principală a puterii în stat. Prevede împărțirea puterii în ramurile legislativă, executivă și judiciară, alegeri ale organelor puterii de stat.

! Concluzii

- ▶ De la începutul sec. XVII a avut loc procesul colonizării Americii de Nord de către Anglia. Către mijlocul sec. XVIII acolo existau 13 colonii britanice, ai căror locuitori erau considerați supuși ai regelui englez.

- ▶ În ajunul Războiului de independență a coloniilor engleze, s-a format națiunea nord-americană. Ea avea toate însemnele unei națiuni, cu excepția independenței statale.
- ▶ „Partida de ceai de la Boston” a făcut ireversibilă varianta soluționării prin forță a conflictului dintre colonii și metropolă.
- ▶ La 4 iulie anul 1776 a fost adoptată Declarația de Independență a SUA.
- ▶ La 3 septembrie anul 1783 Anglia a recunoscut independența SUA.
- ▶ Constituția SUA a fost adoptată în anul 1787. La timpul său, ea era cea mai avansată și cea mai democratică. În anul 1789 Constituția a fost completată cu garanții ale libertăților democratice – Declarația Drepturilor.

Întrebări și însărcinări

1. Când a început colonizarea Americii de Nord? 2. Care erau relațiile dintre coloniști și populația băștinașă? 3. Ce eveniment a primit denumirea „Partida de ceai de la Boston”? 4. Cine a fost comandant al oștirilor americane în Războiul de Independență? 5. Ce hotărâri au fost adoptate de primul și al doilea Congres continental? 6. Care țări au fost aliate ale SUA în lupta pentru independență? 7. Unde s-a dat bătălia decisivă din cadrul Războiului de independență? 8. Când a fost adoptată Constituția SUA?
- 👉 9. Ce deosebiri esențiale existau între coloniile de sud și de nord? De ce au fost condiționate acestea? 10. În ce constau principalele deosebiri dintre coloniile engleze din America de Nord și coloniile spaniolilor, portughezilor, olandezilor, francezilor? 11. Ce momente și de ce i-au înfuriat pe coloniști în relațiile cu Anglia? 12. Care au fost consecințele economice politice și sociale ale Războiului de Independență pentru SUA?
- 📖 13. Alcătuiți o povestire despre viața primilor coloniști din SUA. 14. Explicați esența lozincii coloniștilor, după care ei se conduceau la mijlocul sec. XVIII: „Nici un fel de impozite fără reprezentanță”. 15. Cum s-au desfășurat acțiunile militare din cadrul Războiului de Independență al SUA din anii 1775–1783? Alcătuiți în caiet un tabel cronologic al acestor evenimente. 16. Numiți condițiile Păcii de la Versailles dintre SUA și Anglia. 17. Caracterizați principalele teze ale Constituției SUA.
- 📄 18. Libertatea și drepturile democratice au fost valabile pentru toți locuitorii SUA în sec. XVIII?

§ 26. Lecție practică

„Particularitățile orânduirii de stat a SUA” /

„Viața cotidiană în țările Europei de Vest în sec. XVIII” (la alegerea profesorului)

Scopul (este determinat după tema aleasă) constă în:

- 1) a determina particularitățile orânduirii de stat și principalele teze ale Constituției SUA;
- 2) a clarifica schimbările ce s-au produs în viața cotidiană în țările Europei de Vest în sec. XVIII.

Însărcinări pentru lecția practică: de pregătit o comunicare (prezentare) la tema aleasă de profesor conform conținutului lecției.

Întrebări și însărcinări pentru activitatea la lecția practică

1. Uniți-vă în grupuri mici și discutați comunicările (prezentările) voastre.
2. Prezentați clasei rezultatele activității voastre.
3. Faceți concluzii conform scopului activității.

Generalizarea cunoștințelor la capitolul V

„Epoca Iluminismului”

1. Explicați semnificația noțiunilor și termenilor: „Iluminism”, „enciclopediști”, „clasicism”, „revoluție industrială”, „progres tehnic”, „absolutism luminat”, „imperiu”, „lovitură de palat”, „colonie”, „metropolă”, „declarație”, „constituție”, „republică”, „fедераție”.
2. Îndepliniți însărcinarea cu ajutorul hărții istorice:
 - 1) arătați cele mai importante centre culturale ale Europei din epoca Iluminismului;
 - 2) indicați teritoriile, care au intrat în componența Rusiei în sec. XVIII;
 - 3) evidențiați schimbările teritoriale suferite de Austria și Prusia în sec. XVIII;
 - 4) urmăriți după hartă desfășurarea acțiunilor militare din timpul Războiului de Independență al SUA;
 - 5) caracterizați dezvoltarea industriei în Anglia.
3. De ce perioada domniei Ecaterinei a II-a în Rusia, a Mariei Terezia și a lui Iosif al II-lea în Austria, a lui Frederic al II-lea în Prusia este numită absolutism luminat?
4. Determinați trăsăturile caracteristice ale epocii Iluminismului. De ce au fost ele condiționate?
5. Exprimați-vă propria convingere față de evenimentele Revoluției din Anglia și cele ale luptei SUA pentru Independență. Dați o apreciere istorică acestor evenimente.
6. Caracterizați cele mai importante schimbări din viața politică și social-economică a Franței, Rusiei, statelor germane, Angliei în sec. XVIII. Alcătuiți un tabel comparativ.
7. Care au fost realizările culturii în epoca Iluminismului?

Teste pentru capitolul V „Epoca Iluminismului”

- Cine din persoanele enumerate a devenit primul rege al Prusiei:

A Frederic Wilhelm I	B Frederic I
C Frederic Wilhelm al II-lea	D Frederic al II-lea
- Ce act i-a permis Mariei Terezia să urce pe tronul austriac?

A Pragmatica sancțiune	B Mustrarea cea Mare
C Declarația Drepturilor	D Bula de Aur
- Care din zonele enumerate a intrat în componența monarhiei austriece a Habsburgilor ca urmare a primei împărțiri a Uniunii polono-lituaniene (Reci Pospolitei)?

A Polonia mică	B Polonia Mare
C Galiția	D Silezia
- Perioada domniei cărui monarh a fost numită „veacul de aur” al Imperiului rus?

A a Elizabetei Petrovna	B a Anei Ioannovna
C a Ecaterinei a II-a	D a lui Petru al III-lea
- Care a fost rezultatul principal al Războiului de Șapte Ani dintre statele europene?

A Prusia a alipit la posesiunile sale Silezia
B pentru prima dată a fost creată o alianță politico-militară a statelor europene
C a fost curmată încercarea Prusiei de a uni sub puterea sa pământurile germane; pentru încă o sută de ani a fost fixată fărâmițarea politică a Germaniei.
D Schimbarea dinastiilor în Imperiul rus.
- Afirmarea absolutismului luminat în țările Europei a fost condiționată de răspândirea ideilor:

A iluminismului	B protestantismului
C protecționismului	D umanismului
- Un semn al educației în epoca Iluminismului era considerată:

A capacitatea de a purta discuții pe teme politice
B capacitatea de a purta discuții pe teme științifice și filozofice
C cunoașterea oamenilor de artă și a operelor din epoca Renașterii
D cunoașterea trecutului istoric al țării sale
- Care inventator a creat primul motor:

A J. Key	B J. Hargreaves	C J. Watt	D E. Cartwright
----------	-----------------	-----------	-----------------
- Cine a exclamat „Statul sunt eu”?

A Richelieu	B Ludovic al XIV-lea	C Ludovic al XV-lea	D Ludovic al XVI-lea
-------------	----------------------	---------------------	----------------------
- Când au proclamat coloniile nord-americane ale Angliei Declarația de Independență?

A în anul 1774	B în anul 1776	C în anul 1781	D în anul 1783
----------------	----------------	----------------	----------------
- Cine a fost primul președinte al SUA?

A George Washington	B John Adams
C Thomas Jefferson	D Benjamin Franklin
- Câte colonii engleze din America de Nord au creat, după Războiul de Independență, noul stat – SUA?

A 10	B 13	C 15	D 24
------	------	------	------

CAPITOLUL VI. LUMEA ORIENTULUI ÎN SEC. XVI-XVIII

§ 27. China și Japonia în sec. XVI-XVIII

1. Cine în China era numit „Fiul cerului”? 2. Ce succese în dezvoltarea științei și tehnicii au fost obținute în China medievală?

Particularitățile de dezvoltare a țărilor orientale. Civilizațiile Orientului. În perioada studiată oamenii de știință evidențiază trei civilizații orientale de bază: civilizația musulmană din Orientul Apropiat, civilizația indiană din Asia de Sud și cea chineză din Orientul Îndepărtat (sunt utilizate și alte denumiri). Ele se deosebesc în multe privințe, dar au și trăsături comune, ceea ce ne determină să afirmăm că ele toate au contribuit la formarea modelului oriental de dezvoltare a societății. Tuturor le este caracteristic fenomenul puterii birocrăției de stat atât asupra comunităților sătești subordonate, cât și asupra proprietarilor particulari (comercianți, cămătari, meșteșugari). Structura statului este condusă de suveran, puterea acestuia fiindu-i dată de Dumnezeu și sfințită de religie. Acest fenomen a determinat aproape toate particularitățile civilizațiilor Orientului. Un astfel de stat nu s-a ciocnit de contradicții interne, ceea ce i-a asigurat stabilitatea. Singura contrapondere pentru statul-proprietar putea fi proprietatea privată, însă și aceasta aparținea în totalitate statului.

Pătrunderea europenilor în Orient după Marile descoperiri geografice și începutul formării imperiilor coloniale au reprezentat momentul introducerii din exterior a ideii de proprietate privată, care a dus la ruina relațiilor tradiționale. Însă, în această perioadă, europenii erau numai în căutarea căilor de pătrundere în Orient, către bogățiile lui.

În toate statele din Orient sistemul de gospodărire era organizat după următoarea schemă. Fiecare om, care lucra pământul, avea dreptul și obligația garantată să lucreze pe acest pământ și să folosească toate resursele necesare gospodăririi: apa, pășunile, pădurile etc. În același timp, dreptul de proprietar și de folosire a pământului și resurselor se afla în mâinile aparatului puterii, care era rupt de producție. Recunoscând puterea aparatului de stat, producătorii (comunitatea țăranilor) plăteau sub diferite forme (lucrări, o parte din recoltă) surplusul de produse. Acest impozit nemijlocit era distribuit mai apoi pentru întreținerea structurilor puterii. Așadar, cel ce deținea puterea în stat avea acces la distribuirea produselor. Obținând puterea,

el devenea proprietarul lor. De aceea putem afirma că o particularitate a civilizației orientale era principiul **puterii-proprietății**.

Forța statului depindea de forța puterii politice și de eficiența activității mecanismului de stat (a funcționarilor), iar în cele din urmă – de caracterul regulat al colectării impozitelor. La rândul său, volumul impozitelor depindea de eficiența agriculturii și de productivitatea muncii meșteșugarilor. Aici începea să acționeze mecanismul invers: statul era interesat în a contribui la dezvoltarea agriculturii și meșteșugurilor. Partea negativă a sistemului descris consta în depășirea posibilităților reale de achitare a impozitelor. Și atunci țăranii se ridicau la luptă, cu scopul de a reînnoi sistemul tradițional.

O particularitate caracteristică a civilizațiilor orientale a fost păstrarea **comunității satești** ca bază a organizării sociale de stat. Într-o asemenea comunitate intrau, de obicei, locuitorii unui sat. Fiecare comunitate se folosea, timp de secole, de aceleași pământuri, pășuni etc. Mărirea cotelor fiecărei familii sau a fiecărui membru al comunității se schimba peste un anumit timp în dependență de numărul rudelor sau al persoanelor apte de muncă. Acest lucru asigura o stare materială practic egală pentru membrii comunității. În afară de țăranii, în comunitate intrau meșteșugarii, care satisfăceau necesitățile comunității cu produsele respective. Pentru întreținerea lor, era repartizată o anumită parte din recoltă. În fruntea comunității era starostele, care era ales sau numit.

Așadar, comunitatea sătească era baza civilizației orientale, care i-a conferit acesteia un caracter stabil, conservativ, precum și capacitatea de a se opune influențelor din exterior.

Controlul deplin al statului asupra vieții societății nu excludea proprietatea privată, însă, spre deosebire de Europa, ea juca un rol secundar. Ei i-a fost rezervat un loc clar în structura puterii de stat. Proprietarul privat deservea, în general, comerțul exterior și cel de tranzit. El putea să dispună de o avere considerabilă, însă inviolabilitatea și

■ Moscheea sultanului Ahmed (Moscheea Albastră) din Istanbul. Aspect modern

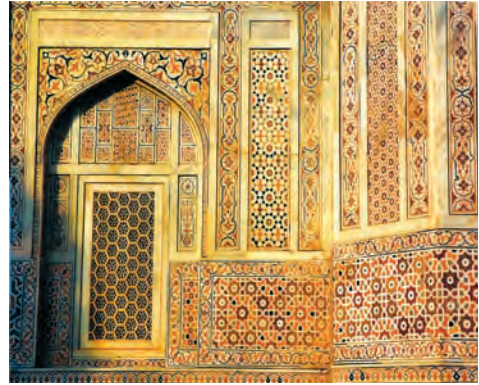
integritatea averii nu erau garantate: în orice moment suveranul o putea confisca.

Unicul mod de a-și apăra proprietatea era obținerea unei funcții în structura puterii de stat. Dacă proprietarul nu făcea parte din aparatul de stat, el încerca să investească bogățiile sale în pământ, deși nici el nu aducea venit și, de asemenea, nu avea garanția inviolabilității (întrucât a avea pământ era ceva prestigios). Apoi toate depindeau de faptul cât de regulat el plătea impozitele pentru pământul de care dispune. Creșterea numărului proprietarilor de pământ și a suprafețelor posesiunilor lor erau limitat din cauza pericolului subminării stabilității în stat.

Țăranii, care deveneau arendatori, îi plăteau proprietarului de pământ un impozit mult mai mare decât cel pe care l-ar fi plătit nemijlocit la stat. Atunci când proprietarii depășeau cadrul ce asigura stabilitatea, statul pune capăt samo-volniciei lor și dădea în folosință pământurile țăranilor. În cazul slăbirii puterii de stat, o puternică răscoală țărănească era aceea care restabiea ordinea de odinioară.

Lipsa unei piețe interne a condiționat și lipsa producției mărfurilor în gospodăriile proprietarilor. În statele orientale nu apărea necesitatea creării plantațiilor.

Orașele din Orient se deosebeau esențial de cele europene. Ele le datorau existența suveranilor și comerțului. Majoritatea orașelor erau reședințe ale suveranilor, centre religioase ori se aflau la răspântia căilor comerciale. Deservirea curții suveranului sau a unui funcționar important necesita un număr însemnat de servitori, meșteșugari, comercianți. De obicei, ei se stabileau cu toții în jurul palatului acestuia. Meșteșugarii, care deserveau necesitățile suveranului, confecționau lucruri de care oamenii simpli practic nu se foloseau: bijuterii, veselă scumpă, postavuri, arme. Meșteșugarii primeau pentru munca lor produse alimentare, adunate de la țăranii sub formă de impozite sau bani. În orașe erau situate, de asemenea, casele, depozitele și magazinele negustorilor. Mărfurile lor erau cumpărate de către dregători sau de către negustorii străini. Tocmai din cauză că producerea și vânzarea mărfurilor erau concentrate la orașe, europenii considerau că în Orient există bogății fantastice.

■ Mausoleu ai cărui pereți au fost ornamentați cu onix, jasp și ametiste.

■ Templul de Aur Harmandir Sahib (sec. XVI) din Amritsar (India). Aspect modern

■ Miniatură cu chipul sultanului Muhammad Quli din Golconda

La fel ca în Europa, societatea Orientului era împărțită în stări. Astfel, grupele sociale se deosebeau în dependență de apartenența la o anumită ramură a structurii de stat, forma de activitate, modul de obținere a mijloacelor pentru existență (agricultorii, meșteșugarii, preoții, soldații). Astfel de grupe sociale aveau un caracter închis, apartenența la ele fiind moștenită. După statutul juridic, societatea se împărțea în cei cu drepturi depline, fără drepturi depline și cei fără drepturi (sclavi).

La cele două diferențe sociale se adăuga încă una – sistemul inegalității patrimoniale. Fiecare dintre păturile sociale (stările) enumerate mai sus avea bogații și săracii săi. Bogația era caracteristică numai celor cu drepturi depline. Deci, păturile sociale tradiționale, statutul juridic, starea materială, constituiau o complicată structură socială. Stările privilegiate din Orient erau cele ce aveau de-a face cu sistemul de conducere a statului.

Un rol considerabil în Orient îl juca **religia**. Ea sancționa și binecuvânta puterea politică, contribuia la divinizarea suveranului, făcea din societate un tot întreg, contribuind, de asemenea, la formarea trăsăturilor caracterului național. Religia împărtășea tradițiile conservatoare, consolida, adoma cimentului, mecanismul de stat și structura socială. Însă, diferite sisteme religioase au făcut acest lucru în felul lor.

2 **Situația economică și politică a Chinei.** În sec. XVI, în China domnea dinastia **Ming**. Imperiul chinez cuprindea teritoriile actualelor provincii interne ale Chinei și o parte a Mancurierei. Țări dependente de Imperiu erau Vietnamul, Coreea și Tibetul. Puterea supremă aparținea împăratului, care guverna bazându-se pe un număr mare de funcționari. Întreg teritoriul Imperiului era împărțit în 15 unități administrative.

La începutul domniei, împărații dinastiei **Ming** promovau o politică orientată către dezvoltarea gospodăriei țărănești. În acel timp

au fost perfecționate uneltele de muncă și inventarul agricol, de pe un ogor erau strânse două recolte – primăvara și toamna, se începu-se utilizarea îngrășămintelor pentru pământ. Mari succese a obținut tehnica de irigare. Chinezii construiau apeducte din țevi de bambus, roți de apă, înălțau diguri.

Toate pământurile din Imperiul Ming se împărțeau în pământuri de stat și private. Marea majoritate a pământurilor de stat erau date în folosință țăranilor pe viață, ei fiind nevoiți să plătească pentru aceasta impozite la stat și să îndeplinească anumite obligații. Pământurile private aparțineau, de regulă, marilor proprietari funciari. Cele mai mari posesiuni în sec. XVI-XVII aparțineau împăraților. Imense erau posesiunile familiei împărătești, ale nobilimii, funcționarilor, care primeau pământ din partea împăratului. De pe pământurile aflate în proprietate privată, impozitele erau plătite de proprietarii de pământ, care le dădeau în arendă țăranilor loturi mai mici.

În Imperiul Ming a fost creat un sistem ramificat de impozitare. Odată la zece ani erau întocmite listele contribuabililor, care se păstrau la departamentul de finanțe. Țăranii erau nevoiți să îndeplinească anumite munci: ei lucrau la construcția podurilor, a palatelor, canalurilor.

În China era bine dezvoltată producția meșteșugărească. Existau ateliere mărunte, în care lucra meșterul împreună cu membrii familiei sale și ucenicii. În marile ateliere de stat lucrau meșteșugari angajați. În sec. XVI devenea tot mai mare numărul manufacturilor, îndeosebi cele din industria țesăturilor. Proprietarii ai acestora deveneau negustorii și meșteșugarii bogați, iar meșteșugarii mărunți sau țăranii, care nu aveau alte mijloace de existență – muncitori angajați.

Relațiile dintre împărat și supușii săi erau relațiile tradiționale dintre stăpân și sclav.

3 **Pătrunderea europenilor în China.** Europeanii au întreprins primele încercări de a pătrunde în China în sec. XVI. În prima

■ Oraș chinez din secolul XVII

jumătate a sec. XVI portughezii au încercat să-și întemeieze cu forța așezările lor pe țărmul chinez. În anii '40 ai sec. XVI, mituind autoritățile locale, ei au întemeiat o bază comercială la nord de provincia Guangdong. Politica deschisă de colonizare, pe care portughezii o promovau ignorând toate legile locale, i-au impus pe chinezi să recurgă la acțiuni decisive și în anul 1541 portughezii au fost izgoniți din China. Ei au reușit, în schimbul unei mite impunătoare date funcționarilor din partea locului, să-și păstreze drepturile asupra portului Macao. În cea de-a doua jumătate a sec. XVI, în China au început să pătrundă colonizatorii spanioli, iar către sfârșitul secolului – olandezii. Și Anglia manifesta interes față de China. La acea vreme, dinastia Ming decăzuse considerabil și nu mai era în stare să oprească invaziile armate. Englezii i-au obligat pe chinezi, prin puterea armelor, să le ofere dreptul de a face comerț prin portul Guangzhou. Invațiile din sec. XVI-XVII au pus începuturile transformării Chinei într-o țară dependentă de colonizatorii europeni. Acest lucru însă a avut loc abia în sec. XIX.

4 Războiul țărănesc din sec. XVII. Căderea dinastiei Ming și începutul domniei dinastiei Qing. În anii '20 ai sec. XVII situația internă și externă a Imperiului Ming s-a agravat. În interiorul țării se făcea tot mai simțită anarhia, generată de lupta neîntreruptă pentru putere. Lăsată la voia întâmplării, armata se destrăma. Impozitele insuportabile au ruinat în totalitate gospodăriile țărănești.

La sfârșitul anilor '20 ai sec. XVII în zonele de nord-vest ale Chinei au devenit tot mai frecvente calamitățile naturale: secetele alternau cu inundațiile, iar vara recolta era nimicită de lăcuste. Disperați, țărani au început să se revolte. În cele din urmă, în partea de nord a provinciei Shanxi a izbucnit rebeliunea. Ea a fost condusă de Zhang Xianshong și Li Zicheng.

Funcționar chinez despre situația din China în ajunul Războiului țărănesc

În districtul Yanjani timp de un an nu a plouat. În august-septembrie populația de la orașe mănâncă pelin, în octombrie a început să mănânce coaja de pe copaci, spre sfârșitul anului toată coaja fiind ruptă au început să mănânce cretă. Peste câteva zile oamenilor li se umfla pântecul, ei cădeau la pământ, fiind sortiți morții... În toate județele au fost săpate, în afara orașelor, gropi adânci, în fiecare dintre ele sunt înmormântate câteva sute de persoane.

? Determinați după aceste mărturii una din cauzele Războiului țărănesc.

Detășamentele țăranilor au început să se unească și, în anul 1635, a fost creată o armată de temut, care a început să nimicească trupele guvernamentale. În anii 1639-1641 lupta a căpătat un nou avânt. Influența și popularitatea lui Li Zicheng creșteau. În localitățile cucerite pământurile erau împărțite țăranilor. Ei erau scutiți de impozite pentru trei sau cinci ani. Armata rebelilor a plecat în campanie spre capitala imperiului –

- Împărat din dinastia Ming pe o barcă însoțit de escortă

- Mii de femei fabricau la războaiele de țesut mătasea chineză

Beijing. La 25 aprilie 1644 răsculații au cucerit orașul. Ultimul împărat al acestei dinastii s-a sinucis. Li Zicheng a devenit noul împărat.

Răsturnând dinastia Ming și ocupând partea de nord a Chinei, armata rebelilor condusă de Li Zicheng s-a pomenit atrasă în lupta împotriva **manciurienilor**. Armata lui Li Zicheng formată din 200 mii de soldați a fost înfrântă de numeroasa armată a manciurienilor în iunie 1644. Armata manciurienilor a ocupat Beijingul. Acest eveniment este considerat începutul domniei dinastiei manciuriene **Qing**.

Fiind sprijiniți de funcționari care au trecut în serviciul lor, manciurienii extindeau treptat zona de ocupație, izgonindu-i pe răsculați înspre vest. Li Zicheng a fost capturat și ucis. Detașamentele rebele au continuat lupta împotriva manciurienilor și au încetat-o abia în anul 1683.

Spre deosebire de precedenții cotropitori, manciurienii nu s-au infiltrat printre populația băștinașă, ci și-au asigurat o situație separată și privilegiată. Manciuurienii aveau ca trăsătură fizică distinctivă costița, în care-și împleteau părul. Lor le era interzis să se căsătorească cu descendenți ai altor popoare din China.

După forma de guvernare, China din timpul dinastiei Qing din sec. XVII-XVIII era **despotism**. În fruntea statului era **sfântul han**, care avea putere nelimitată. Dinastia Qing ducea războaie de cotropire aproape neîntrerupte. Însă pătrunderea europenilor în China și în statele vecine a creat premise pentru ruina vechilor reguli pe care se baza puterea împăraților. Suveranii chinezi erau îngrijorați, mai ales, de superioritatea militară a europenilor și de răspândirea creștinismului. În cele din

Despotie – putere autocratică nelimitată de lege, care se caracterizează printr-o centralizare extremală și samovolnicia conducătorului; stat condus de un despot.

Han sfânt – împărat chinez din timpul dinastiei Qing.

urmă, în anul 1724, din China au fost expulzați toți misionarii catolici și ruinate toate catedralele creștine (circa 300). În anul 1757 chinezii și-au închis toate porturile pentru comerț cu europenii, în afară de Guangzhou (Canton). Astfel a fost pus începutul izolării Chinei, care a durat aproape o sută de ani.

5 Dezvoltarea științei și meșteșugurilor în China. Invențiile. Sec. XVI-XVII au fost perioada înfloririi culturii chineze. Un nivel înalt a atins meșteșugul. Pe vremea Imperiului Ming se dezvoltau ramuri precum producerea mătăsii, a porțelanului, hârtiei, bijuteriilor, topirea metalului, extragerea sării etc. Pentru fabricarea hârtiei se utiliza motorul pus în funcțiune de apă.

China se mândrea din vechime cu porțelanul său. Atelierele care produceau porțelan aparțineau statului: veniturile considerabile de pe urma realizării producției completau visteria împăratului.

Invenții interesante au fost făcute în domeniul maritim. Pentru lupta împotriva navelor inamicului, meșterii chinezi au inventat scafandrul rigid articulată și cele mai simple mine.

În sec. XVI se dezvoltă vertiginos arhitectura. Erau construite noi palate și restaurate cele vechi, a fost reconstruit parțial Marele Zid Chinezesc, au fost construite multe poduri de calitate. În construcții a fost inventat mecanismul numit troliu. A fost perfecționată roata de ridicat apa pentru prelucrarea pământului. Iar la forjarea metalului erau folosite foalele de fierărie.

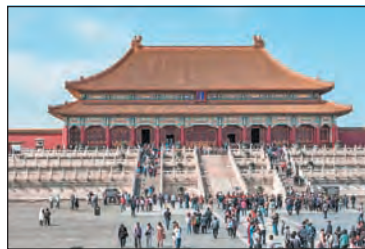
Invențiile tehnice, dezvoltarea manufacturilor, călătoriile spre țările îndepărtate au favorizat dezvoltarea cunoștințelor științifice. O mare valoare pentru dezvoltarea medicinei au avut-o lucrările unor savanți precum **Znang Zhongjing** „Despre tifos”, *Tratatul în mai multe volume „Despre copaci și arbuști”* de Li Sizhen, unde au fost descrise calitățile curative ale plantelor, copacilor și mineralelor.

Savanții chinezi au început să studieze lucrările științifice, care au apărut în Europa Occidentală, limba latină, matematica, traduceau termenii matematici în limba chineză. Către sfârșitul domniei dinastiei Ming în China au fost tipărite mai multe enciclopedii, care generalizau experiența și cunoștințele acumulate în țară. Au cunoscut o dezvoltare largă științele istorice. Continua scrierea memoriilor istorice „Oglinda completă pentru ilustrarea guvernării”, începute încă în sec. XI. În sec. XVI-XVII, în China erau editate și lucrări din domeniul geografiei.

■ Vază
chinezească
din
porțelan

6 **Artele vizuale ale Chinei.** Până în zilele noastre s-au păstrat mai multe monumente de arhitectură din sec. XVI-XVII. Monumentalismul a fost înlocuit de mult cu eleganța. Acoperișurile caselor au început să fie înfrumusețate cu ornamente, cu sculpturi din piatră și lemn, au apărut poduri de marmură și diferite balustrade la balcoane și în galerii. În categoria celor mai renumite monumente din timpul dinastiei Ming se încadrează ansamblul arhitectural al **Orașului Interzis și Templului cerului** din Beijing.

■ Orașul Interzis.
Aspect modern

În pictura din sec. XVI-XVII se păstrau tradițiile caracteristice vremurilor trecute. Cei mai renumiți artiști ai acelei epoci au fost **Li Zai, Biān Jīngzhāo**. O măiestrie deosebită au atins meșterii chinezi în gravarea pe porțelan. Ei au elaborat tehnologia scrierii multicolore. Datorită acestui fapt fiecare obiect, deși de dimensiuni mici, constituia o adevărată capodoperă de artă.

Se dezvoltă destul de rapid gravura pe cărți. Pentru prima dată în lume, în China, pe timpul dinastiei Ming, a fost aplicată gravura colorată în lemn. În sec. XVII cultura chineză a început să pătrundă foarte intens în Europa.

7 **Japonia în sec. XVI.** Încă din momentul apariției sale, dezvoltarea statului japonez îmbina trăsăturile Occidentului și ale Orientului. Japonia este țara care respecta cu sfințenie tradițiile și, în același timp, prelua de la toți ceea ce putea fi util pentru ea. Un timp îndelungat unica sursă de influență din exterior pentru Japonia a fost China.

În mod formal în fruntea statului se afla **Împăratul** (Suveranul Ceresc). De la sfârșitul sec. XII împărații și-au pierdut treptat puterea în favoarea **Shogunului** („marele comandant de oști, care-i supune pe barbari”). La început shogunii îndeplineau funcții militare și polițienești, iar cu timpul și-au asumat și conducerea statului, lăsându-i împăratului doar rolul de preot suprem al religiilor nipone, **shinto** (șintoism).

Șintoism sau **shinto** (calea zeilor) – religie păgână foarte veche, care propunea credința în duhurile bune și rele, precum și unele ritualuri cu ajutorul cărora japonezii împlânzeau duhurile.

Spre deosebire de alte state din Orient, în Japonia pământurile se aflau, în mare parte, în mâinile **domnitorilor feudali** (daimyo). Cu toate acestea, puterea centrală a recurs nu o singură dată la confiscarea moșiilor acelor feudali care se situau în opoziție față de ea sau trezeau invidie prin bogăția lor. La începutul epocii moderne în Japonia continua

■ Ceremonia niponă a ceaiului

■ Moară de apă și peisaj pe muntele Fuji. Pictor Katsushika Hokusai

să domine împărțirea strictă a societății în mai multe stări. Toată populația era împărțită în patru stări: **soldații, țărani, meșteșugarii și negustorii**. Curtenii, preoții, medicii și oamenii de știință nu făceau parte din nici o stare. În afara sistemului de stări își duceau traiul reprezentanții castei **paria** – „cei de neatins”, care făceau munca cea mai grea.

În sistemul stărilor era respectată o ierarhie clară. Pe treapta superioară se situau **samurarii**, care constituiau, împreună cu familiile lor, 10 la sută din populație. Apartenența la această stare se transmitea prin moștenire. Din ea făceau parte militarii, domnitorii, funcționarii. Cu toții aveau privilegiul de a purta două săbii și de a primi o cotă de orez, în funcție de starea fiecăruia. În sec. XVII s-a constituit definitiv Codul de conduită al samuraiului – **Bushido**, conform căruia el trebuia să se ocupe cu treburile militare și să-și consacre viața slujirii stăpânului, fiind pregătit oricând chiar și pentru o sinucidere ritualică (**harachiri**).

■ Armura samuraiului

Următoarea treaptă de pe scara stărilor o dețineau **țărani**. Ei erau datori să-i hrănească pe samurai. Țăranii nu puteau să părăsească gospodăria. Existau reguli stricte referitoare la ceea ce trebuie să mănânce (cașă din mei, orz sau grâu, uneori pește) și cu ce să se îmbrace. Țăranii cultivau orez numai pentru samurai.

Meșteșugarii locuiau preponderent la orașe și deserveau, de regulă, necesitățile samurailor.

Negustorii se situau pe cea mai joasă treaptă pe scara stărilor. Atitudinea față de ei în societate era înjositoare. Viața lor, de altfel ca și cea a meșteșugarilor, era strict reglementată prin reguli.

În sec. XVI-XVII orânduirea stărilor a început să se ruineze treptat sub influența relațiilor marfă-bani

și a politicii centralizatoare a statului. Devine mai evidentă diferențierea dintre stările sociale.

După o îndelungată perioadă de lupte, la începutul Epocii moderne, țara s-a împărțit în câteva sute de posesiuni ale domnitorilor. După ce-și consolida puterea, fiecare domnitor tindea să ducă o viață pașnică. Aceasta a favorizat un avânt economic al țării, dezvoltarea orașelor și a comerțului exterior. Anume la acea vreme printre japonezi devine foarte popular sosul de soia și brânza tofu, iar în locuințe apar pereții mobili și pereții din rame de lemn, căptușiți cu hârtie. S-a constituit definitiv cultura băutului ceaiului – **ceremonia ceaiului**.

Pictorul și caligraful, Honami Koetsu, a creat o ceașcă simplă pentru ceai, pe care nuanțele culorilor se schimbă treptat. Ea a primit denumirea de Fuji-san (după numele muntelui sfânt pentru japonezi). Această ceașcă a devenit apogeul măiestriei pictorului. Datorită ceremoniei ceaiului, japonezii au învățat să vadă infinitul în lucruri mici, iar frumosul – în simplitate.

Schimbări importante în Japonia s-au produs odată cu apariția europenilor în Orientul Îndepărtat. Primii, în anul 1545, în insulele nipone au sosit portughezii. Europeanii au adus cu sine nu numai mărfuri noi, ci și creștinismul. Niponii au făcut cunoștință și cu arma de foc. Aceasta a avut consecințe de lungă durată pentru țară.

Conducătorul unei provincii nu prea mari, **Oda Nobunaga**, și-a reînarmat trupele. Datorită noii tactici și armamentului, el a supus provinciile vecine, iar ulterior a cucerit și capitala Kyoto. Înlăturându-l de la putere pe shogun, el a unificat treptat majoritatea țării. Nobunaga a desfășurat o serie de reforme în posesiunile sale: a sistematizat colectarea impozitelor și circulația banilor, a introdus un sistem unic al unităților de măsură, a construit drumuri, a favorizat dezvoltarea comerțului, meșteșugurilor, a luptat împotriva războinicilor și i-a susținut pe creștini. Însă, împotriva domnitorului se pregătea un complot plănuit de comandanții militari, care l-au obligat să recurgă la harachiriul ritualic. Complotiștii însă nu au fost în stare să se mențină la putere, iar cauza lui Nobunaga a fost continuată de adeptul său, **Toyotomi Hideyoshi**.

Hideyoshi a încheiat procesul unificării țării. Împăratul l-a numit în postul de prim-ministru. A fost făcut recensământul populației. Toți samurarii au fost încadrați în serviciul de stat. Țăranii au fost legați de gospodărie. Lor li se interzicea să poarte

- Legendarul samurai, Oda Nobunaga

orice armă (chiar coase sau seceri). Au fost anulate restricțiile pentru meșteșugari și negustori. Au început să fie bătute monede din aur și argint.

Hideyoshi nu avea încredere în europeni. După ce aceștia au refuzat să-l ajute la crearea flotei, în anul 1587 el le-a ordonat tuturor europenilor și creștinilor să părăsească țara în decurs de 20 de zile. Toți cei care nu se supuneau, erau decapitați.

În anul **1592** Hideyoshi a început un război pentru cucerirea Coreii. Armata puternică a cucerit rapid Peninsula coreeană și a intrat în Seul. Flota coreeană însă a continuat să lupte. Coreenii au construit corăbii blindate, care au distrus flota niponă și au închis căile navigabile către Japonia. Drept rezultat, rămășițele flotei nipone s-au retras înspre țărâm, unde au continuat să opună rezistență până în anul 1598. În acel an Hideyoshi a murit, iar rămășițele armatei s-au întors în patrie.

8 **Shogunatul lui Tokugawa. „Închiderea țării”.** Moartea primului ministru a cauzat izbucnirea unei lupte aprige pentru putere între domnitorii feudali. În această luptă a învins adeptul lui Hideyoshi, **Ieyasu Tokugawa**. În bătălia de la Sekigahara el a obținut o victorie strălucită și în anul **1603** a obținut titlul de shogun. Ieyasu a reușit să schimbe statutul acestui titlu, astfel încât el să fie transmis prin moștenire. Succesorii lui au condus Japonia mai mult de 250 de ani.

Noul shogun a reușit să consolideze puterea centrală: el a stabilit controlul asupra orașelor, minelor, comerțului exterior, concentrând în mâinile sale până la 25 la sută din veniturile statului. El nu a lichidat provinciile, ci a stabilit doar un control asupra conducătorilor locali. Fiecare conducător trebuia, o dată pe an, să locuiască în capitala nou construită Edo (actualmente Tokio), devenind în acest fel ostatic. Atunci când el pleca din capitală, trebuia să lase ca ostatic o rudă apropiată.

■ Shogunul Ieyasu Tokugawa

Ieyasu a proclamat budismul drept religie de stat, fiecare familie fiind înscrisă la un anumit templu. Confucianismul a fost proclamat ideologie oficială. Ieyasu a încheiat procesul persecutării creștinilor și în anul **1639** el proclamă **„închiderea Japoniei”** – așa-numita **politică de autoizolare**. Străinii (numai olandezii) puteau să practice comerțul cu țara numai printr-un singur port, sub controlul strict al funcționarilor.

„Închiderea” țării și guvernarea despotică au favorizat un avânt economic puternic, au apărut primele manufacturi. Un alt aspect al acestui proces a fost sărăcirea totală a țăranilor și rămânerea în urmă a țării din punct de vedere tehnic.

Încă o realizare a shogunului a fost răspândirea alfabetizării și tiparului.

Răspândirea cărților tipărite a contribuit la dezvoltarea literaturii japoneze, un reprezentant remarcabil

al căreia a fost poetul **Matsuo Basho**, autorul cunoscutelor poezii alcătuite din trei versuri – **haiku**.

Sec. XVII este veacul nașterii teatrului popular în Japonia – **kabuki** („cântece și dansuri”), în care toate rolurile sunt jucate numai de bărbați. O perioadă, puterea statului persecuta teatrul, iar samurailor le era interzis să frecventeze spectacolele. Atunci a apărut teatrul japonez de păpuși.

Concluzii

- ▶ În Epoca modernă timpurie civilizațiile orientale, spre deosebire de cele europene, au continuat să se dezvolte pe făgașul lor tradițional.
- ▶ La mijlocul sec. XVII, ca urmare a războiului țărănesc și a năvalei triburilor manciurienilor, în China a avut loc schimbarea dinastiilor.
- ▶ Cultura Chinei se dezvoltă în cadrul tradițiilor care s-au format în perioada existenței civilizației chineze. În schimb, în sec. XVI-XVII, oamenii de artă chinezi au ieșit din cadrul canoanelor tradiționale: ei au început să se intereseze de personalitatea omului.
- ▶ La începutul Epocii moderne, Japonia era fărâmițată în câteva sute de provincii. Puterea împăratului era formală.
- ▶ În sec. XVI, în țară s-au activizat procesele centralizării, care s-au încheiat cu unificarea țării sub conducerea despotică a shogunului din clanul Tokugawa.

Întrebări și însărcinări

1. Numiți principalele civilizații orientale. 2. Care categorii sociale se bucurau de privilegiu? 3. Cum era sistematizat modul de conducere în China în perioada imperiului Ming? 4. Ce eveniment a contribuit la înlocuirea dinastiei Ming cu dinastia Qing în China? 5. Când a avut loc „închiderea” Chinei pentru europeni? 6. Cu care stare socială europeană se aseamănă samurarii? 7. Cine era shogunul? Când a fost instituit în Japonia shogunatul lui Tokugawa?
- 8. Ce rol a jucat statul în procesul dezvoltării civilizațiilor orientale? 9. În ce constă esența fenomenului puterii ca proprietate? Ce rol a jucat proprietatea privată în civilizațiile Orientului? 10. De ce comunitatea a devenit baza civilizației orientale? 11. Ce rol a jucat Războiul Țărănesc din anii 1628-1645 în procesul dezvoltării Chinei? 12. Prin ce mijloace era consolidată puterea shogunului în Japonia? 13. De ce suveranii chinezi și niponi au recurs la „închiderea” țărilor lor pentru europeni?
- 14. Faceți comparație între puterea unui împărat al dinastiei Qing, a shogunului din Japonia și puterea suveranilor europeni. Formulați răspunsul sub formă de tabel.
- 15. Prin ce se manifesta influența țărilor din Orient asupra Europei în sec. XVII-XVIII? În ce mod a avut loc pătrunderea europenilor în țările din Orient?

§ 28. . India și Persia în sec. XVI-XVIII

1. Cine dintre europeni a deschis calea maritimă spre India în jurul Africii?
2. Care religii erau cel mai răspândite în India medievală?
3. Ce sunt varnele și castele?

Statul Marilor Moguli. La începutul sec. XVI Sultanatul Indian, creat în sec. XVIII, s-a dezmembrat în mai multe posesiuni, care se dușmăneau între ele. Intențiile suveranului suprem – sultanul de la Delhi – de a-i stăpâni pe conducătorii nesupuși erau însoțite de războaie crunte. Cel mai mult s-a evidențiat în acest sens sultanul Ibrahim Lodi. Vasalii s-au unit împotriva lui și l-au chemat în ajutor pe **Zahir-ad-Din Muhammad Babur (1494-1530)** – emirul Kabulului.

Babur, care era urmaș al lui Gînghis Han și al lui Timur, a fost emir al Ferganei. După eșecurile suferite în războaiele fratricide, la finele sec. XV el a reușit să cucerească Afganistanul, transformând Kabulul în reședință personală. Mare comandant de oști și soldat de marcă, el era în același timp un literat talentat. În lume au devenit cunoscute memoriile sale „Babur nama”, în care el a descris nu numai campaniile militare desfășurate, ci și fauna și flora Indiei.

■ Babur. 1605–1615

Având o armată puternică, dotată cu artilerie, în bătălia de la Panipat (1526) Babur a distrus trupele sultanului de la Delhi. Anul 1526 este considerat anul întemeierii statului **Marilor Moguli**, care a existat 300 de ani. Babur a sosit în India din Mogolistan (stat care a existat în sec. XIV–XV pe o parte din actualul teritoriu al Kazahstanului și Kîrgâzstanului), de aceea el și toți cei care îl însoțeau erau numiți **moguli**.

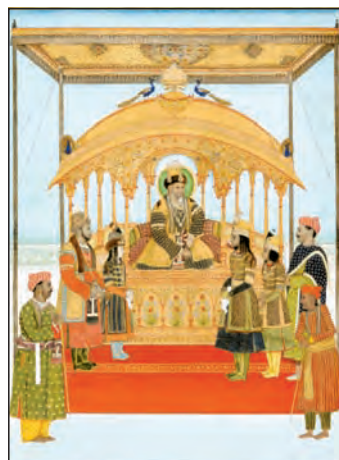
Domnia lui Babur nu a fost de lungă durată. El moare în 1530 și este succedat la domnie de către fiul său, Humayun, care a fost nevoit timp de 25 de ani să-și apere drepturile asupra statului creat de tatăl său. După moartea lui Humayun el a fost succedat la putere de fiul său de 13 ani, Jalaluddin Akbar (1556–1605).

În decursul anilor 1568–1592 Akbar a copleșit teritoriile de lângă fluviile Ind și Gange. Ca un suveran înțelept, el înțelegea că liniștea în țară poate fi obținută doar prin loialitate între supușii săi, de aceea el a anulat impozitele pentru nemusulmani (jizya). În anul 1575 din ordinul lui a fost înălțată o casă de rugăciuni pentru discuții religioase. Acolo creștinii, budiștii, indușii, iudeii purtau discuții în prezența lui

Akbar. O atare toleranță religioasă a generat nemulțumirea clerului musulman, care a pornit o răscoală în anul 1580.

Akbar cel Mare a fost unul dintre cei mai renumiți împărați ai Indiei. În timpul domniei sale Imperiul Marilor Moguli a atins apogeul puterii sale. În anul 1561, când Akbar a împlinit 18 ani, el a început supunerea Indostanului. El pustia fără milă pământurile triburilor care nu vroiau să i se supună. Celor ce acceptau domnia lui le permitea să-și păstreze autoadministrarea locală, cu condiția achitării unui tribut anual. Prin astfel de acțiuni, Akbar a întemeiat un imperiu vast. Una dintre cele mai remarcabile realizări ale sale este considerată reforma administrativă. Ca urmare a aplicării acesteia, a fost creat un solid sistem centralizat de conducere. Akbar a contribuit la dezvoltarea științei și culturii, deși el însuși a rămas până la sfârșitul zilelor sale analfabet.

■ Akbar pe „tronusul Păunului”, înfrumusețat cu pietre prețioase

În timpul domniei fiului lui Akbar, **Jahangir** (1605-1658), imperiul a trăit în liniște și pace. S-au dezvoltat cultura, arta, literatura, știința.

După moartea lui Jahangir a început lupta pentru putere între cei patru fii ai săi. Îvingător a fost **Aurangzeb** (1658-1707) – un suveran puternic, perfid, crud și cu o voință puternică. Ca un musulman adevărat el a lichidat toleranța religioasă, iar în anul 1679 a restabilit jizya. Totuși, în timpul domniei lui Aurangzeb nu s-a ajuns la liniștea mult așteptată. Imperiul a început să se destrame. În anul **1674** a fost proclamat statul lui Maratha, iar după moartea împăratului au fost înființate trei state, care duceau între ele o luptă crâncenă. Acest război fratricid a favorizat cucerirea Indiei de către colonizatorii englezi.

2 Orânduirea în statul Marilor Moguli și dezvoltarea lui. Cucerind India, mogulii nu au încălcat modul ei tradițional de viață, ci s-au încadrat în elita de guvernământ, îmbinându-se organic cu ea, datorită toleranței confesionale. Atunci când armonia între cuceritori și cei cuceriiți a fost încălcată, imperiul marilor Moguli a decăzut.

Un sprijin al puterii suveranului suprem (șahul) erau cei ce se foloseau de pământ, care primeau pământ în folosință convențională, împreună cu comunitățile sătești, pentru serviciul satisfăcut. Fiecare proprietar de pământ urma să contribuie la dotarea unui detașament de cavalerie și să strângă impozite. Dacă acesta încălca înțelegera încheiată cu șahul, pământul lui era dat în folosință altcuiva. Din

■ Babur la vânătoarea de rinoceri

această cauză, proprietarul de pământ nu se prea interesa de dezvoltarea gospodăriei sale.

Dezvoltarea meșteșugului în Imperiul Marilor Moguli a fost condiționat de faptul că șahii și proprietarii de pământ le făceau comenzi mari meșteșugarilor și le cereau mărfuri de o calitate și valoare artistică înaltă. Așadar, meșteșugarii indieni, spre deosebire de cei europeni, lucrau la comandă și nu pentru piață, produceau mărfuri nu pentru consumatori, ci opere de artă pentru cumpărători mai deosebiți.

O dezvoltare deosebită a cunoscut și comerțul cu alte țări. În primul rând, islamul avea o atitudine grijulie față de comerț, în al doilea rând – se simțea o cerere mare la mărfurile indiene. Comerțul din India era destul de dezvoltat, aici funcționa deja un sistem bancar bine structurat, se foloseau biletele la ordin.

Însă meșteșugul și comerțul, care deserveau, în mare parte, necesitățile șahului și ale păturii mai bogate a societății, a decăzut odată cu declinul Statului Marilor Moguli.

3 **Europenii în India.** La începutul sec. XVI în India au apărut europenii. Primii au sosit aici

portughezii. Ei au cotoplit câteva porturi pe coasta de vest. Posesiunile portugheze în India erau guvernate de vice-rege, care-și extindea sfera de influență prin cotopirea posesiunilor feudalilor locali. Alături de garnizoanele și negustorii portughezi, în India au venit și călugării-misionari.

Din sec. XVII expansiunea europeană s-a intensificat. Englezii și olandezii au înființat în anii **1600** și **1602** **Companiile Comerciale ale Indiilor de Est**, înlăturându-i treptat pe portughezi. Bazele comerciale ale olandezilor erau situate pe coastele Coromandel, în Bengal, Bihar, Guflat. Însă războaiele fratricide permanente și concurența cu englezii au dus la slăbirea pozițiilor negustorilor olandezi în India.

În anul **1639 p.** englezii s-au stabilit în orașul Madras, iar apoi în Bombay. În același timp, francezii au cucerit orașul Pondicherry. Lupta dintre colonizatorii englezi și francezi a durat zeci de ani. Englezii au reușit să-i scoată definitiv pe francezi din India abia în anii '60 ai sec. XVIII.

Așadar, din cauza războaielor fratricide și a accelerării procesului de fărâmițare, această țară imensă, cu o populație de multe milioane și-a pierdut independența și s-a transformat, în sec. XIX, într-o colonie a Angliei.

4 **Dezvoltarea culturii.** În timpul domniei Marilor Moguli, cultura indiană a atins un înalt nivel de dezvoltare. La aceasta a contribuit politica de susținere a oamenilor de artă, pe care o promovau mogulii. Un scriitor indian remarcabil din timpul domniei lui Akbar a fost **Abul Fazl**. El a realizat istoria în mai multe volume despre domnia lui Akbar. Această carte a devenit o sursă de informații despre istoria Indiei din acele timpuri. Abul Fazl și-a scris opera în limba persană, care era limba de stat a Imperiului Mogulilor. O capodoperă a culturii mogulilor a fost arta **miniaturilor**, devenită cu timpul model pentru creația lui Rembrandt. Alți doi măștri persani – **Mir Sidh Ali și Abdul Samad** – au condus atelierul împărațesc de pictură („kitab-han”), înființată de Akbar. Acolo au fost pictate miniaturi care au ilustrat memoriile lui Babur și Akbar.

O altă realizare a fost prelucrarea pietrelor prețioase și semiprețioase. O adevărată capodoperă de artă a devenit „Tronul Păunului”, împodobit cu pietre prețioase, cunoscut în întreaga lume. În timpul domniei lui Akbar și al succesorilor săi, în India au fost înălțate edificii monumentale grandioase: biserici-moschei, palate-fortărețe, cavouri. Astfel, unul dintre cele mai frumoase palate-fortărețe ale lui Akbar a fost construit la Delhi. Un alt palat-fortăreață, construit în apropiere de orașul Agra, era situat aproape în pustiu și se asemena cu un oraș-fantomă cu clădiri, parcuri, iazuri și terase, unite între ele prin drumuri cu pavaj.

Capodoperă a stilului arhitectural al Imperiului Marilor Moguli a devenit moscheea-mausoleu **Taj Mahal din Agra**. Ea a fost construită din ordinului pașei Shah Jahan în anii 1631-1642 în amintirea soției sale decedate. Moscheea a fost construită din marmură albă, fiind înfrumusețată de cele patru minarete, care se reflectă în bazinele din preajmă.

5 **Regatul Persan.** Istoriei Persiei se aseamnă cu cea a Imperiului Otoman. Acesta a fost un stat puternic, care și-a încetat practic existența la finele sec. XVII. În fruntea statului se afla Padișahul, căruia supușii îi plăteau tribut pe pământ și pe animale. Însă, acest impozit era adunat foarte greu, deoarece o treime din populație ducea un mod de viață nomad. Populația stabilită pe un anumit teritoriu se ocupa de agricultură. Cele mai dezvoltate erau raioanele unde funcționa sistemul de irigare. O deosebită măiestrie au atins meșteșugarii persani, care se asociau pentru a deschide ateliere. În Persia, în mod tradițional, era dezvoltat comerțul.

În perioada anilor 1502–1736 pp. în Persia a domnit **dinastia Safevizilor**.

■ Mausoleul Taj Mahal din Agra.
Aspect modern

Dinastia își trage numele de la Șeicul Safi-ad-Din, fondator al ordinului Safavyya (șiiții cumpătați). Acesta a fost unul dintre ordinele, care au existat între sunniți și șiiți. Ei aveau o organizare foarte strictă, membrii ordinului erau devotați fanatici ai șeicului lor, care era considerat sfânt. În sec. XV șahii acestui ordin aveau posesiuni în Azerbaidjan, majoritatea membrilor lui provenind din triburile turcice de nomazi

Primul șeic al noii dinastii, **Ismail** (1502–1524) și succesorii săi au supus, într-o scurtă perioadă de timp, în afară de Azerbaidjan și Iran, teritorii din Armenia, Irak, Turkmenistan și Afganistan. La răspândirea rapidă a puterii Safevizilor a contribuit faptul că aceștia nu încălcau formele islamice tradiționale de guvernare și colectare a impozitelor (chiar au redus impozitul pe recoltă și de la orașe până la 1/6). Însă puterea în stat se menținea mai mult pe autoritatea șeicului și nu pe unitatea țării. În anii '80 ai sec. XVI, revoltele populare au slăbit puterea șeicului, situație de care s-au folosit imediat dușmanii: imperiul Otoman a copleșit Shirvanul și Azerbaidjanul, haniii uzbeci Buhara – o parte din Khorasan și Herat, marii Moguli – o mare parte din Afganistan. La pericolele din interior s-a adăugat și criza economică: a încetat practic deplasarea pe căile caravanelor, a fost distrus sistemul de irigare a terenurilor, meșteșugarii erau ruinați.

- Miniatură dintr-o carte din sec. XVII, în care este redată una din bătăliile medievale

Ieșirea din această situație complicată a găsit-o șeicul **Abbas I** (1587–1629), supranumit mai târziu cel Mare. În anii 1587–1588 el a re-purtat o victorie importantă asupra hanilor uzbeci Buhara, în anul 1590 a încheiat o pace ne-convenabilă cu turcii, însă acestea i-au favorizat promovarea reformelor interne. Scopul acestor reforme consta în consolidarea puterii centralizate. A fost format un aparat ramificat de conducere, a fost creată o armată regulată, înarmată cu puști și tunuri, s-a realizat reforma financiară. Șeicul a contribuit la dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului (comerțul cu mătase a devenit un monopol al statului). Reformele desfășurate au consolidat puterea șeicului și i-au oferit posibilitatea să soluționeze problemele de politică externă. Ca urmare a celor trei războaie cu turcii, el a restabilit jurisdicția asupra teritoriilor pierdute prin tratatul de la 1590, a recucerit Afganistanul de la Marii Moguli. Cu ajutorul Companiei Engleze a Indiilor de Est el i-a scos pe portughezi din importantul port Ormuz,

din delta Golfului Persic. Șeicul menținea legături diplomatice cu multe țări europene.

Succesorii lui Abbas I s-au dovedit a fi niște suverani mai puțin capabili. La începutul sec. XVIII, țara a pierdut posesiuni însemnate în favoarea Turciei și a Rusiei, iar triburile afgane au cotoplit chiar capitala statului. Numai eminentul comandant de oști Nadir-han a reușit să învingă toți dușmanii și să restabilească Persia în frontierele ei de odinioară. Devenind șeic, **Nadir (1736–1747)**) a continuat politica de cotopire și a cucerit o bună parte a Transcaucaziei, iar hanii din Asia Mijlocie și-au recunoscut vasalitatea în fața lui. Cea mai reușită a fost campania lui Nadir împotriva mogulilor în anul 1739. Bogăția obținută i-a permis să reducă impozitele, să construiască mari întreprinderi militare, să reînnoiască sistemul de irigare și să dezvolte comerțul. În timpul guvernării lui, în Iran domnea toleranța religioasă.

Cu trecerea anilor însă, Nadir devenea tot mai suspicios, el acorda atenție tot mai mare lucrurilor mărunte, a mărit iarăși impozitele. Drept rezultat, șeicul a fost ucis în urma unui complot. După moartea lui, Iranul s-a dezmembrat în cinci hanate, care se dușmăneau între ele. În anul 1758, Karim-han a unificat țara și a desfășurat unele reforme pentru refacerea economiei. Cu toate acestea, el nu s-a proclamat șeic. În domeniul politicii externe, Karim a luat cursul spre diminuarea relațiilor cu țările europene, deoarece nu dorea să repete soarta Indiei. După moartea lui, au izbucnit din nou războaiele fratricide, care s-au încheiat în 1796 cu instaurarea noii **dinastii Cajar**.

6 **Cultura Persiei.** Cultura Persiei din sec. XVI-XVIII se dezvoltă în cadrul culturii islamiste, cu păstrarea tradițiilor persane. O manifestare vizibilă a dezvoltării culturii în acea epocă este capitala lui Abbas I – Isfahan cu o populație de 600 mii de persoane. În oraș funcționau 169 de moschei, 49 de medrese – școli religioase superioare, 273 de băi publice, o piață centrală acoperită, numeroase caravanseraiuri (hanuri unde poposeau caravanele) și magazine ale comercianților. Orașul era traversat de bulevardul Charbagh (grădină), care avea o lărgime de 58 de metri și o lungime de 5 kilometri. Orașul a fost înfrumusețat cu minunate ansambluri de palate. În mod deosebit se evidențiază piața Naqsh-e Jahan „chipul

■ Isfahan. Secolul XVIII

Universului”) cu o lungime de 500 de metri, două moschei și palatul Ali-Qapu.

Nu mai puțin elegante erau podurile peste râul Zayandeh Rud. Aceste construcții s-au păstrat și se numără printre cele mai reușite modele arhitecturale mondiale.

Persia se mândrea în mod deosebit cu creațiile meșteșugarilor săi: țesăturile, covoarele, armele și vesela persană sunt modele ale gustului artistic. Toate aceste obiecte erau duse la vânzare, în special ele erau prețuite în Europa. Meșterii iranieni au învățat chiar fabricarea porțelanului chinez. Un înalt nivel de dezvoltare au cunoscut și artele vizuale. Edificiile grandioase erau înfrumusețate cu mozaic, gresie, fresce și sculpturi în lemn. Miniaturile iraniene din sec. XV-XVII reprezintă modele reprezentative ale artei clasice mondiale.

Cea mai renumită operă în miniatură a devenit poemul „Șah-Name” a lui Tahmasp („Cartea regilor”). Lucrarea a fost transcrisă de cei mai buni caligrafi sub conducerea lui Kamaledin Behzad și împodobită cu 250 de miniaturi pentru Tahmasp, fiul lui Ismail I. Începând cu sec. XVII miniaturile devin un gen aparte în artă, fără a mai fi legat de opera literară. Miniaturile sunt considerate cea mai mare realizare a Iranului Safevizilor.

Importante centre culturale erau orașele Herat, Tabriz și Isfahan. În aceste orașe funcționau centre de transcriere a cărților-manuscris. În anul 1641, armeanul Iacob Ian deschide la Isfahan prima tipografie.

Continua să se dezvolte literatura. Tradițional, în limba persană era scrisă poezia. Creațiile scrise de măștrii persani erau dedicate guvernării șeicului.

Concluzii

- ▶ India era una dintre cele mai bogate țări din Asia. În sec. XVI ea a suportat năvala ordinară a cotropitorilor – mogulilor, care au întemeiat Imperiul Marilor Moguli. Imperiul a existat până la începutul sec. XVIII. Declinul lui a coincis cu procesul pătrunderii active a englezilor, care au transformat treptat India în cea mai mare și mai bogată colonie a lor.
- ▶ Cultura Indiei din epoca Marilor Moguli a îmbinat în sine elemente și tradiții ale culturilor indiană, persană, central-asiatică, arabă și a lăsat urmașilor monumente de o frumusețe irepetabilă.
- ▶ Adversar principal al otomanilor în Orient a devenit Persia, în care domnea dinastia Safevizilor. Iranul Safevizilor a atins apogeul puterii sale în perioada domniei lui Abbas I. La finele sec. XVII Persia a încetat să se dezvolte și a intrat într-un proces de declin rapid.

Întrebări și însărcinări

1. Când Babur a cucerit India? 2. Numiți cauzele reformei religioase a lui Akbar. 3. Enumerați realizările culturii indiene în timpul Imperiului Marilor Moguli. 4. Cum a fost întemeiat statul Safevizilor? 5. Ce reforme au fost îndeplinite de Abbas I? Care a fost rezultatul lor? 6. Prin ce s-a glorificat Nadir-han? 7. Ce fel de trăsături arhitecturale avea capitala nou construită a Safevizilor – Isfahan?
8. De ce Babur a reușit să pună stăpânire pe India atât de ușor? 9. Ce consecințe a avut pentru India descoperirea căii maritime spre această țară de către europeni? 10. Ce politică internă promova șeicul Akbar? 11. Ce factori au dus la declinul Imperiului Marilor Moguli? 12. Determinați trăsăturile de bază ale miniaturii persane.
13. Determinați particularitățile de dezvoltare a meșteșugurilor și comerțului în India. 14. Alcătuiți în caiet tabelul comparativ „Realizările culturilor indiană și iraniană în sec. XVI-XVIII”. 15. Alcătuiți portretul istoric al lui Akbar sau al lui Abbas I (la alegere).
16. În ce se manifesta influența țărilor Orientului asupra Europei în sec. XVII-XVIII? În ce mod a avut loc pătrunderea europenilor în țările Orientului?

Generalizarea cunoștințelor la capitolul VI „Lumea orientală”

1. Alcătuiți tabelul evenimentelor pe care le considerați cele mai importante în procesul dezvoltării Chinei, Japoniei, Indiei, Persiei. Argumentați-vă părerea.
2. Explicați semnificația noțiunilor și termenilor: „samurai”, „politica autoizolării”, „shintoism”, „Marii Moguli”, „miniatură”, „caligrafie”.
3. Alcătuiți portretele istorice ale lui Abbas I, Babur, Akbar.
4. Îndepliniți însărcinarea cu ajutorul hărții istorice:
 - 1) indicați evenimentele ce au dus la crearea Imperiului Marilor Moguli în India și instaurării dinastiei Qing în China;
 - 2) arătați teritoriile care au intrat în componența Imperiului Otoman în sec. XVI-XVII;
 - 3) caracterizați pătrunderea europenilor în India și China în sec. XVI-XVIII.
5. Care au fost trăsăturile caracteristice ale orânduirii de stat în țările Orientului?
6. Caracterizați cele mai importante schimbări în viața politică și social-economică a țărilor Orientului în sec. XVII-XVIII. Alcătuiți un tabel comparativ.
7. Numiți realizările culturii țărilor orientale în sec. XVI-XVIII.

Teste pentru capitolul VI „Lumea orientală”

1. Cine a fost întemeietorul statului Marilor Moguli în anul 1526?
A Babur B Humayun C Akbar D Jahangir
2. . Ca urmare a căror evenimente în China a început să domnească dinastia Qing?
A invazia colonizatorilor din Europa de Vest;
B cucerirea Beijingului de către armata manciurienilor;
C lupta pentru putere pe lângă curtea împărătească între adepții dinastiilor Ming și Qing;
D sfârșitul domniei dinastiei Ming din lipsă de urmași pe linie masculină.
3. În ce an în Japonia a fost instaurat shogunatul lui Tokugawa?
A 1543 B 1582 C 1603 D 1639
4. Care dintre stările enumerate a fost baza civilizațiilor orientale?
A țărăni B funcționarii
C proprietarii funciari D clerul
5. În perioada domniei cărui sultan de la Delhi a fost construit complexul Taj Mahal?
A Babur B Akbar C Jahan D Aurangzeb
6. Care țară europeană a obținut la sfârșitul sec. XVIII, o poziție dominantă în comerțul cu India?
A Portugalia B Țările de Jos C Franța D Anglia
7. Care țară din Orient a încercat prima să „se închidă” pentru europeni?
A China B Japonia C Persia D India
8. Care dinastie a domnit în Iran (Persia) în sec. XVI – începutul sec. XVII?
A Sasanizii B Pahlavi
C Safevizii D Cajar
9. În care an a început domnia dinastiei Qing în China?
A 1549 B 1622 C 1628 D 1644
10. Negustorii din care țară europeană au sosit primii în China și au înviorat comerțul?
A Portugalia B Spania C Țările de Jos D Anglia
11. Indicați forma de guvernare în Imperiul Qing.
A republică B monarhie limitată
C monarhie absolută, despotism D tiranie
12. În timpul domniei cărui suveran Imperiul marilor Moguli a atins apogeul puterii și înfloririi sale?
A Nadir-șah B Akbar C Babur D Aurangzeb

Generalizare la cursul „Epoca Modernă timpurie în istoria omenirii”

Perioada sec. XVI–XVIII a constituit o epocă a marilor transformări în viața oamenilor și în concepția lor despre lume. Datorită Marilor descoperiri geografice, hotarele lumii, cunoscute de europeni, s-au schimbat. Noile legături comerciale, politice și culturale străbăteau oceanele și uneau continentele.

Au apărut noi curente religioase, care determinau altfel rolul bisericii în societate, legătura dintre om și Dumnezeu și responsabilitatea oamenilor pentru propriul destin. Asemenea credințe erau necesare pentru constituirea unei noi civilizații europene.

Baza economică a noii civilizații au devenit relațiile capitaliste sociale, care au generat transformări și în structura societății. Omul a început să fie respectat nu numai datorită originii lui, ci și după gradul de cunoștințe și hărnicia sa. Se forma un nou tip de om – omul care tindea să afle totul prin forțe proprii, care punea la îndoială orice autoritate și adevăr. Această sete pentru perceperea Universului a devenit un imbold pentru noile descoperiri științifice. În urma acestor descoperiri, omenirea s-a convins de posibilitatea de a cunoaște lumea și legile ei. Astfel se forma cea mai importantă premisă pentru dezvoltarea omenirii – credința în știință ca forță ce descoperă legile universului și contribuie la progresul tehnic. Necesitățile producției și dezvoltarea științei au stimulat progresul în perfecționarea uneltelor de muncă. Atelierul meșteșugăresc a fost înlocuit mai întâi de manufactură, iar ulterior – de fabrică. Noile relații sociale s-au afirmat treptat și în agricultură.

S-a schimbat și harta politică a lumii. Harta Europei amintea tot mai mult de cea actuală. În Europa au apărut noi state naționale, ai căror cetățeni se considerau francezi, spanioli, austrieci, englezi etc, și nu doar simpli locuitori ai satelor și orașelor. Pentru a guverna aceste state, suveranii creau instituții de stat speciale, desfășurau reforme în sistemul de conducere. Acolo unde majoritatea populației dorea să schimbe orânduirea de stat și viața în general, au izbucnit primele revoluții. Aceasta a fost, de asemenea, una dintre particularitățile Epocii Moderne.

Ritmurile de dezvoltare a țărilor din Vest și Est au început să se deosebească. În Occident se forma o nouă civilizație, care va fi numită ulterior industrială. În țările Orientului se păstrau societățile tradiționale.

Este adevărat însă că majoritatea populației trăia, ca înainte, la țară și lucra pământul. Însă revoluția industrială a schimbat destul de rapid această stare de lucruri. Formarea civilizației industriale a devenit un conținut de bază al perioadei următoare din istoria universală.

Dicționar de noțiuni și termeni

Absolutism – formă a conducerii de stat în condițiile căreia monarhul are putere supremă nelimitată. În Statul Moscovit absolutismul s-a manifestat sub formă de autocrație.

Absolutism luminat – politică promovată în sec. XVIII în unele state monarhice europene. Conținutul ei consta în transformarea sau nimicirea de sus a vechilor ordine feudale. Monarhii, care promovau o astfel de politică, își edificau guvernarea ca o alianță dintre rege și filozofi.

Adunare constituantă – adunare reprezentativă, care este convocată cu scopul elaborării și adoptării Constituției, a unei noi orânduiri sociale.

Biserica anglicană – biserică apărută în Anglia în sec. XVI ca urmare a Reformei. Conducător suprem al bisericii anglicane era regele. Toate dogmele și ritualurile catolice erau păstrate, pământul și averea mănăstirilor erau confiscate și treceau în proprietatea regelui.

Biserică luterană – unul din curentele bisericii protestante, care a apărut în Germania, în sec. XVI, în perioada Reformei. La baza bisericii luterane stau învățăturile lui Martin Luther: negarea autorității papale, a icoanelor, a ceremoniilor somptuoase, reducerea numărului sărbătorilor religioase.

Budism – una dintre cele trei religii mondiale (alături de islam și creștinism). Principiile de bază ale budismului: viața este suferință; pentru a evita suferințele trebuie să renunți la toate dorințele pentru a obține repaosul absolut – nirvana.

Burghezie – denumirea inițială a orășenilor în opoziție cu păturile superioare ale societății feudale (nobilimea și clerul). În perioada instaurării capitalismului, s-a transformat într-o pătură socială dominantă. Deținea principalele mijloace de producție, exploata forța de muncă angajată.

Capital – termen cu care, în perioada instaurării capitalismului, erau numiți banii pe care întreprinzătorii îi investeau în dezvoltarea producției proprii cu scopul de a obține venit.

Capitalism – orânduire social-economică în condițiile căreia pături principale ale societății devin burghezia și muncitorii angajați; mijloacele de producție principale se află în proprietatea privată a burgheziei, care folosește forța de muncă plătită.

Catolicism – una dintre principalele (alături de ortodoxie și protestantism) direcții ale creștinismului. A apărut după dezmembrarea bisericii creștine în anul 1054 în biserica catolică (occidentală) și ortodoxă (orientală). Particularitățile principale: recunoașterea faptului că Sfântul Duh vine nu numai de la Dumnezeu Tatăl, ci și de la Dumnezeu Fiul; credința în existența purgatorului (în afară de iad și rai); în infailibilitatea Papei de la Roma ca trimis al lui Dumnezeu pe pământ.

Cler – slujitori ai cultului; pătură socială, ai cărei reprezentanți oficiază ceremonii și slujbe religioase. Clerul este unit, de regulă, într-o comunitate ierarhică deosebită.

Coaliție – acord între state despre desfășurarea unor acțiuni comune.

Colonie – teritoriu sau țară, care a fost privată de independență și se află sub dominația altui stat – a metropolei.

Conchistadori – participanții campaniilor de cucerire spaniole, care plecau în America după descoperirea ei cu scopul cuceririi acestor pământuri și subjugării populației băștinașe.

Constituție – lege fundamentală, care consfințește orânduirea socială și statală a țării, ordinea creării organelor puterii, drepturile și obligațiile principale ale cetățenilor.

- Creștinism** – una dintre cele trei religii mondiale. A apărut în primul veac al erei noastre în provinciile estice ale Imperiului Roman (în Palestina). Cel mai important în creștinism este învățătura despre Dumnezeu în chip de om – Isus Hristos, care a primit suferințele și moartea pentru a învinge păcatul. Treptat în creștinism s-au separat trei direcții: catolicismul, ortodoxismul și protestantismul
- Declarație** – document, declarație oficială, în care sunt proclamate principiile politicii interne și externe a statului, tezele de program ale partidului sau organizației.
- Dictatură** – puterea nelimitată în stat a unei persoane sau a unui grup de persoane, a unei păături sociale, care se bazează pe violență.
- Dinastie** – monarhi din aceeași familie, care se succed la tron unul altuia, după dreptul de moștenire.
- Eretic** – la creștini, omul care s-a abătut de la dogmele bisericii; adept al ereziei.
- Erezie** – curent religios ostil bisericii dominante; abatere de la convingerile oficiale.
- Expansiune** – extinderea sferei de dominație a unui stat.
- Export** – scoaterea în afara țării a mărfurilor, hârtiilor de valoare, capitalurilor.
- Fabrică** – întreprindere industrială, care se bazează pe aplicarea sistemului de mașini; formă a marii producții fabricate cu ajutorul mașinilor.
- Geuzen („cerșetori”)** – poreclă dată de spanioli nobililor olandezi, care s-au situat, în anul 1565, în opoziție față de puterea spaniolă. Cu timpul această poreclă s-a răspândit asupra tuturor celor ce luptau împotriva dominației spaniole.
- Hughenoți** – adepți ai credinței calviniste în Franța.
- Iluminism** – mișcare de idei largă, care reflecta atitudinile antifeudale și anti-absolutiste ale părții culte a societății în cea de-a doua jumătate a sec. XVII – sec. XVIII. Reprezentanții acestei mișcări (savanți filozofi, scriitori) considerau că scopul unei societăți este fericirea umană pe calea reorganizării societății conform rațiunii; au fost adepții teoriei dreptului natural.
- Import** – aducerea în țară a mărfurilor, hârtiilor de valoare, capitalurilor.
- Inchiziție** – organizație judiciară de anchetă creată de biserica catolică în sec. XVI pentru lupta împotriva ereziei. Lupta bisericii împotriva ereticilor s-a transformat într-o război asupra gânditorilor și savanților de frunte.
- Industrializare** – procesul fabricării unor produse pe scară largă sau cu ajutorul mașinilor în toate ramurile economiei naționale, în primul rând în industrie.
- Intervenție** – amestecul unui stat sau al mai multor state în treburile interne ale altui stat sau în relațiile ei cu țări-țări. Intervenția poate fi militară, politică, economică și diplomatică.
- Islam** – una dintre cele trei religii mondiale (alături de budism și creștinism). Principiile de bază ale islamului: credința într-un singur Dumnezeu, Allah și în prorocul lui, Mohamed; învățătura despre dependența totală a tuturor lucrurilor existente de voia lui Allah.
- Întreprindere capitalistă** – întreprindere ce se bazează pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, pe exploatarea muncitorilor angajați.
- Magnat** – mare proprietar de pământ.
- Manufactură** – formă a producției industriale ce se caracterizează prin divizarea muncii între angajații săi și prin folosirea muncii manuale. Manufactura a precedat apariția fabricilor și uzinelor.
- Marfă** – produsul muncii, care este fabricat pentru vânzare și nu pentru necesitățile proprii.

Mercantilism – politică economică promovată în perioada instaurării capitalismului, care se manifesta prin amestecul activ al statului în viața economică. Ascundea în sine protecționismul.

Metropolă – țară care stăpânește colonii.

Monarhie – formă a conducerii de stat în condițiile căreia puterea supremă în stat aparține pe deplin (monarhia absolută, nelimitată) sau parțial (monarhia limitată) unei singure persoane – monarhului.

Monarhie absolută – formă a conducerii de stat, în condițiile căreia monarhul are putere nelimitată.

Muncitori angajați – pătură socială care, neavând alte surse de existență decât munca prestată, lucrează la proprietarul care deține toate mijloacele de producție.

Națiune – o comunitate umană social-etnică durabilă caracterizată prin unitatea de teritoriu, cultură, limbă, tradiții comune, legături economice solide.

Nobilime – pătură privilegiată a societății, proprietarii de pământ.

Opricinină – sistem de măsuri (represiuni, asasinări, confiscarea pământurilor), întreprinse în Statul Moscovit din sec. XVI de către țarul Ivan al IV-lea, cu scopul întăririi puterii țariste.

Ortodoxie – unul din principalele (alături de catolicism și protestantism) curente ale creștinismului. A apărut după împărțirea bisericii creștine la 1054 în biserica catolică (occidentală) și cea ortodoxă (orientală). Particularitățile de bază sunt: recunoașterea faptului că Sfântul Duh vine numai de la Dumnezeu Tatăl, credința în iad și rai.

Parlament – organ legislativ suprem în care se face reprezentanța principalelor grupe politice active ale populației țării.

Președinte – șeful statului cu formă republicană de guvernare sau a puterii executive în acest stat.

Principi electori – principii-alegători din Sfântul Imperiu Roman de națiune germană, cărora li s-a dat dreptul de a-l alege pe împărat.

Protectorat – formă de dependență a unui stat de altul sau a societății de o anumită persoană, când toate problemele ce țin de viața social-politică sunt soluționate de protector.

Protecționism – politica economică a statului, orientată către protecția economiei naționale, favorizarea dezvoltării industriei și comerțului propriu.

Protestantism – unul dintre curentele principale (alături de catolicism și ortodoxie) ale creștinismului. A apărut în urma Reformei din sec. XVI. A exprimat tendința societății burgheze spre simplificarea cultului religios („biserica ieftină”). Formele de bază ale protestantismului au fost bisericile luterană, calvinistă și anglicană.

Puritani – susținători ai calvinismului din sec. XVI-XVII în Anglia, care cereau purificarea bisericii anglicane de vechile ceremonii catolice.

Război civil – luptă armată organizată pentru putere în interiorul statului între diferite păături ale populației.

Reformă – mișcare social-politică în țările Europei Centrale și de Vest în sec. XVI, orientată împotriva bisericii catolice.

Relații de producție – relații sociale care se stabilesc între oameni în procesul producției materiale.

Renaștere – epocă în procesul dezvoltării culturii țărilor din Europa centrală și de Vest. Se caracterizează prin răspândirea idealurilor umanismului, avântul mișcărilor social-politice și culturale.

Republică – formă a conducerii statului prin care poporul este recunoscut drept sursă a puterii, organele puterii de stat sunt alese pentru o perioadă anumită, iar puterea în stat se împarte în ramurile legislativă, executivă și judiciară.

Restaurare – reînnoirea vechii orânduiri de stat, dinastii sau religii.

Revoluție – transformare crucială în viața societății, în procesul de producție și în știință.

Revoluție agrară – schimbări în agricultură, al căror principal conținut constă în instaurarea relațiilor capitaliste de producție. În urma revoluției agrare, în agricultură are loc trecerea de la producția naturală la cea de mărfuri; gospodăriile țărănești mărunte sunt lichidate, pământul fiind concentrat în mâinile marilor proprietari funciari, este introdusă munca plătită.

Revoluție industrială – procesul de dezvoltare a forțelor productive ale societății în care are loc trecerea de la producția manufacturieră la cea a mașinilor.

Societatea industrială – societate în care a fost încheiat procesul creării mării industrii dezvoltate din punct de vedere tehnic (ca bază și sector de frunte al economiei) și a structurilor politice și sociale corespunzătoare.

Teroare – răzbunare împotriva adversarilor în afara oricărei judecăți prin metode violente.

Umanism – curent în cultura vest-europeană din epoca Renașterii, orientat către afirmarea respectului față de demnitatea și rațiunea omului, dreptul lui la fericire în viață, manifestare liberă a sentimentelor și capacităților firești.

Planuri-scheme pentru organizarea muncii individuale

Cum să lucrăm cu un paragraf din manual?

- I. Citiți cu atenție titlul paragrafului. Citiți întregul paragraf pentru a vă crea o imagine generală despre conținutul lui. Reveniți din nou la tema paragrafului și verificați dacă ați înțeles-o bine.
- II. Clarificați semnificația cuvintelor și a termenilor pe care nu i-ați înțeles. Acordați o atenție deosebită datelelor, numelelor, noțiunilor, concluziilor evidențiate.
- III. Încercați să faceți legătura dintre materialul paragrafului și informația pe care ați obținut-o la lecție.
- IV. Dacă în text sunt trimeri la conținutul paragrafelor studiate anterior, revedeți aceste paragrafe.
- V. Dacă după studierea paragrafului apar întrebări sau dacă nu sunteți de acord cu interpretarea unor anumite noțiuni, aprecierea evenimentelor, apălați la bibliografia suplimentară.
- VI. Pentru a înțelege dacă ați însușit bine materialul din paragraf, încercați să expuneți conținutul lui fără să folosiți manualul. Mai întâi puteți povesti paragraful cu ajutorul planului, iar apoi fără el.

- VII.** Pregătiți răspunsuri la întrebările de la sfârșitul paragrafului și îndepliniți însărcinările

Cum să alcătuim planul?

- I. Citiți cu atenție textul la care trebuie să alcătuiți planul.
- II. Alegeți din el numai materialul care corespunde temei planului.
- III. Împărțiți textul pe fragmente logice, găsiți în fiecare din ele ideea de bază, formulați-o clar și notați-o.
- IV. Înainte de a nota planul, verificați dacă în el și-au găsit reflectare toate ideile principale din text.

Cum să alcătuim portretul istoric?

- I. Scrieți cum s-a desfășurat formarea personalității istorice.
 1. Indicați numele personalității istorice. Unde și când s-a născut el (ea)?
 2. Unde și în ce condiții a trăit, a crescut și a fost educat (ă)?
 3. Cum s-au format viziunile lui (ei)?
- II. Determinați calitățile personale și trăsăturile de caracter ale personalității istorice.
 1. Cum influențau calitățile personale asupra activității lui (ei)?
 2. Care dintre calitățile lui (ei) personale vă sunt pe plac, și care nu?
- III. Caracterizați activitatea personalității istorice.
 1. Care au fost ocupațiile de bază, domeniile de activitate?
 2. Ce succese și eșecuri l-au (au) însoțit (-o)?
 3. Care pături ale populației au sprijinit activitatea lui (ei) și care nu?
 4. Cine au fost adepții lui (ei) și cine au fost adversarii?
 5. Care au fost consecințele activității lui (ei)?
 6. Datorită cărui fapt omenirea își amintește de această personalitate?
- IV. Exprimați-vă propria atitudine față de personalitatea istorică.
 1. Ce sentimente vă trezește activitatea lui (ei)?
 2. Ce atitudine aveți față de modurile și metodele activității lui (ei)? Argumentați-vă poziția.

Cum să lucrăm cu un document istoric

- I. Clarificați originea documentului.
 1. Cine este autorul (autoarea) lui?
 2. În ce împrejurări istorice a apărut documentul respectiv?
 3. Ce prezintă acest document după conținut și formă (descrierea documentului istoric de către un contemporan, aprecierea documentului de un cercetător (cercetătoare), act legislativ etc)?
- II. Clarificați ce însărcinări la acest document urmează să îndepliniți și de ce aveți nevoie pentru aceasta (dacă documentul poate să aprofundeze cunoștințele voastre despre un oarecare fenomen, eveniment sau personalitate istorică, amintiți-vă ce știți deja despre el).

- III. Citiți textul documentului, clarificați semnificația noțiunilor și a termenilor din acest text.
- IV. Încercați să îndepliniți însărcinările la acest document. Dacă nu puteți face acest lucru, citiți mai atent și mai rar încă o dată textul, acordând atenție conținutului unor anumite propoziții.

Cum să alcătuim o comunicare?

- I. Citiți din manual materialul după care trebuie să pregătiți comunicarea.
- II. Alcătuiți un plan orientativ al relatării voastre.
- III. Selectați bibliografia de care veți avea nevoie în timpul muncii asupra comunicării.
- IV. Prelucrați bibliografia și faceți unele schimbări în plan dacă e necesar.
- V. Notați, după plan, conținutul comunicării sau alcătuiți tezele ei.
- VI. Gândiți-vă ce material ilustrativ ar fi bine să folosiți.
- VII. În timpul prezentării comunicării, încercați să vorbiți corect, clar și expresiv.

Lista bibliografiei folosite

1. Барг М.А. Великая английская революция в портретах ее деятелей.– М., 1991.
2. Бродель Ф. Время мира. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. В 3 т.– М., 1992.
3. Буганов В.И. Мир истории.– М., 1989.
4. Варга Д. Древний Восток.– Будапешт, 1984.
5. Васильев Л.С. История Востока. Т. 1.– М., 1998.
6. Ведюшкин В.А., Бурин С.Н. Новая история зарубежных стран.– М., 2000.
7. Всемирная история : Энциклопедия для детей.– М., 1995.
8. Гумилев Л.Н. От Руси к России.– М., 1992.
9. Дейвіс Н. Боже ігрище : історія Польщі.– К., 2008.
10. Дейвіс Н. Європа : Історія.– К., 2000.
11. Детская энциклопедия. В 20 т.– М., 1994.– Том 8. Новые горизонты. Том 9. Возрождение и гуманизм. Том 10. Торжествующая монархия.
12. Дмитриева О.В. От средневековья к новому времени / О.В. Дмитриева, Л.А. Пименова, Р.М. Шукуров.– М., 1997.
13. Дмитриева О.В. Новая история. Конец XV–XVIII век.– М., 2006.
14. Дыбковская А. История Польши с древнейших времен до наших дней / А. Дыбковская, М. Жарын, Я. Жарын.– Варшава, 1995.
15. Егер О. Всемирная история. В 4 т.– С.-Пб., 1997–2002.
16. Енё Р. Сабо. Революция машин.– Будапешт, 1979.
17. История Европы / Ж. Альдебер, Й. Бендер, И. Груша и др.– Мн., 1992.

18. История России с древнейших времен до конца XX века. В 3 т.– М., 1997.
19. История России. Энциклопедия для детей.– М., 1995.
20. История Средних веков / Под ред. З. В. Удальцовой и С. П. Карпова.– Т. 2.– М., 1991.
21. Кинросс Л. Расцвет и упадок Османской империи.– М., 1999.
22. Кіндер Г. Всесвітня історія: dtv-Atlas / Г. Кіндер, В. Хільгеман.– К., 2001.
23. Клява В. Европа в начале Нового времени.– Рига, 1996.
24. Короткий історичний словник / В.М. Даниленко, С.А. Кокін, А.Г. Слюсаренко, О.В. Даниленко.– Запоріжжя, 2001.
25. Краткая история. Англия.– М., 2003.
26. Краткая история. США.– М., 2003.
27. Кримський А. Історія Туреччини.– К.–Львів, 1996.
28. Крюгер Р. Китай. История страны.– М., 2008.
29. Лозинский С.Г. История папства.– М., 1986.
30. Маккаи Л. Мир Ренессанса.– Будапешт, 1984.
31. Мак-Клейн, Джеймс Л. Япония. От сегуната Токугавы – в XXI век.– М., 2006.
32. Мишина И. Новое время (конец XV–XVIII вв.) : книга для учителя / И. Мишина, Л. Жарова.– Симферополь, 2001.
33. Мустафін О. Історія Раннього Нового часу.– Харків, 2014.
34. Нарис історії Сполучених Штатів.– Ресурс : Інформаційне агентство США.
35. Нефедов С. История нового времени. Эпоха Возрождения. (История, поданая как роман, – современный учебник для школьников и увлекательное чтение для взрослых).– М., 1996.
36. Новая история стран Европы и Америки. Первый период / Под ред Е.Е. Юдовской и И.М. Кривогуза.– М., 1997.
37. Новая история стран Европы и Америки / Под ред. И.М. Кривогуза.– М., 2003.
38. Новиков С.В. Всеобщая история : справочник студента / С.В. Новиков, А.С. Маныкин, О.В. Дмитриева.– М., 1999.
39. Польша. Нарис історії / За ред. В. Менджецького та Є. Брацісевича.– Варшава, 2015.
40. Снайдер Т. Перетворення націй. Польша, Україна, Литва, Білорусь. 1569–1999.– К., 2016.
41. Тарас А.Е. Анатомия ненависти. Русско-польские конфликты в XVIII – XX вв.– Мн., 2008.
42. Тарас А.Е. Войны Московской Руси с Великим княжеством Литовским и Речью Посполитой в XIV–XVII веках.– М., Мн., 2006.
43. Терещенко Ю.І. Україна і європейський світ : нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця XVI ст.– К.,1996.
44. Черняк Е.Б. Вековые конфликты.– М., 1988.
45. Черняк Е.Б. Времен минувших заговory.– М., 1994.
46. Шимов Я. Австро-Венгерская империя.– М., 2003.
47. Эрдеди Я. Борьба за моря. Эпоха Великих географических открытий.– Будапешт, 1985.
48. Юдовская А.Я. Новая история, 1500–1800 / А.Я. Юдовская, П.А. Баранов, Л.М. Ванюшкина.– М., 2002.

CUPRINS

Stimați elevi	3
Introducere	5
CAPITOLUL I. MARILE DESCOPERIRI GEOGRAFICE ȘI CONSTITUIREA RELAȚIILOR CAPITALISTE	
§1.Descoperirile europenilor	8
§2.Cucerirea Lumii noi.....	16
§3.Lumea materială și societatea	23
§4.Viața cotidiană a Europei de Vest	30
§5. Lecție practică „Consecințele Marilor descoperiri geografice pentru istoria omenirii” / „Civilizațiile Americii precolumbiene” (la alegerea profesorului)	38
Generalizarea cunoștințelor la capitolul I	38
Teste la capitolul I	39
CAPITOLUL II. MAREA RENĂȘTERE. REFORMA ÎN EUROPA DE VEST	
§6.Umanismul. Marea Renăștere	40
§7.Apariția culturii baroce Formarea unei noi științe europene.....	49
§ 8. Lecția practică „Ideile umaniste în operele lui Erasmus de Rotterdam” / „Ideile umanismului în capodoperele Marii Renășteri” (la alegerea profesorului)	58
§9.Reforma în Germania	59
§10.Extinderea Reformei și Contrareforma	68
Generalizarea cunoștințelor la capitolul II	74
Teste la capitolul II	74
CAPITOLUL III. STATELE EUROPEI DE VEST ÎN SECOLELE XVI-XVII	
§11.Instaurarea monarhiei absolute în Franța	76
§12.Încheierea constituirii monarhiei absolute în Franța	86
§13.Anglia în secolul XVI	92
§14.Revoluția engleză.....	104
§15.Spania în sec. XVI. Lupta de eliberare națională în Țările de Jos	114
§16. Lecție practică „Dezvoltarea formelor monarhiste în țările Europei de Vest” / „Chipul monarhului absolut al țărilor Europei de Vest” (la alegerea profesorului).....	127
§17.Relățiile internaționale în sec. XVI – prima jumătate a sec. XVII. Războiul de Treizeci de Ani (1618-1648)	128
Generalizarea cunoștințelor la capitolul III	136
Teste la capitolul III	137
CAPITOLUL IV. IMPERIUL OTOMAN. ȚĂRILE EUROPEI DE EST ÎN SEC. XVI – PRIMA JUMĂTATE A SEC. XVIII	
§18.Imperiul Otoman	138
§19.Reci Pospolita (Uniunea statală polono-lituaniană)	145
§20.Statul Moscovit.....	155
§21.Apariția Imperiului rus.....	167
Generalizarea cunoștințelor la capitolul IV	176
Teste la capitolul III	177

CAPITOLUL V. EPOCA ILUMINISMULUI	
§ 22. Iluminismul și Revoluția industrială.....	178
§ 23. Absolutismul luminat.....	192
§ 24. Relațiile internaționale în sec. XVIII.	202
§ 25. Coloniile engleze în America de Nord. Războiul de Independență (1775-1783). Întemeierea SUA.....	210
§ 26. Lecție practică „Particularitățile orânduirii de stat a SUA” / „Viața cotidiană în țările Europei de Vest” (la alegerea profesorului).....	223
Generalizarea cunoștințelor la capitolul V.....	223
Teste la capitolul V.....	224
CAPITOLUL VI. LUMEA ORIENTULUI ÎN SEC. XVI-XVIII	
§ 27. China și Japonia în sec. XVI-XVIII.....	225
§ 28. India și Persia în sec. XVI-XVIII.	238
Generalizarea cunoștințelor la capitolul VI.....	245
Teste la capitolul VI.....	246
Generalizare la cursul „Epoca modernă timpurie în istoria omenirii”.....	247
ANEXE	
Dicționar de noțiuni și termeni.....	248
Planuri-scheme pentru organizarea muncii individuale.....	251
Lista bibliografiei folosite.....	253

Навчальне видання

ГІСЕМ Олександр Володимирович
МАРТИНЮК Олександр Олександрович

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРИЯ

**Підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів
з навчанням молдовською мовою**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Переклад з української

Перекладач *О. Анетрі*
Молдовською мовою

Редактор *Ф. Вринчану*
Коректор *Д. Анетрі*
Верстка І. Стусика

При оформленні підручника використані джерела,
викладені у вільному доступі в мережі Інтернет.

Формат 70x90/16. Ум. друк. арк. 18,72. Обл.-вид. арк. 24,30. Наклад 346. Замов. 1139.

Видавець і виготовлювач видавничий дім „Букрек”, вул. Радищева, 10, м. Чернівці, 58000.

www.bukrek.net.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.